

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА, Львів, Україна**
**ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ, Львів,
Україна**
**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ», Київ, Україна**
**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ІМ. М. І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ», Львів,
Україна**
**УНІВЕРСИТЕТ ПРИКЛАДНИХ НАУК БУНДЕСБАНКУ, Гахенбург,
Німеччина**
**ТОВАРИСТВО ЧИСТОГО ДОВКІЛЛЯ «ЗЕЛЕНА ІНДІЯ», Хісар,
Індія**
**ПОЗНАНСЬКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, Познань,
Польща**
**ПОЗНАНСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, Познань,
Польща**

БЕЗПЕКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

ЗБІРНИК ТЕЗ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

28-29 вересня 2023 року, Львів

**IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV, Lviv, Ukraine
LVIV REGIONAL MILITARY ADMINISTRATION, Lviv, Ukraine
STATE INSTITUTION "INSTITUTE OF ECONOMICS AND
FORECASTING OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF
UKRAINE", Kyiv, Ukraine
STATE INSTITUTION "INSTITUTE OF REGIONAL STUDIES NAMED
AFTER M. I. DOLISHNYI NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF
UKRAINE", Lviv, Ukraine
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES OF THE GERMAN FEDERAL
BANK, Hachenburg, Germany
«GREEN INDIA CLEAN ENVIRONMENT SOCIETY», Hisar, India
POZNAN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY, Poznan, Poland
POZNAN UNIVERSITY OF ECONOMICS AND BUSINESS, Poznan,
Poland**

SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY AND BUSINESS: MODERN CHALLENGES AND THREATS

**Proceedings of the international scientific and practical
conference**

September 28-29, 2023, Lviv

УДК 330.3:33(477)

Рекомендовано до видання Вченою радою економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №2 від 26 вересня 2023 р.).

Організатори конференції:

Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львівська обласна військова адміністрація,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»,
Університет прикладних наук Бундесбанку, м. Гахенбург, Німеччина,
Товариство чистого довкілля «Зелена Індія», Хісар, Індія
Познанський технологічний університет, м. Познань, Польща,
Познанський економічний університет, м. Познань, Польща,

Безпека національної економіки та бізнесу: сучасні виклики та загрози: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Безпека національної економіки та бізнесу: сучасні виклики та загрози» (28–29 вересня 2023р., м. Львів, Україна). Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023. 190 с.

Матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Безпека національної економіки та бізнесу: сучасні виклики та загрози» (28–29 вересня 2023р., м. Львів) охоплюють широке коло актуальних питань стосовно найбільш значущих сучасних викликів та загроз для безпеки національної економіки та бізнесу у економічній, соціо-гуманітарній, технологічній та управлінських сферах, а також присвячені обміну знаннями, поглядами та досвідом щодо формування дієвих механізмів протидії таким загрозам.

Видання призначено для науковців, аспірантів, студентів.

УДК 330.3:33(477)

Відповідальний за випуск – д.е.н., проф. Хмелярчук М. І.

Видається у авторській редакції

©Кафедра безпеки інформації та бізнес-комунікацій Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова програмного комітету:

Мельник В. П.,

член-кореспондент НАН України, д.ф.н., професор, ректор Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Співголови:

Гладишевський Р. Є.,

академік НАН України, д.х.н., професор, проректор з наукової роботи Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів;

Гукалюк А. Ф.,

к.е.н., доцент, перший проректор Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів;

Михайлишин Р. В.,

к.е.н., доцент, декан економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Хмелярчук М. І.,

д.е.н., професор, в.о. зав.кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Члени програмного комітету:

Геєць В. М.,

д.е.н., професор, академік НАН України, директор ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Кравців В. С.,

д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

Кулепін О. С.,

заступник голови Львівської обласної військової (державної) адміністрації з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації

Круз О.,

професор, доктор, Університет прикладних наук Бундесбанку, м. Гахенбург, Німеччина

Влодаркєвіч-Клімек Г.,

доктор габелітована, професор, декан факультету інженерії менеджменту Познанського технологічного університету, м. Познань, Польща

Щепанський М.,

доктор габелітований, професор, завідувач кафедри економіки підприємств, інвестицій та страхування Познанського технологічного університету, м. Познань, Польща

Зелінська-Хмелевська А.,

доктор габелітований, професор Познанського економічного університету, м. Познань, Польща

Панвар Б.,

професор, доктор, президент «Green India Clean Environment Society», м. Гісар, Індія

Хлєстова О.,

к.т.н., доцент, Технічний університет Лібереця, Ліберець, Чеська Республіка, Інститут сучасних технологій Приазовського державного технічного університету, Дніпро, Україна

Хмелярчук М. І.

д.е.н., професор, в.о. завідувача кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Члени організаційного комітету:

Гладишевський Р. Є.

академік НАН України, д.х.н., професор, проректор з наукової роботи Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів;

Гукалюк А. Ф.

к.е.н., доцент, перший проректор Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів;

Михайлишин Р. В.

к.е.н., доцент, декан економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Хмелярчук М. І.

д.е.н., професор, в.о. зав.кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Пухир С. Т.

д.е.н., доцент, професор кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій;

Ноздріна Л. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій;

Панковець М. П.

к.е.н., доцент, доцент кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій;

Шевчук Т. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій;

Квасній М. М.

к.е.н., доцент кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій;

Клювак О. В.

к.е.н., доцент кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій;

Жуковська С. Т.

аспірантка кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

Марія Хмелярчук

Strategic priorities for the development of an inclusive financial system in the context of ensuring the national security of Ukraine_____12

Oliver Kruse

Modern challenges for the security of the national economy and business_____16

Маріанна Кічурчак

Сектор інформації та комунікації як суб'єкт виробничої безпеки економіки України_____18

Ольга Вовчак, Мар'яна Кобеля-Звір

Вплив грантів програми «єРобота» на економіку України в умовах війни____21

Світлана Шульц, Ольга Войтенко

Розвиток інвестиційних об'єктів як пріоритет безпекової політики повоєнного розвитку регіонів_____23

Ганна Карчева

Загрози та чинники забезпечення банківської безпеки в умовах воєнного стану_____26

Світлана Пухир

Аналіз макроекономічних тенденцій в Україні у період 2019-2022 років в контексті національної економічної безпеки України_____29

Оксана Ключак

Ідентифікація загроз та оцінювання стану зовнішньоторгівельної безпеки України_____32

Ольга Шинкаренко, Людмила Германенко

Аналіз видатків на оборону як фактору забезпечення національної безпеки_____35

Pawel Mroczek

Selected legal and economic aspects of human trafficking in the context of the war in Ukraine_____38

Микола Антонюк

Актуалізація регіональної політики в умовах повоєнної відбудови України_____39

Андрій Павлишин

Інвестиційно-інноваційна безпека національної економіки та її значення у забезпеченні економічної безпеки держави_____41

Іванна Самолюк

Вплив впровадження фінансових інновацій бізнес-моделей банківських установ на фінансову безпеку національної економіки_____43

Марія Чабаненко	
Зовнішньоекономічна безпека України: загрози та шляхи зміцнення	45
Дарина Ратушняк	
Ризики та система ризик-менеджменту функціонування платіжних систем в умовах російсько-української війни	49
Роман Богачук	
Загрози використання офшорних зон у контексті фінансової безпеки держави	52
Анастасія Лужна	
Складові компоненти фінансової безпеки в системі економічної безпеки України	55
Назарій Липко	
Реформа пенсійної системи в Україні та гарантія соціально економічної безпеки держави як один із найвищих повоєнних пріоритетів	57
Іван Яценко	
Узгодження інтересів оферентів і споживачів інвестиційних фінансових послуг як компонент безпеки фінансового ринку	60
Андрій Кустрин	
Проблематика впливу малого підприємництва на економічну безпеку країни	62
Анастасія Івахів	
Зовнішньоекономічна безпека України в умовах активної фази воєнних дій	66
Маріанна Петришин	
Енергетична безпека держави	68

СЕКЦІЯ 2. ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

Володимир Міщенко	
Безпекові механізми управління даними	72
Сергій Касян, Шебанов Олексій	
Маркетингове просування товарів шоколадної фабрики «Millennium»: інформаційна безпека, міжнародна взаємодія	75
Сергій Касян, Данііл Шаповал	
Огляд особливостей просування потоків товарів компанії ПП ДЦ «Клімат систем»: аспекти сталого розвитку	78
Лариса Ноздріна	
BIG DATA: загрози інформаційній безпеці	81

Тетяна Шевчук

Соціальна інженерія в аспекті маніпулятивного впливу: аналіз вітчизняної практики використання методів соціальної інженерії кібершахраями _____ 85

Ганна Вайганг

The conceptual model for detecting network traffic anomalies during banking transactions _____ 88

Ольга Грін, Світлана Фецяк

Оцінка впливу скасування пільги з ПДВ на діяльність ІТ-галузі в Україні ___ 91

Наталя Третяк, Сергій Пальцев

Інформаційні системи і технології в управлінні активами підприємств _____ 95

Надія Михайлюк, Яна Солоділова

Кібербезпека України в умовах гібридної війни _____ 97

Катерина Комар

Multi-agent model of information security for traffic organization in the metropolitan areas _____ 100

Олександр Завада, Остап Стадник

Менеджмент інформаційної безпеки в сучасних інформаційних системах _____ 103

***СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ЗАГРОЗИ ТА
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ***

Bhanu Singh Panwar, Mantavya Bishnoi, Olha Khliestova

Domestic Pollution of city solid waste dumping sites and its remediation _____ 105

Anna Zielińska-Chmielewska, Elżbieta Goryńska-Goldman

Identification and assessment of pro-environmental activities in chosen dairies in Poland _____ 107

Тарас Васильців, Ольга Левицька

Демографічні наслідки втрат людського капіталу в умовах високої міграційної активності молоді в Україні _____ 109

Олена Бочко

Роль реклами в соціально-відповідальному бізнесі в період війни _____ 112

Богдан Кульчицький, Марта Панковець

Деякі дослідження продовольчої безпеки та її актуальних проблем в Україні та світі _____ 114

Татяна Блажинська

Фактори детермінації зростання витрат в системі соціального страхування від нещасних випадків на виробництві в Україні як складова забезпечення фінансової безпеки національної економіки _____ 117

Оксана Бондаренко

Економіко-правові виміри подолання негативних наслідків військової агресії росії в Україні та забезпечення соціально-економічної безпеки України _____ 119

Надія Яковенко	
Вплив війни на демографічну безпеку України_____	122
Софія Хацаюк	
Гуманітарні наслідки військової агресії росії проти України_____	124
Ірина Михалюк, Марта Панковець	
Вплив міграційних процесів на демографічну безпеку та людський капітал в Україні: довоєнні тенденції та ризики війни_____	126
Маріам Доля	
Демографічна безпека у системі національної безпеки держави_____	129
Павло Глинський	
Продовольча безпека у системі глобальних гуманітарних викликів та глобальної безпеки_____	133
Надія Міщур	
How to unravel the Gordian knot in the Ukrainian labor market_____	135
Микола Антонюк	
Актуалізація регіональної політики в умовах повоєнної відбудови України_____	138

СЕКЦІЯ 4. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Світлана Міщенко	
Управління ризиками зеленого кредитування_____	140
Василь Рудницький, Тарас Хомуляк, Олена Дубіль	
Роль обліково-аналітичного забезпечення в економічній безпеці підприємства_____	142
Андрій Любенко, Руслана Щурпенкова	
Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства_____	146
Оксана Кундря-Висоцька, Ірина Демко	
Бухгалтерський облік як логістичний інформаційний центр в системі економічної безпеки підприємства_____	148
Лариса Слобода, Тетяна Томарович	
Modern opportunities of applying a risk-based approach to enhance financial compliance of banking business structures_____	151
Ірина Вагнер, Оксана Сарахман	
Presentation of financial statements in XBRL format_____	153
Muntaser Hamdouna	
Management of International Competitiveness of Enterprises in Crisis Conditions_____	155
Muni Nallanke	
Anti-crisis management at the enterprise in conditions of uncertainty: case study of indian multinational company_____	157

Тарас Циганчук	
Економіко-математичні методи в управлінні економічною безпекою підприємства_____	160
Владислав Романенко	
Безпекові аспекти функціонування бізнесу в Україні в умовах війни_____	162
Софія Жуковська	
HR-аналітика як інструмент управління бізнесом та вимірювання ефективності інвестицій_____	164
Артем Ревенко	
Теоретико-методологічні засади антикризового управління підприємством шляхом підвищення його ліквідності_____	167
Анастасія Ратушняк	
Сучасні технології для інформаційної безпеки в електронній комерції та індустрії платіжних карток_____	169
Марія Квасній, Роман Чемерис	
Інформаційні та корупційні ризики в аудиторській фірмі: особливості та менеджмент_____	174
Марія Квасній, Павло Грабовський	
Підвищення якості економетричної моделі впливу розвитку ІТ-ринку на економіку України засобом усунення автокореляції_____	178
Святослав Маслюк	
Математичні моделі аналізу проблем економічної безпеки_____	181
Андріана Михайляк	
Менеджмент інформаційної безпеки у системі корпоративного управління бізнес-структур_____	182
Христина Кидисюк	
Фінансові аспекти контролю в державному секторі_____	186
Антон Ремез	
Забезпечення фінансової безпеки підприємства_____	189

**СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ**
**SECTION 1. MODERN CHALLENGES AND THREATS TO THE
ECONOMIC SECURITY OF THE STATE AND BUSINESS.**

**STRATEGIC PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE
FINANCIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF ENSURING THE NATIONAL
SECURITY OF UKRAINE**

Марія Хмелярчук
Львівський національний університет імені Івана Франка
Ел.пошта: mariia.khmeliarchuk@lnu.edu.ua

Security is one of the basic social necessities and equates to the fundamental principles of human being such as freedom, dignity, self-respect and the right to a safe social environment and basic social standards of life. Security emerges as one of the most important determinant that ensure proper functioning of the state and of the entire socioeconomic system.

From these positions, the fundamental principles of national security of the state [1], as well as the national strategy of economic security (Strategy) [2], have been determined in Ukraine at the legislative level. According to the Strategy, the main tasks of the state in the field of economic security are the constant increase in the competitiveness of the economy of Ukraine, the gradual strengthening of economic stability and the invulnerability of the national economy to external and internal threats. One of the most important component of economic security of the state is financial security, which is defined as the level of provision of the citizens, households, enterprises, regions, state, society, intergovernmental organizations with financial resources sufficient to meet their needs and fulfill existing obligations [3].

Based on the humanitarian vectors of the development of the modern economy, in particular, the wide spread of the concept of sustainable development, we consider it expedient to pay attention to the issue of financial inclusion and bringing Ukraine's financial system closer to human needs. Moreover, the Strategy noted an unsatisfactory level of development of financial inclusion in Ukraine. That is why the purpose of our research is to substantiate the strategic priorities of the formation of an inclusive financial system in the context of ensuring the national security of Ukraine.

In this connection, it should be noted that today the issue of financial inclusion is very relevant not only for Ukraine, but also at the international level. Accordingly, the UN provides a definition of financial inclusion as universal access, at a reasonable cost, to a wide range of financial services, provided by a variety of institutions. Inclusive finance aims to improve access to financial services for both individuals and micro-, small and medium-sized enterprises [4]. And on December, 15 (2015), the UN General Assembly adopted a resolution emphasizing the need for "full and equal access to formal financial services for all" [5]. The National Bank of Ukraine (NBU) has also developed a definition of financial inclusion as the creation of conditions for the involvement of all segments of individuals and businesses in using a variety of financial services, available in terms of infrastructure and price, officially regulated, and that satisfy the needs of the population in order to stimulate the country's economic growth and reduce social inequality in society [6].

In accordance with the above definitions, we highlight the following basic components of an inclusive financial system:

- a financial system whose services are available at a price and infrastructure for individuals and enterprises;
- financial system that is oriented on digitalization of financial services, which may be digitally enabled (G20 High Level Principles for Digital Financial Inclusion (2016));

- safe and stable financial system, which is able to withstand external and internal shocks and stimulate economic growth;
- financial system that cover the financial needs of all people, in particular households, people with low incomes, rural communities etc., and has adequate institutional infrastructure to facilitate financial stability, resilience, and long-term security.

In accordance with these requirements, we will analyze the development of the inclusive financial system in Ukraine, using the World Bank's report on financial inclusion, as well as the availability of banking services, primarily loans, for the population and households, since Ukraine has a bank-centric financial system.

According to the World Bank Data Book on Financial Inclusion (2022) 83.6% of adults in Ukraine have a financial account, which is more than double compared to 2011 (41,3 %), and it is also higher than the world average data (76.2%), but lower than in highly developed countries (96.4%). In general a similar situation occurs in terms of such indicators as: “financial institution account”, “account, by individual characteristics” (women, adults in the poorest 40% of households, adults out of the labor force, youth (ages 15–24), “made or received digital payments in the past year”, which illustrates, that in relation to all these indicators the situation in Ukraine is better than the world average and slightly worse compared to highly developed countries [7].

The situation is more complicated in terms of the opportunity for Ukrainian consumers to use such financial services as savings and loans. In particular, according to the World Bank Data Book on Financial Inclusion (2022), savings in any form are available to only 35.2% of Ukrainians, which is lower than the world average (48.8%) and much less than in highly developed countries (76.1%). World Bank Data show that 56.6% of Ukrainians used loans in any form, but 32.2% borrowed money not from financial institutions, but from family or friends, which is significantly higher than the world average (27.4%) and much more than in developed countries (13.7%) [7].

Such a situation is evidence of the limited access opportunities of Ukrainians to the basic services of the financial system: savings and loans. Therefore it illustrated the problems with the development of the inclusive financial system of Ukraine which is not able to stimulate economic growth and welfare in the society.

This is confirmed by the statistical data of the NBU regarding the dynamics of the deposit and loan portfolio of the Ukrainian banking system, which illustrates the positive dynamics of bank deposits and the negative trends in the dynamics of bank loans observed since 2018. The negative trend in the dynamics of bank lending to the national economy of Ukraine poses a threat to national economic security, as the share of bank lending to the private sector (% to GDP) is dynamically decreasing and as of September 2023 it consists only 23.6% of GDP, while in comparison with the world average, this indicator is much higher and consist 144,5%, in high income countries much higher – 162%, in USA – 213,3%, in UK – 130,7%, in EU – 89,9% [9].

It is obvious that such trends are caused by a number of problems in the activity of Ukrainian banking systems in war time conditions, in particular, macroeconomic instability, high risks, lack of business activity and investment demand, etc. But at the same time, it should be noted, that despite the existing problems, the banking system of Ukraine earned a record profit of 83 million of UAH in 7 months of 2023 from investments in high-yield and relatively low-risk government securities [8]. Accordingly, it is appeared a well-known crowding-out effect in the economy, when banks, lending to the state, which is obviously also very necessary in the conditions of war, limit lending to business entities and households, which does not stimulate the growth of the inclusiveness of the Ukrainian financial system.

This situation confirms the necessity of developing of the National Strategy for ensuring Inclusive Financial System in Ukraine, which should be focused on two strategic priorities: 1.increasing the bank lending to the national economy and improving the effectiveness of the credit channel of monetary transmission mechanism; 2. developing the institutional environment of the functioning of the banking system with a focus on the creation of an inclusive banking system (for example, using the potential of state banks as specialized institutions for financing households, small businesses, strategic sectors of the national economy, etc.).

In our opinion, the implementation of this strategy should contribute to obtaining benefits for the financial system, which will become more stronger, more stable and closer to the needs of consumers of financial services, for economic entities and households, which will receive a greater access to financial services, as well as for the entire national economy, which will become stronger, more inclusive and resistant to various threats.

References

1. Закон України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII від 21.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 20.09.2023 р.)
2. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року "Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення 20.09.2023 р.)
3. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія в 2-х томах. Том 1. Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. К.: УБС НБУ. 2014. 831 с.
4. Inclusive Finance. United Nations/ Department of Economic and Social Affairs Financing. URL: <https://www.un.org/esa/ffd/topics/inclusive-local-finance/inclusive-finance.html#:~:text=Financial%20inclusion%20is%20universal%20access,small%20and%20medium%20sized%20enterprises> (дата звернення 20.09.2023 р.)
5. The Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development. URL: <https://www.icenecdev.org/Addis-Ababa-Action-Agenda-Draft-Outcome-Document-7-July-2015.pdf> (дата звернення 20.09.2023 р.)
6. НБУ: Фінансова інклюзія задля економічного зростання: підсумки міжнародного "Форуму з фінансової інклюзії. Нікого за бортом". URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-inklyuziya-zadlya-ekonomichnogo-zrostannya-pidsumki-mijnarodnogo-forumu-z-finansovoyi-inklyuziyi-nikogo-za-bortom> (дата звернення 20.09.2023 р.)
7. World Bank. The Little Data Book on Financial Inclusion: 2022. World Bank, Washington. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/a57b273f-12e1-5b10-89e2-d546f2ea7125/content> (дата звернення 20.09.2023 р.)
8. Національний банк України. Грошово-кредитна статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> (дата звернення 20.09.2023 р.)
9. The World Bank/ Domestic credit to private sector by banks (% of GDP). <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Series/FD.AST.PRVT.GD.ZS> (дата звернення 20.09.2023 р.)

STRATEGIC PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE FINANCIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Mariya Khmelyarchuk
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: mariia.khmeliarchuk@lnu.edu.ua

Financial inclusion is an important component of financial and economic security of the national economy. The conducted research proved the presence of a number of problems in the development of financial inclusion in Ukraine, which will not contribute to the post-war reconstruction of the Ukrainian economy.

This situation confirms the necessity of developing the National Strategy for ensuring inclusive financial system in Ukraine, which should be focused on two strategic priorities: 1. increasing the bank lending to the national economy and improving the effectiveness of the credit channel of monetary transmission mechanism; 2. developing the institutional environment of the functioning of the banking system with a focus on the creation of an inclusive banking system.

Key words: financial inclusion, financial security, economic security, national security, banking system.

MODERN CHALLENGES FOR THE SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY AND BUSINESS

Олівер Круз
Університет прикладних наук Бундесбанку,
м. Гахенбург, Німеччина
Ел.пошта: oliver.kruse@bundesbank.de

The topic of the conference “Modern challenges for the security of the national economy and business” is both highly important and concerns the entire EU. As beautiful as the new technical possibilities are - otherwise, for example, virtual participation in your conference would not be possible - the risks associated with them must not be forgotten.

The European Cyber Security Agency recently identified a total of eight criminal risk areas that have emerged using new digital opportunities. These include above all ransomware, malware and threats through social networks or data theft. The associated damage can not only threaten the existence of companies, it also puts a strain on the European single market as a whole. Not only all industries are affected by the consequences, but also the public administration. We as the Bundesbank also have to fend off several thousand cyber-attacks every day. Recently, the German banking supervisory authority BaFin fell victim to a cyber-attack.

In the EU, a directive came into force at the beginning of the year that obliges organisations in various sectors to provide stringent protection against cyber-attacks. The directive applies not only to operators of critical infrastructure, but to all organisations and sizes.

What does the directive require of companies? Probably the central requirement: IT security becomes part of corporate management. Organisations must introduce risk management and emergency plans. A system for the prompt reporting of incidents to the supervisory authorities will also become mandatory in the future.

A major issue, because it is complex, is securing supply chains. Time and again, criminals and spies penetrate the systems of other companies via suppliers. Here, too, companies must develop a protection concept.

In addition, there is a catalogue of technical measures that will be obligatory in the future; the directive speaks of "cyber hygiene". These include, for example, systematic data protection, concepts for access control, the management of vulnerabilities, the encryption of information and the training of employees. The latter is also happening here at the Bundesbank. For several years now, we have been conducting security campaigns to sensitise our employees to phishing attacks.

However, lasting protection against cyber- attacks ultimately requires not only a holistic corporate strategy, but also the adaptation of security systems and the search for and implementation of even more sophisticated protection tools. Against this background, I hope that this conference will not only provide an analysis of the threat situation, but also innovative impulses on how the IT infrastructure can be sustainably protected.

Finally - and I am speaking in the words of the EU Commission - digital infrastructure is the central component of everyday life and cross-border exchange. Cyber security is therefore more important than ever for the smooth functioning of the economy. And the keyword EU from the beginning of my speech - and I am particularly pleased about this - is that with this conference preparations are also being made for an early accession to the EU.

Against this background, I wish the conference, also on behalf of the Rectorate of the Deutsche Bundesbank University of Applied Sciences, a good course and many new insights over the next two days! For you as students, I can only say that you are interested in a topic with a promising future, even if the background to it is proverbially rather threatening.

MODERN CHALLENGES FOR THE SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY AND BUSINESS

*Oliver Kruse,
University of Applied Sciences of the German Federal Bank,
Hachenburg, Germany
E-mail: oliver.kruse@bundesbank.de*

The topic of the conference “Modern challenges for the security of the national economy and business” is highly important and concerns the entire EU. One of the most important component of such issue is cyber security.

Protection against cyber- attacks ultimately requires not only a holistic corporate strategy, but also the adaptation of security systems and the search for and implementation of even more sophisticated protection tools. Digital infrastructure is the central component of everyday life and cross-border exchange. Cyber security is therefore more important than ever for the smooth functioning of the economy.

Key words: cyber security, cyber- attacks, digital infrastructure.

Згідно з умовою порядку усі рівняння моделі (1)–(4) є ототожненими. Для оцінювання невідомих параметрів рівнянь (1)–(4) використаємо двокровий метод найменших квадратів (МНК). Хоча цей метод розроблений для оцінювання параметрів переототожнених рівнянь, його можна застосувати і для оцінювання структурних параметрів точно ототожнених рівнянь.

Симультативна модель функціонування СІК за регіонами України матиме такий вигляд:

$$Y_{1t} = 3,919 * X_{1t} + 827530,017 * X_{2t} + 346,281 * Y_{2t} - 88,641 * Y_{3t} - 373028,847 \quad (5)$$

$$Y_{2t} = -0,006 * X_{1t} + 502,905 * X_{5t} + 0,0016 * Y_{1t} + 0,123 * Y_{3t} + 1110,423 \quad (6)$$

$$Y_{3t} = -11291,450 * X_{2t} + 943331,224 * X_{3t} + 0,0009 * Y_{1t} + 0,064 * Y_{4t} + 3993,066 \quad (7)$$

$$Y_{4t} = -4303701,423 * X_{3t} + 0,025 * X_{4t} - 6,678 * Y_{2t} + 13,056 * Y_{3t} - 34004,294 \quad (8)$$

Кожне із регресійно-кореляційних рівнянь є адекватним за критерієм Фішера та t -тестом Ст'юдента, у них відсутня автокореляція першого порядку за критерієм Дарбіна-Уотсона. Згідно з визначеними структурними параметрами симультавної моделлю функціонування СІК за регіонами України доцільно інтерпретувати її у наступний спосіб.

Отже, знайдена структура взаємозв'язків між екзогенними та ендогенними змінними симультавної моделі для регресійно-кореляційних рівнянь (5)–(8) може бути корисною для розроблення заходів із впровадження заходів виробничої безпеки для реалізації цілей сталого розвитку після завершення війни в Україні. На нашу думку, взаємозалежності у симультавній моделі функціонування СІК доцільно врахувати для поліпшення Плану відновлення України [4] в частині таких національних програм, як “Розвиток секторів економіки з доданою вартістю” для ІТ-сектора, “Забезпечення конкурентного доступу до капіталу” для фінансування малих і середніх підприємств. Для цього потрібно звернути увагу на активізацію підприємництва в СІК в економіці України та її регіонах, стимулювання експорту та стримування імпорту послуг, залучення інвестицій, збільшення видатків на наукові та науково-технічні роботи у цьому секторі та підвищення продуктивності праці.

Список використаних джерел:

1. Кічурчак М. Теоретико-методологічні засади впливу сектору інформаційно-комунікаційних технологій на відтворення суспільних благ у національній економіці. *Економічний простір*. 2021. Вип. 175. С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-1>.
2. Кічурчак М. Структурні зміни в секторі інформації та комунікації в системі креативної економіки країн ЄС: досвід для України. *Економіка і прогнозування*. № 3. С. 115–130. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2022.03.115>.
3. Kichurchak M. Information and communication technologies sector development as a factor of forming creative industries in the European Union countries: experience for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 1 (48). P. 399–408. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3934>.
4. Національні програми. План відновлення України: офіційний сайт. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 07.07.2023).

THE INFORMATION AND COMMUNICATION SECTOR AS A SUBJECT OF PRODUCTION SECURITY IN THE UKRAINIAN ECONOMY

Marianna Kichurchak
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: Marianna.Kichurchak@lnu.edu.ua

The development of the information and communication sector (ICS) is one of the most crucial components in the production security of the national economy, reaching the goals of sustainable development and post-war economic recovery in Ukraine. The simultaneous model explaining the functioning of the ICS in Ukraine includes four regression equations describing the value added at factors costs of enterprises, the number of active business entities and workers employed by them, and the structure of service exports in this sector. The research findings would be useful to elaborate

sectoral national and regional public policy aimed at expanding the post-war growth of Ukraine's economy and achieving sustainable development goals.

Key words: information and communication sector, sustainable development, production security, post-war recovery, regression analysis and structural equations.

ВПЛИВ ГРАНТІВ ПРОГРАМИ «ЄРОБОТА» НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ольга Вовчак

Львівський національний університет імені Івана Франка,

Ел.пошта: vovchak.olga@meta.ua

Мар'яна Кобеля-Звір

Львівський торговельно-економічний університет

Ел.пошта: marianakobelia@gmail.com

Після 24 лютого 2022 року український бізнес відчув нищівного впливу війни. Постраждали підприємства на сході, півдні, півночі та центрі України, а особливо ті, що опинилися в зонах бойових дій та в окупації. Так, 27% опитаних Європейською Бізнес Асоціацією підприємців оцінюють свої втрати в суму до 10 тисяч доларів, 28% – в діапазоні 10-50 тисяч, ще 13% – в діапазоні 50-100 тисяч, а 20% – більше 100 тисяч[4]. Задля утримання економіки та забезпечення її зростання в умовах війни уряд запустив грантову програму [1,2,3]. У зв'язку з цим актуальними є дослідження переваг та можливостей залучення й використання грантових ресурсів від урядової програми «єРобота» представниками ММСП в Україні в умовах війни. Станом на вересень 2023 року для подачі заявок відкриті такі грантові конкурси:

Власна справа. Суб'єкти господарювання мікро-, малого підприємництва можуть отримати мікрогранти на створення або розвиток власного бізнесу у розмірі від 50 000 до 250 000 грн. Суттєвою умовою отримання гранту є створення робочих місць та прийняття на них працівників: для грантів до 150 000 грн – одне робоче місце, для грантів до 250 00- грн – не менше двох[1,2,3].

Свій сад. Гранти для облаштування нового саду, ягіднику, винограднику площею від 1 до 25 гектарів. Гранти надаються у розмірі не більше 70 відсотків вартості проєкту висадки насаджень, але не більше 10000000 гривень відповідно до суми на один гектар, та за умови фінансування коштами отримувача (власні та/або кредитні) різниці між вартістю всього проєкту висадки насаджень та обсягу гранту. Кошти можна отримати на висадку таких культур: яблуня, груша, вишня, черешня, слива, персик, абрикос, обліпиха, ліщина велика (фундук) та ліщина звичайна, волоський горіх, лохина та чорниця, малина, смородина, агрус, ожина, порічка, суниця садова, виноград. Суттєвою умовою отримання фінансування є створення робочих місць, постійних та сезонних[1,2,3].

Своя теплиця. Отримувачами грантів можуть бути суб'єкти господарювання, які провадять діяльність у сфері вирощування сільськогосподарських культур на землях: фізичні особи-підприємці та юридичні особи різних організаційно-правових форм. Грант у розмірі до 7 млн грн можна спрямувати на оплату витрат, пов'язаних із закупівлею обладнання, необхідного для будівництва модульної теплиці площею не менше 0,4 гектара та не більше 2,4 гектара відповідно до типового проєкту. Гранти надаються у розмірі не більше 70 відсотків вартості проєкту будівництва модульної теплиці, та за умови фінансування коштами отримувача (власні та/або кредитні) різниці між вартістю проєкту будівництва модульної теплиці та обсягу гранту. Отримувач може отримати грант виключно для будівництва однієї модульної теплиці [1,2,3].

Гранти для ветеранів. Отримати фінансування можуть учасники бойових дій та/або особи з інвалідністю внаслідок війни та члени їх родин. Розмір гранту, який надається одному отримувачу, визначається відповідно до його суми запиту та не перевищує: 250 тис. гривень, у разі зобов'язання створити одне робоче місце після отримання гранту та працевлаштувати одного найманого працівника; 500 тис. гривень для члена сім'ї у разі зобов'язання створити два робочих місця після отримання гранту та працевлаштувати двох найманих працівників; 1000 тис. гривень для учасника бойових дій та/або особи з інвалідністю внаслідок війни,

zareєстрованих як фізична особа - підприємець, строк реєстрації якої становить не менше 36 місяців до моменту подання заяви на отримання гранту, у разі зобов'язання створити чотири робочих місця після отримання гранту та працевлаштувати чотирьох найманих працівників, з яких не менше двох є учасниками бойових дій та/або особами з інвалідністю внаслідок війни. [1,2,3].

Новий рівень. Грантові можливості для переробних підприємств. Отримати від держави грант на 8 млн грн може бізнес, який уже працює, або ж новостворений. Кошти можна спрямувати на придбання обладнання для створення або збільшення виробничих потужностей переробних підприємств. Мета цієї грантової підтримки збільшити частку переробної продукції, зокрема в експорті. Отримувач гранту зобов'язаний створити до 25 робочих місць. [1,2,3].

Усі перераховані вище програми врегульовані положеннями порядку їх надання, які затверджені Постановкою КМ України №738 від 21.06.2022 року «Деякі питання надання грантів бізнесу»[2].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в умовах воєнного стану в Україні представники ММСП відіграють вагомий соціально-економічну роль: створюють робочі місця, працевлаштовують працівників різного фаху, сплачують податки, наповнюють бюджети різних рівнів, зміцнюють економіку. Підприємці захищають державу на економічному фронті. Ефект грантових програм у цьому процесі значний. Гранти програми «eРобота» дають можливості підприємцям відкривати нові бізнеси, розвивати діючі, масштабувати підприємницьку діяльність, виходити на нові ринки тощо.

Список використаних джерел:

1. Єдиному державному вебпорталі електронних послуг «Дія». URL : <https://diia.gov.ua/>
2. Постановкою КМ України №738 від 21.06.2022 року «Деякі питання надання грантів бізнесу». URL: Комерційні пропозиції
3. Програма eРобота. URL: <https://erobota.diia.gov.ua/#start>
4. Сайт Європейської бізнес асоціації. URL: <http://surl.li/efvdu>

THE IMPACT OF GRANTS OF THE "YEROBOTA" PROGRAM ON THE ECONOMY OF UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF WAR

Olga Vovchak

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: vovchak.olga@meta.ua

Maryana Kobelya-Zvir

Lviv University of Trade and Economics

E-mail: marianakobelia@gmail.com

The study examines the "eRobota" program for the development of small and medium-sized businesses in the conditions of war in Ukraine. The main opportunities for starting one's own business and prospects for the development of already existing business for processing enterprises, horticulture, and greenhouse farming in wartime conditions are outlined.

Key words: grants for business, grant support for MSMEs, grant opportunities for business, grants for MSMEs, state grants, government grants, eRobota program grants.

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ ЯК ПРІОРИТЕТ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Світлана Шульц

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»

Ел.пошта: swetshul@i.ua

Ольга Войтенко

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»

Ел.пошта: voytenko1209@gmail.com

В умовах повоевної відбудови економіки регіонів України формування точок економічного зростання стане одним з безпекових пріоритетів розвитку регіонів, оскільки вони сприятимуть мобілізації внутрішніх ресурсів регіону, розширенню міжнародних взаємодій, залученню інвестицій, зміцненню спроможності територіальних громад та пришвидшенню процесу структурної трансформації економіки регіону.

До потенційних точок економічного зростання Львівщини відносяться індустриальні парки та інвестиційні об'єкти (Brownfield і Greenfield). В Стратегії розвитку Львівської області на період 2021-2027 років було передбачено виділення 16 земельних ділянок під індустриальні парки. На 01.05.2023 року до офіційного Реєстру було включено 11 індустриальних парків, площа яких сумарно становить 275 га ("Долина Стрий", "Бізнес Прайм", Еко-смайт індустриальний парк "ГАЛІТ", "Захід Ресурс", "Мостиський Сухий Порт", "Спарроу Парк Львів", «СІГМА Парк Яричів», Кам'янка-Бузький індустриальний парк, Яворівський індустриальний парк, Львівський індустриальний парк «Рясне – 2») [1].

Викликами функціонування задекларованих індустриальних парків є: недостатня керованість процесу програмування їх створення та проектів їх розвитку; відсутність керівних компаній; невизначеність економічної спеціалізації та структурних елементів лояльного утворення; відсутність сприятливих умов для залучення інвесторів в рамках міжрегіонального співробітництва та інтернаціоналізації кластерних ініціатив. Процес інтернаціоналізації цих ініціатив сприятиме покращенню координації та комунікацій з ключовими закордонними провідними бізнес-об'єднаннями, а також Європейською комісією та Європейськими кластерними асоціаціями.

Передбачені для індустриальних парків фіскальні стимули, зокрема звільнення від податку на прибуток на 10 років за умови реінвестування тієї частини прибутку, звільнення від імпортного ПДВ та мита на обладнання для виробництва без права відчуження цього обладнання впродовж 5 років та право органів місцевого самоврядування надавати пільги по окремих місцевих податках дозволять українським виробникам в умовах війни здійснити релокацію підприємств, відновити їх роботу, започаткувати новий бізнес та створити робочі місця.

Точками економічного зростання слід вважати інвестиційні об'єкти, територіальний розподіл яких на Львівщині на 01.05.2023 року мав наступний вигляд:

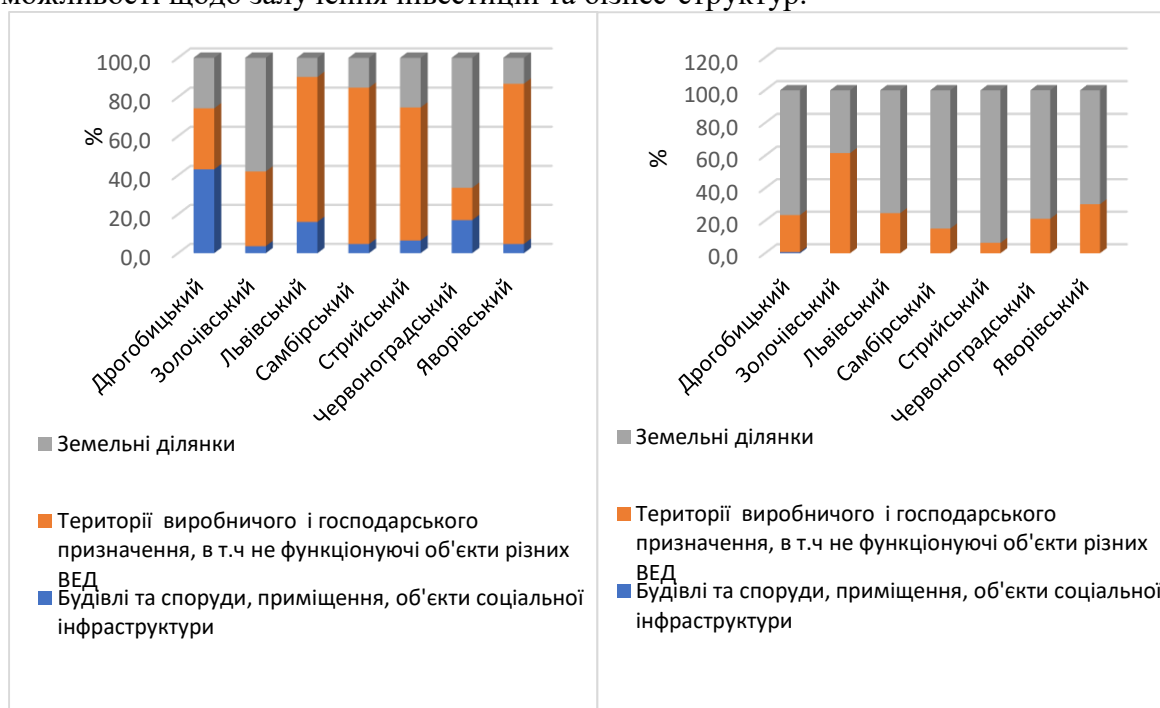
- Дрогобицький район – 32 об'єкти Brownfield (10,13% від їх загальної кількості в регіоні) і 19 об'єктів Greenfield (6,29%);
- Яворівський район -16 об'єктів Brownfield (5,06 %) і 11 об'єктів Greenfield (3,64%);
- Золочівський район – 25 об'єктів Brownfield (7,91 %) і 16 об'єктів Greenfield (5,30%);
- Стрийський район – 52 об'єкти Brownfield (16,46%) і 27 об'єктів Greenfield (8,94%);
- Самбірський район – 43 об'єкти Brownfield (13,61%) і 37 об'єктів Greenfield (12,25 %);
- Львівський район – 93 об'єкти Brownfield (29,43%) і 122 об'єкти Greenfield (40,40%);
- Червоноградський район – 55 об'єктів Brownfield (17,4%) і 70 об'єктів Greenfield (23,18%).

Лева частка інвестиційних об'єктів припадає на земельні ділянки, функціональне призначення яких є не визначеним. Їх площа становить близько 69% усієї площі інвестиційних

об'єктів і є найбільшою у Львівському, Стрийському і Червоноградському районах. На території виробничого і господарського призначення, в т.ч не функціонуючі об'єкти різних ВЕД припадає близько 27% загальної площі усіх інвестиційних об'єктів регіону. У Львівському районі ці території займають четверту частину загальної площі інвестиційних об'єктів Greenfield. Площа будівель та споруд, приміщень та об'єктів соціальної інфраструктури становить лише 4,1% від загальної площі інвестиційних об'єктів.

Розподіл інвестиційних об'єктів Львівської області за районами та типом об'єкту представлено на рис.1. Найбільша площа будівель, споруд, приміщень, об'єктів соціальної інфраструктури Brownfield сконцентрована у Дрогобицькому районі, а площа територій виробничого і господарського призначення, логістичних комплексів та не функціонуючі об'єкти різних ВЕД - у Яворівському (82%), Самбірському (80,1%) і Львівському (74,2%) районах. Максимальна концентрація земельних ділянок Brownfield зафіксовано у Червоноградському районі (66,4%).

Найбільша площа територій виробничого і господарського призначення, логістичних комплексів та не функціонуючі об'єкти різних ВЕД Greenfield зосереджено у Золочівському районі (61,6%), а земельних ділянок у Стрийському районі (93,6%), що свідчить про їх значні можливості щодо залучення інвестицій та бізнес-структур.

А) Інвестиційні об'єкти Brownfield

Б) Інвестиційні об'єкти Greenfield

Рис. 1. Розподіл інвестиційних об'єктів Львівської області за районами та типом об'єкту

Зазначимо, що економічна спеціалізація індустріальних парків, які перебувають у стадії формування, та функціональне призначення інвестиційних об'єктів доцільно визначити при формуванні та реалізації стратегій розвитку територіальних громад Львівської області.

В період повоєнної відбудови структурними пріоритетами точок економічного зростання Львівщини, розташованих на територіях індустріальних парків та інвестиційних об'єктів можуть стати: будівельний сектор, зокрема кластер з виробництва будівельних матеріалів, композитів, обладнання; військово-економічний сектор, зокрема відновлення виробництва продукції мікроелектронної підгалузі; науково-технологічний сектор, зокрема створення науково-технологічного парку з орієнтацією на прикладні дослідження у військовій сфері; будівництво логістичних центрів; об'єктів туристичної інфраструктури, енергетики (СЕС) тощо.

Подальший розвиток індустріальних парків та інвестиційних об'єктів на території регіонів країни, які в умовах війни зберегли та могли нарощувати свій економічний потенціал сприятиме зміцненню економічної безпеки не тільки окреслених регіонів, а й України загалом.

Список використаних джерел:

1. Дашборд інвестиційної привабливості Львівщини. Дата оновлення: 01.05.2023. URL: <https://apl.loda.gov.ua/portal/apps/sites/#/site/apps/5bc52b83cb344abe9fc9b2dee3587819/explore>

DEVELOPMENT OF INVESTMENT OBJECTS AS A PRIORITY OF SECURITY POLICY OF POST-WAR DEVELOPMENT OF THE REGIONS

Svitlana Shults

*SI "Institute of Regional Research
named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine"*

E-mail: swetshul@i.ua

Olha Voitenko

*SI "Institute of Regional Research
named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine"*

E-mail: voytenko1209@gmail.com

Abstract. The research is focused on the state of economic growth points in Lviv region. There are described amounts and features of investment objects and industrial parks. Also, authors proposed economic sectors perspective for future post-war recovery.

Key words: investment facilities, industrial parks, points of economic growth

ЗАГРОЗИ ТА ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ганна Карчева

ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України"

Ел.пошта: anna.karcheva@gmail.com

Проблеми забезпечення банківської безпеки завжди є актуальними як в стабільних умовах, так і в турбулентний період воєнного часу, коли існують загрози зростання як внутрішніх, так і зовнішніх загроз. У зв'язку з цим для банків особливої актуальності набуває створення інтегрованої моделі управління банківською безпекою, яка базується на ефективній системі ризик-менеджменту і передбачає систематичний процес виявлення небезпеки та ризиків, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та адекватного регулювання на всіх організаційних рівнях банків.

Основою банківської безпеки є фінансова стійкість і ефективність діяльності банків та банківської системи України (БСУ) в широкому розумінні, яка базується на трьох видах стійкості – стійкості траєкторії розвитку, стійкості атрактора і структурної стійкості [1]. За такого підходу банківська безпека банків означає підтримання певних визначальних параметрів (капіталу, ліквідності, прибутковості, ризиків) поблизу деякого постійного рівня, тобто здатність банку як відкритої динамічної системи зберігати стабільність свого внутрішнього фінансового стану в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз. На відміну від попередніх фінансових криз БСУ в умовах воєнного стану вдалося зберегти фінансову стійкість завдяки своєчасному використанню антикризових інструментів та активному впровадженню цифровізації, інноваційних технологій в банківську діяльність.

Побудовані нами економетричні моделі функціонування БСУ в контексті «прибуток-ліквідність-надійність» за даними генеральної сукупності за період з 1998 року по 01.01.2023 р. засвідчили стійкість траєкторії її розвитку і водночас невирішеність проблем якості активів, ліквідності, підвищення рівня капіталізації, ризик-менеджменту [2]. Станом на 01.07.2023 р. відбулися певні зміни в траєкторії розвитку, зокрема в активах банків ($\beta_1 = 0,001$) (1). Вперше з 1998 р. для БСУ існує прямий зв'язок між фінансовим результатом і активами, а збільшення високоліквідних активів в умовах профіциту ліквідності призводить до погіршення фінансового результату.

$$Y_{01.01.2023} = 0,001X_1 - 0,009X_2 + 0,233X_3 - 0,096X_4 - 0,329X_5 - 102,2 \quad (1)$$
$$R^2 = 0,994,$$

де: Y – фінансовий результат; X_1 – загальні активи; X_2 – високоліквідні активи; X_3 – балансовий капітал; X_4 – резерви на покриття ризиків за активними операціями; X_5 – адміністративні витрати; R^2 – коефіцієнт детермінації.

Таких результатів банками було досягнуто, зокрема, завдяки значним вкладенням у безризикові та низькоризикові активи - ОВДП і депозитні сертифікати НБУ. Звичайно така модель функціонування не сприяє ефективному виконанню банками посередницької функції: інвестування коштів, залучених від клієнтів, в розвиток економіки, соціальної сфери. Втім, враховуючи реальність, функціонування БСУ в складних умовах війни, високі кредитні та інвестиційні ризики, необхідність подолання гіперінфляції, забезпечення цінової стабільності і стійкості та безпеки БСУ в складних умовах воєнного стану, така модель поведінки банків може бути виправданою на короткий період.

Відмічаючи позитивні аспекти в діяльності банків, водночас слід звернути увагу на можливі загрози для фінансової стійкості та безпеки банків. Маючи профіцит ліквідності, надвисоку проценту маржу та рентабельність діяльності, дотримуючись всіх обов'язкових економічних нормативів, значні обсяги сформованих резервів банки, в той же час банки залишаються вразливими до ризику ліквідності, валютного, процентного, кредитного та ін., через розбалансованість активів і пасивів за термінами погашення, ризик високих

концентрацій, відсутність ефективних систем управління процентним ризиком в умовах зниження процентних ставок та ін. Актуальною залишається проблема інституційного розвитку БСУ, зміни бізнес-моделей для тих банків, які ведуть неефективну високоризикову діяльність, працюють за моделлю обмеженого кредитного посередництва і недостатньо спрямовують свої ресурси на кредитування економіки, орієнтуються на формування ресурсної бази за рахунок коштів НБУ та вкладання їх в цінні папери.

Важливим чинником забезпечення ефективності та БСУ є зниження рівня адміністративних та інших операційних витрат (рис. 1).

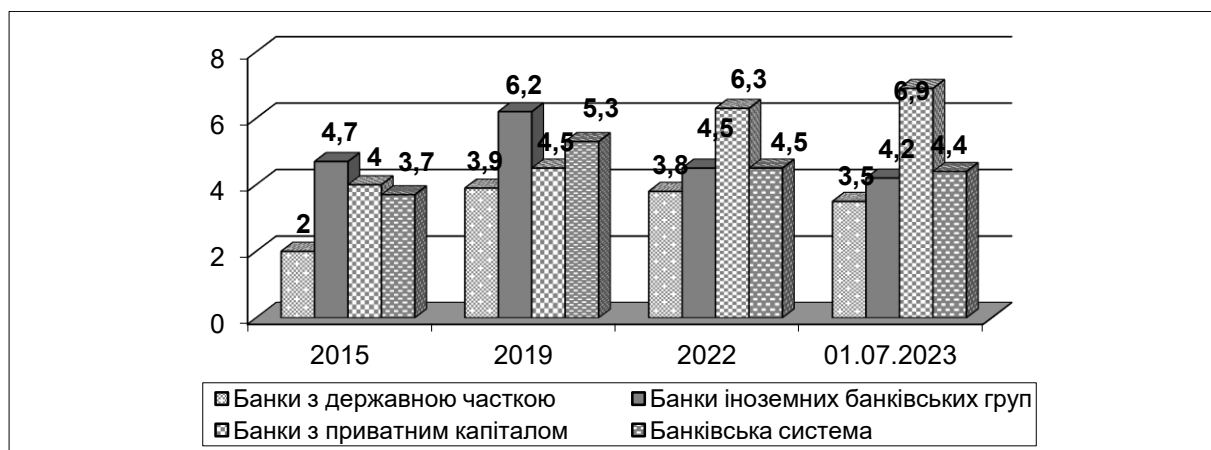

Рис. 1. Динаміка рівня адміністративних та інших операційних витрат банків в розрізі груп банків за 2015-2023 рр., у % до активів у річному вимірі

Джерело: розроблено автором за даними джерела [3]

Проведений аналіз рівня адміністративних витрат в розрізі груп банків та БСУ засвідчив про тенденцію їх зниження, крім банків з приватним капіталом, для яких рівень адміністративних та інших операційних витрат збільшився за I півріччя 2023 році з 6,3% до 6,9 % (по БСУ знизився з 4,5% до 4,4%). Для багатьох малих приватних банків рівень адміністративних витрат є не співвимірним з обсягами діяльності. Ці банки часто не мають достатнього потенціалу для впровадження цифрових технологій, зручного клієнтського сервісу, забезпечення ефективного віддаленого банкінгу, розвитку мобільного додатку.

Для забезпечення банківської безпеки банки мають впроваджувати інтегровані моделі управління банківською безпекою, які б ґрунтувалися на ефективній системі ризик-менеджменту і передбачали постійний моніторинг і діагностику безпеки з використанням цифрових технологій та автоматизованих методів контролю для упередження зростання ризиків та виникнення загроз для фінансової стійкості та безпеки банків.

Список використаних джерел:

1. Карчева Г.Т., Карчева І.Я. Теоретичні та практичні аспекти управління фінансово-економічною безпекою банків. Збірник наукових праць «Економічний аналіз». 2022. т. 32. № 1. С. 188-198.
2. Карчева Г.Т., Карчева І.Я. Цифровізація діяльності банків – необхідна умова забезпечення їх стійкості в період воєнної агресії /Тренди розвитку менеджменту, фінансів та бізнес-технологій в умовах формування сучасної економіки та суспільства: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (30 листопада 2022 року). Міжнародний європейський університет. Київ. 2022. С. 73-77.
3. Офіційний сайт Національного банку України: веб-сайт. URL: <http://bank.gov.ua/>

THREATS AND FACTORS OF ENSURING BANKING SECURITY IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Ganna Karcheva

Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine

E-mail: anna.karcheva@gmail.com

The possible threats and factors of ensuring banking security are determined using the developed econometric model of the banking system of Ukraine in wartime conditions. The need for banks to create an integrated model of bank security management, which is based on an effective risk management system, is substantiated.

Key words: banking security, risks, sustainability, efficiency, modeling

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД 2019-2022 РОКІВ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Світлана Пухир

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: p.sveta1952@gmail.com

На сьогодні забезпечення національної безпеки держави є вкрай необхідною, так як Україна знаходиться в стані важкої варварської повномасштабної війни з росією; частина території під окупацією, мільйони людей вимушені були емігрувати за кордон, значна частина населення залишила свої домівки на сході і півдні країни і переїхала у західні області, відбулися значні зміни у структурі промислового виробництва. Така ситуація кардинально позначилася на національних інтересах та соціально-економічному розвитку держави, на її економічній безпеці, яка є одним із визначальних елементів національної безпеки. Саме тому є актуальним проведення аналізу сучасного макроекономічного стану держави.

Ключовим узагальнюючим макроекономічним показником розвитку держави є валовий внутрішній продукт (ВВП).

Розглянемо структуру ВВП за методом кінцевого використання у 2013-2022 роках, яка виглядає наступним чином (табл. 1):

Таблиця 1.

Структура ВВП України
за методом кінцевого використання за 2013-2022 рр.*

Номинальний ВВП		споживчі витрати		валове нагромадження		експорт товарів та послуг		імпорт товарів та послуг	
		всього, млн грн	у % до ВВП	всього, млн грн	у % до ВВП	всього, млн грн	у % до ВВП	всього, млн грн	у % до ВВП
роки	за рік, млн грн								
2013	1454931	1350220	92.8	228474	15.7	681899	46.9	-805662	-55.4
2014	1566728	1409772	90.0	220968	14.1	770121	49.2	-834133	-53.2
2015	1979458	1715636	86.7	303297	15.3	1044541	52.8	-1084016	-54.8
2016	2383182	2018854	84.7	512830	21.5	1174625	49.3	-1323127	-55.5
2017	2982920	2552525	85.6	618914	20.7	1430230	47.9	-1618749	-54.3
2018	3558706	3196756	89.8	667953	18.8	1608890	45.2	-1914893	-53.8
2019	3974564	3785133	95.2	500614	12.6	1636416	41.2	-1947599	-49.0
2020	4194102	3923203	93.5	315026	7.5	1637399	39.0	-1681526	-40.1
2021	5459574	4766568	87.3	754369	13.8	2224704	40.7	-2286067	-41.9
2022	5191028	5408161	104.2	654629	12.6	1840563	35.5	-2712325	-52.3

* – без окупованих територій АТ Крим, Донецької і Луганської областей

Джерело: [1]

Аналіз статистичних даних засвідчує, що протягом останніх 10 років в Україні відбувається зростання споживчих витрат і скорочення валового нагромадження. Частка валових витрат у структурі номінального ВВП займає від 84,7 % до 85,6 % у 2016-2017 роках і від 93,5 % до 95,2 % у 2019-2020 роках. У 2022 році – у перший рік війни споживчі витрати перевищили номінальний ВВП на 217133 млн грн, або на 4,2 %. Значна нестабільність має місце і у валовому нагромадженні, так 2015-2017 роках частка валового нагромадження у структурі ВВП становила понад 20 %, а саме: 2016 рік – 21,5 %, в 2017 році – 20,7%, то у 2020 році ця частка складала лише 7,5%, в 2021 році – 13,8% і 2022 році – 12,6%. Однозначно такі показники є результатом, насамперед, значної міграції за кордон населення країни.

Важливими компонентами у структурі кінцевого використання ВВП є експорт товарів і послуг та імпорт товарів і послуг. Експорт товарів і послуг 2022 року зменшився у порівнянні з 2021 роком на 384141 млн грн, або на 17,3%, імпорт товарів і послуг зріс на 426258 млн грн, або на 18,6%. Незважаючи на значне падіння експорту товарів і послуг, лідерська позиція у експорті залишається за продовольчими товарами. На друге місце у 2022 році вийшов ІТ-експорт, який займає шосту частину від усього експорту держави. Необхідно наголосити, що попри великі обмеження щодо імпорту всередині країни, до критичних позицій сягнула величезна стаття, яка становила у квітні місяці 35 % усього імпорту товарів і послуг – це витрати українців-біженців за кордоном [2]. Отже, структура дуже сильно змінилася.

Аналіз макроекономічних тенденцій у період 2019-2022 років виявив значне зменшення індексів у 2020 році капітальних інвестицій, сільськогосподарської та промислової продукції, прийняття в експлуатацію житла, що стало результатом запроваджених обмежень під час пандемії «Covid 19».

Таблиця 2.

Основні макроекономічні тенденції в Україні за 2019-2022 роки*

(у процентах до попереднього року)

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Номінальний ВВП	111,7	105,5	130,2	95,1
Реальна заробітна плата	109,8	107,4	110,5	88,0
Споживчі ціни (грудень у % до грудня попереднього року)	104,1	105,0	110,5	126,6
Оборот роздрібною торгівлі	110,3	107,6	110,7	79,6
Капітальні інвестиції	115,5	61,8	113,0	Дані відсутні
Сільськогосподарська продукція	101,4	89,8	116,4	Дані відсутні
Промислова продукція	99,5	95,5	101,9	65,0
Будівельна продукція	123,6	105,6	106,8	34,9
Прийняття в експлуатацію житла	126,9	76,6	135,3	37,6
Експорт товарів	105,7	98,3	138,4	82,7
Імпорт товарів	106,3	89,4	134,1	118,6

* – роки пандемії «Covid 19» і повномасштабної російсько-української війни.

Джерело: складено автором за [1], [3].

Водночас, як видно з таблиці, основні макроекономічні тенденції засвідчують, нажалю, значне погіршення економічного стану держави у 2022 році, а саме: падіння навіть номінального ВВП, скорочення реальної заробітної плати, зростання споживчих цін, відповідно інфляції, зменшення обсягів роздрібною торгівлі, промислової, сільськогосподарської і будівельної продукції, експорту товарів та зростання обсягів імпорту.

За даними Державного комітету статистики України реальний валовий внутрішній продукт за 2022 рік знизився у порівнянні з 2021 роком на 29,1 %, а у промисловості індекс падіння перевищив 30 %. Деякі сектори економіки постраждали у наслідок війни ще більше. Зокрема, гірничо-металургійний комплекс, який втратив у результаті російської окупації та руйнувань два великі металургійні комбінати у Маріуполі та неможливість вивозити продукцію через закриття українських портів, завершив 2022 рік з індексом падіння у 70 % як у виробництві, так і експорті.

За оцінками Київської школи економіки, за підсумками 2022 року щонайменше 109 великих та середніх підприємств зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення та обстрілів, більше 700 підприємств були релоковані з місць бойових дій у західні та центральні області. Як зазначають в Українському союзі промисловців і підприємців, на деокупованих територіях 634 підприємства подали заявку на релокацію, проте продовжили працювати після звільнення від загарбників населеного пункту в якому знаходилися. Загалом

експерти, попередньо, оцінюють прямі і непрямі збитки нашої держави лише за 2022 рік більш ніж у 600 млрд доларів [4]. І ця цифра не є кінцева.

Таким чином, першочергове завдання уряду щодо конкретних змін в макроекономічному стані держави полягає у чіткому баченні реальних, послідовних, високорівневих секторальних кроків у розвитку ключових галузей економіки України: енергетики, аграрної сфери, зеленої промисловості, індустрії критичних матеріалів, медицини та освіти, безпекового сектору, ІТ сфери та підприємництва, будівництва та інфраструктури. А також у забезпеченні включення мотиваційного чинника щодо реформування економіки держави в цілому так і її регіонів.

Список використаних джерел:

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023 <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
2. Макроекономічна ситуація в умовах війни: які перспективи? Експертна дискусія 01 червня 2022 року <https://case-ukraine.com.ua/publications/makroekonomichna-sytuatsiya-v-umovah-vijny-yaki-perspektyvy/>
3. Моя Україна http://db.ukrcensus.gov.ua/dw_atlas_2021/chapter_1_1.asp
4. Вирватись з мороку: як виживала та змінювалась економіка України за рік війни 24.02.2023 Дмитро Шварц <https://www.unian.ua/economics/finance/virvatis-z-moroku-yak-vizhivala-ta-zminyuvalas-ekonomika-ukrajini-za-rik-viyni-12157020.html>

ANALYSIS OF MACROECONOMIC TRENDS IN UKRAINE IN THE PERIOD 2019-2022.

Svitlana Pukhyr
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: p.sveta1952@gmail.com

Abstract: The structure of Ukraine's GDP in 2013-2022 was analyzed by the End–use method. Macroeconomic trends in the development of the state in 2019-2022 are characterized. The government's primary task regarding fundamental changes in the economy of Ukraine has been defined.

Key words: Gross domestic product, macroeconomic trends, indices, deterioration of the economic condition.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Оксана Клювак
Львівський національний університет імені Івана Франка
Ел. пошта: okšana.klyuvak@lnu.edu.ua

Відповідно до Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [1] Національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами. Стан розвитку економіки України, наслідки COVID -19 та російсько-українська війна не дають можливості в повному обсязі забезпечувати національні економічні інтереси. Встановлено, що основними причинами такого стану та розбалансування зовнішньоекономічної діяльності були та залишаються низька конкурентоспроможність вітчизняного виробництва, значна частка сировини в структурі експорту товарів, велика питома вага одного із економічних партнерів і попередня зосередженість на ринках пострадянських країн (рис. 1).

Рис. 1. Система показників для оцінювання зовнішньоторговельної безпеки країни

Один із підходів до оцінки зовнішньоторговельної безпеки, яким частково керується Організація економічного співробітництва та розвитку, ґрунтується на системі показників за напрямками: баланс зовнішньоторговельної діяльності, імпортозалежність внутрішнього ринку і експорту та прогресивність експорту і випуску товарів [2]. У такому підході доцільним є виокремити показники, які стосуються зовнішньої торгівлі послугами та трансфертного ціноутворення (рис.1.). Відповідно до наведеної системи показників оцінювання зовнішньоторгівельної безпеки можна визначити зони небезпеки у сфері

зовнішньоторговельної діяльності України до повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України (2019 рік, січень 2022 року) і у період російсько-української війни (табл.2) [3-5].

Таблиця 2

Деякі показники зовнішньоторговельної безпеки України

Показник оцінювання зовнішньоторговельної безпеки	Безпечна/небезпечна зона показників	Показники, у %			
		2019	Січень 2022	2022	I квартал 2023
1. Питома вага провідного товару (товарної групи) у загальному обсязі експорту товару (зернові культури)	Безпечна зона за цим критерієм обмежена діапазоном від 5 % до 10 % Цільовий показник - 5 % ВИСОКИЙ РІВЕНЬ НЕБЕЗПЕКИ	19,2	25,9	20,6	30,7
2. Максимальна питома вага країни-партнера у загальному обсязі товарообороту (Китай)	Якщо ж значення за цим критерієм перевищує 25 %, то така ситуація є абсолютно небезпечною. Цільовий показник - 5 % СЕРЕДНІЙ РІВЕНЬ НЕБЕЗПЕКИ	(експорт товарів) -7,2; (імпорт товарів) -15,1.	(експорт товарів) -11,3; (імпорт товарів) -16,9.	Дані відсутні	Дані відсутні
3. Частка високотехнологічного експорту в загальному обсязі товарного експорту (електричні машини)	Безпечна зона за цим критерієм обмежена діапазоном від 15 % до 28 % Цільовий показник - 28 % ВИСОКИЙ РІВЕНЬ НЕБЕЗПЕКИ	5,5	3,8	5,8	4,6
4. Коефіцієнт покриття експортом імпорту	Безпечна зона за цим критерієм обмежена діапазоном від 97,5 % до 120 %. НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ НЕБЕЗПЕКИ	96,9 ураховано (товарний експорт і експорт послуг)	97,3 (товарний експорт)	91,5 ураховано (товарний експорт і експорт послуг)	65,6 (товарний експорт)
5. Частка операцій експорту/імпорту з контрагентами з країн, віднесених до організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи	Якщо ж значення за цим критерієм перевищує 25 %, то така ситуація є абсолютно небезпечною. Цільовий показник - 5 % ВИСОКИЙ РІВЕНЬ НЕБЕЗПЕКИ	(експорт товарів) -33 (імпорт товарів) -13. (товарний експорт)	(експорт товарів) -35 (імпорт товарів) -39. (товарний експорт)	Дані відсутні	Дані відсутні

Таким чином, для України притаманні такі тенденції у сфері зовнішньоторговельної безпеки: надмірна залежність національної економіки від експорту, що посилює загрозу економічної нестабільності через вплив коливань на світових ринках, особливо сировинних; надмірна залежність від імпорту кінцевої продукції, що сприяє виникненню дисбалансу у

зовнішній торгівлі та, як наслідок, збільшенню валового корпоративного та державного боргу; довготривала тенденція до зростання від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі, що може стати причиною посилення боргового навантаження на економіку країни та навіть привести її до дефолту; велика питома вага одного з економічних партнерів, що знижує стабільність зовнішньої торгівлі та посилює загрозу «торгівельних війн»; переважання експорту низькотехнологічної та сировинної продукції, що призводить до занепаду власної переробної промисловості, негативно впливає на інвестиційні та інноваційні процеси у країні та знижує конкурентоздатність її економіки на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: наказ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n11>
2. Trade in Value Added. URL: <https://www.oecd.org/sti/ind/measuring-trade-in-value-added.htm>
3. Кизим М. О., Полякова О. Ю., Шликова В. О. Оцінка зовнішньоторговельної безпеки України в контексті включення у ланцюги доданої вартості: аналітична довідка. Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку. 2019. URL: <https://ndc-ipr.org/>
4. Про затвердження переліку організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи: постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 р. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-%D0%BF#Text>
5. Трансфертне ціноутворення в Україні. Консалтингова компанія «Парето». URL: <https://tco-audit.com.ua/ua/>

THE IDENTIFICATION OF THREATS AND ASSESSMENT OF THE STATE OF UKRAINE'S FOREIGN TRADE SECURITY

Oksana Kliuyak
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: oksana.klyuyak@lnu.edu.ua

The report outlined the main threats to the foreign trade security of Ukraine following the Strategy of Economic Security of Ukraine for the period until 2025. The approach to *assessing* the country's foreign trade security has been improved. In particular, it is proposed to consider the effectiveness of transfer pricing in export-import operations and indicators of foreign trade in services.

According to the proposed system of indicators, the main danger zones in the field of commodity exports of Ukraine before the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine and in the conditions of the modern Russian-Ukrainian war were determined.

Key words: foreign trade security, threats, foreign trade indicators, assessment, Russian-Ukrainian war.

АНАЛІЗ ВИДАТКІВ НА ОБОРОНУ ЯК ФАКТОРУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ольга Шинкаренко

*Державний науково-дослідний інститут випробувань
і сертифікації озброєння та військової техніки*

Ел.пошта: yona2022@gmail.com

Людмила Германенко

*Державний науково-дослідний інститут випробувань
і сертифікації озброєння та військової техніки*

Ел.пошта: glm_foreman@ukr.net

Рівень фінансування видатків на оборону є ключовим критерієм, що характеризує прагнення уряду забезпечити обороноздатність держави. Видатки на оборону представляють собою грошові витрати держави на оборонні заходи, у т.ч. утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, воєнні дослідження, підготовку військових фахівців як основу кризового реагування на воєнні загрози.

Відповідно до Стратегії забезпечення державної безпеки фінансове забезпечення сектору безпеки і оборони здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, передбачених для суб'єктів забезпечення державної безпеки, а також з інших джерел, не заборонених законодавством [1].

Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період [2].

Розглядаючи класифікацію видатків на оборону, доцільно звернутися до типової класифікації бюджетних видатків, кожен елемент якої має свою характеристику. Функціональна класифікація пов'язана з функціями держави, на виконання яких покладені видатки бюджету. Згідно затвердженої функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету [3] видатки на оборону мають кодування 0200, зокрема військова оборона – 0210, цивільна оборона – 0220, військова допомога зарубіжним країнам – 0230, військова освіта – 0240, фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері оборони – 0250, інша діяльність у сфері оборони – 0260. Законом «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [4] передбачені наступні статті видатків за ФКВКБ 2000: на Міністерство оборони України, Головне управління розвідки Міністерства оборони України, Державне агентство резерву України, мобілізаційну підготовку галузей національної економіки України. У 2023 році на тлі повномасштабної російської агресії з урахуванням внесених протягом року змін видатки з державного бюджету України на оборону заплановані у сумі 1577,8 млрд. грн, з них левову частку (97,6 % або 1540,3 млрд. грн) становлять видатки на фінансування військової оборони [5]. Ця сума більше, ніж у 10 разів перевищує оборонний бюджет України 2021 року, що є найвищим зростанням військових витрат країни, які коли-небудь були зафіксовані. Частка витрат на оборону у загальній структурі ВВП зросла до 34% у 2022 році, тоді як у 2021 році їх питома вага становила 3,2% ВВП. Згідно ухваленого Кабінетом міністрів проекту державного бюджету на 2024 рік, на оборону і безпеку країну наступного року буде направлено більше половини всіх ресурсів бюджету – 1696,6 млрд. грн, що становить 21,6% ВВП. Передбачається у тому числі збільшення фінансування розвитку оборонно-промислового комплексу (у 7 разів – до 55,8 млрд. грн), створення системи протиракетної оборони, закупівля БПЛА тощо [8].

За програмною класифікацією видатків, застосування якої у бюджетному процесі передбачене програмно-цільовим методом, найбільшу частку у структурі видатків МОУ 2023 року становлять видатки на забезпечення діяльності ЗСУ, підготовку кадрів і військ, медичне забезпечення – 69,96% (860,8 млрд грн). Видатки на розвиток, закупівлю, модернізацію та ремонт ОВТ, засобів та обладнання складають у 2023 році 355,1 млрд грн, або 28,86%. Подібна

структура видатків спостерігалася і в 2022 році. Так, видатки на забезпечення діяльності ЗСУ, підготовку кадрів і військ, медичне забезпечення склали 664,5 млрд грн, або 67,16%, видатки на розвиток, закупівлю, модернізацію та ремонт ОВТ, засобів та обладнання склали 294,8 млрд грн, або 30,10%. У попередні роки, до повномасштабного вторгнення росії, на утримання основного складу витрачалося до 80 % коштів. Зміна структури державних видатків на оборону наближається до оборонного бюджету країн НАТО. Класичний оборонний бюджет у країнах НАТО передбачає спрямування від 30% до 50% коштів на утримання особового складу, 25% – на операційні витрати, до 10% – на фінансування оборонних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, від 20% до 30% – на придбання нових зразків озброєння та техніки [6].

Відповідно до пріоритету «розвиток інституційних спроможностей Міністерства оборони України» Стратегії забезпечення державної безпеки [1] передбачено удосконалення процесів планування розвитку ОВТ з урахуванням усіх етапів життєвого циклу, проведення досліджень і розроблень, державних випробувань, контролю якості на етапах виробництва та постачання до Збройних Сил України та інших складових сил оборони. Для забезпечення оцінювання відповідності якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення вимогам, установленим державним замовником під час здійснення державних закупівель в структурі МОН створено Департамент державного гарантування якості.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію забезпечення державної безпеки : Указ Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T182469?an=1&ed=2022_06_15.
3. Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету : Наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>.
4. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.
5. Державний веб-портал бюджету. Видатки. URL: <https://openbudget.gov.ua./national-budget/expenses?class=program&view=table> (дата звернення: 14.09.2023).
6. Кириленко О. П. Сучасні тенденції видатків на оборону з державного бюджету України. Світ фінансів. 2019. № 3(60). С. 179-188. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1254/1257>.
7. Про оборонні закупівлі : Закон України від 17 липня 2020 р. № 808 IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>.
8. Уряд схвалив проект Державного бюджету на 2024 рік: від бюджету війни до економіки перемоги URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-proekt-derzhavnoho-biudzhetu-na-2024-rik-vid-biudzhetu-viiny-do-ekonomiky-peremohy>.

ANALYSIS OF DEFENSE EXPENDITURES AS A FACTOR OF ENSURING NATIONAL SECURITY

*Olga Shynkarenko,
State Scientific Research Institute of Armament and
Military Equipment Testing and Certification
E-mail: vona2022@gmail.com
Liudmyla Hermanenko
State Scientific Research Institute of Armament and
Military Equipment Testing and Certification
E-mail: glm_foreman@ukr.net*

Defense expenditures is money spent by the state on defense measures: maintenance of the armed forces, development of the defense industry, military research, training of military specialists, etc. In 2023, expenditures from the state budget of Ukraine on defense are planned in the amount of 1,577.8 billion UAH, of which 97.6%, or 1,540.3 billion UAH constitute expenses for the financing of military defense. In 2024, it is planned to increase defense and security funding to 1,696.6 billion UAH, which is 21.6% of the GDP. The change in the structure of defense expenditures of Ukraine is approaching the defense budget of NATO countries.

Key words: defense expenditures, state security, defense budget

SELECTED LEGAL AND ECONOMIC ASPECTS OF HUMAN TRAFFICKING IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE

*Павел Мрочек
Познанський економічний університет, Познань, Польща
Ел. пошта: pawel_mroczek5@wp.pl*

The aim of the presentation is the indication of selected legal and economic aspects of human trafficking in the context of the war in Ukraine. Human trafficking, known as human trafficking, is a criminal practice that is a modern form of slavery. Initially, under this term only the trafficking of women forced into prostitution, was understood. Nowadays the meaning of the term has significantly expanded and includes all activities aimed at the exploitation of people, regardless of gender and age, violating the right to self-determination. This exploitation is associated with the use of violence, which is a huge physical and psychological burden for the victims.

This crime is carried out by organized crime groups, usually as a result of the difficult living conditions of would-be victims. According to estimates, the illegal sale of people brings criminal groups financial benefits equal to \$30-40 billion a year.

Methods: the presentation uses methods of analysis of domestic and foreign literature, the so-called search desk, from databases from the Central Statistical Office (pl. GUS) and expert knowledge.

Results: Increased border traffic provides an opportunity for various types of criminal groups seeking to make a quick profit by taking advantage of the dramatic plight of those fleeing military aggression and humanitarian disaster. The presentation outlines the problem of human trafficking from a global perspective, which, can even happen "across the border."

Conclusions: Increasing awareness and knowledge of the issue of human trafficking should enable international organizations, with the help of states, to plan and implement a program to reduce (and ideally, eradicate) human trafficking.

SELECTED LEGAL AND ECONOMIC ASPECTS OF HUMAN TRAFFICKING IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE

*Pawel Mroczek
Poznan economic University, Poznan, Poland
E-mail: pawel_mroczek5@wp.pl*

Human trafficking, known as human trafficking, is a criminal practice that is a modern form of slavery. Nowadays the meaning of the term includes all activities aimed at the exploitation of people, regardless of gender and age, violating the right to self-determination.

Increasing awareness and knowledge of the issue of human trafficking should enable international organizations, with the help of states, to plan and implement a program to reduce (and ideally, eradicate) human trafficking.

Key words: human trafficking, slavery, legal and economic aspects, world,

АКТУАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Микола Антонюк

ДУ»Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»

Ел.пошта: hlotsik@gmail.com

Регіони України потерпають від агресії РФ. Одні регіони зазнали руйнування інфраструктурних об'єктів та втрату значної частини населення, інша стикнулася з необхідністю швидкої адаптації економіки до умов війни разом, третя потребує вирішення проблем пов'язаних з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб та переміщених підприємств, що вимагало швидкого створення належних умов для їх комфортного перебування. Усе це актуалізувало необхідність нових підходів до формування регіональної та місцевої економічної політики в Україні та реалізації цієї політики на рівні окремих громад і регіонів.

За даними Київської школи економіки, збитки завдані інфраструктурі та житловим будинкам, станом на 01.02.2023 р. інфраструктура зазнала збитків у розмірі 143,8 мільярда доларів США. Пошкоджено понад 25 тис. км автодоріг і 344 мости та шляхопроводи. Збитки в енергетичній системі та агропромисловому комплексі склали відповідно 8,1 та 8,7 млрд доларів США [1].

Значними також є людські втрати та дефіцит працездатного населення. До війни в Україні налічувалося 17,4 млн працюючих, з них 8,3 млн жінок і 9,1 млн чоловіків працездатного віку. З початком війни ситуація докорінно змінилася, зменшилася частка зайнятих, збільшилося безробіття. На початок 2023 року за межами України перебувало 4,6 млн українців, з них 3,2 млн – працездатного віку. На тимчасово окупованих територіях проживало 3 млн осіб, з них приблизно 1,3 млн працездатних. Це означає, що з початку війни Україна втратила доступ до 5,5 мільйонів людей працездатного віку, понад 30% від загальної чисельності робочої сили в країні [2].

Війна призвела й до істотних змін умов функціонування бізнесу та пропозиції робочих місць на регіональних ринках праці. Передусім йдеться про переведення в режим часткової роботи або взагалі припинення функціонування 85% суб'єктів господарювання, з яких 1% повністю припинили діяльність та не планують відновлення, а також про те, що переважна більшість суб'єктів бізнесу (86%) зазнали втрат виробничих потужностей або працюють з нижчим рівнем їх завантаження [3].

Війна в Україні сьогодні – це не лише поточні втрати людей та економіки, а й довгострокові негативні наслідки та обмеження майбутнього розвитку. Необхідно зробити кроки, які мінімізують негативний вплив цих викликів на розвиток країни у наблизчій і віддаленій перспективі. Це потребує нової оцінки чинних документів, зокрема Державної стратегії регіонального розвитку ДСРР-2027.

Особливої уваги потребують регіони, які постраждали від наземного військового вторгнення, а також які знаходяться в зоні підвищеного ризику, що межує з російським чи білоруським кордоном; території, які зазнали значних руйнувань інфраструктури внаслідок ракетних і артилерійських обстрілів; регіони «умовної глибинки», де зосереджена більшість сільськогосподарського потенціалу країни, а також через територію, де зі сходу на захід пролягають основні транспортно-логістичні шляхи; регіони та громади, що межують з ЄС, які стали основним місцем бізнес-міграції та розселення внутрішньо переміщених осіб, і водночас виступають своєрідним транзитним «містком» між Україною та ЄС[4].

Велике значення для успішної повоевнної відбудови України сьогодні має також створення ефективних механізмів управлінської взаємодії між органами влади різних рівнів, особливо між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Не менш важливим є налагодження взаємовигідної співпраці між державними інституціями,

представниками громадянського суспільства та бізнес-середовища громад і регіонів України в процесах повоєнної відбудови України. Це дасть змогу покращити інвестиційний клімат у нашій державі та залучити додаткові фінансові ресурси приватних інвесторів та донорів, у тому числі іноземних, для реконструкції найбільш постраждалих об'єктів її інфраструктури та економіки.

Список використаних джерел:

1. За рік повномасштабної війни Росія завдала збитків інфраструктурі України на майже \$144 млрд // «Kyiv school of economics» – 2023. – URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/>.
2. Як Україні компенсувати втрату 30% трудового потенціалу – 2023. – URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/10/699925/>.
3. Діагностування стану українського бізнесу під час повномасштабної війни Росії з Україною. – 2022. – URL: https://gradus.app/documents/188/BusinessInWar_Gradus_KSE_Report_30032022_ua.pdf.
4. Закон про відбудову регіонів: полюси зростання чи території відновлення. – 2022. – URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/27/689679/>.

UPDATE OF REGIONAL POLICY IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Mykola Antonyuk
Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi of the National Academy of Sciences of
Ukraine,
E-mail: hlotsik@gmail.com

Abstract. The theses highlight the problem of updating regional policy in the conditions of the post-war reconstruction of Ukraine. The main consequences of the military aggression of the Russian Federation, which lead to the problem of updating regional policy, in particular damage to infrastructure, population migration, damage to the business sector, are analyzed.

Key words: region, regional policy, post-war reconstruction

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА БЕЗПЕКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Андрій Павлишин
Львівський національний університет імені Івана Франка
Ел. пошта: Aipavlyshyn@icloud.com

Інвестиційно-інноваційна безпека національної економіки та її значення у забезпеченні економічної безпеки держави

Економічна безпека є однією з найважливіших складових елементів національної безпеки, відображаючи причинно-наслідковий зв'язок між економічною міцністю країни, її військово-економічним потенціалом та національною безпекою. Для України питання економічної безпеки у першу чергу обумовлюється перманентно критичним станом національної економіки, що є наслідком вітчизняних проблем, світових кризових явищ та корупційного й неефективного внутрішнього управління минулих років.

Інвестиційно-інноваційна безпека відіграє надзвичайно важливе значення у економічній безпеці держави, оскільки економічний розвиток неможливий без інвестиційного капіталу та використання новітніх технологій, що, в свою чергу, сприяє розвитку підприємницької ініціативи, високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери.

Сьогодні наша країна перебуває у стані війни, яка в свою чергу веде до зниження економічної безпеки країни. Зокрема, воєнні дії відбуваються у східних регіонах України, що відповідно веде не лише до загибелі людей, а й негативно впливає на всі регіони України та стан економіки країни у цілому.

Зокрема, за аналітичними даними НБУ, у 2022 році реальний ВВП скоротився на 29,1%, а показники більшості видів діяльності суттєво погіршилися. Причому негативну динаміку показників більшості видів діяльності упродовж 2022 року визначали насамперед високі безпекові ризики. Відтак валове нагромадження основного капіталу у 2022 році скоротилося на 34,3% [1].

За аналітичними даними НБУ, найглибшого падіння зазнав сектор будівництва внаслідок скорочення інвестицій та стрімкого зменшення попиту на житло. Водночас певну підтримку сектору надавали бюджетні витрати на відбудову інфраструктури.

Внаслідок руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, скорочення споживчого та інвестиційного попиту економічні результати промисловості також суттєво погіршилися. Перебої з енергопостачанням наприкінці року через обстріли критичної інфраструктури росією поглибили спад промислового виробництва. Водночас частину видів переробної промисловості, зокрема машинобудування, легку й харчову промисловість, підтримало державне фінансування військових замовлень.

Стрімке нарощення бюджетних витрат, насамперед на оборону та безпеку, що підтримало державне споживання та інвестиції, а також швидка адаптація населення та бізнесу до воєнних умов, у тому числі до перебоїв з енергопостачанням наприкінці року, призвело до того, що економічні втрати не були катастрофічними. Окрім цього, деякі сектори економіки виявились більш стійкими до воєнних умов. Йдеться про фінансовий сектор, який стабільно функціонував завдяки насамперед забезпеченню безперебійного функціонування банківської системи навіть в умовах перебоїв з електропостачанням. Меншим було й падіння валової доданої вартості ІТ-галузі, як завдяки поширенню дистанційної роботи в цьому секторі та оперативній релокації ІТ-підприємств у безпечніші регіони. Стрімко також зросла валова додана вартість сектору державного управління та оборони з огляду на зростання його ролі в умовах повномасштабної війни [1].

Водночас, очевидно, що повноцінне відновлення національної економіки неможливе без нарощення інвестиційних видатків у відновлення зруйнованої воєнними діями інфраструктури, промислового та виробничого потенціалу вітчизняних підприємств у різних секторах економіки. Це у свою чергу потребує пошуку ефективних механізмів акумулювання інвестиційних ресурсів з різних джерел внутрішнього та зовнішнього фінансування підприємств, а також і створення належного інституційного середовища для стимулювання інвестиційної активності суб'єктів господарювання в умовах високих безпекових ризиків, про що свідчать опитування підприємств щодо оцінки поточного обсягу замовлень на виробництво продукції (попиту) в промисловості, яка у серпні 2023 р. становила мінус 42%, а у переробній промисловості – 44% [2].

Таким чином, на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами економічній безпеці України, зокрема у її інвестиційно-інноваційній сфері, є:

- високі безпекові ризики для відновлення та нарощення інвестиційного потенціалу національної економіки;
- зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу,
- скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;
- критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення;
- недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, слід наголосити що одним із ключових імперативів повоєнної відбудови України має бути забезпечення інвестиційно-інноваційної безпеки України, яке забезпечуватиметься через створення сприятливого інвестиційного середовища та залучення інвестицій у національну економіку, зокрема у наукомісткі високотехнологічні сектори національної економіки для побудови сучасної конкурентоспроможної національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у 2022 році.
<https://bank.gov.ua/ua/news/>
2. Опитування промислових підприємств у серпні 2023 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності.
https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/fin/rp/prom/prom_08_2023_u.pdf

INVESTMENT AND INNOVATION SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS IMPORTANCE IN ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Andriy Pavlyshyn
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: Aipavlyshyn@icloud.com

Annotation. One of the key imperatives of the post-war reconstruction of Ukraine should be to ensure Ukraine's investment and innovation security, which will be ensured through the creation of a favorable investment environment and the attraction of investments in the national economy, in particular in the knowledge-intensive high-tech sectors of the national economy to build a modern competitive national economy.

Key words: investment and innovation security, economic security, national economy, industry, investment potential.

ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Іванна Самолюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел. пошта: Ivanna.Samoliuk@lnu.edu.ua

Фінансові інновації, включаючи впровадження нових технологій, зміну бізнес-моделей та розширення фінансових послуг, мають значний вплив на банківську систему та фінансову безпеку національної економіки. Однак цей вплив може бути як позитивним, сприяючи стабільності та розвитку, так і негативним, створюючи нові види ризиків та загроз. Основною проблемою є знаходження балансу між стимулюванням інновацій та забезпеченням безпеки фінансової системи.

В умовах розвитку цифрової економіки відбувається прискорення бізнес-процесів на фінансовому ринку, що вимагає пошуку нових інструментів стратегічного управління та планування, одним з яких і може виступати «бізнес-модель банку», як один з важливих чинників забезпечення безпеки фінансової системи [1, с. 115].

Загалом, зв'язок між фінансовими інноваціями бізнес-моделей банківської системи та фінансовою безпекою національної економіки є багатограним і залежить від того, які конкретні інновації впроваджуються, як їх регулюють і як вони впливають на ризики і можливості фінансової системи.

Зокрема, розглянемо деякі ключові аспекти цього зв'язку, такі як:

1. Розвиток фінансових інструментів та продуктів: Фінансові інновації в банківській системі сприяють розвитку нових фінансових інструментів та продуктів, таких як криптовалюти, цифрові платежі, розумні контракти тощо.

2. Інновації як драйвер росту економіки: Не слід забувати, що фінансові інновації також можуть бути драйверами економічного зростання, які сприяють підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності національної економіки

3. Міжнародний аспект: Фінансові інновації мають глобальний характер, і їх вплив не обмежується національними кордонами. Тому співпраця між країнами і міжнародні стандарти грають важливу роль у забезпеченні фінансової безпеки.

4. Ризики для фінансової безпеки: Проте разом із збільшенням інновацій приходять нові ризики для фінансової безпеки. Кіберзлочинці можуть використовувати нові технології для крадіжок і шахрайства. Крім того, підвищення волатильності фінансових ринків, зумовлене новими продуктами, може призвести до фінансової кризи та нестабільності.

5. Фінансова регуляція і політика: Ефективна фінансова регуляція повинна бути адаптивною та гнучкою для того, щоб реагувати на зміни у фінансовому середовищі та нові ризики. Вона повинна сприяти створенню сприятливих умов для фінансових інновацій, а водночас гарантувати безпеку та стабільність системи.

Важливо зазначити, що хоча фінансові інновації можуть мати численні переваги, вони також повинні бути остаточно регульовані та контрольовані, щоб забезпечити безпеку та стійкість фінансової системи.

Аналіз бізнес-моделі банку дозволяє визначити його конкурентні переваги, ідентифікувати можливості для росту та оптимізації діяльності, а також розробити стратегію його розвитку [3, с. 34].

ПриватБанк - це один із прикладів банку, який запроваджує фінансові інновації у своїй бізнес-моделі та впливає на фінансову безпеку національної економіки в Україні. Один із найбільших банків країни ПриватБанк використовує сучасні технології та інновації для покращення своїх послуг та підвищення фінансової стійкості.

Крім того, розвивалась диджитал карта "eПідтримка", за допомогою якої клієнти могли отримувати нові види виплат від держави, такі як виплата за вакцинацію COVID-19, виплата громадянам, які втратили роботу через вторгнення, виплати внутрішньо переміщеним особам та виплати по військовим облігаціям. [2].

У 2022 році ПриватБанк впровадив ряд нових застосунків і сервісів. Один із них - застосунок "Каса", який надає фіскалізацію послуг на POS-терміналах Банку. Також було запроваджено сервіс під назвою "Бюджет", який надає актуальну інформацію про заборгованість або переплату за податками, а також можливість автоматично сформувати платіж до бюджету. Крім того, було впроваджено сервіс "Інвойсинг", який дозволяє виставляти та оплачувати електронні рахунки-фактури юридичним особам і ФОП. Також був запроваджений сервіс "Електронна звітність", який дозволяє ФОП складати і відправляти електронні звіти в державні органи цілодобово. Нещодавно було розроблено застосунок "ПриватКамера", який дозволяє дистанційно вивчати бізнес клієнта і передавати в Банк необхідну інформацію про свій бізнес чи заставне майно з метою отримання фінансування.

Отже, впровадження фінансових інновацій бізнес-моделей банківських установ забезпечує конкурентоспроможність, більшу доступність фінансових послуг для населення та підприємств і, в цілому, сприяє фінансовій стійкості та безпеці національної економіки України. Але разом із цим важливо наголосити, що банківські установи також повинні удосконалювати заходи з кібербезпеки та контролю ризиків, щоб зберегти фінансову стабільність в умовах інновацій.

Список використаних джерел:

1. Онищенко Ю. І. Бізнес-модель банку: сутність та взаємозв'язок зі стратегією розвитку. Економічний простір. 2020. № 160, С. 113 -117.
2. Офіційний сайт АТ «КБ ПриватБанк» URL: <http://privatbank.ua/>
3. Ткаченко Ю.В., Зверук Л.А. Сучасні технології як основа інноваційної моделі розвитку банківського бізнесу. Економічна теорія та право. 2018. № 2 (33) С. 31- 38.

THE IMPACT OF THE INTRODUCTION OF FINANCIAL INNOVATIONS OF BUSINESS MODELS OF BANKING INSTITUTIONS ON THE FINANCIAL SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY

Ivanna.Samoliuk
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: Ivanna.Samoliuk@lnu.edu.ua

Abstract: This study has identified the relevance of implementing financial innovations in the business models of banking institutions within the context of national economic security. It outlines the key aspects of how financial innovations in the business models of banking institutions influence the security of the national economy.

Key words: financial innovations , business model, banking system, financial security, economy, cybersecurity.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ

Марія Чабаненко

Львівський національний університет імені І. Франка

Ел.пошта: Mariia.Chabanenko@lnu.edu.ua

Зовнішньоекономічна безпека нашої держави стала суттєвою проблемою внаслідок вторгнення росії в Україну, що сильно позначилося на глобальних процесах у виробництві, інвестиціях та торгівлі. У 2022 році спостерігається рекордна інфляція у більшості країн світу за останні десять років. Це відбувається в умовах повільного відновлення світової економіки після пандемії COVID-19, а також проблем з виробничим потенціалом Китаю, обмеженням у ланцюгах постачань та інших факторів.

Спричинення зростаючого ризику стагфляції є додатковою загрозою, яка може призвести до серйозних негативних наслідків та глобальної рецесії. На теперішній час основним нормативно-правовим актом, відповідно до якого здійснюється планування у сферах національної безпеки і оборони, у тому числі підготовка проєктів відповідних стратегічних документів, є Закон України «Про національну безпеку України» [1], згідно з яким національна безпека України - це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. У цьому контексті, забезпечення зовнішньоекономічної безпеки виявляється надзвичайно важливим завданням. Національна економіка повинна залишатися стійкою до внутрішніх та зовнішніх загроз, мати високий рівень конкурентоспроможності в глобальному економічному середовищі та досягати сталого та збалансованого зростання [2].

Для оцінки рівнів економічної безпеки та її складових, включаючи зовнішньоекономічну безпеку, Національним інститутом стратегічних досліджень було проведено експертне опитування, де було визначено та оцінено 50 загроз. До оцінки були включені компоненти соціальної, інвестиційно-інноваційної та продовольчої безпеки, оскільки вони також суттєво впливають на зовнішньоекономічну безпеку в умовах війни та конфлікту. Їх можна переглянути в таблиці 1, де було додано варіанти рішення для аналізованих загроз. Аналізовані загрози, які враховують принципи репрезентативності, взяті до уваги при формуванні переліку (табл. 1). Ці показники базуються на Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року. [3].

Таблиця 1

Зовнішньоекономічні загрози за ступенем впливу та ймовірністю настання

Зовнішньоторговельні загрози	Напрямок мінімізації впливу загрози	Ймовірність/ Вплив*
Значна втрата експортного потенціалу України внаслідок руйнування чи пошкодження виробничих об'єктів.	Підвищення захищеності виробничих об'єктів, диверсифікація виробництва і резервів сировини.	4/4
Зростання негативного сальдо торговельного балансу.	Розширення експортних ринків та розвиток високотехнологічних галузей.	4/4
Утруднення експорту внаслідок руйнування чи ускладнення транспортної логістики.	Модернізація та розвиток транспортної інфраструктури, розробка альтернативних транспортних маршрутів.	4/4

Посилення сировинної та низькотехнологічної спрямованості експорту.	Підтримка інновацій та розвиток високотехнологічного виробництва.	4/4
Посилення залежності внутрішнього ринку України від імпорту промислової продукції.	Розвиток внутрішнього виробництва промислової продукції.	4/4
Обмеження дієвості інфраструктури підтримки зовнішньоторговельної діяльності.	Модернізація митних та логістичних систем для ефективного обслуговування.	3/3
Значне збільшення частки імпорту у внутрішньому споживанні.	Підтримка внутрішнього виробництва та розвиток конкурентоспроможних галузей.	3/4
Інші загрози	Напрямок мінімізації впливу загрози	Ймовірність/ Вплив*
Зниження конкурентних позицій вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішніх ринках промислової продукції.	Інвестиції в галузі, що втратили конкурентоспроможність.	4/4
Збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру та ринок праці густозаселених і традиційно праценадлишкових західних регіонів.	Інвестиції в розвиток соціальної інфраструктури густозаселених регіонів.	4/3
Релокація за межі України інноваційно активних компаній.	Підтримка інновацій та створення сприятливого середовища для бізнесу в Україні.	4/3

* Ступінь впливу (незначний (1), низький (2), помірний (3), значний (4), катастрофічний (5)), а також ймовірність настання загрози (малоймовірна (1), віддалена (2), помірна (3), ймовірна (4), максимальна (5)) оцінюють ймовірний вплив ризиків на економічну безпеку у короткостроковому часовому просторі.

Джерело: [4]

Згідно з результатами експертного опитування [4], найбільший вплив на зовнішньоекономічну безпеку матимуть загрози втрати експортного потенціалу через руйнування виробничих об'єктів та зростання негативного сальдо торговельного балансу. Розширений моніторинг цих загроз є важливим завданням в умовах зростаючої кількості та потужності загроз, спричинених конфліктом та воєнною агресією російської Федерації проти України. Так зростання негативного сальдо торговельного балансу, посилення сировинної і низькотехнологічної спрямованості експорту та утруднення експорту внаслідок руйнування чи ускладнення транспортної логістики мають високу ймовірність та великий вплив і можуть призвести до негативних наслідків для економіки країни та погіршити структуру експорту, в тому числі посилити залежність від сировинних ресурсів.

Обмеження дієвості інфраструктури підтримки зовнішньоторговельної діяльності як загроза має середню ймовірність та середній вплив на зовнішньоекономічну безпеку. Обмеження дієвості інфраструктури може обмежити можливості зовнішньоторговельної діяльності, але вплив не настільки великий, як у попередніх випадках.

Значне збільшення частки імпорту у внутрішньому споживанні має середню ймовірність та високий вплив, оскільки збільшення частки імпорту може призвести до негативних наслідків для внутрішнього споживання та економіки в цілому.

Загроза зниження конкурентних позицій вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішніх ринках промислової продукції має високу ймовірність і великий вплив, так як може призвести до втрат на ринках іноземного та внутрішнього споживання.

Збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру та ринок праці густозаселених і традиційно працездатних західних регіонів та релокація за межі України інноваційно активних компаній як зовнішньоекономічні загрози мають високу ймовірність, але середній вплив. Збільшене навантаження може призвести до соціальних та економічних проблем у визначених регіонах, в той час як релокація інноваційних компаній може вплинути на втрату технологічного потенціалу країни.

Враховуючи згадані загрози, можна запропонувати такі шляхи зміцнення зовнішньоекономічної безпеки країни та зменшення вразливості до загроз [5]:

- 1) Розширення торгових та економічних відносин з іншими країнами та ринками для зменшення залежності від російського ринку.
- 2) Пошук та розвиток альтернативних маршрутів для експорту та імпорту, які не прямують через росію.
- 3) Посилення кіберзахисту, контроль над іноземними інвестиціями та обмеження доступу до стратегічних галузей економіки.
- 4) Співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для забезпечення підтримки та безпеки.
- 5) Використання дипломатичних зусиль для міжнародної підтримки та вирішення конфлікту.
- 6) Забезпечення соціального захисту для тих, хто постраждав внаслідок конфлікту, та розвиток регіональних програм розвитку.
- 7) Розробка стратегій управління кризовими ситуаціями та резервів для надзвичайних обставин.

Тобто, національна безпека в сфері зовнішньоекономічної політики потребує уваги та ретельного аналізу для забезпечення стабільності та розвитку країни в умовах сучасного геополітичного середовища, але навіть після війни в Україні буде потрібне ретельне стратегічне планування, реформи в міжнародних організаціях і управлінні системою безпеки, а також уважний моніторинг економічних зрушень і допомога від держав.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку та оборону : Закон України від 21.04.2015 р. № 2469-VIII : станом на 19 вер. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 09.09.2023).

2. Третяк В. В., Гордієнко Т. М. Економічна безпека: сутність та умови формування. Економіка та держава. 2010. № 1. С. 7–13. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2010/3.pdf (дата звернення: 10.09.2023).

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n2> (дата звернення: 11.09.2023).

4. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/aktualni-vyklyky-ta-zahrozy-ekonomichniy-bezpetsi-ukrayiny-v> (дата звернення: 14.09.2023).

5. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. – Київ : НІСД, 2022. – 532 с.

EXTERNAL ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE: THREATS AND WAYS OF STRENGTHENING

Chabanenko Mariia
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: Mariia.Chabanenko@lnu.edu.ua

Annotation: The article discusses Ukraine's external economic security challenges resulting from Russia's invasion and its global impact on production, investments, and trade. Record-high inflation in 2022, slow global economic recovery post-COVID-19, and supply chain disruptions add to these concerns. The rising risk of stagflation is an additional threat. The article emphasizes the importance of external economic security in Ukraine's national security framework, highlighting the need for resilience in the face of both internal and external threats and the importance of sustainable and balanced growth. It also mentions a study conducted by the National Institute for Strategic Studies to assess economic security levels and identify potential solutions, aligning with Ukraine's economic security strategy up to 2025.

Key words: foreign economic security, National security of Ukraine, foreign trade threats, strategy of economic security of Ukraine.

РИЗИКИ ТА СИСТЕМА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Дарина Ратушняк
Львівський національний університет імені Івана Франка
Ел.пошта : darinaratusnak@gmail.com

В сучасних умовах функціонування фінансових установ ускладнюється через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, яка надалі застосовує тактику тероризму та нищення цивільної інфраструктури. Та незважаючи на це, фінансовий та платіжний сектори України працюють безперебійно: платежі здійснюються своєчасно, а клієнти мають безперешкодний доступ до власних коштів. Проте наслідки масштабних обстрілів знижують темпи зростання попиту на банківські послуги та спричиняють додаткові кредитні й операційні втрати банків. Банківська система загалом залишалася високоліквідною від початку повномасштабної війни, а за окремими показниками ліквідність сягнула рекордних рівнів.

Слід враховувати, що для кожного типу ризику існує власний механізм, щоб його мінімізувати або уникнути. Класифікація можливих ризиків, які можуть виникати у платіжних системах, наведена у таблиці 1 (табл.1)[1].

Таблиця 1.

Класифікація і характеристика основних можливих ризиків у системі ризик-менеджменту платіжних систем

Ризик	Характеристика
Інвестиційний	ризик втрати або недоступності фінансових активів платіжної організації платіжної системи та/або фінансових активів, що передані платіжній організації платіжної системи учасником платіжної системи, що виникає внаслідок їх інвестування
Інформаційний	може виникати з різних джерел, включаючи зовнішні загрози, такі як хакерські атаки і кіберзлочинці, а також внутрішні загрози, пов'язані з недбалістю або зловживанням прав доступу співробітниками
Депозитарний ризик	втрати фінансових активів платіжної організації платіжної системи або фінансових активів, що передані платіжній організації платіжної системи учасником платіжної системи, з вини юридичної особи, що прийняла на зберігання ці фінансові активи
Загальний комерційний ризик	погіршення фінансового стану платіжної організації платіжної системи в результаті зниження її доходів або збільшення видатків, унаслідок якого витрати перевищують доходи та призводять до втрат, покриття яких здійснюється за рахунок капіталу
Виникнення надзвичайних ситуацій у платіжній системі	виникнення не передбачуваних подій або проблем (наприклад, тривала відсутність електропостачання), які можуть порушити нормальну функціонування платіжної системи і призвести до збитків для всіх її учасників
Скасування реєстрації платіжної системи центральним банком у зв'язку із застосуванням персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)	може призвести до припинення роботи платіжної системи, також до неможливості проведення фінансових транзакцій і навіть зупинити операції в країні. Банки та інші фінансові інституції, які мають зв'язок з платіжною системою, можуть стати об'єктом фінансових санкцій або обмежень. Це може призвести до значних втрат і втрати доступу до міжнародних фінансових ринків.
Інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної безпеки (з виокремленням у його складі кіберризик)	ризик зв'язаний з можливістю кібератак, порушенням цілісності, конфіденційності і доступності інформації, а також нанесенням шкоди комп'ютерним системам і мережам. Кіберризик може призвести до серйозних наслідків для компаній і організацій, включаючи втрату фінансів, порушення репутації, втрату довіри клієнтів і партнерів

У системі ризик-менеджменту платіжних систем виокремлюють наступні кроки:

- ідентифікація всіх можливих ризиків, які можуть вплинути на безпеку функціонування платіжної системи, складання карти профілю ключових ризиків платіжної системи;
- оцінювання ризиків платіжної системи (оцінювання ризиків, притаманних платіжній системі), складання Гарячої карти притаманності ризиків,
- ідентифікація та оцінювання ефективності наявних контролів для зменшення цих ризиків (ідентифікація контролю, обчислення ефективності контролю), складання Гарячої карти ефективності контролю ризиків);
- визначення залишкового ризику, розробка стратегії та планів для зменшення або управління ризиками;
- аналіз зміни характеру ризиків або їх концентрації в своїй діяльності. При цьому враховується, що спроба обмежити один вид ризику може призвести до збільшення іншого виду ризику.
- проведення внутрішнього аудиту для ефективності системи управління ризиками [1].

У системі ризик-менеджменту платіжних систем ключову роль відіграються заходи Національного банку України, зокрема, які спрямовані на забезпечення стійкості платіжних систем в умовах російсько-української війни:

- обмежувальні (наприклад, заборона на зняття клієнтами готівки обсягом понад 100 тис. грн на день, припинення випуску та розповсюдження цифрових грошей банками-емітентами, заборона на переказ коштів за кордон, окрім власних операцій банків);
- послаблення (наприклад, дозвіл ідентифікації військових за військовим квитком для відкриття рахунку, скасування заходів впливу за невчасне оприлюднення фінансової та консолідованої фінансової звітності, дозвіл використання хмарних сервісів, які розміщуються на території ЄС, Великої Британії, США та Канади для підвищення стабільності роботи банківської системи);
- пов'язані із ризиками інформаційної безпеки, зокрема вимогою застосування посиленої автентифікації
- пов'язанні із економічними санкціями (заборона банкам видавати кошти за рахунками резидентів рф та білорусі в Україні, скасування реєстрації платіжної системи центральним банком у зв'язку із застосуванням персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій))[2-4].

Отже, повномасштабний напад росії на Україну та спровоковане ним зростання внутрішніх та зовнішніх ризиків для фінансового сектору України та економіки в цілому стали ключовим викликом для Національного банку України, банківських та небанківських фінансових установ, які активно використовують інструменти ризик-менеджменту для мінімізації ризиків, а саме: інвестиційних, депозитарних, загальних комерційних ризиків, ризиків надзвичайних ситуацій, ризиків, інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної безпеки (з виокремленням кіберризиків) та ризиків, пов'язаних із застосуванням економічних санкцій.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах <https://bank.gov.ua/ua/news/all/metodichni-rekomendatsiyi-z-upravlinnya-rizikami-v-platijnih-sistemah>
2. Петрик О. Політика Національного банку України під час війни. Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві. 2022. Том 4 (46). 15-23. <https://doi.org/10.55643/ser.4.46.2022.474>
3. Національний банк України, «Заходи для підтримки стабільності банківської системи». <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vjivaye-chergovih-zahodiv-dlya-pidtrimannya-stabilnosti-bankivskoyi-sistemi-na-chas-diyi-v-ukrayini-voyennogo-stanu>

4. Інтегрована система управління ризиками банку : монографія / Н.П. Шульга, В.І. Міщенко, Л.Л. Анісімова та ін. ; за заг. ред. Н.П. Шульги. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 440 с.

**RISKS AND THE SYSTEM OF RISK MANAGEMENT OF THE
FUNCTIONING OF PAYMENT SYSTEMS IN THE CONDITIONS OF
THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

Darina Ratusnak
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: darinaratusnak@gmail.com

Annotation

The report describes the main types of risks of payment systems. The main areas and tools of the risk management system of payment systems are singled out, namely: identification of all possible risks and drawing up a map of the profile of key risks of the payment system; assessment of risks inherent in the payment system and drawing up a Hot Map of inherent risks; identification and evaluation of the effectiveness of existing controls to reduce these risks, compilation of a Hot Map of the effectiveness of risk control; determination of residual risk, development of strategies and plans to reduce or manage risks. The approach to the classification of measures of the National Bank of Ukraine, which are aimed at ensuring the stability of payment systems in the conditions of the Russian-Ukrainian war, has been improved. Such measures include: restrictive (bans) measures, mitigation measures, measures related to information security risks (with the exception of cyber risks) and measures related to the application of economic sanctions.

Keywords: payment system, risks, risk management, economic security, financial stability, war.

ВИКОРИСТАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Роман Богачук

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: roma.bogachuk16@gmail.com

Фінансова безпека є однією з найважливіших складових елементів в системі економічної безпеки держави і включає як стан власне фінансів, так і стан фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів. Фінансова безпека сприяє гармонійному розвитку національної економіки та підтримці соціально-політичної стабільності суспільства в цілому, а також забезпечує функціонування фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі зокрема, що реалізується через готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми захисту інтересів системи національних фінансів, а також забезпечує формування необхідного фінансово-економічного потенціалу для збереження цілісності, єдності та ефективності фінансової системи навіть у найбільш несприятливих умовах розвитку та успішне протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам [1].

Однією з найбільш поширених загроз фінансовій безпеці держави є втеча від сплати податків через використання офшорних зон, що супроводжується звуженням податкової бази, непрозорістю операцій, легалізацією нелегальних прибутків, збільшенням ризиків неконтрольованого відтоку капіталу та дестабілізацію національної фінансової системи. При цьому, науковці виокремлюють поняття «втеча від сплати податків» і «ухилення від сплати податків». Під втечею від сплати податків розуміють легальні дії платника податків щодо зменшення його податкових зобов'язань, а під ухиленням – нелегальну і несумісну з податковим законодавством діяльність.

Американський економіст Дж. Стігліц виокремлює три базові схеми втечі від сплати податків. Насамперед, це – «зміщення доходу», коли при податковій структурі із зростаючими граничними нормами податкових платежів суб'єкт господарювання за високої граничної норми «зміщує» дохід до однієї з нижчих норм. Також часто використовується «відкладання податку», при якому суб'єкт господарювання намагається сплатити податок тоді, коли інфляція призводить до зменшення реального обсягу податкових платежів порівняно з їхньою номінальною вартістю. Несумлінні платників податків можуть вдаватися й до податкового арбітражу – співробітництва підприємства-резидента і підприємства-нерезидента із зони з пільговим оподаткуванням, внаслідок чого стає можливим використання податкових переваг підприємства з офшорних територій [2, с. 410].

В Україні, окрім схем із залученням офшорної юрисдикції, коли товар відвантажується імпортеру за заниженою ціною в країні, що знижує податкове зобов'язання ввізного мита та ПДВ, водночас офіційні документи на товар із реальною вартістю отримує офшорна компанія, яка проводить розрахунки за реальною вартістю, головні загрози в системі фінансів становлять: торгівля з нерезидентами на умовах завищення декларованого експорту та заниження декларованого імпорту; податкова мінімізація ПДВ за участю суб'єкта господарювання, що здійснює реальне виробництво; застосування трансферного ціноутворення, яке призводить до зменшення суми сплачених податків. Під трансферним ціноутворенням розуміють ціну, яка встановлюється при передачі продукції як між окремими підрозділами підприємства, так і між окремими підприємствами, які входять в одну складну інтегровану структуру. За оцінками Світового банку, близько 2/3 операцій світової торгівлі здійснюється всередині транснаціональних корпорацій та промислово-фінансових груп, що

свідчить про значні потужності каналів переміщення фінансових ресурсів з національних економік багатьох країн.

За даними Організації Об'єднаних Націй, загалом на офшорних банківських рахунках може знаходитися 7,6 - 25 трлн. доларів США, і приблизно 80% доходів підприємств не відображаються у фінансових звітах [3].

В Україні, кошти, які «витікають» в офшори можна визначити за офіційними даними про торговельні операції між Україною та її партнерами:

- за даними Державної статистики, торговельний баланс України у 2019 році є негативним з дефіцитом 3630 млн дол. США [4];

- за даними Міністерства фінансів України, сальдо торгового балансу в 2019 році було значно нижче нуля, держава перевитратила 4142 млн дол. США на закупівлю товарів і послуг з-за кордону [5].

Враховуючи ці два факти, економіка України втратила 512 млн дол. США.

На вершині українських інвестиційних напрямків, за даними Світового банку, всесвітньо відомі офшорні зони - Кіпр та Нідерланди. Прямі інвестиції з цих 2 країн становлять 50,64% від усіх інвестицій у 2019 році [4]. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України в 2019 році вказані на рис. 1.

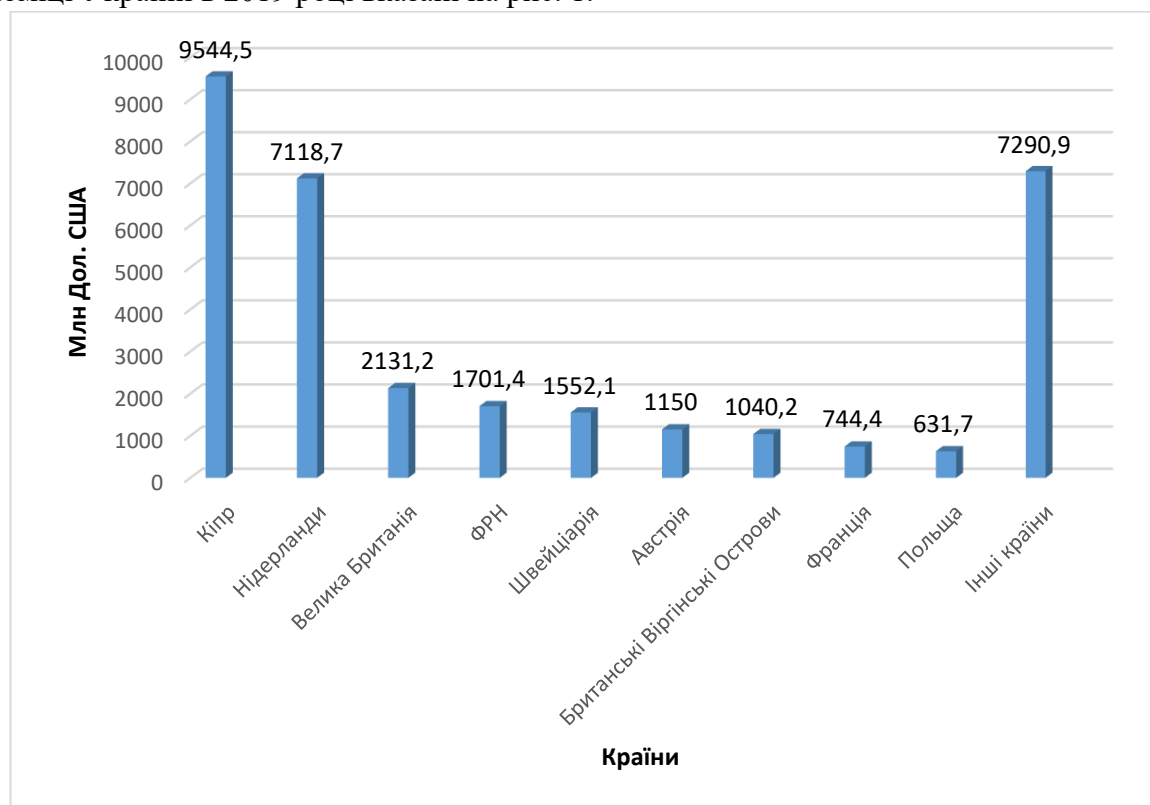

Рис. 1. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України в 2019 [4]

Загрози внаслідок ухилення від сплати податків створюють негативний вплив на головні складові системи фінансової безпеки – бюджетну (недоотримання планових податкових та митних надходжень до бюджетів та втрата потенціалу бюджетного фінансування; зростання надмірного навантаження на центральний і місцевий бюджети; зростання бюджетних дефіцитів; погіршення зовнішньоторговельного балансу), боргову (нарощування обсягів державного боргу; посилення залежності від міжнародних фінансових організацій; розбалансування структури внутрішнього і зовнішнього боргу), банківську (падіння капіталізації банківської системи; скорочення кредитного портфеля банків та їх процентних доходів; погіршення якості кредитного портфеля банків), грошово-кредитну

(критично високий рівень монетизації національної економіки та значна частка готівки в структурі грошової маси, що не підпадає під регулювання), валютну (нестабільність національної грошової одиниці; скорочення валютних надходжень в країну; повільне зростання міжнародних резервів), безпеку небанківського фінансового сектору (дестабілізація ринку акцій; критичне зниження дохідності облігацій внутрішньої державної позики; зниження частки відшкодування державними цінними паперами внутрішнього державного боргу; зниження ролі та фінансових можливостей системи страхування як інвестора небанківського типу).

Вирішення проблеми «витікання» грошей в офшори вимагає наступних кроків:

-по-перше, впровадження законодавчих вимог щодо розкриття додаткової інформації (в першу чергу, українськими групами) про пов'язаних осіб та про транзакції з ними, а також про роль і функції тієї чи іншої структури. В результаті контролюючі органи зможуть відстежити, де знаходяться реальні центри прибутку;

-по-друге, перегляд угоди про уникнення подвійного оподаткування. Йдеться про включення до них пункту, за яким дії договору не поширюються на операції, які не мають іншої економічної мети, крім побудови схеми з мінімізації податкового навантаження;

-по-третє, впровадження правила про контрольовані іноземні компанії, яке застосовують практично всі розвинені країни. Його суть полягає в наступному: якщо група, контрольована з України, має в своєму складі структури в низькоподаткових юрисдикціях (а критерії таких юрисдикцій прописуються у національному законодавстві), то правила можуть передбачати необхідність сплати в Україні податку з прибутку або її частини, виведеної в такі низькоподаткові юрисдикції.

Список використаних джерел:

1. Савицька О. І. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. І. Савицька // Економічний форум. – 2012. – № 3. – С. 403-411.
2. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора / Дж. Е. Стігліц. – К. : Основи, 1998. – 856 с.
3. Три кроки відріжуть Україну від офшорів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://texty.org.ua/articles/74721/Try_kroky_vidrizhut_Ukrajinu_vid_ofshoriv_Zhoden-74721/
4. Державна статистика України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>
5. Міністерство Фінансів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/2019/>

THREATS TO USE OF OFFSHORE ZONES IN THE CONTEXT OF FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Roman Bohachuk

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: roma.bogachuk16@gmail.com

Problems for the security of the state economy from the use of offshore zones. Threats from such activities. Statistics. Ukraine and offshore zones.

Key words: financial security, offshore zones, Ukraine, taxes

СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анастасія Лужна

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: luzhnail@gmail.com

Питання забезпечення фінансової безпеки загалом та її окремих складників наразі є надзвичайно актуальними. Це зумовлено значущістю даного феномена та посиленням прагненням уряду кожної держави до досягнення безпечної міри фінансової складової, що так важливо в умовах складних трансформаційних процесів і глобалізаційних економічних дисбалансів.

Мета дослідження полягає у визначенні й обґрунтуванні складових компонентів фінансової безпеки в системі економічної безпеки України.

Фінансова безпека національної економіки - це важливий аспект економічної безпеки країни, який означає здатність країни ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами і захищати їх від зовнішніх загроз і внутрішніх ризиків. Забезпечення фінансової безпеки на всіх рівнях управління є важливим завданням для багатьох країн в тому числі і України. Неможливо вирішити економічні проблеми, що стоять перед країною, регіоном та підприємством не забезпечивши їм фінансову безпеку. Це завдання стає особливо пріоритетним в умовах нестабільності та фінансової кризи.

Фінансова безпека має вирішальне значення для стабільності і розвитку країни, і вона включає в себе наступні складові компоненти:

1. *Фінансова стійкість*: Національна економіка повинна мати стійкі і здорові фінансові системи, які забезпечують надійну роботу банків, фінансових установ, інвестиційних ринків і ринків капіталу. Фінансова стабільність мінімізує ризики банкрутства і фінансових криз, що можуть зруйнувати економіку. Україна здійснює реформи для покращення фінансової стійкості, зокрема, зменшення дефіциту бюджету, обмеження державного боргу та підвищення довіри інвесторів.
2. *Ефективна монетарна політика*: Держава повинна мати можливість впливати на грошову політику, регулювання грошового обігу і кредитів, щоб уникнути гострих інфляційних або дефляційних шоків.
3. *Забезпечення достатності фінансових ресурсів*: Державі необхідно мати доступ до достатніх фінансових ресурсів для фінансування своїх потреб, включаючи інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я, оборону та соціальні програми.
4. *Диверсифікація фінансових ресурсів*: Країна повинна розподіляти свої фінансові ресурси між різними галузями та активами, щоб зменшити ризики і підвищити стійкість до коливань на ринках.
5. *Створення резервних фондів*: Важливо мати резервні фонди, які можуть використовуватися в разі непередбачуваних ситуацій, таких як природні катастрофи, глобальні фінансові кризи або воєнні конфлікти, також є важливим аспектом фінансової безпеки.
6. *Збалансована бюджетна політика*: Збалансований бюджет та ефективне використання бюджетних коштів є важливими складовими фінансової безпеки. Україна прагне підвищити ефективність управління публічними фінансами та зменшити корупцію у сфері виділення бюджетних ресурсів.
7. *Ефективний фінансовий нагляд*: Належне регулювання і нагляд за фінансовими установами і ринками є важливим елементом фінансової безпеки, оскільки вони допомагають запобігати фінансовим кризам і шахрайству. Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, працює на забезпечення стабільності фінансових ринків та захисту прав споживачів фінансових послуг.

8. *Стабільна банківська система*: Україна має велику кількість банківських установ, які підлягають регулюванню та нагляду Національним банком України. Проведені реформи допомагають підвищити стійкість банків та захистити вкладників.
9. *Зростання інвестицій*: Приваблення іноземних інвестицій важливе для зміцнення фінансової безпеки. На даний момент Україна розвиває законодавство та створює сприятливе інвестиційне середовище.
10. *Зменшення корупції*: Боротьба з корупцією є ключовим аспектом фінансової безпеки, оскільки корупція може підірвати фінансову стійкість та негативно вплинути на інвестиційний клімат.
11. *Стабільний валютний ринок*: Україна веде політику плаваючого обмінного курсу, що дозволяє адаптувати валютний ринок до змін зовнішніх умов. Крім того, національний резерв держави служить буфером для захисту від валютних криз

Висновки. Забезпечення фінансової безпеки є важливою умовою для стабільного і стійкого розвитку країни і добробуту її громадян. Фінансова безпека національної економіки вимагає постійного моніторингу, аналізу і прийняття відповідних заходів для забезпечення стійкості та відсутності загроз для фінансової системи країни. Ослаблення фінансової безпеки може призвести до серйозних економічних проблем і втрати довіри як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Фінансова безпека національної економіки вимагає системного та комплексного підходу до управління фінансовими ресурсами та ризиками, а також ефективного співробітництва між урядом, фінансовими інститутами та іншими суб'єктами національної економіки. Загалом, фінансова безпека України є важливим завданням для уряду та всього суспільства. Україна активно працює над покращенням фінансових інститутів та реформами для забезпечення стійкості та стабільності своєї економіки.

Список використаних джерел:

1. Соломонова Л.В. Фінансово-економічна безпека як складова національної безпеки країни // Економіка та управління підприємствами. 2018. №27. С. 193-198. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://bses.in.ua/journals/2018/27_1_2018/38.pdf
2. Ладюк О.Д. Фінансова безпека: характеристика складників // Ефективна економіка. 2016. №11. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>
3. Калантай А. М. Роль і місце фінансової безпеки в контексті національних інтересів // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2012. №1. С. 143-153.

FINANCIAL SECURITY IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE.

Anastasiia Luzhna

Lviv Ivan Franko National University

E-mail: luzhnail@gmail.com

Abstract. Financial security of the national economy is an important aspect of the country's economic security, which means the country's ability to effectively manage its financial resources and protect them from external threats and internal risks. Ensuring financial security at all levels of management is an important task for many countries, including Ukraine. It is impossible to solve the economic problems facing the country, the region and the enterprise without providing them with financial security. This task becomes especially priority in conditions of instability and financial crisis.

Key words: financial security, financial stability, crisis, risk regulation

РЕФОРМА ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ ЯК ОДИН ІЗ НАЙВИЩИХ ПОВОЄННИХ ПРІОРИТЕТІВ ТА ГАРАНТІЯ СОЦІАЛЬНО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Назарій Липко
Член Ради НТ ВВПФ «ДНІСТЕР»
Ел.пошта: nazar.lypko@gmail.com

На даний момент рівень пенсійного забезпечення в Україні є одним із найнижчих у Європі, а пенсія в державі часто виступає синонімом бідності. Дана ситуація тільки погіршиться після війни, враховуючи її соціальні, демографічні та економічні наслідки. Існуюча пенсійна система України ризикує зазнати колапсу, що негативно позначиться на темпах економічного зростання та породить цілу низку соціальних проблем. Це становитиме серйозний виклик соціально економічній безпеці держави. Пенсійна система України потребує негайного реформування, не чекаючи завершення війни. Накопичувальний рівень пенсійної системи має бути запроваджений негайно і повинен носити обов'язковий характер. У свою чергу, діяльність третього рівня пенсійної системи – недержавних пенсійних фондів – повинна активно пропагуватися та стимулюватися. Тільки за такого ефективного поєднання функціонування усіх трьох рівнів можливо досягти високого рівня пенсійного забезпечення населення України. В такому випадку пенсійна система стане джерелом інвестицій для довгострокового економічного зростання країни, а не загрозою для економічної безпеки країни.

Фінансова підтримка літніх людей стане серйозним економічним викликом для урядів багатьох країн світу в найближчі десятиліття. Старіння населення, зниження рівня народжуваності та інші демографічні фактори ведуть до ситуації, коли частка людей пенсійного віку в структурі населення постійно зростає, ведучи до збільшення економічного та соціального тягаря для урядів. Значні фінансові ресурси відлучаються від інвестицій в національну економіку, що може вести до зменшення темпів економічного зростання в майбутньому.

Беручи до уваги існуючі демографічні, економічні та соціальні фактори, ефективна пенсійна система має функціонувати в кожній країні, щоб гарантувати достойний рівень життя для пенсіонерів без загрози для довгострокового економічного зростання країни. За своєю концептуальною основою пенсію можна поділити на дві категорії – підтримуючі та страхові. Головний принцип ефективної пенсійної системи полягає у тому, що «підтримуючі» пенсії мають виплачуватися із державного бюджету. Їхня основна ціль це захистити людей літнього віку від бідності. «Страхові» пенсії, в свою чергу, мають виплачуватися за рахунок накопичень та внесків самих людей чи їх роботодавців. Окрім того, ефективна пенсійна система передбачає особисту відповідальність та активну участь людини у забезпеченні власного майбутнього на пенсії. Зважаючи на цей принцип, пенсійні системи розвинутих економік складаються з трьох рівнів: загальнообов'язковий і, як правило, державний рівень, накопичувальний рівень та рівень приватних пенсійних фондів.

Реформа пенсійної системи України, що була започаткована у 2004 році, взяла за приклад досвід розвинутих країн та рекомендації Світового Банку, ОЕСР, тощо. Пенсійна система в Україні складається з трьох рівнів: обов'язковий солідарний рівень, обов'язкова накопичувальна система та рівень недержавних пенсійних фондів із добровільною участю. На даний момент в Україні працюють перший та третій рівні. Другий рівень, який є критичним для національної економіки, на даний момент ще не був запроваджений.

Згідно із солідарною системою молодше працююче покоління виплачує пенсії літнім людям. Такий підхід несе в собі багато ризиків, включаючи зростаючу диспропорцію між працездатним населенням та пенсіонерами, залежність від офіційних доходів населення та загальної економічної ситуації в країні. Як результат, пенсійна система України функціонує в

стані постійного дефіциту, що фінансується урядом, а отже платниками податків. Серед факторів, що підривають ефективність солідарної пенсійної системи особливої уваги потребують демографічні чинники, включаючи зниження кількості працездатного населення через зменшення рівня народжуваності, старіння населення та трудову міграцію.

Ефективна пенсія це та, яка заміщує принаймні 40% від доходу людини перед виходом на пенсію. Середній коефіцієнт заміщення в Європі становить 67%, в той час як в Україні лише 30%. Європейський рівень коефіцієнта заміщення досягається за рахунок ефективного комбінування усіх згадуваних рівнів пенсійної системи. В Україні таке ефективне комбінування не досягнуте. Як результат, український уряд вимушений думати не про підняття рівня життя пенсіонерів, а, принаймні, про збереження існуючого рівня. Таким чином наявна пенсійна система в Україні не забезпечує пенсіонерів достатнім рівнем життя, а, отже, не виконує свою принципову функцію.

Впровадження накопичувального рівня в пенсійній системі суттєво змінило би в ній баланс. Кожна людина буде мати свій персональний накопичувальний рахунок, що використовуватиметься для фінансування її пенсії у майбутньому. Гроші будуть інвестуватися, щоб принести людині додатковий дохід, або, принаймні, захистити кошти від інфляції. Цей рівень не замінить солідарної пенсійної системи, а лише доповнить її. В свою чергу, українські громадяни стануть більш відповідальними щодо власного фінансового майбутнього, а коефіцієнт заміщення наблизиться до європейських стандартів.

Третій рівень пенсійної системи представлений в Україні недержавними пенсійними фондами (НПФ). Це добровільний рівень, що так і не став популярним за 20 років функціонування, незважаючи на те, що ці фонди можуть принести багато вигід як для їх учасників так і для економіки загалом. Проте, недержавне пенсійне забезпечення перебуває на початковому рівні розвитку в Україні і зовсім не користується популярністю серед населення. Насправді, абсолютна більшість людей просто не знає про існування в Україні таких фінансових інституцій. Також, українські громадяни не схильні довіряти схожим фінансовим інституціям і не мають достатніх навиків довгострокового особистого фінансового планування.

Серед інших викликів, з якими зіштовхуються НПФ в Україні можна виокремити наступні: стагнація ринку капіталів, що обмежує інвестиційні зусилля НПФ та знижує їхній інвестиційний дохід; негнучкі вимоги до диверсифікації активів НПФ, які часто не відповідають існуючим умовам в економіці; недостатній рівень захищеності інтересів учасників НПФ; прогалини у законодавстві щодо регулювання діяльності НПФ; пасивність самих фондів та обслуговуючих компаній у популяризації власної діяльності; неефективний механізм оподаткування пенсійних виплат, тощо.

Підсумовуючи, пенсійна система України в її теперішньому вигляді функціонує в умовах величезного дефіциту та мізерних пенсій. Вона не виконує притаманних їй функцій ефективним шляхом. Люди літнього віку вимушені жити у важких умовах, покладатися на допомогу рідних та держави. Війна та її наслідки породять нові виклики для цієї системи. Щоб їм протистояти, важливо запровадити ефективні інструменти, без яких пенсійна система досягне колапсу протягом найближчих десятиліть. Це призведе до зростання бідності та соціальної напруги в країні. Такими механізмами є негайне запровадження накопичувального рівня пенсійної системи та максимальне сприяння діяльності недержавних пенсійних фондів.

Список використаних джерел:

1. Виговська В. Сучасні проблеми розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління. Фінансові ресурси: проблеми формування та використання*. 2020. № 4 (24). С. 170 - 178
2. Дробот Я., Резніченко Н. Проблеми та напрямки реформування пенсійної системи в Україні. *Фінансовий простір*. 2016. № 1 (21). С. 63 – 66
3. Липко Н. (2023). Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. *Економіка та суспільство*, (51). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44>

4. OECD. Pension Markets in Focus 2022. 2023. URL: <https://www.oecd.org/finance/pensionmarketsinfocus.htm>.
5. Whitehouse, E. Earnings Related Schemes: Design, Options and Experience. 2014. URL: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/pensions/3.%20Whitehouse_Basic%20pensionomics%20v5.pdf

**REFORM OF THE PENSION SYSTEM OF UKRAINE AS ONE OF THE HIGHEST
PRIORITIES IN THE POST-WAR PERIOD AND GUARANTEE OF SOCIAL AND
ECONOMIC SAFETY OF THE COUNTRY**

Nazarii Lypko
Member of the Board, Non-State Pension Fund 'Dnister'
E-mail: nazar.lypko@gmail.com

The article is devoted to the analysis of the main problems of the pension system in Ukraine. The practical context of the article is related to the search for the best ways to reform this system. The pensions in Ukraine are synonymous to poverty. The situation is going to be worse because of the social and economic consequences of the war. Without reforms the system is going to collapse in the next few decades. The fact creates serious hazards for social and economic safety of the state. Experience of the developed countries in implementation of pension reforms has been explored. It has been proven that effective pension system is possible only in the conditions of combination of three layers. Participation in the first two layers is obligatory for citizens. An important factor is active personal participation of a person in own financial future. Despite the twenty-year history of attempts, the savings level of the pension system is not yet fully functional in Ukraine. The challenges of the war in the country require its immediate implementation. A special attention in the research has been paid to the development of non-state pension funds in Ukraine. The main conclusion of the article is the fact that there is no more time to delay with the implementation of all the mentioned reforms. The consequences of the war are going to fasten the collapse of the existing pension system.

Key words: pension system, non-state pension fund, effective pension, social security, economic growth

УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ОФЕРЕНТІВ І СПОЖИВАЧІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК КОМПОНЕНТ БЕЗПЕКИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Іван Яценко

Університет державної фіскальної служби України

Ел.пошта: yatsenkoivan94@gmail.com

Узгодження інтересів oferentів і споживачів інвестиційних фінансових послуг є важливою передумовою забезпечення безпеки ринку інвестиційних фінансових послуг, адже порушення балансу інтересів може призвести до втрати довіри споживачів до oferentів фінансових послуг, їх відтоку з ринку, зниження інвестиційної активності, ліквідності, що з рештою сприятиме розгортанню фінансової кризи та матиме негативний вплив на загальну економічну ситуацію. Та навпаки, якщо інтереси як oferentів, так і споживачів враховуватимуться, це сприятиме ефективному розподілу інвестиційних ресурсів на ринку інвестиційних фінансових послуг та економічному розвитку.

Загалом інтереси споживачів визначаються їх особистими потребами та цілями інвестування, які можуть суттєво відрізнятися. Спектр таких інтересів включає: вибір інвестицій з максимальним прибутком за прийняттого рівня ризику; пошук надійних інвестиційних інструментів для запобігання втрати вкладень; можливість швидко конвертувати інвестиції в готівку без значних втрат; пошук шляхів зменшення податкових зобов'язань при здійсненні інвестиційних операцій; диверсифікація фінансових активів у цілях зменшення ризиків; наявність повної та зрозумілої інформації від фінансових установ про інвестиційні фінансові послуги; використання послуг фахівців, допомога у виборі інвестиційних інструментів і стратегій; розмір комісійних, вартість послуг з обслуговування рахунків та ін. платежі [1].

Водночас коло інтересів oferentів інвестиційних фінансових послуг охоплює: зростання інвестиційного доходу, плати за обслуговування клієнтів, комісійних та ін. джерел доходу; формування стратегій мінімізації потенційних збитків; збереження позитивної репутації для утримання та залучення нових клієнтів, а також для підтримання довіри споживачів; надання високоякісних інвестиційних послуг для задоволення потреб клієнтів та збереження їх лояльності; розширення діяльності на ринку, розширення інвестиційних можливостей [2-3].

У разі виникнення ситуації, коли фінансові інтереси oferента фінансових послуг вступають у протиріччя з інтересами споживача, який користується цими послугами, виникає конфлікт інтересів. Узгодження інтересів oferentів (постачальників) та споживачів інвестиційних фінансових послуг передбачає вивчення, аналіз і розробку механізмів та інструментів, які дозволять об'єднати інтереси обох цих сторін для досягнення максимальної взаємовигоди.

За наявності конфлікту інтересів між oferентами і споживачами інвестиційних фінансових послуг пропонуємо використати наступні етапи узгодження інтересів сторін конфлікту:

- збір інформації про фінансові інтереси oferentів і споживачів інвестиційних фінансових послуг;
- визначення критеріїв збалансування інтересів oferentів і споживачів інвестиційних фінансових послуг (див. табл. 1);
- аналіз зібраної інформації, визначення ключових проблем і можливостей для узгодження інтересів oferentів і споживачів інвестиційних фінансових послуг;
- розробка заходів, що враховують інтереси oferentів і споживачів інвестиційних фінансових послуг для досягнення балансу інтересів;
- презентування розроблених заходів oferентам та споживачам інвестиційних фінансових послуг. Отримання зворотнього зв'язку, коригування заходів;

- вжиття заходів щодо збалансування інтересів oferentiv i spozhivachiv investitsiynih finansovih poslug;

- monitoring rezultativ vprovadzhених заходів збалансування інтересів oferentiv i spozhivachiv investitsiynih finansovih poslug. Vnesennya neobkhidnih korektiviv za rezultatami monitoringu.

Таблиця 1

Критерії збалансування інтересів oferentiv i spozhivachiv investitsiynih finansovih poslug

Критерії	Інтереси oferentiv	Інтереси spozhivachiv
Вартість послуг	Підвищення вартості послуг для максимізації прибутків.	Прагнення отримувати послуги за найнижчою вартістю при прийнятному рівні якості.
Якість послуг	Надання послуг на рівні не нижче мінімального стандарту якості, досягнення оптимального співвідношення якості послуг та витрат на їх виробництво.	Високоякісні послуги, що задовольняють індивідуальні потреби.
Інформаційна прозорість	Збереження комерційної таємниці.	Отримання повної інформації для прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень.
Співвідношення ризику і доходності	Максимізація інвестиційних доходів.	Мінімізація ризиків, які можуть призвести до фінансових втрат.
Забезпечення захисту прав і інтересів	Захищеність комерційних інтересів.	Захищеність прав.

Джерело: розробка автора.

Заходи щодо узгодження інтересів oferentiv investitsiynih finansovih poslug na zagalnodержавному рівні мають включати: розробку і реалізацію політики прозорого ціноутворення, яка б дозволила spozhivacham rozumiti realnu vartist' poslug ta zmichila їх довіру до oferentiv; надання oferentami visokoyakisnih poslug для залучення нових та утримання існуючих клієнтів; розширення асортименту послуг, розробку нових продуктів для задоволення індивідуальних потреб spozhivachiv та забезпечення конкурентних переваг oferentiv; створення ефективних каналів комунікації для надання повної та точної інформації про продукти та послуги, що сприятиме прозорості інформації; забезпечення захисту прав spozhivachiv та oferentiv, розвиток освітніх програм з фінансової грамотності.

Висновки. Критерії збалансування фінансових інтересів oferentiv та spozhivachiv investitsiynih finansovih poslug включають: 1) вартість послуг, 2) якість послуг, 3) інформаційну прозорість надання послуг, 4) ризик і доходність послуг, 5) захищеність прав spozhivachiv та oferentiv. Ключовими напрямками збалансування фінансових інтересів є: прозоре ціноутворення, підвищення якості послуг, розширення асортименту, краще інформування, гнучкість умов обслуговування, захист прав spozhivachiv та oferentiv, реалізація освітніх програм з інвестиційної фінансової грамотності.

Список використаних джерел:

1. Johnson, R.E. Balancing Interests in the Financial Markets: An Analysis of Regulatory Approaches. *Journal of Financial Regulation*. 2016. Vol. 12, No. 2, pp. 145-160.
2. Roberts, H., & Spencer, J.E. Interest Balancing in Financial Markets: A Comparative Study. *Journal of Comparative Economics*. 2017. Vol. 45, No. 1, pp. 56-70.
3. Greenfield, D.S. Balancing Investor and Consumer Interests: A Challenge in Financial Market Regulation. *Finance Research Letters*. 2020. Vol. 31, pp. 104-109.

RECONCILIATION OF THE INTERESTS OF OFFERERS AND CONSUMERS OF INVESTMENT FINANCIAL SERVICES AS A COMPONENT OF FINANCIAL MARKET SECURITY

Ivan Yatsenko
University of State Fiscal Service of Ukraine
E-mail: yatsenkoivan94@gmail.com

Abstract. The basis of the scientific and methodical approach to balancing the financial interests of providers and consumers of investment financial services is defined by substantiating five criteria, namely: cost of services, quality of services, information transparency of service provision, risk and profitability of services, protection of consumers' and providers' rights.

Key words: investment financial service, providers, consumers, coordination of interests.

ПРОБЛЕМАТИКА ВПЛИВУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ

Андрій Кустрин

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: kustryna@ulf.com.ua

Розвиток малого та середнього підприємництва, а також його ефективність функціонування є невід’ємними елементами забезпечення економічної безпеки національної економіки. Найбільш яскраво ця взаємообумовленість проявляється у періоди економічного спаду або затяжної стагнації. Так, у дослідженні, проведеному Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD), науковці обґрунтували, що розвиток малого та середнього бізнесу формує суттєві передумови економічному відновленню на коротких часових горизонтах та підвищує стійкість економічного розвитку у середньо- та довгострокових часових періодах [1]. А. Doman та R. Sitorus акцентують увагу на такій його ознаці як стійкість до фінансових криз [2], а А. Wardhanie, P. Kartikasari та S. Wulandari вказують що мале та середнє підприємництво характеризується здатністю абсорбувати робочу силу [3]. Активізація наукового інтересу до проблематики розвитку суб’єктів малого та середнього підприємництва відбулася у період фінансово-економічної кризи, зумовленої COVID-19. Так, L. Pedauga, F. Sáez, B. Delgado-Márquez відзначають їх вищий рівень продуктивності та фінансової взаємоув’язаності з національною економікою [4].

Підтвердженням практичної значущості цих наукових позицій є емпіричні факти. Так, за даними Світового банку 90% всіх бізнесів світу представлені суб’єктами малого (у тому числі мікро-) та середнього підприємництва, які при цьому забезпечують робочими місцями більш, ніж 50% працездатного населення світу. Згідно з офіційною статистикою в країнах з перехідною економікою в середньому суб’єкти малого та середнього підприємництва формують до 40% ВВП [51]. При цьому за даними Європейської економічної комісії ООН в країнах з перехідною економікою внесок суб’єктів малого та середнього підприємництва у формування ВВП коливається від 70% (Албанія, Чорногорія, Молдова) до 6% (Азербайджан). Стосовно України, то її показник становить практично 50%, поступаючись при цьому Вірменії, Боснії та Герцеговині, Грузії, Північній Македонії, Сербії, показник яких становить близько 60%. Такі розриви у вагомості сектору малого та середнього бізнесу для формування національного ВВП суттєво пов’язані з макроекономічним середовищем.

На основі статистичних даних Світового банку проведено компаративний аналіз стримуючих факторів розвитку малого підприємництва (табл. 1).

Таблиця 1

Перешкоди розвитку малих підприємств в Україні та світі за результатами опитувань 2019 року

Зміст перешкоди	Україна	Європа та центральна Азія	Всі країни світу
Доступ до фінансування	11,8	9,9	15,6
Доступ до землі	0,9	1,5	2,9
Оформлення дозвільних документів	0,4	2,5	2,5
Корупція	17,8	3,9	6,4
Ефективність судової системи	2,9	1,2	0,9
Злочинність, крадіжки та безпорядки	2,5	1,8	3,0
Митні та торговельні правила	2,3	2,4	3,2
Електроенергія	2,4	3,8	8,4
Неякісна професійна підготовка робочої сили	2,7	17,6	9,1

¹ The World Bank. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. Improving SMEs' access to finance and finding innovative solutions to unlock sources of capital.

Трудове законодавство	2,5	5,1	3,3
Політична нестабільність	25,3	8,9	11,1
Діяльність неформального сектору	10,5	12,1	12,2
Адміністрування податків	2,3	4,7	3,9
Податкове навантаження	13,3	19,9	13,7
Транспортна система	2,5	4,8	4,0

Джерело: сформовано автором на основі [6].

Як видно з табл. 1 основна відмінність у сприйнятті основних перешкод вітчизняними суб'єктами малого підприємництва порівняно з позиціями зарубіжних представників малого бізнесу полягає у таких позиціях:

1) до ТОП 5 перешкод вітчизняні суб'єкти господарювання відносять політичну нестабільність (25,3%), корупцію (17,8%), податкове навантаження (13,3%), доступ до фінансування (11,8%), діяльність неформального сектору. Тобто, до фінансово-економічних важелів негативного впливу віднесено 3 з 5 перешкод і їх вагомість суттєво нижча, аніж політично вмотивованих факторів. Своєю чергою, європейські суб'єкти господарювання відносять такі: податкове навантаження (19,9%), неякісна професійна підготовка робочої сили (17,6%), діяльність неформального сектору (12,1%), доступ до фінансування (9,9%), політична нестабільність (8,9%). Тобто, насамперед, акцентують увагу на економічних перешкодах;

2) інше, що потребує особливої уваги, – це існуючі розриви між результатами опитування вітчизняних та європейських підприємців. Необхідно звернути увагу на такі позиції: корупція (розрив становить +13,9%); неякісна професійна підготовка робочої сили (розрив становить -14,9%); політична нестабільність (розрив становить +16,4%). Це є ще одним свідченням, що чинники неекономічного характеру суб'єктами малого підприємництва сприймаються в рази більш загрозовано, аніж об'єктивні економічні фактори. При цьому відмітимо, що, наприклад, на нашу думку, проблема підготовки робочої сили є не менш актуальною і в Україні, водночас лише 3% опитуваних зацентрували на цьому увагу.

Результати проведеного аналізу дозволяють сформулювати гіпотезу про існування позитивного впливу підвищення ефективності інституційного середовища на динаміку, рівень та якість розвитку малого та середнього підприємництва. Це і стане предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. OECD et al. (2015), SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2016: Assessing the Implementation of the Small Business Act for Europe, SME Policy Index, OECD Publishing, Paris, URL : <https://doi.org/10.1787/9789264246249-en>.
2. Doman A., Sitorus R. R. Business Ethics and Erm Influence on SME Company Performance Moderated by Business Strategy. International Journal of Science Review. 2023. Volume 5. No. 1. P. 314-325. URL : <https://influence-journal.com/index.php/influence/article/view/127/117>.
3. Wardhanie A. P., Kartikasari P., Wulandari S. H. E. Pertumbuhan Bisnis Melalui Metode O2O pada Usaha Mikro, Kecil dan Menengah (UMKM) di Indonesia. Jurnal Ilmiah Bisnis dan Ekonomi Asia. 2018. №12(2). P. 76–83. URL : <https://doi.org/10.32812/jibeka.v12i2.10>.
4. Pedauga L., Sáez F., Delgado-Márquez B. L. Macroeconomic lockdown and SMEs: the impact of the COVID-19 pandemic in Spain. Small Business Economics. 2022. Vol. 58. Issue 2. P. 665-688. URL : https://link.springer.com/article/10.1007/s11187-021-00476-7?utm_source=getftr&utm_medium=getftr&utm_campaign=getftr_pilot.
5. The World Bank. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. Improving SMEs' access to finance and finding innovative solutions to unlock sources of capital. URL : <https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance>.
6. The World Bank. Enterprise surveys. What businesses experience. URL : <https://www.enterprisesurveys.org/en/data/explore/economies/2019/ukraine#biggest-obstacle>.

PROBLEMS OF THE INFLUENCE OF SMALL BUSINESS ON THE ECONOMIC SECURITY OF THE COUNTRY

Andriy Kustryn
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: kustrynA@ulf.com.ua

Abstract. It is carried out a comparative analysis of obstacles to the development of small enterprises in Ukraine and the world. It is outlined the main difference in the perception of the main obstacles by domestic small business entities compared to the positions of foreign small business representatives. The existence of a positive effect of increasing the efficiency of the institutional environment on the dynamics, level and quality of the development of small and medium-sized enterprises is substantiated.

Key words: small business, restraining factors, comparative analysis.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ АКТИВНОЇ ФАЗИ ВОЄННИХ ДІЙ

Анастасія Івахів

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел. пошта: Anastasija1412@ukr.net

Під час сьогоденної, високоінтенсивної фази воєнних дій, суспільні та економічні пріоритети підпорядковані питанням безпеки та оборони, а планування на будь-яку віддалену перспективу ускладнене до краю. Відповідно, висока фінансова залежність держави, проблеми внутрішнього характеру й велика кількість дестабілізуючих факторів стають причинами зниження економічної безпеки. Необхідною умовою для стійкого розвитку країни стає забезпечення захисту життєво важливих інтересів громадян та держави в цілому. Систематична зміна внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку національної економіки актуалізує дослідження питання забезпечення економічної безпеки України в умовах активної фази воєнних дій. Дослідження її складових елементів в сьогоденних умовах має надважливе значення, оскільки дає змогу своєчасно вжити заходів з організаційно-правового забезпечення економічної безпеки країни.

Над вивченням проблем економічної безпеки країни та її складових працювало чимало вітчизняних фундаторів даного напрямку, серед яких: І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, Я. Жаліло, А. Качинський, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранущенко, В. Предборський, Л. Шевченко, В. Шлемко та інші. Проте відсутні єдині підходи як до визначення основних понять, так і щодо механізмів забезпечення, що, на нашу думку, мають відбиватися зі сформованих тенденцій, рівня розвитку, можливостей держави у воєнний період.

Економічну безпеку як стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави розглядають В. Шлемко, І. Бінько [1, с.144].

Взаємозв'язок економічної безпеки та соціально-політичної та національно-етнічної стійкості доводить І. Мішина, що трактує її зі сторони економічних відносин, горизонтальних і вертикальних, між різними суб'єктами з приводу досягнення такого рівня розвитку економіки, при якому здійснюється ефективне задоволення потреб і гарантований захист інтересів, навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [2, с. 235].

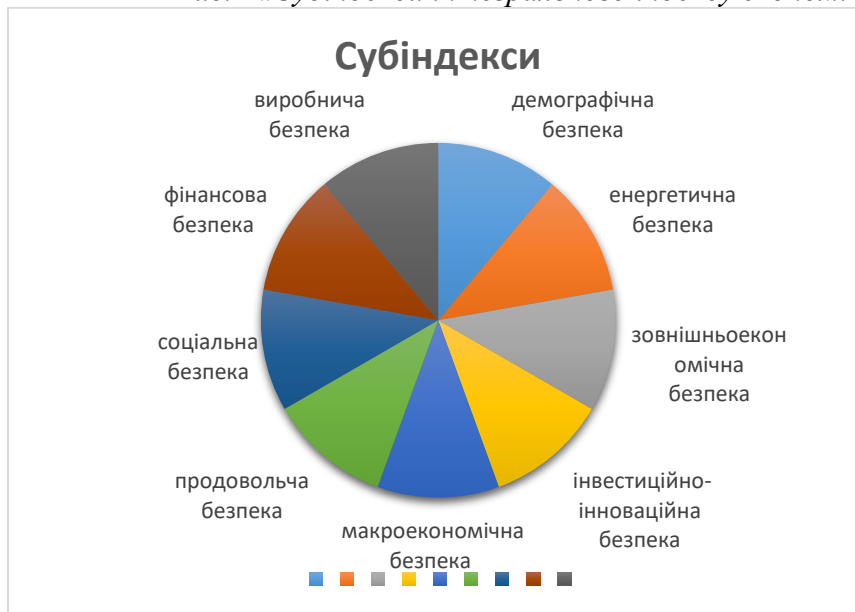
М. Єрмошенко зазначає, що економічна безпека характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери [3, с. 309].

Аналізуючи вище наведені твердження дослідників, погоджуємось, що економічна безпека ініціює формування надійної та забезпеченої всіма необхідними засобами у сфері економіки з метою захищеності національно-державних інтересів. За такої умови виокремлюємо пріоритетне мірило економічної безпеки щодо можливостей економіки країни зберігати та підвищувати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз.

Підкреслимо, що економічна безпека – це забезпечення в довгостроковій перспективі такої групи показників як: економічна незалежність (фінансова, сировинно-ресурсна, інноваційна тощо); економічний розвиток (інноваційно-інвестиційна активність, реструктуризація, фінансове оздоровлення); економічна стабільність (рівень розвитку, що гарантує відчуття безпеки сьогодні та в майбутньому). Тому, економічну безпеку слід розглядати не лише як стан захищеності національних інтересів, але і можливість застосування інструментів впливу на економічні процеси для гарантування добробуту в довгостроковому періоді.

Для того, щоб оцінити рівень проблем у сфері забезпечення економічної безпеки є рівень розрахованого інтегрального показника економічної безпеки відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», затвердженої наказом Міністерством економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [4]. Інтегральний індекс економічної безпеки складається з 9 середньозважених субіндексів (складових економічної безпеки):

Рис.1 «Субіндекси інтегрального індексу економічної безпеки»

Джерело: розроблено автором

Звертаємо увагу, що за підсумками 2022 року Мінекономіки не здійснювало оцінку інтегрального рівня економічної безпеки України у зв'язку з відсутністю в органів державної статистики можливості забезпечити збір, аналіз та поширення статистичної інформації в умовах введення в Україні воєнного стану (згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”, затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102, та з урахуванням норм Закону України “Про захист інтересів суб’єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни” від 03.03.2022 № 2115-IX).

Відсутність даних, пов’язана з вище наведеною причиною, породжує проблему розрахунку інтегрального показника, що визначає рівень економічної безпеки станом на 2022-2023 роки, та усвідомлення наслідків воєнної агресії Росії на економіку нашої держави.

Список використаних джерел

1. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Білько. – Київ: НІСД. – 1997. – 144 с.
2. Мішина І. Г. Економічна безпека в умовах ринкових трансформацій: дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.01. / І. Г. Мішина. – Донецьк, 2007. – 235 с.
3. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – Київ: КНТЕУ, 2001. – 309 с.
4. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.

EXTERNAL ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE ACTIVE PHASE OF THE WAR

Anastasiia Ivakhiv
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: Anastasija1412@ukr.net

Abstract. The article deals with scientific approaches to the definition of «economic security». Analyzed the major trends of economic security in the context of Ukraine and its components through the total integral index and that shows the current problems and priorities of the state during the war. Proved the necessity of improving the method of calculating the level of economic security through partial revision of indicators and their weights, increased state control of economic security.

Key words: economic security, national security, economic security components, integral index, the security.

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Маріанна Петришин

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: marianna.petryshyn.17@gmail.com

В сучасному світі загальна безпека та забезпеченість вуглеводнями, зокрема нафтою і природним газом, взаємозалежні. Я вважаю, що до загроз енергетичній безпеці відноситься нерівномірність розподілу родовищ нафти і природного газу на нашій планеті, а також нерівномірність споживання енергетичних ресурсів між країнами. Міжнародна безпека може втрачати стійкість, якщо світова система забезпечення енергетики сировинними матеріалами виходить з рівноваги. Відповідно, її рівновагою потрібно керувати, спираючись на загальну міжнародну правову базу і на загальну енергетичну стратегію.

Енергетична безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки проявляється, по-перше, як стан забезпечення держави паливно-енергетичними ресурсами, що гарантують її повноцінну життєдіяльність і, по-друге, як стан безпеки енергетичного комплексу та здатність енергетики забезпечити нормальне функціонування економіки, енергетичну незалежність країни. Політична і енергетична незалежність є взаємообумовленими.

Забезпечення енергетичної безпеки на сучасному етапі є одним з важливих умов інноваційного розвитку держави. Крім того, енергетика є потужним фактором геополітичної взаємодії з іншими країнами. У цьому контексті забезпечення енергетичної безпеки України є істотним дієвим механізмом відстоювання своїх інтересів на зовнішньополітичній арені.

Енергетична безпека являє собою забезпечення стійкого і безперебійного постачання енергетичними ресурсами прийнятної якості в нормальних і надзвичайних умовах з мінімальною шкодою для навколишнього середовища з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни [1, с. 39].

Вітчизняні науковці під енергетичною безпекою розуміють «наявність економічного суверенітету країни у забезпеченні себе паливно-енергетичними ресурсами». Водночас акцентують увагу на основних загрозах: ймовірності гострої нестачі паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), неекономічного витрачання енергоносіїв, залежності споживання від імпорту ПЕР, невиправданих роздержавлення та приватизації об'єктів паливно-енергетичного комплексу тощо. Основними чинниками енергетичної безпеки вважаються рівень забезпеченості нафтою, газом та деякими сировинними ресурсами власного видобутку і висока енерговитратність виробництва [2, с. 357].

Енергетична безпека є ключовим питанням системи національної безпеки будь-якої країни світу. Крім того, саме вона впливає на авторитет держави в сучасному геополітичному просторі. Для сучасного стану світової енергосфери характерний нерівномірний розвиток енергетики, різна направленість щодо забезпечення своєї енергетичної безпеки та вирішення її нагальних проблем. При цьому існують загальнозначущі аспекти енергетичної безпеки, в різному ступені близькі багатьом країнам світу, а саме: підвищення енергоефективності та енергозбереження, впровадження відновлюваних джерел енергії, диверсифікація поставок енергоносіїв, збільшення інвестицій в енергетичну інфраструктуру і інноваційні технології [3].

Я вважаю, що енергетична безпека України на сучасному етапі розвитку держави перебуває на низькому рівні, оскільки більшу частину енергетичних ресурсів, таких як нафта та газ, імпортує з інших країн.

Структура енергетичного балансу України, на відміну від розвинутих країн, характеризується абсолютним домінуванням невідновлювальних вуглеводневих ресурсів, великим рівнем імпортової залежності за домінуючим ресурсом у загальному постачанні первинної енергії, значним зносом основних виробничих фондів підприємств паливноенергетичного комплексу, високим рівнем енергоємності ВВП, замалою часткою відновлювальних джерел у загальному постачанні первинної енергії. З метою перетворення

паливно-енергетичного комплексу України на сучасний конкурентний сектор національної економіки та забезпечення енергетичної безпеки держави відповідно до нової енергетичної стратегії до 2035 р. невідкладними заходами мають стати докорінна модернізація вітчизняної економіки на основі енергоефективних технологій; диверсифікація зовнішніх джерел і шляхів постачання енергоресурсів; зниження енергоємності економіки, що призведе до оптимізації енергетичного балансу та дозволить створити міцне підґрунтя для сталого енергетичного майбутнього країни.

Енергетична безпека — це пріоритет для України під час та після завершення війни, яку розв'язала Росія. Адже зараз є масовані атаки на енергетичну інфраструктуру, через що пошкоджено понад половини всієї енергосистеми держави. А також шкоду, завдану довкіллю внаслідок війни, серед якої — вибухи снарядів, потрапляння палива в ґрунт та підземні води, мінування, спалення лісу тощо.

Енергетика України перебуває в стані війни з 2014 року, тому з 24-го лютого 2022 року з повномасштабним вторгненням на територію України певні рішення були вже відпрацьовані на територіях України, де раніше велися активні бойові дії та тимчасово окупованих територіях. В той же час, українська енергетика зустрілася з переліком нових, ще більш загрозливих викликів, як то ядерний тероризм із захопленням АЕС, численні пошкодження критичної інфраструктури – електричних і газових мереж, критичне зниження попиту на енергетичні продукти у зв'язку з виїздом населення і припиненням бізнесу, ще більш критичне зниження рівня оплат в енергетичній системі, та рішення не дивлячись на бойові дії по всій території країни продовжувати синхронізацію енергетичної системи України з енергосистемою Континентальної Європи, паливна криза та ін. Отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС ставить додаткові виклики для енергетики та регулювання цієї галузі [4].

Енергетична безпека, будучи однією з найважливіших складових частин економічної безпеки, здатна забезпечити сталий розвиток економіки України. Головними напрямками вирішення цієї проблеми, на мою думку, є:

- зниження енергетичної залежності,
- диверсифікація джерел постачання,
- підвищення енергетичної ефективності та забезпечення соціальної стабільності.

Національна енергетика має бути трансформована з дотаційного і проблемного в економічно прибутковий, конкурентний і гнучкий сектор економіки, реалізувати нові можливості для пошуку та впровадження інноваційних розробок у галузі видобутку, переробки, виробництва, трансформації, постачання і споживання паливно-енергетичних ресурсів. Але, на думку експертів, для реформування цієї галузі потрібно щонайменше 120 млрд дол. США.

Список використаних джерел

1. Манжук І., Американський досвід забезпечення енергетичної безпеки, Адміністративне право, 2015, с. 37–41.
2. Стельмащук А. М., Система механізмів сталого розвитку та економічної безпеки національного господарства, Інноваційна економіка., 2011, с.272-276.
3. Сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> .
4. Енергетика під час війни в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://jurliga.ligazakon.net/aktualno/12602_energetika-pd-chas-vyni-v-ukran-yak-zmni-v-regulyuvann.

ENERGY SECURITY OF THE STATE

Marianna Petryshyn

Abstract

This research consists of the problem of energy security of the state and its possible solution. The issue of energy security has always been a topical issue. However, due to the war in Ukraine, a catastrophe is taking place that affects all ecosystems. The armed aggression of the Russian Federation against Ukraine causes losses to the civilian population, public and economic (industrial) infrastructure.

Key words: energy security, energy resources, energy efficiency, energy saving, economic security, energy dependence, diversification.

СЕКЦІЯ 2. ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

SECTION 2. THREATS TO INFORMATION SECURITY OF THE STATE AND BUSINESS

БЕЗПЕКОВІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ

Володимир Міщенко

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Ел. пошта: mishchenko.ie@ief.org.ua

Сучасний етап цифровізації економіки характеризується стрімким збільшенням обсягів інформації, використання якої пов'язане з підтримкою належного рівня безпеки національної економіки та бізнесу. Це обумовлено тим, що дані та інформація є важливим нематеріальним активом, а механізми обміну та монетизації даних стають важливим інструментом національного позиціонування у глобальній економічній системі [1, с.70]. Актуальність використання значних масивів даних суттєво посилюється в кризових ситуаціях, коли необхідно приймати важливі рішення в інтересах великих груп населення з урахуванням багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників. За таких умов наявність актуальних, доступних і захищених даних стає підґрунтям для підвищення управлінського потенціалу. Тому вдосконалення механізмів управління даними стає запорукою створення нової цінності та важливим інструментом забезпечення своєчасного й адекватного реагування на сучасні виклики і загрози з метою ефективного управління ними [2, с. 103; 3, с. 197; 4, с. 52].

За даними Європейської Комісії, в 2019 р. вартість відкритих даних у країнах ЄС склала 184,45 млрд. євро. Найбільший приріст доданої вартості в результаті використання даних спостерігався в промисловості, торгівлі, на транспорті, фінансовій та страховій справі, освіті, охороні здоров'я, у сфері державного управління, інформації, комунікацій, науково-технічній діяльності, в галузі охорони навколишнього середовища та соціальної роботі [5].

Відповідно до Директиви ЄС 2019/1024 «Про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору», головними завданнями формування механізмів управління даними є: визначення переліку, ступеня відкритості та рівня доступу до баз даних; формування баз даних з урахуванням вимог концепції «даних, які мають суспільний інтерес»; розроблення інституційних засад і механізмів функціонування індустрії даних; вдосконалення механізмів транскордонного обміну; захист і забезпечення гарантій конфіденційності даних у процесі їх використання [6, с. 39; 7].

Ключовими принципами функціонування механізмів управління даними повинні бути: відкритість, доступність, безпечність, цілісність зберігання та передачі даних, використання даних на рівних або недискримінаційних умовах, передача відкритих даних на безоплатній основі або за граничною ціною, яка не перевищує витрати на їх збирання та поширення, а також оцінка соціального впливу та економічних наслідків від використання даних [8, с. 53].

Одним із ефективних механізмів управління даними є державні портали відкритих даних, які функціонують на принципах функціональності, стійкості, прозорості та вільного доступу до даних широкого кола користувачів, а головними критеріями оцінки ефективності їх діяльності є: забезпечення актуальності та повноти даних; постійний моніторинг якості; відповідність даних вимогам стандарту DCAT-AP; забезпечення пов'язаності даних [9].

На особливу увагу заслуговує управління конфіденційними даними та даними, що мають обмежений доступ (національна безпека, боротьба зі стихійними лихами, охорона навколишнього середовища, комерційна таємниця, задоволення суспільних потреб тощо) шляхом налагодження механізмів ефективного обміну даними між державним і приватним секторами, в тому числі на основі державно-приватного партнерства. Крім того, важливим

напрямом регулювання процесів обміну даними є підтримка механізмів їх транскордонної передачі, що сприяє формуванню ефективних ланцюгів створення вартості, розвитку та підвищенню ефективності міжнародної торгівлі. Однак діяльність партнерств з обміну даними потребує вдосконалення законодавчого врегулювання та підтримки з боку урядів.

Відповідно до концепції «даних, які мають суспільний інтерес», обмін даними між приватним і державним секторами повинен бути обов'язковим. Законом Франції про цифрову республіку до таких даних віднесено: дані від делегованих державних послуг, дані, необхідні для надання субсидій та дані для національної статистики [10]. Серед ініціатив окремих країн щодо забезпечення ефективного управління процесами обміну даними, які можуть бути використані в Україні, варто виокремити такі напрями як розвиток інфраструктури цифрових даних, стимулювання досліджень у галузі нових технологій, які підвищують цінність даних, використання штучного інтелекту, надання технологічних послуг у сфері зберігання та аналізу даних, підвищення рівня їх конфіденційності тощо.

Головними напрямками вдосконалення механізмів роботи з даними в Україні повинні бути: підвищення рівня консолідації екосистем шляхом вдосконалення наборів даних і розвитку механізмів їх використання; підвищення доступності, актуальності та якості даних, що розміщуються на офіційному державному порталі; удосконалення механізмів взаємодії державного та приватного секторів у сфері обміну даними з метою формування повноцінного ринку даних; розроблення системи показників для оцінки впливу даних на економічні та соціальні процеси; підвищення стійкості цифрової інфраструктури до кіберризиків. Подальші дослідження повинні передбачати обґрунтування заходів щодо стимулювання розвитку в Україні повноцінного ринку даних.

Список використаних джерел:

1. Міщенко В. І. Стратегічне управління процесами цифрової трансформації економіки. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 67–81.
2. Науменкова С.В., Міщенко В.І., Міщенко С.В. Цифрова фінансова інклюзія для досягнення Цілей сталого розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. № 1. С. 102–112. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/13>
3. Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Dorofeiev D. Innovation risk management in financial institutions. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. Vol. 18. Is. 1. P. 190–202. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(1\).2021.16](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(1).2021.16)
4. Міщенко В.І. Управління кібербезпекою в системі забезпечення національно укоріненої стійкості економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2023. № 1. С. 47–72. <https://doi.org/10.15407/etet2023.01.047>
5. Economic Impact of Open Data: Opportunities for value creation in Europe. European Data Portal. 2020. URL: <https://data.europa.eu/sites/default/files/the-economic-impact-of-open-data.pdf>.
6. Міщенко В.І. Механізми регулювання обміну даними. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 75. С. 37–45. <https://doi.org/10.32843/bses.75-6>
7. Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on open data and the re-use of public sector information. EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1024/oj>
8. Міщенко В.І. Функціонування децентралізованих ринків на основі платформи Web 3.0. *Економічний простір*. 2023. № 184. С. 50–57. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-8>
9. Data Maturity Report 2021. Publications Office of the European Union. European Commission. 2021. URL: <http://dx.doi.org/10.2830/394148>.
10. 26. Loi n° 2016-1321 du 7 octobre 2016 pour une République numérique. NOR: ECFI1524250L. URL: <https://wipo.lex.wipo.int/ru/text/420578>.

SECURE DATA MANAGEMENT MECHANISMS

Volodymyr Mishchenko
Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine

The current state of data management is researched, the conditions and mechanisms of effective data exchange between the public and private sectors are determined, as well as the impact of data use on economic and social processes, the directions for improving the interaction of the public and private sectors in the field of data are characterized, the main provisions of the concept of «data that have public interest» are revealed and substantiated directions of forming and stimulating the development of the data market are grounded.

Keywords: public importance of data, data portals, data exchange, data management mechanisms, data monetization.

Маркетингове просування товарів шоколадної фабрики «Millennium»: інформаційна безпека, міжнародна взаємодія

Сергій Касян
НТУ "Дніпровська політехніка"
Ел.пошта: syakasian@ukr.net
Олексій Шебанов,
НТУ "Дніпровська політехніка"
Ел.пошта: shebanov.o.b@nmu.one

Загальна постановка проблеми. Сьогодні в умовах інтерактивної маркетингової бізнес-взаємодії важливим є стратегічне просування продукції на ринок кондитерських виробів. У зв'язку із цим актуальним і значущим є дослідження теоретико-методичних основ стратегічного просування продукції на ринок; аналізування маркетингового просування продукції компанії «Millennium» та удосконалення стратегічного просування продукції на ринок. Слід оцінювати маркетингові складові безпека національної економіки та бізнес з урахуванням сучасних викликів та загроз, зокрема широкомасштабної агресії ворожої расі в Україні.

Складовим маркетингового стратегічного просування продукції на ринок присвячено наукові праці таких вітчизняних учених-маркетологів, як: О. В. Зозульов, С. В. Ковальчук, Н. В. Куденко, Є. Й. Майовець, С. О. Солнцев, Н. І. Чухрай. В їх роботах висвітлено розуміння маркетингової сфери, стратегічний маркетинг, загальні поняття структури поширення та вдосконалення систем маркетингу.

Фахівці у сфері маркетингових комунікацій України, ЄС та світу, наголошуючи на доцільності інтегрування комунікаційних інструментів, комплексно визначають сутність та особливості організації просування продукції; засоби маркетингового просування товару; методи оцінки просування товару на ринок та заходи із удосконалення стратегічного просування продукції на ринок. Тобто, значущим є висвітлення теоретико-методичних аспектів стратегічного просування продукції на ринок кондитерської продукції.

Короткий виклад основного матеріалу дослідження. Зараз доречним є використання науково-методичних пропозицій у господарській діяльності шоколадної фабрики «Millennium». А саме, слушним є впровадження та використання в організації господарської діяльності підприємства порівняльного аналізу засобів стратегічного маркетингового просування товарів кондитерських підприємств в Україні, аналізу методів маркетингового просування кондитерської продукції на міжнародні ринки, методів інтеграції комплексу маркетингових комунікацій підприємства, у т.ч. у мережі Інтернет [1]. Технології інформаційної безпеки у фінансовому секторі економіки та менеджмент інформаційної безпеки мають передбачати урахування формування змісту комунікаційних повідомлень під час просування потоків товарів і послуг.

Об'єкт дослідження – процес стратегічної маркетингової діяльності підприємства на ринках.

Предмет дослідження – теоретико-методичні аспекти стратегічного просування продукції на ринок компанії «Millennium».

Шоколадна фабрика «Millennium» заснована в м. Дніпро (Україна) в 1999 році. На сьогодні компанія є одним з найбільших виробників шоколаду і цукерок в Україні. Випускає цукерки та шоколад під торговими марками «Millennium», «Любимов», Oskar le Grand, «Disney». Сьогодні компанія «Millennium» стала найбільш зростаючою компанією на шоколадному ринку України (за даними компанії Nielsen), збільшивши за останні 12 місяців свою частку з 11,5 до 16,5%. Займаючи третє місце після Roshen і КРАФТ FOODS [2].

В організації маркетингової діяльності підприємства застосовується порівняльний маркетинговий аналіз засобів стратегічного просування товарів кондитерських підприємств в

Україні, науково-методичні підходи щодо розширення міжнародної маркетингової політики та стратегічного просування продукції «Millennium».

Згодом «Millennium» випускали все більше нових товарів та з кожним разом кожна з новинок міцно закріплювалась на ринку. Сьогодні компанія посідає провідне місце на ринку України по продажу плиткового шоколаду і упакованих шоколадних цукерок. 16% частки ринку плиткового шоколаду і 10% частки ринку шоколадних цукерок у коробках на ринку. В Україні компанія працює через систему власних філій яких охоплюють великі міста, обласні центри і дистриб'юторів в деяких областях України [2; 3].

Одним з напрямків подальшого розвитку бізнесу стане експансія на ринки далекого зарубіжжя є перш за все, Близького Сходу і Південно-Східної Азії. Компанія вже отримала у відповідь інтерес до своїх брендів і шоколадної продукції. Керівник компанії назвав країни, куди планується експансія: Австралія, Сінгапур, Гонконг, Південна Корея, Філіппіни.

У компанії впевнені, що на експорт повинен йти абсолютно той же продукт, що продається в Україні, але він повинен відповідати запиту споживача. Адже продукти компанії «Millennium» вже конкурують з європейськими виробниками всередині нашої країни, також можуть конкурувати з ними за кордоном. Іншими словами, компанія «Millennium» на рідних полицях вже відчуває практично таку ж конкуренцію, як і на полицях зарубіжних. Якщо компанія виробляє товар якісний і недорогий, вона автоматично стає конкурентоспроможною і в Україні, і в Європі, і в Азії [2; 3].

Ефективна міжнародна взаємодія на міжнародних ринках кондитерських виробів, для яких притаманні жорсткі конкуренції, складно є здійснювати без систематичних і комплексних методів і моделей формування попиту і стимулювання збуту. До найбільш доступних і ефективних інструментів міжнародної комунікаційної політики, особливо в торгівлі, відноситься пряма реклама. Але у зв'язку з тим, що компанія «Millennium» поки не має достатнього рівня дистрибуції закордоном, пряма реклама не використовується на міжнародних ринках, як інструмент просування і стимулювання збуту своєї продукції [1; 3].

Висновки. У сучасних умовах доцільно розроблювати стратегії просування продукції на ринок. Використане науково-методичне забезпечення є дієвим, дозволяє удосконалити стратегічне просування продукції шоколадної фабрики «Millennium» на вітчизняні й закордонні ринки, збільшити потоки маркетингових цінностей, що спрямовуються до цільових груп споживачів.

Список використаних джерел

1. Kasian Sergii Organization of marketing communications and electric power industry in economy of knowledge. Editors: Niki Drelukiewicz, Anna Memepel-Śnieżyk, Aneta Sokół, Andrzej Sołoma: Market in the modern economy (Management – Processes). Slovak Republic, Bratislava : Kartprint Publishing, 2014. P. 65–72.

2. Офіційний сайт компанії «Millennium». Дослідження компанії «Millennium». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.Millennium.dp.ua>.

3. Офіційна сторінка компанії «Millennium» у соціальній мережі facebook. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ChocolateMillennium>

MARKETING PROMOTION OF THE MILLENNIUM CHOCOLATE FACTORY: INFORMATION SECURITY, INTERNATIONAL COOPERATION

Serhii Kasian
Dnipro University of Technology, Ukraine
E-mail: syakasian@ukr.net
Oleksii Shebanov
Dnipro University of Technology, Ukraine
E-mail: shebanov.o.b@nmu.one

Specialists in the field of marketing communications of Ukraine, the EU and the world, emphasizing the expediency of integrating communication tools, comprehensively determine the essence and peculiarities of the organization of product promotion; means of marketing promotion of goods; methods of evaluating product promotion to the market and measures to improve the strategic promotion of products to the market. It is appropriate to implement and use in the organization of the economic activity of the enterprise a comparative analysis of the means of strategic marketing promotion of confectionery products in Ukraine, analysis of methods of marketing promotion of confectionery products to international markets, methods of integration of the complex of marketing communications of the enterprise, including on the Internet.

Key words: strategic promotion, marketing, communications, target audience, market

ОГЛЯД ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОСУВАННЯ ПОТОКІВ ТОВАРІВ КОМПАНІЇ ПП ДЦ «КЛІМАТ СИСТЕМ»: АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сергій Касян

НТУ «Дніпровська політехніка»

Ел.пошта: syakasian@ukr.net

Данііл Шаповал

НТУ «Дніпровська політехніка»

Ел.пошта: shapoval.da.y@nmu.one

Загальна постановка проблеми. Актуальність цього огляду й аналізу зумовлені тим, що сьогодні значущим є управлінням Інтернет-маркетинговими комунікаціями в умовах застосування концепції сталого розвитку. Фахівці у сфері маркетингу наголошують на приділенні уваги організації онлайн маркетингу та управління продажом у Інтернеті через Інтернет-магазин, позиціонуванню товарно-сервісної пропозиції у глобальних соціальних мережах. Теорія та практика сучасних технологій маркетингу засвідчує доцільність застосування науково-практичних підходів з формування і організації інтегрованих маркетингових комунікацій. Відмітимо, що економічна криза може бути викликана як факторами всередині підприємства (рівень корпоративної культури, ефективність організації внутрішнього маркетингу), так і чинниками, на які маркетингова діяльність підприємства практично не впливає (економічне становище в країні, платоспроможність та освіченість цільової аудиторії, змістовні компоненти культурних запитів, зміни в законодавстві країни).

Під час поширення цифрових інструментів і каналів маркетингу, інтегрування маркетингу і логістики доцільним є дослідження теоретичних засад управління Інтернет-маркетинговими комунікаціями компанії на ринку побутової техніки України. При цьому слід проводити аналіз управління Інтернет-маркетинговими комунікаціями Приватного підприємства дослідницького центру «Клімат систем».

Короткий виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні доцільним є аналізування управління комплексом маркетингу компанії, виокремлення факторів зовнішнього середовища підприємства та силу й імпульсів їх впливу на організацію маркетингової бізнес-взаємодії партнерських економічних агентів. Вартим є аналіз внутрішніх маркетингових факторів з урахуванням концепції сталого розвитку, проведення фінансово-економічного аналізу, оцінка комплексу маркетингу та з'ясування управлінської проблеми, що потребує негайного маркетингового вирішення.

Об'єкт дослідження: процес управління маркетинговою діяльністю компанії.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти і прикладні розробки з управління Інтернет-маркетинговими комунікаціями компанії на ринку побутової техніки України.

Слід здійснювати аналіз управління просуванням компанії ПП ДЦ «Клімат систем» у соціальних мережах, спрямоване на інформування про сталий розвиток, поліпшення показників прихильності, лояльності та охоплення цільової аудиторії.

Синергетична взаємодія маркетингу і логістики втілює в собі основні зусилля, спрямовані на забезпечення завдяки логістиці рециклінгу належної відновлюваності матеріалів і ресурсів, ринковому обґрунтуванню продовження життєвого циклу товарів, досягненню нормативного рівня ресурсоефективності та успішного перероблення відходів. Значущим для забезпечення економічного розвитку є поширення складових шерингової економіки та інтерпретація продукту як сервісу на основі інноваційних бізнес-моделей [2]. Доцільно проводити координування SEO-оптимізації, маркетингових комунікацій, бренд-менеджменту та комунікаційних стратегій компанії з урахуванням досягнення цілей сталого розвитку [1].

У сучасних темпоральних маркетингових умовах доцільним є застосування відповідних організаційно-економічних процедур і механізмів обговорення наукових і практичних проблем розвитку управління з урахуванням концепції сталого розвитку. При цьому доцільно окреслювати особливості ефективного застосування сучасних технологій та інструментів антикризового маркетингового менеджменту у ринковій діяльності підприємств [3].

Доцільно з урахуванням аспекту високотехнологічності, відповідального споживання використовувати метод спостереження в маркетингових дослідженнях у рекламі та зв'язках із громадськістю, комплексно аналізувати потоки рекламних комунікаційних повідомлень за допомогою Cloud Vision API. У роботі маркетолога-аналітика, таргетолога, СММ-щика задля формування успішної кар'єри слід демонструвати вміння самостійно вирішувати маркетингові задачі, проводити аналіз і робити узагальнення, проявляти знання методології сталого розвитку. Уваги потребує розвиток навиків роботи зі спеціалізованими комп'ютерними програмами у сфері аналітичного маркетингу, відповідно сталому розвитку [3].

З урахуванням маркетингової аналітики доцільно впровадити оновлену CRM-систему на ПП ДЦ «Клімат систем» на базі європейської платформи і координування чат-боту. Рекомендуємо повною мірою розкривати функціонал запровадженої CRM-системи. Зауважимо, що вдалі маркетингові комунікаційні та логістичні стратегії у сфері координування управлінських впливів у бізнесу дозволять підприємству не тільки балансувати на ринку. Це відбувається протягом періоду, коли спостерігаються значні фінансові витрати. Означене дозволяє підприємству адаптуватися до динамічно мінливої ситуації на цільових ринках, збільшити свої фінансові й маркетингові активи. Налагоджена цілеспрямована маркетингова діяльність підприємства під час кризи сприяє формуванню позитивного ставлення до бренду, торговельної марки з боку споживачів, стейкхолдерів [2].

Висновки. Проведений огляд і аналіз сприятимуть удосконаленню управління Інтернет-маркетинговими комунікаціями ПП ДЦ «Клімат систем» на ринку побутової техніки України на засадах сталості. Доречно проводити економічне обґрунтування маркетингових рішень з поліпшення управління Інтернет-маркетинговими комунікаціями компанії.

Список використаних джерел

1. Dziuba Radosław. Sustainable Development of Tourism – EU Ecolabel Standards Illustrated Using the Example of Poland. “Comparative Economic Research” Volume 19, Issue 2 (2016) s. 111-128 ISSN: 1508-2008.

2. Касян С. Я., Мандрик Є. Управління міжнародними логістичними інноваційними проектами: складові антикризового маркетингового менеджменту. зб. праць Міжн. наук.-практ. конф. «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика». Організаційний комітет: В. С. Пономаренко (голова), Т. А. Борова (заст. голови) (Харків, 18-19 березня 2019 р.) / Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, Торунь : Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Університет Миколая Коперника в Торуні (Польща) ФОП Панов А.М., 2019. С. 106–108 (474 с.). ISBN 978-617-7722-40-2. Режим доступу: <https://www.hneu.edu.ua/mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiya-suchasni-problemy-upravlinnya-pidpryyemstvamy-teoriya-ta-praktyka>

3. Касян С. Я., Онікієнко А. О. Особливості консалтингової діяльності в системі маркетингу послуг. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. Дніпро: Придніпровська державна академія будівництва та архітектури. 2018. №132. С. 151–162 (216 с.).

OVERVIEW OF THE FEATURES OF THE PROMOTION OF PRODUCT FLOWS OF THE COMPANY PE DC “KLIMAT SYSTEM”: ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Serhii Kasian
Dnipro University of Technology, Ukraine
E-mail: syakasian@ukr.net
Daniil Shapoval
Dnipro University of Technology, Ukraine
E-mail: shapoval.da.y@nmu.one

It is worth analyzing internal marketing factors, conducting a financial and economic analysis, evaluating the marketing complex and clarifying a management problem that requires an immediate marketing solution. Taking into account marketing analytics, it is expedient to implement an updated CRM system at the “Klimat Sysem” PE DC based on a European platform and chat-bot coordination. We recommend fully disclosing the functionality of the implemented CRM system. It is appropriate to conduct an economic justification of marketing decisions to improve the management of the company's Internet marketing communications.

Key words: promotion, product flows, company, sustainable development

BIG DATA: загрози інформаційній безпеці

Лариса Ноздріна

Львівський національний університет ім. І. Франка

Ел.пошта: larisa@pancha.lviv.ua

Сьогодні величезна кількість даних, яка постійно зростає, генерується та передається підприємствами, науковими установами, державними адміністраціями, численними промисловими та некомерційними секторами [1]. Ці дані можуть містити текст (структурований, напівструктурований, неструктурований), мультимедійний вміст (відео, зображення, аудіо) на безлічі платформ (сайти соціальних мереж, сенсорні мережі, кіберфізичні системи та Інтернет речей [IoT]) [2] і відповідно називаються великими даними (Big Data).

Сучасний ринок Big Data та їх аналітики, яка вивчає кореляції, приховані шаблони, тенденції ринку досяг в 2022 р. 271,83 мільярда доларів США [3]. Особливості глобального розвитку Big Data полягають в тому, що [4]:

1. банківський сектор генерує величезну кількість даних: їх кількість в секунду зростатиме на 700% щорічно;
2. неструктуровані та напівструктуровані дані зараз складають приблизно 80% зібраних даних, що пов'язано із зростанням кількості мобільних пристроїв, додатків та IoT;
3. вже в 2023 р. більшість корпоративних компаній зберігатимуть свої дані у загальнодоступних хмарних сховищах даних, таких як Snowflake, Amazon Redshift та Google Big Query;
4. близько 71% бізнес-експертів бажають вдосконалити свої навички з використання Big Data.

За прогнозами до 2027 року світовий ринок великих даних зросте приблизно до 103 мільярдів доларів (рис.1).

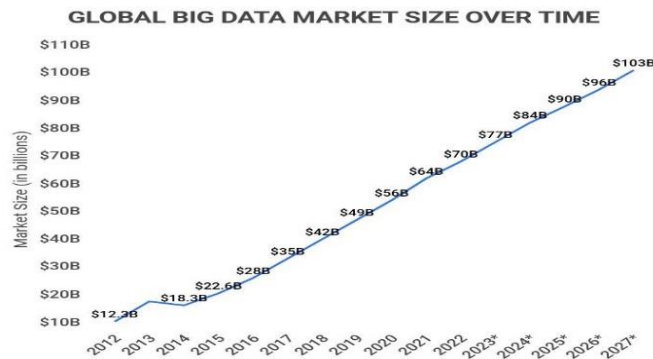

Рис.1. Тренд розвитку ринку великих даних [5]

Підприємства використовують технології великих даних, щоб підвищити продуктивність бізнесу, приймати вигідні рішення та розуміти потреби ринку. Однак робота з великими даними пов'язана з серйозними ризиками для організацій, до яких потрібно бути готовими. Коли компанії збирають великі дані, то першим ризиком, який пов'язаний з великими даними, є їх конфіденційність, бо щороку реєструються десятки тисяч шкідливих атак кіберзлочинців. Зокрема у 2019 р. 4,1 мільярда записів були розкриті через витік даних [6]. Єдиний спосіб ефективно усунути ризик - це прийняти програму управління вразливостями на основі ризику, спочатку зосереджуючись на основних з них, максимізуючи обмежені ресурси, щоб на 82% зменшити обсяг можливої роботи по їх подоланню.

Незважаючи на зниження, 2022 р. все ще був роком серйозних ризиків (рис.2). Нові широкомасштабні загрози знизилися на 15% від максимумів 2021 року, але 28 широко експлуатованих вразливостей домінували і в 2022 р. Зловмисники готуються все швидше: 56%

вразливостей були використані протягом семи днів (зростання на 12% і на 87% порівняно з 2020 р.).

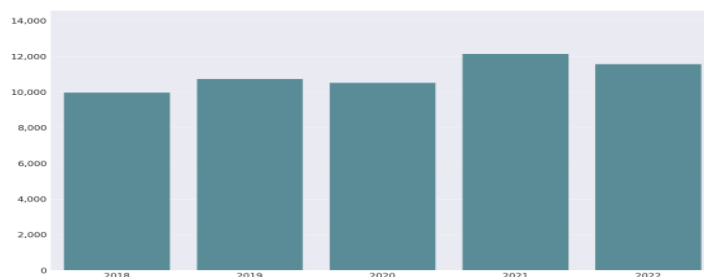

Рис.2. Кількість розкритих вразливостей за 2022 р. [7]

Крім загроз конфіденційності Big Data виявлено ще низку проблем їх інформаційній безпеці (табл.1):

Таблиця 1 [складено автором за джерелом 8]
Загрози Big Data

Проблема	Опис проблеми	Приклади рішення
1.Зберігання даних	Багато компаній використовують потужність хмарного простору, але через онлайн-доступ до даних існує ймовірність проблем із безпекою.	Одна з основних проблем зберігання даних, з якою зіткнувся Amazon у 2017 р., коли хмарне сховище AWS було переповнене. Щоб вирішити проблему, компанії повинні: 1) зберігати свої конфіденційні дані в локальній базі даних, а менш конфіденційні дані можна зберігати в хмарному сховищі; 2) найняти експертів з кібербезпеки.
2. Підроблені дані	Під час збору даних компаніям потрібна відповідна база даних, яку можна аналізувати для отримання значущої інформації. Однак лише за умови відсутності нерелевантних або підроблених даних.	У 2016 році Facebook зіткнувся з проблемою підроблених баз даних, оскільки алгоритм не розпізнавав реальні чи фейкові відмінності в новинах і відтак подавав нісенітничі про політичні проблеми.
3. Контроль доступу до даних	Коли користувачі отримують доступ до управління такими даними, як перегляд, редагування або видалення, це може вплинути на бізнес-операції та конфіденційність.	Netflix повідомив про втрату 200000 передплатників за квартал, оскільки користувачі для входу ділилися своїм обліковим записом з друзями/родиною. Пізніше Netflix став обмежувати кількість користувачів в одному обліковому записі. Ці рішення використовуються для роботи з Identity Access Management для спрощення процесу контролю даних (ідентифікація, автентифікація, авторизація за стандартами ISO.
4. «Отруєння» даних	Більшість веб-сайтів має чат-ботів, які є мішенню для атак хакерів на використанні моделі машинного навчання. Це призводить до «отруєння»	Найкращий спосіб вирішити цю проблему – виявити винятки. Це допомагає відокремити введені елементи від існуючого розподілу даних.

	даних, де базами даних організацій можна маніпулювати.	
--	--	--

Отже, великі дані пов'язані з різними ризиками та проблемами безпеки, які підготувавшись і прийнявши відповідні рішення, можна мінімізувати і зробити їх менш небезпечними для підприємств.

Аналізуючи досвід кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій ЛНУ в розробці таких проєктів Big Data як «Trade Promotion Management (TPM)» (рітейл) [9] та «Client Ingress (CI)» (банківська сфера) [10], можна стверджувати, що важливими чинниками їх інформаційної безпеки є: 1) зберігання даних в хмарних середовищах (для CI - Google Cloud), що набуває особливого значення в сучасних умовах відключень світла та збільшення ймовірності фізичного враження серверів; 2) завантаження частини вхідних даних з ERP-системи SAP, які там контролюються і потім інтегруються до Big Data; 3) забезпечення конфіденційності і контролю в управлінні даними, особливо це стосується проєкту CI, де витік Big Data може спричинити важкі наслідки.

Вище наведені приклади реалізації проєктів Big Data засвідчили, що вітчизняні дослідники розуміють перспективність аналітики великих даних і пропонують власні проєктні рішення. Наприклад, в обох вище описаних проєктах одним із результатів є створення дашбордів, де у випадку TPM відображаються KPI показники ефективності маркетингових акцій, а в CI - низка графіків, що вимірюють витрати часу клієнтів в мобільному банкінгу. Також для моніторингу результативності обох вище зазначених Big Data проєктів використовувалось А/В тестування, що дозволяє обрати найкращий варіант, щоб покращити свої KPI: у випадку TPM - це стосувалось різного виду маркетингових акцій, а для CI – способів реєстрації клієнта банку. Ця інформація, виведена на дашборди, допомагає підприємствам отримувати інформацію в режимі реального часу, що дозволить запобігти «отруєнню» даних.

Сьогодні аналітика Big Data охоплює всі сфери економічної діяльності, що життєво важливо для споживачів, працівників і менеджменту підприємств, особливо з огляду на перспективу повоєнної відбудови України. Реалізація проєктів Big Data на основі світових «кращих практик» дозволить збільшити вітчизняний досвід у цій сфері і підвищити безпеку та захист великих даних. Відтак підприємства можуть вирішувати проблеми прийняття ефективних управлінських рішень, зменшуючи ризики інформаційної безпеки та використовуючи Big Data для пошуку значущої інформації для забезпечення своєї конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Agarwal, R., & Dhar, V. (2014). Editorial – big data, data science, and analytics: the opportunity and challenge for is research. *Information Systems Research*, 25(3), с. 443–448
2. Sivarajah, U., Kamal, M., Irani, Z. and Weerakkody, V. Critical analysis of Big Data challenges and analytical methods *Journal of Business Research*, 2017, vol. 70, issue C, 263-286. URL: <https://EconPapers.repec.org/RePEc:eee:jbrese:v:70:y:2017:i:c:p:263-286>
3. The global big data analytics market. *Fortune business insights*. (June 2023). URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/big-data-analytics-market-106179>
4. Connall, M. (June 24, 2020). Top 20 Big Data Statistics for 2021, *Sigma*. URL: <https://www.sigmacomputing.com/blog/top-20-big-data-statistics/>
5. McCain, A. (Jan. 16, 2023) 26 STUNNING BIG DATA STATISTICS [2023]: MARKET SIZE, TRENDS, AND FACTS. URL: <https://www.zippia.com/advice/big-data-statistics/>
6. Vulnerability QuickView Report 2019 Q3 trends. *Risk Based Security*. (November 25, 2019). URL: https://library.cyentia.com/report/report_003207.html
7. The State of Vulnerability Intelligence. 2022 Midyear Edit. 2022. URL: <https://www.rapid7.com/info/vulnerability-intelligence-report-2022-edition/>

8. 7 ризиків, загроз великих даних та їх рішень (Вересень 14, 2022). 10Pie. <https://10pie.com/big-data-risks-threats/>

9. Войтко Г.Р., Ноздріна Л. В. Big Data в Industry 4.0: засади проектного підходу. *Молодь у світі сучасних технологій*: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів. Херсон, 2021. Херсонський національний технічний університет. С. 147-149.

10. Лопата О.О., Ноздріна Л. В. Особливості та ризики впровадження BigData проектів в банківських установах. *Молодь у світі сучасних технологій*: збірник матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів. Херсон, 2022. Херсонський національний технічний університет. С.141-144.

BIG DATA: THREATS TO INFORMATION SECURITY

Larysa Nozdrina
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: larisa@pancha.lviv.ua

The publication describes the essence, state of the market, and trends in the development of big data and its analytics. The risks and vulnerabilities of information security of enterprises that use big data are indicated. The experience of developing BIG DATA projects at the Department of Information Security and Business Communications of Lviv National University is summarized.

Key words: BIG DATA, big data analytics, threats, vulnerability, project BIG DATA, information security, KPI, dashboard

СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ В АСПЕКТІ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ: АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ КІБЕРШАХРАЯМИ

Тетяна Шевчук

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: shev_tana@ukr.net

Економічний потенціал суспільства переважно визначається обсягом інформаційних ресурсів та рівнем розвитку інформаційної інфраструктури. Дані постійно ускладнюються, змінюються якісно, зростає кількість їх джерел та споживачів, а відтак зростає уразливість сучасного інформаційного суспільства від недостовірних (а іноді й шкідливих) даних, їх несвоєчасного надходження або промислового шпигунства. Ускладнення суспільного життя, нерівномірний розподіл освіти, культури та інформації неминуче призводить до формування пізнавальних бар'єрів, що ускладнюють осмислення соціальних та культурних реалій. Людині все важче стає орієнтуватися в тому, що відбувається, вона втрачає системний образ дійсності, віддаючи перевагу спрощеній інтерпретації подій і явищ, оскільки серйозні знання та інформація стають для неї занадто важкими. Із збільшенням ролі інформації, питання інформаційної безпеки займають в житті суспільства особливе місце і привертають до себе увагу багатьох дослідників сучасного суспільства, що підтверджується регулярною появою в пресі робіт, які стосуються проблеми інформаційної безпеки.

Зрозуміло, що в сучасному цивілізованому світі будь-яка діяльність людей супроводжується комп'ютерною підтримкою. З розвитком інформаційних технологій синхронно розвивається й злочинність, яка здобула назву кіберзлочинність. Актуальність і важливість проблеми забезпечення безпеки інформаційних технологій обумовлені такими чинниками: різке збільшення потужності сучасних комп'ютерів при одночасному спрощенні їх експлуатації; зростання обсягів інформації, що накопичується, зберігається, обробляється за допомогою комп'ютерних систем; високі темпи росту парку персональних комп'ютерів, що експлуатуються в самих різних сферах діяльності; розширення кола користувачів, що мають безпосередній доступ до обчислювальних ресурсів і масивів даних. Кіберзлочини націлені на незаконне заволодіння персональними даними, інструментами доступу до банківських рахунків, паролями та іншою інформацією, як звичайних користувачів всесвітньої мережі, так і державних установ та приватних бізнес-компаній. Для досягнення протиправних цілей, кіберзлочинці дедалі більше використовують методи соціальної інженерії (СІ) – незаконного отримання доступу до певної інформації, не використовуючи технічні обладнання та засоби, а головним чином маніпулюючи свідомістю людини, що є слабкістю людського фактора. Безумовно, таке можливо, адже кожна людина має схильність приймати рішення, спираючись на власні емоції (цікавість, довіра, звичка тощо). Метою соціальної інженерії є спонукання людей робити певні дії, які вони зазвичай ніколи б не вчинили, наприклад, розголошувати власну конфіденційну інформацію, переходити на невідомі сайти за сумнівними посиланнями.

Проблематика сутності соціальної інженерії як особливої методики маніпулювання свідомістю людини з метою здійснення кіберзлочинів та аналіз існуючих сучасних методів і технологій соціальної інженерії в інформаційно-психологічній війні висвітлена в працях таких провідних вітчизняних науковців, як Г. Почепцов, А. Курбан, О. Корченко, В. Бурячок, В. Різун. Вченими та науковцями було досліджено основне підґрунтя управління поведінкою людини, наведено багато прикладів застосування основних атак хакерів.

Отже, вся система соціальної інженерії базується на тому факті, що саме людина є найслабкішою ланкою будь-якої системи інформаційної чи кібербезпеки. Перенасиченість інформацією, в умовах відсутності навичок раціонального осмислення великого масиву різнопланової та часто суперечливої інформації успішно спрацьовують закладені шаблони сприйняття та сортування вхідної інформації, людина легко піддається маніпуляціям.

Формується модель спотвореного сприйняття об'єктивної реальності, порушуються механізми культурної та соціальної ідентичності. Саме тому, при умові, що технічно отримати конфіденційну інформацію хакерам досить важко, вони впливають безпосередньо на користувача – найслабкіше місце в системі інформаційної безпеки.

Інколи масштаби дій, озброєних потужними комп'ютерами зловмисників, що добре знаються на різних технологіях програмування та вміють користуватися інструментами соціальної інженерії, сягають рівня світових атак, які кваліфікують як «віртуальні війни». Зазначене явище є досить розвинутим і в Україні, про що засвідчують стрімко зростаючі статки кібершахраїв, які крадуть гроші з банківських карток. Так, у 2022 році кіберзлочинці завдали українським громадянам збитків на понад 1 млрд. грн., що на 96% більше в порівнянні з 2021 роком [1]. Більшу частину коштів кібершахраї виманили, використовуючи методи соціальної інженерії – коли в розмові по телефону жертву підштовхують на здійснення певних дій з банківською картокою.

Результати опитування, проведеного мобільним оператором компанією «Київстар», продемонстрували, що понад 47% випадків кібершахрайства в Україні містять обіцянку виграшу чи перемоги в неіснуючих акціях. Зокрема, 32,2% абонентів «Київстарту» стикалися із повідомленнями про перемогу в неіснуючій акції, ще 15% – з обіцянкою виграшу в разі сплати комісії. Дзвінок від «оператора» з проханням назвати пароль із SMS отримували 13,6% абонентів; 5,5% отримували невеликий грошовий переказ із подальшою спробою отримати дані банківської картки; 4,6% абонентів отримували дзвінок із повідомленням, що син (донька) потрапили в біду; 1,3% стикалися із крадіжкою мобільного номера [2].

Проте, найбільш масовою загрозою для українських користувачів Інтернет залишається фішинг, і його масштаби неухильно зростають. Національний банк у 2022 році виявив 4500 фішингових (шахрайських) сайтів, що свідчить про активізацію зловмисників [3]. Саме фішингові сайти становлять 88% заблокованих ресурсів кібермародерів; решта 12% припадають на шахрайські інтернет-крамниці, шахрайські схеми заробітку, шахрайство з «інвестиціями» та наданням послуг, в результаті яких у громадян виманюються гроші, та сайти зі шкідливим програмним забезпеченням.

Підставою для вибухового зростання онлайн-шахрайства в минулому році стала війна росії проти України, а саме, потреба постраждалих у війні громадян в отриманні соціальної допомоги та підвищений попит населення на товари, пов'язані з військовою тематикою і нестачею електроенергії. Зокрема, у 2022 році найпоширенішою приманкою шахраїв були грошові виплати від держави, міжнародних організацій, відомих українських компаній та банків. Водночас, кібермародери використовують війну для масштабування злочинного бізнесу шляхом оформлення кредитів на зниклих безвісти військовослужбовців та громадян, що виїхали за кордон, викрадаючи SIM-картки і отримуючи в такий спосіб доступ до банківських рахунків.

Таким чином, варіанти шахрайства з використанням соціальної інженерії вельми різноманітні. Одним із основних напрямів забезпечення кібербезпеки України є підвищення рівня обізнаності суспільства щодо ризиків, викликів і загроз у кіберпросторі. Тому в Україні спостерігається значний прогрес у сфері боротьби з кіберзлочинністю в цілому та забезпечення інформаційної безпеки громадян. Свідченням цьому є підписаний Президентом України Указ, яким введено в дію рішення Ради національної безпеки та оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України».

Можемо згадати також й інші ініціативи державних органів управління щодо впровадження цифровізації. Українські державні органи та приватні компанії успішно блокують фішингові сайти на рівні реєстраторів, хостерів та провайдерів зв'язку. Так, протягом 2022 року Асоціація ЄМА у співробітництві з чеським підрозділом компанії ThreatMark (США) заблокували на рівні реєстраторів 568 активних фішингових та шахрайських сайтів в українському сегменті Інтернет, націлених проти споживачів фінансових послуг. Водночас коефіцієнт успішного блокування шкідливих ресурсів на рівні реєстратора (closure rate) склав 95,5% [1].

Національний координаційний центр кібербезпеки при Раді національної безпеки і оборони України спільно з Національним банком України запустили проєкт із протидії кібершахрайству у фінансовому секторі. Головна його мета – посилити захист громадян від кіберзлочинців, які суттєво активізували діяльність у період воєнного стану в Україні. Змінами до Закону України «Про платіжні послуги» [4], які вступили в дію 12 січня 2023 року, передбачено повернення коштів клієнту банку платника за неправомірними операціями після завершення банком отримувача відповідного внутрішнього розслідування.

Отже, процес діджиталізації, тобто переведення інформації в цифрову форму, вже запущено і зворотного шляху немає. А інформаційна безпека кожного з нас великою часткою залежить від нас самих, принаймні в силах кожного з нас не допустити витоку власної конфіденційної інформації. Людина, як користувач мережі Інтернет повинна розуміти та відрізняти якість і силу впливу на неї, виділяти методи, якими намагаються маніпулювати нею та знати, як протидіяти цим впливам.

Тому єдиним ефективним механізмом захисту від деструктивного інформаційного впливу, на наш погляд, є використання внутрішнього резерву захисту, закладеного в кожній людині – здатність до розумової діяльності. Тобто, людина здатна навчитися виявляти негативні інформаційні впливи та вживати заходів для їхньої нейтралізації. А звідси випливає, що серед доступних механізмів захисту особистості від небажаних інформаційних впливів найприйнятнішими є інтелектуалізація, мобілізація мислення на боротьбу з ними.

Список використаних джерел:

1. Популярні злочинні схеми, вплив війни та обсяги втрат: головні тренди у сфері платіжного шахрайства в Україні. Fintexinsider. 2023. 23 лютого. URL: <https://fintechinsider.com.ua/populyarni-zlochynni-shemy-vplyv-vijny-ta-obsyagy-vtrat-golovni-trendy-u-sferi-platizhnogo-shahrajstva-v-ukrayini/> (дата звернення 20.04.2023)
2. Понад 47% випадків шахрайства містять обіцянку виграшу чи перемоги в неіснуючих акціях – «Київстар». Interfax-Україна. 25.10.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/telecom/867929.html> (дата звернення 20.04.2023)
3. Активізація шахраїв: у 2022 році НБУ виявив 4500 фішингових сайтів. Banki.ua. 15.02.2023. URL: <https://banki.ua/news/aktyvizaciya-shahrayiv-u-2022-roci-nbu-vuyavyv-4500-fishyngovyh-saytiv> (дата звернення 20.04.2023)
4. Закон України «Про платіжні послуги». 01.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення 18.09.2023)

SOCIAL ENGINEERING IN THE ASPECT OF MANIPULATIVE INFLUENCE: ANALYSIS OF THE DOMESTIC PRACTICE OF USING SOCIAL ENGINEERING METHODS BY CYBERCRIMINALS

*Shevchuk Tetiana
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: shev_tana@ukr.net*

The study actualizes the issue of manipulative influence on Internet users through social engineering tools. The analysis of existing modern methods and technologies of social engineering has been carried out. The initiatives of government bodies to protect citizens from cybercriminals have been considered.

Key words: information security, social engineering, manipulative influence, social hacker, Internet space.

THE CONCEPTUAL MODEL FOR DETECTING NETWORK TRAFFIC ANOMALIES DURING BANKING TRANSACTIONS

Ганна Вайганг
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Ел. пошта: weigang.ganna@gmail.com

The adoption of information technology in the financial sector has greatly facilitated banking transactions and made them more accessible to customers around the world. However, this modern approach has also brought its own challenges and threats, including the growth of network traffic anomalies. Potential threats associated with these anomalies include fraud, information theft, loss of financial assets, and loss of customer confidence.

The issue is relevant because the banking sector is a particularly attractive target for cybercriminals, as it contains a huge amount of financial data and assets. A network security breach can lead to serious consequences for both banks and their customers. Therefore, the development of effective methods for detecting and protecting against network anomalies has become a highly relevant task for financial institutions.

A review of the literature indicates that the problem of detecting anomalies in network traffic has a long history of research. Various methods, such as outlier analysis [1, 2, 3, 4], machine learning [5, 6], neural networks [7, 8], Bayesian networks [9, 10], and others, have already been studied and implemented in many banking institutions. However, due to the emergence of new technologies and increased computing power, there is potential for further development of these methods and creation of more accurate and reliable models.

The aim of this research is to develop and improve a conceptual model for detecting network traffic anomalies during banking transactions, which is aimed at improving the security systems of banking networks and improving their resilience to potential threats. The results of the research will help to increase the level of security of financial institutions and maintain customer confidence.

The model for detecting anomalies in network traffic in banking is to identify unusual patterns or events that may indicate a potential security threat. This model is based on the analysis of various network traffic parameters, such as data volume, source and destination, time, and other characteristics.

The concept of detecting network traffic anomalies during banking transactions is an important task for ensuring the security of banking operations and protection against fraud. To solve it, it is necessary to form a conceptual scheme and build a model that will analyze network traffic and detect anomalies.

The conceptual model for detecting network traffic anomalies during banking transactions is an abstract framework that describes a general approach to detecting unusual and suspicious activities in a bank's network during the processing of financial transactions. This model can be the basis for developing specific technical solutions and security systems for banking networks. A description of the main components and principles of this conceptual model is presented in Table 1.

Table 1 - Main components and principles of the conceptual model for detecting network traffic anomalies in banking transactions

№	Model components	Basics
1.	Collecting and monitoring data	<ul style="list-style-type: none"> – The model involves the continuous collection of network data related to banking transactions, such as IP addresses, ports, traffic volumes, timestamps, etc. – The network data should be monitored in real time to respond quickly to potential anomalies.
2.	Traffic analysis	<ul style="list-style-type: none"> – The model includes a traffic analyzer that thoroughly examines network data to identify unusual or suspicious patterns.

№	Model components	Basics
		<ul style="list-style-type: none"> – The analyzer can use statistical methods, machine learning, and expert knowledge to detect anomalies.
3.	Detecting anomalies	<ul style="list-style-type: none"> – Based on the traffic analysis, the model detects anomalies that may include unusual activity, excessive request frequency, suspicious IP addresses, etc. – Anomalies can be of different types, including attacks, unauthorized access attempts, or other abnormal activities.
4.	Generate alerts and respond to them	<ul style="list-style-type: none"> – The model is able to generate alerts to administrators or the bank's security department when anomalies are detected. – It is also possible to automatically respond to anomalies, for example, blocking connections from suspicious IP addresses.
5.	Correction and recovery	<ul style="list-style-type: none"> – Once anomalies are detected, the model can include remediation processes that include restoring network security and bank operations.
6.	Updates and training	<ul style="list-style-type: none"> – The model should be kept up-to-date as new threats and anomalies may arise over time. – Updates may include adding new detection algorithms and improving rules.
7.	Reporting and analysis	<ul style="list-style-type: none"> – It is important to keep a record of all anomalies and corrective actions taken for audit and analysis. – Analysis of the results can be used to improve the model and increase its effectiveness.

Implementing a conceptual model for detecting network traffic anomalies during banking transactions is a task that requires a lot of code and the use of various libraries and tools. A general example of the implementation of the conceptual model in the Python programming language, which illustrates some of the main steps and components of such a system, is shown in Fig. 1.

```
import pandas as pd
from sklearn.ensemble import IsolationForest
from sklearn.preprocessing import StandardScaler
from datetime import datetime

# Зчитуємо дані трафіку з файлу (припустимо, що у вас є дані у форматі CSV)
data = pd.read_csv('bank_traffic_data.csv')

# Вибираємо потрібні ознаки для аналізу
features = ['Source_IP', 'Destination_IP', 'Port', 'Bytes_Transferred']
X = data[features]

# Нормалізуємо дані
scaler = StandardScaler()
X_scaled = scaler.fit_transform(X)

# Навчаємо модель виявлення аномалій (Isolation Forest)
model = IsolationForest(contamination=0.01, random_state=42)
model.fit(X_scaled)

# Проводимо виявлення аномалій
anomalies = model.predict(X_scaled)
data['Anomaly'] = anomalies

# Фільтруємо аномалії
anomaly_data = data[data['Anomaly'] == -1]

# Відправляємо сповіщення адміністраторам або зберігаємо аномалії в лог-файл
for index, row in anomaly_data.iterrows():
    timestamp = datetime.now().strftime("%Y-%m-%d %H:%M:%S")
    message = f"Аномалія в мережевому трафіку: {row['Source_IP']} -> {row['Destination_IP']} (Порт: {row['Port']}, Bytes: {row['Bytes_Transferred']})"
    print(f"{timestamp}: {message}")
```

Fig. 1 - A general example of the implementation of a conceptual model for detecting network traffic anomalies during banking transactions in Python

This code uses the Isolation Forest algorithm to detect anomalies in network traffic incoming data that reflects banking transactions. This is just an example of the tools and techniques that can be

used to implement an anomaly detection system. A real system may be more complex and include many other components and be focused on the specifics of a particular bank.

In conclusion, the conceptual model for detecting network traffic anomalies is critical for banks and other financial institutions to ensure the security of their operations and protect customer data. Implementation of such a model requires a lot of effort and technical expertise, but is an important step to ensure cybersecurity in the modern world.

References:

1. Skiter I.S., Nekhay V.V. Determination of abnormal behavior by methods of statistical analysis. URL:<https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/04/mods2018.pdf#page=321> .
2. Smidovich LS. Using statistical analysis methods to detect anomalies in the quality of VoIP services. Bulletin of the National Technical University "KhPI". Series: System Analysis, Management and Information Technologies, No. 1 (3), 2020. C. 3-8. URL:<http://samit.khpi.edu.ua/article/view/2079-0023.2020.01.01/207392>
3. Mohiuddin Ahmed, Abdun Naser Mahmood, Md. Rafiqul Islam. A survey of anomaly detection techniques in financial domain, Future Generation Computer Systems, Volume 55, 2016. URL:<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167739X15000023>
4. Waleed Hilal, S. Andrew Gadsden, John Yawney. Financial Fraud: A Review of Anomaly Detection Techniques and Recent Advances, Expert Systems with Applications, Volume 193, 2022. URL:<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0957417421017164>
5. Joana Lorenz, Maria Inês Silva, David Aparício, João Tiago Ascensão, and Pedro Bizarro. 2021. Machine learning methods to detect money laundering in the bitcoin blockchain in the presence of label scarcity. In Proceedings of the First ACM International Conference on AI in Finance (ICAIF '20). Association for Computing Machinery, New York, NY, USA, Article 23, 1–8. URL:<https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/3383455.3422549>
6. Srokosz, M.; Bobyk, A.; Ksiezopolski, B.; Wydra, M. Machine-Learning-Based Scoring System for Antifraud CISIRTs in Banking Environment. Electronics 2023, 12, 251. <https://www.mdpi.com/2079-9292/12/1/251>
7. Jorge Casajús-Setién, Concha Bielza, Pedro Larrañaga, "Anomaly-Based Intrusion Detection in IIoT Networks Using Transformer Models", 2023 IEEE International Conference on Cyber Security and Resilience (CSR), pp.72-77, 2023.
8. Timofeev D.I. Methods of intrusion detection based on neural network algorithms / D.I. Timofeev // Abstracts of the Ninth International Scientific and Technical Conference "Problems of Informatization", November 18-19, 2021. Collection of forum materials. Vol. 2. Cherkasy. p. 102.
9. Mark E. Lokanan Predicting Money Laundering Using Machine Learning and Artificial Neural Networks Algorithms in Banks. Journal of Applied Security Research. 2022. URL:<https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/19361610.2022.2114744?scroll=top&needAccess=true&role=tab>
10. Zamini, Mohamad and Hasheminejad, Seyed Mohammad Hossein. 'A Comprehensive Survey of Anomaly Detection in Banking, Wireless Sensor Networks, Social Networks, and Healthcare'. 1 Jan. 2019. pp. 229 – 270. URL:<https://content.iospress.com/articles/intelligent-decision-technologies/idt170155>

THE CONCEPTUAL MODEL FOR DETECTING NETWORK TRAFFIC ANOMALIES DURING BANKING TRANSACTIONS

Ganna Weigang

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: weigang.ganna@gmail.com

Abstract. Nowadays, the banking sector is one of the key industries in the economy, with millions of transactions every day. This sector is not only an important pillar of the economy, but also vulnerable to various threats, including network traffic anomalies. Detecting network anomalies in

banking traffic is an urgent task, as the possibility of illegal access to banking data and transactions can lead to serious financial losses and violation of customer privacy.

Key words: conceptual model, network traffic anomalies, patterns. banking transaction.

ОЦІНКА ВПЛИВУ СКАСУВАННЯ ПІЛЬГИ З ПДВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ІТ-ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Світлана Фецяк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: fbsvitlana02@gmail.com

Ольга Грін

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: grin_ov@yahoo.com

З 1 січня 2022 року припинила діяти податкова пільга, яка звільняла від сплати податку на додану вартість (ПДВ) ІТ-бізнес. Ця перевага була введена в рамках експерименту ще у 2012 р. [1] Її десятирічний термін дії закінчився на початку 2023 року. За цей час ІТ-бізнес пережив справжній бум. В Україні з'явилося багато власних програмних продуктів, які широко використовуються як в країні, так і за кордоном, але наскільки це є заслугою вказаної податкової пільги для галузі важко сказати. Втім, її скасування викликало несприйняття ІТ-сферою, побоювання росту вартості їхньої продукції, а тому потребує детальної оцінки умов скасування пільги і подальших перспектив розвитку ІТ-галузі зі статусом платників ПДВ їхніх представників.

З адміністративної точки зору ПДВ в Україні вважається одним із найскладніших податків. Як правило, він пов'язаний з численними адміністративними труднощами, безліччю схем обходу його сплати, частими випадками зловживання владою своїми повноваженнями в контексті адміністрування ПДВ.

Варто зазначити, що з початку запровадження компанії скептично поставились до звільнення від сплати ПДВ виробництва ІТ-продукції на десять років. В тому ж пакеті зі звільненням ІТ-компаній від сплати ПДВ пропонувалось знизити також ставку податку на прибуток і єдиного соціального внеску (ЄСВ). Однак останні два були відхилені тодішньою владою. «За цих умов законопроект, ймовірно, не стане двигуном, який допоможе індустрії високих технологій успішно розширюватися та утримувати свої позиції на світовому ринку», — наголошувала Європейська Бізнес Асоціація у 2012 році [1].

Проте протягом десяти років дії пільги ІТ-ринок України активно розвивався. Про це свідчать дані про обсяги експорту послуг компаніями, які за цей період зросли більш ніж у п'ять разів. Також активно розвиваються українські ІТ-продукти та інтернет-сайти, такі як Uklop, «Вчасно», Rozetka, Prom.ua, а також численні додатки, сайти та сервіси, які стали невід'ємною частиною життя багатьох українців. Тобто проблеми, пов'язані з ПДВ, раніше були невідомі українській ІТ-галузі, тому новий обов'язок адміністрування цього податку може ускладнити їм ведення бізнесу.

Після 24 лютого 2022 року багато українських ІТ-компаній приєдналися до Волонтерського фронту, активно підтримували опір російській агресії жертвами, а деякі компанії навіть організували самостійні зустрічі або пропонували клієнтам долучитися до підтримки сил оборони. Крім того, війна порушила роботу всіх українських компаній, і ІТ-бізнес не став винятком. У результаті в таких умовах закінчення терміну звільнення від сплати ПДВ вийшло для них поза увагою суспільства [2].

У 2022 році представники ІТ-бізнесу намагалися продовжити термін дії пільги. Так, у Верховній Раді зареєстрували відповідний законопроект, який передбачав продовження пільги до кінця 2027 року, тобто ще на п'ять років, однак Мінфін категорично відмовився його підтримувати і включив надходження від податку з продажу ІТ-послуг в проект бюджету на 2023 рік. Позиція уряду базувалась на двох аргументах:

Перший – недоотримання податкових надходжень. За розрахунками Державної податкової служби, сума ПДВ, яка має надійти до бюджету від ІТ-сфери у 2023 році, може скласти 4,6 млрд грн. ІТ-компанії наголошують, що сплачують значно більше у вигляді інших

податків і зборів, ніж отримує бюджет від ПДВ, і наголошують, що ці надходження можуть впасти із запровадженням ПДВ.

Другий аргумент – продовження звільнення від ПДВ для програмних продуктів суперечить директиві ЄС щодо цього податку. Це може стати перешкодою на шляху вступу до Євросоюзу. Адже продовження пільги суперечить домовленостям із міжнародними кредиторами, від яких Україна отримує більше коштів, ніж від ПДВ з ІТ-компаній. Зокрема, МВФ очікує, що уряд докладе максимум зусиль, щоб залучити гроші самостійно та бути менш залежним від зовнішнього фінансування. Україна розраховує отримати \$5-7 млрд від МВФ у 2023 році. Крім того, вважають, що ІТ-галузь вже користується значною кількістю благ.

Представники ІТ-індустрії, намагаючись переконати владу залишити їм перевагу, заявили, що їхня відсутність значно погіршить їхні конкурентні позиції та змусить деякі компанії скоротити свою діяльність в Україні. ПДВ створює для цієї компанії непропорційно вищий податковий тягар, ніж для інших секторів. Так, для підприємств реального сектору, які займаються переробкою сировини або виробництвом і продажем товарів, сума податку, фактично сплачена домогосподарствам, становить менше 20% від ціни проданих ними товарів за рахунок права на вхідний ПДВ. Однак для компаній з ІТ-галузі така система сплати ПДВ майже не працює. Щоб створити програму не потрібно щоразу купувати «сировину» у вигляді ноутбуків чи жорстких дисків. Такі компанії майже не мають податкового кредиту для зменшення своїх податкових зобов'язань.

Ще однією причиною негативного впливу скасування пільги з ПДВ для ІТ-галузі – побоювання державних зловживань і складнощів з адмініструванням ПДВ, які призведуть до додаткового навантаження на бізнес та підвищеної уваги з боку контролюючих органів, і може стратегічно вплинути на розвиток ІТ-індустрії [2].

Побічним ефектом від зняття пільги стане те, що стартапи, які займаються військовими технологіями, також додаватимуть 20% до вартості своєї продукції. Часто їх закупають для потреб збройних сил за кошти волонтерських організацій.

З 1 січня 2023 р. ПДВ входить до вартості ІТ-послуг. Це впливає не лише на громадян, які користуються українськими ІТ-продуктами, а й на конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу, який активно використовує розроблені в Україні рішення. Для них це означає збільшення прямих витрат на 20%, оскільки більшість із них не є платниками ПДВ.

Пільга не діє уже понад пів року і ІТ-ринок за цей час не обвалився, хоча ділове життя ускладнилося. Деякі великі компанії змушені були скоротити витрати на маркетинг, переглянути власні благодійні проекти, волонтерську допомогу, підтримку зовнішніх соціальних ініціатив тощо [1].

Втім, натомість в Україні запроваджено правовий режим Дія.City, зорієнтований на стимулювання розвитку ІТ-галузі, який пропонує чимало преференцій, в тому числі податкових, хоча і не пов'язаних з ПДВ. Шансів, що держава поверне податкову пільгу під час війни, практично немає, і ІТ-компанії це розуміють, тому погодились з необхідністю платити більше.

Список використаних джерел:

1. Куничак О. Оподаткування ІТ-індустрії: що пропонує влада і як на це реагує бізнес [Електронний ресурс] / Ольга Куничак. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://tech.liga.net/technology/opinion/nalogooblojenieit-industrii-cto-predlagaet-vlast-i-kak-na-etoreagiruetbiznes?fbclid=IwAR2urGFWF4skpFD1idWV4Okw8pfHDylQg0PWs9r0eD9Ia8ndsrWJ2nLVgls>
2. Малець С. С. Теоретичні аспекти податкового регулювання в ринковій економіці С.С. Малець [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.msu.edu.ua/visn/wpcontent/uploads/2022/10/13201542.pdf>

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF THE CANCELLATION OF THE VAT EXEMPTION ON THE ACTIVITY OF THE IT INDUSTRY IN UKRAINE

Svitlana Fetsiak
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: fbsvitlana02@gmail.com

Olha Hrin
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: grin_ov@yahoo.com

The article is devoted to the assessment of the impact of the abolition of the VAT exemption on the IT industry in Ukraine.

The article describes the arguments of the Ministry of Finance for the abolition of the tax privilege for the IT industry. It is worth noting that tax privileges play a significant role in shaping a sustainable and developed economy.

Key words: value added tax, tax exemption, tax losses, budget.

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Наталя Третяк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: natali_m2008@ukr.net

Сергій Пальцев

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: paltsevsereg@gmail.com

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку суспільства інформаційно-комунікаційні технології охоплюють усі сфери життя людей. Вони дуже швидко перетворилися на життєво важливий елемент розвитку не тільки економіки, соціальної сфери, а й всіх інших видів діяльності.

Інтенсивні зміни в економіці, зростання рівня конкуренції, високі ризики підприємницької діяльності актуалізують необхідність швидкого та гнучкого реагування організацій на зміни у зовнішньому ринковому середовищі. У таких умовах управління підприємствами повинно базуватися не лише на основі провідних концепцій та інструментів менеджменту, а й на застосуванні сучасних інформаційних систем як потужних засобів забезпечення ефективної діяльності організацій та конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність будь-якої управлінської технології значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення, адже наявність своєчасної та достовірної економічної інформації є однією із найважливіших передумов успішної діяльності підприємства в цілому. Використання сучасних інформаційних систем і технологій у сфері управління активами підприємства дає можливість оперативніше забезпечувати підприємство необхідною економічною інформацією, раціоналізувати механізми її обробки та систематизації.

Інформаційна система – це система, яка організовує накопичення і маніпулювання інформацією щодо проблемної сфери. На думку В.С. Пономаренка, метою інформаційної системи є нагромадження, передавання, збереження, оброблення, узагальнення та конкретизація інформації для використання управлінським апаратом [2]. Н.Г. Георгіаді розглядає інформаційну систему як сукупність різних видів інформації, суб'єктів інформаційної діяльності, інформаційних технологій та зв'язків між ними [1]. В основі інформаційних систем лежать інформаційні моделі, які описують та регламентують інформаційні потоки в управлінні за допомогою певних алгоритмів і процедур фіксування й оброблення інформації.

Використання інформаційних систем і технологій у процесі управління активами підприємства робить його більш конкурентоспроможним, зокрема за рахунок об'єднання усіх структурних підрозділів в єдиний інформаційний простір, підвищення оперативності процесу аналізу результатів фінансово-господарської діяльності, надання керівництву різних рівнів управління економічно значимої аналітичної інформації, кращої адаптованості до змін ринкової кон'юнктури, налагодження швидкого і надійного зв'язку між структурними елементами системи тощо.

Створення інформаційної системи підприємства має базуватись на певних принципах, серед яких основними є: відповідність цілям організації та методам автоматизації ділових процесів; створення у відведений проміжок часу із дотриманням обмежень бюджету проекту; наявність можливостей для супроводження роботи системи, її модифікації та «нарощування» відповідно до динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства; забезпечення інтеграції новоствореної системи з базами даних і технікою, які вже існують на підприємстві; зниження трудомісткості шляхом застосування методів оптимізації на кожному етапі її створення та експлуатації [4].

Сьогодні на ринку програмного забезпечення існує безліч автоматизованих інформаційних систем [6]. Найвідомішими зарубіжними виробниками корпоративних інформаційних систем є SAP, IBM, Oracle, Microsoft, Hewlett-Packard та інші. Серед найпоширеніших корпоративних інформаційних систем доцільно виокремити Scala, BAAN, Oracle Applications, System Aurora (Business/400), Infor SyteLine ERP, Microsoft Dynamics AX «Microsoft Dynamics NAV», Business Control, Global ERP та інші [5]. Запровадження їх в управління сучасними підприємствами забезпечує безперервний облік та контроль за станом і рухом активів підприємства, фінансових, людських ресурсів на підприємстві, отримання даних про результати діяльності підприємства в режимі реального часу, оперативну підготовку аналітичних документів, прогнозів і планів робіт підприємства, підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на основі достовірної та повної інформації про діяльність підприємства, яка доступна на будь-який момент часу [3].

Вибір інформаційної системи, а також постановку завдань слід проводити виходячи з рамок довгострокового економічного планування діяльності організації.

Висновки. Сучасна інформаційна система повинна створюватися як складова частина підприємства, що включає бізнес-архітектуру, персонал та інформаційні технології. Впровадження інформаційних систем і технологій в управління активами підприємства сприятиме прийняттю обґрунтованих стратегічних управлінських рішень, спрямованих на зростання конкурентоспроможності і посилення економічної безпеки підприємства. Подальший розвиток ринку інформаційних структур, з урахуванням впровадження автоматизованих систем, дозволить не тільки забезпечити ефективне розширення діяльності підприємств, а й стане запорукою успішного розвитку національної економіки.

Список використаних джерел

1. Георгіаді Н.Г. Інформаційні системи управління: сутність, види, функції, принципи побудови / Н.Г. Георгіаді // Вісник Національного університету «Львівська політехніка».

2. Інформаційні системи і технології в економіці: Посібник для студентів ВНЗ / За ред. Пономаренка В.С. – К.: Видавничий центр «Академія».

3. Крайчук С.О. Стан запровадження інформаційних технологій в управлінні сучасними підприємствами / С.О. Крайчук // Ефективна економіка.

4. Осталецький В.Б. Теоретичні підходи до класифікації інформаційних систем управління підприємством / В.Б. Осталецький. // Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць.

5. Юрчук Н.П. Інформаційні системи в управлінні діяльністю підприємства / Н.П. Юрчук // Агросвіт.

6. Яремко С.А. Розробка критеріїв оцінювання сучасних інформаційних систем обліку та управління бізнес-процесами підприємства / С.А. Яремко, С.В. Бевз // Вісник Хмельницького національного університету.

INFORMATION SYSTEMS AND TECHNOLOGIES IN ENTERPRISE ASSET MANAGEMENT

Natalya Tretyak

Lviv Ivan Franko National University

E-mail: natali_m2008@ukr.net

Serhii Paltsev

Lviv Ivan Franko National University

E-mail: paltsevserg@gmail.com

Annotation: The implementation of information systems and technologies in the management of the company's assets will contribute to the adoption of sound strategic management decisions aimed at increasing competitiveness and strengthening the economic security of the company.

Key words: information systems, assets, management, software

КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Надія Михайлюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: mihajlukn881@gmail.com

Яна Солоділова

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: ysolodilova31@gmail.com

Війна завжди відбувається не лише на фізичному фронті, а й у інформаційному полі. Національна безпека України, її економічне процвітання та соціальне благополуччя все більше залежать від доступності, цілісності та конфіденційності інформаційних ресурсів, що забезпечуються інформаційними та комунікаційними технологіями, або в більш широкому розумінні – кіберпростором. Водночас, зростання залежності від інформаційно-комунікаційних технологій робить сучасне українське суспільство більш уразливим перед можливими негативними наслідками протиправного використання кіберпростору.

Інформація з обмеженим доступом, що циркулює в національних інформаційних ресурсах є стійким об'єктом зацікавленості з боку інших держав, організацій та осіб. Крім того, все більшого поширення набуває політично вмотивована діяльність в кіберпросторі груп активістів (хактивістів), які здійснюють атаки на урядові та приватні сайти, що призводить до порушень роботи інформаційних ресурсів, а також репутаційних та матеріальних збитків. Джерелами кібернетичних загроз можуть бути міжнародні злочинні групи хакерів, окремі підготовлені у сфері інформаційних технологій злочинці, іноземні державні органи, терористичні та екстремістські угруповання, транснаціональні корпорації та фінансово-промислові групи тощо [1].

Зауважимо, що в існуючих нормативно-правових актах відсутня дефініція «кіберзагроза». Із наявних напрацювань можна привести таке визначення: кібернетична загроза (кіберзагроза) – наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку інтересам людини, суспільства та держави через порушення доступності, повноти, цілісності, достовірності, автентичності режиму доступу до інформації, яка циркулює в критичних об'єктах національної інформаційної інфраструктури [1].

Проблематикою дослідження поняття кіберпростору, «гібридної війни», національної безпеки займалися такі провідні українські та світові вчені, як І. Кочан, Є. Магда, Р. Грищук, В. Горбулін, В. Пядишев, О. Рибальський, М. Делягін, В. Кутирьов, Г. Мірської, І. Міхеєв, В. Хорос, В. Антипенко, В. Крутов, В. Ліпкан, У. Еко, А. Гловацькі, С. Хантінгтон, С. Хоффман тощо. На їх думку, наразі найбільшу загрозу для всієї міжнародної спільноти становить саме кібертероризм.

Сьогодні тероризм представляє собою реальну загрозу будь-якій державі і рівень його суспільної небезпеки постійно зростає. Не винятком є і Україна, проти інтересів якої застосовуються кібернетичні засоби як з середини держави, так і з-за меж її кордонів. Наголосимо, що з моменту анексії Криму росія веде активну фазу неоголошеної гібридної війни проти України, використовуючи кібератаки як складову своєї гібридної війни, а саме: здійснює атаки на державні інформаційні ресурси та на персональні дані окремих політиків і громадських діячів. Найбільш відомі випадки таких дій – DDoS-атаки на урядові ресурси (МЗС, сайт Президента України, сайти органів сектора безпеки і оборони), цільові атаки на держоргани з допомогою шахрайських електронних листів, спроби порушення роботи системи ЦВК під час виборів Президента і на парламентських виборах 2014 р. тощо. Головною метою російських атак на український кіберпростір є знищення критичної інформаційної інфраструктури, шпіонаж (отримання розвідданих щодо логістики, озброєння, планів та операцій Сил безпеки та оборони), а також інформаційно-психологічні операції та дезінформаційні вкиди з метою підриву довіри до спроможностей органів державної влади, сил безпеки та оборони, поширення панічних настроїв серед населення.

Ще зауважимо, що найбільш поширеною практикою, що застосовують російські військові хакери в Україні, є розсилання шкідливого програмного забезпечення, що краде облікові дані або знищує інформаційні системи. Такі атаки становлять понад чверть від усіх та можуть бути складовою більш комплексних і потужних операцій. Для підготовки таких атак хакери експлуатують довіру населення до сектору безпеки та оборони і маскуються, використовуючи теми, пов'язані з захистом життя та здоров'я громадян, критичної інфраструктури [2].

Отже, загроза кібератак з боку РФ як на українські системи, так і на європейських партнерів залишається високою, адже концепція російської «гібридної війни» передбачає використання всіх типів впливу на країну, щодо якої росія здійснює агресію. Тому Україна повинна постійно готуватися до нових атак росіян, весь час посилюючи власний захист – у тому числі й у кіберпросторі. На сучасному етапі найбільш перспективним є багаторівневий багатопозиційний захист (ББЗ) з використанням апаратно-програмних засобів і способів захисту об'єктів та інформації. ББЗ має містити наступні рівні: рівень безпосереднього захисту, що забезпечує відвертання фізичних чи логічних атак; рівень виявлення, що забезпечує своєчасне й достовірне виявлення небезпечної події і передачі інформації органу, який приймає рішення про її нейтралізацію; рівень збору й обробки інформації; рівень оперативного реагування системи захисту, що забезпечує створення своєчасних умов для нейтралізації небезпечної події; рівень нейтралізації небезпечної події. Кожен із вказаних рівнів захисту може бути реалізований із використанням різних технічних і програмних засобів, які забезпечують високу логічну, технічну й оперативну стійкість роботи системи захисту.

З метою захисту від кібератак та забезпечення національної безпеки, на початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, було створено ІТ-армію. Участь ІТ-фахівців в цій ініціативі ґрунтується на добровільних засадах. Існують як загальнодоступні цілі, які публікуються в Telegram-каналі ІТ-армії, так і конфіденційні завдання, кількість яких значно більша. А відповідальними за розслідування кіберзлочинів є кіберполіція, міноборони та генштаб – забезпечують охорону військових об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, СБУ – запобігає терористичним атакам в кіберпросторі [3].

Забезпечення кібербезпеки в умовах гібридної війни є складною і багатоаспектною задачею, і вона вимагає постійного оновлення та адаптації стратегій та заходів для ефективного захисту національних інтересів в цьому цифровому світі. Основні аспекти кібербезпеки України в умовах гібридної війни включають:

1. Захист критично важливої інфраструктури: Україна повинна активно захищати критичну інфраструктуру, таку як енергетичні системи, транспорт, комунікації і банківський сектор від кіберзагроз.

2. Розвиток кіберстратегії: Україна має розробити та реалізувати національну кіберстратегію, яка визначатиме стратегічні цілі і завдання в галузі кібербезпеки та кіберзахисту.

3. Міжнародна співпраця: Україна повинна активно співпрацювати з міжнародними партнерами, включаючи Європейський Союз та НАТО, для обміну інформацією про кіберзагрози та отримання підтримки в урегулюванні кіберконфліктів.

4. Підвищення кіберосвіти: для підвищення рівня кібербезпеки в Україні необхідно залучити більше фахівців у галузі кібербезпеки та надати додатковий навчальний ресурс молоді для розвитку навичок в цій області.

Кібервійськові здатності: Україна повинна розвивати кібервійськові здатності для відповіді на кіберагресію та забезпечення кібербезпеки національних об'єктів і мереж.

Моніторинг і аналіз кіберзагроз: надзвичайно важливо мати постійний моніторинг і аналіз кіберзагроз для раннього виявлення потенційних атак і ефективного реагування на них.

Кібердипломатія: Україна може використовувати кібердипломатію для взаємодії з міжнародними партнерами та впливу на міжнародні обговорення щодо кібербезпеки.

Загалом рівень зацікавленості кібербезпекою в українському суспільстві підвищується. Кібербезпека сьогодні набуває значення нової галузі в нашому військово-промисловому комплексі і призначена забезпечити національну безпеку держави. А враховуючи стрімкі темпи зростання галузі, треба розуміти, що нині питання захисту інформації стосується абсолютно всіх. І чим обізнаніше суспільство у кібербезпеці, тим міцнішою буде наша країна. Тому своєчасне планування й реалізація заходів забезпечення кібербезпеки та інформаційного протиборства на глобальному й регіональному рівнях стає одним із пріоритетних завдань держави. Зокрема, держава повинна робити ставку на фахівців з ІТ; створювати й удосконалювати інтелектуальний потенціал (де чільне місце займає підготовка кадрів). Адже досвід, який ми здобуємо у боротьбі з ворогом, робить наших кіберспеціалістів лідерами галузі на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Проект Стратегії забезпечення кібернетичної безпеки України URL: www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk_an_rozrobku/kiberstrateg.pdf
2. Готовність України до нових викликів. Кібербезпека і зв'язок URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/gotovnist-ukrayini-do-novikh-viklikiv-kiberbezpeka-i-zv-yazok>
3. Війна РФ проти України: що нового на кіберфронті URL: <https://www.dw.com/uk/viina-rf-proty-ukrainy-shcho-vidbuvaietsia-na-kiberfronti/a-61839765>

CYBERSECURITY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF HYBRID WARFARE

Nadiia Mykhailiuk

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: mihajlukn881@gmail.com

Yana Solodilova

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: ysolodilova31@gmail.com

The study actualizes the issue of cyber threats that pose a threat to the interests of a person, society and the state. The sources of cyber threats from the aggressor state of Russia are analyzed. The initiatives of Ukraine to ensure cybersecurity and information confrontation are considered.

Key words: cyberspace, cyber threat, hybrid warfare, cybersecurity.

Multi-agent model of information security for traffic organization in the metropolitan areas

Катерина Комар
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Ел.пошта: katyakomar7@gmail.com

The emergence of new technical means and the digitalization of vehicles contributes to the search for new methods and technologies for the security of information data flows. The increase in the number of connected devices to intelligent transport systems, the growth of data volumes, the development of autonomous vehicles and the introduction of the concept of "smart cities" - all this determines the key areas of research on information security in road traffic organization.

Since metropolitan areas are centers of economic and social activity, ensuring information security in traffic management is becoming a vital task. The study of the current state of information security in the context of an intelligent transportation systems is relevant, as it affects the quality of life of citizens and the efficiency of the transportation system in a metropolis. Understanding the threats and vulnerabilities will allow us to develop effective protection strategies and implement measures to ensure information security in this important area of urban life.

Many national and international scholars have considered and analyzed the issues of traffic management in modern cities. For example, Susan Shaheen studied urban mobility, the impact of intelligent transportation systems (ITS) and new mobile technologies on traffic management [1,2]. Modeling of transport systems and optimization of traffic in cities is the subject of the work of Carlos F. Daganzo and other researchers [3,4]. A number of works by N. Kunanets, V. Pasichnyk and other researchers address the issues of managing the overall infrastructure of the Smart City and their security [4 - 8].

The use of multiagent modeling in traffic management in megacities is one of the most advanced approaches in modern transportation engineering. This approach involves modeling traffic using interacting agents, such as cars, pedestrians, and public transportation, which cooperate to ensure optimal road and resource management.

One of the key advantages of this approach is the ability to take into account various aspects of traffic, such as traffic flow structure, traffic schedules, road conditions, and other factors faced by drivers and pedestrians in megacities. By taking these factors into account, multi-agent modeling can help solve problems such as traffic congestion and congestion.

The theoretical basis for the development of multi-agent models is based on such aspects as intelligent decision-making by agents, their interaction, and the impact on others. This can be done with the help of artificial intelligence and machine learning algorithms that allow agents to adapt to changing traffic conditions and make optimal decisions.

The multi-agent model of information security of traffic organization in megacities can be mathematically described through a system of equations and functions that describe the behavior and interaction of agents. Each agent may have different parameters and properties that affect its movement and decisions. mple, let's consider the parameters of cars, where i - is the car index:

- location (x_i, y_i) - the coordinates of the car on the road;
- speed (v_i) of the vehicle movement;
- acceleration (a_i) - change in speed over time..
- route (R_i) - the planned route to the destination.

Thus, mathematically, the model can be represented by a system of differential equations that describe the movement of each agent (1):

$$\left\{ \begin{array}{l} \frac{dx_i}{dt} = F_{x_i}(x_i, y_i, v_i, a_i, R_i, W_{i,j}, D_i, C_i) \\ \frac{dy_i}{dt} = F_{y_i}(x_i, y_i, v_i, a_i, R_i, W_{i,j}, D_i, C_i) \\ \frac{dv_i}{dt} = F_{v_i}(x_i, y_i, v_i, a_i, R_i, W_{i,j}, D_i, C_i) \\ \frac{da_i}{dt} = F_{a_i}(x_i, y_i, v_i, a_i, R_i, W_{i,j}, D_i, C_i) \end{array} \right. \quad 1)$$

where F_i – are functions that describe the movement of agents depending on their current state and interaction with other agents and the environment. For example, equations of motion of cars can be used;

W_{ij} –functions that determine the interaction between agents. For example, if two cars are approaching each other, their actions may include changing their speed or choosing a different route;

D_i –functions that describe data collection and processing systems, such as sensors, CCTV cameras, GPS systems, etc;

C_i –control algorithms, which are functions that define the decisions that agents make to achieve certain safety and efficiency goals.

Taking into account the system of information exchange between agents (cars, public transport, pedestrians, etc.) and other functions (data collection and processing systems, control algorithms, etc.) through special communication channels that determine various aspects of traffic safety and efficiency in the multi-agent model of information security of traffic organization in a metropolis, the mathematical formula can be supplemented with a function (**InfoEx_n**) (2), that depends on the time and state of agents and other functions:

$$InfoEx_n = G_{i,j}(t, S_i, S_j) \quad 2)$$

where $G_{i,j}$ – functions that describe the movement of agents depending on their current state and interaction with other agents and the environment. For example, equations of motion of cars can be used;

i, j –indices of agents that exchange information;

n –the number of directions in which information is exchanged between agents;

t –is the time at which information is exchanged;

S_i, S_j – the state of agents at time t .

This mathematical model represents a complex interactive process in megacities where different agents make decisions based on information and interact with each other. It can be used to analyze and optimize traffic safety and efficiency in large cities.

Thus, multi-agent modeling is a powerful tool for optimizing traffic management in megacities. This approach uses computer agents that model different traffic entities, such as cars, pedestrians, public transport, and others, and allows them to interact in real time to achieve optimal traffic management.

The application of multi-agent modeling in practice in megacities helps to reduce congestion, improve traffic signal control, ensure efficient traffic planning, and increase road safety. The research and development of multi-agent systems help solve complex traffic problems in megacities, improving the quality of life of residents and ensuring sustainable urban development.

References:

1. S Shaheen, A Cohen, A Stocker, E Martin Mobility on Demand: A Smart, Sustainable, and Equitable Future. - Transportation Research Circular, 2019. URL:<https://trid.trb.org/view/1628364>
2. Stocker, A., Shaheen, S. Shared Automated Vehicle (SAV) Pilots and Automated Vehicle Policy in the U.S.: Current and Future Developments. In: Meyer, G., Beiker, S. (eds) Road Vehicle

- Automation 5. Lecture Notes in Mobility. Springer, Cham. 2019/
URL:https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94896-6_12
3. Carlos F Daganzo, Yanfeng Ouyang. Public transportation systems: Principles of system design, operations planning and real-time control. 2019/ pp. 1-31. URL:
https://www.worldscientific.com/doi/abs/10.1142/9789813224100_0001
4. Willemijn Remmerswaal, Dingshan Sun, Anahita Jamshidnejad, Bart De Schutter. Combined MPC and reinforcement learning for traffic signal control in urban traffic networks. 26th International Conference on System Theory, Control and Computing (ICSTCC)/ 2022. URL:
<https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9931771>
5. Kunanets N., Matsiuk O., Pasichnyk V., Tabachyshyn D.. Procedures for assessing equal the “smartness” of a city. Journal of Lviv Polytechnic National University: Information Systems and Networks. 2020; Volume 7. pp. 35 - 41 URL:
<https://science.lpnu.ua/sisn/all-volumes-and-issues/volume-7-2020/procedures-assessing-equal-smartness-city>
6. Duda O., Dzhychhora L., Matsiuk O., Stanko A., Kunanets N., Pasichnyk V., Kunanets O.. Mobile Information System for Monitoring the Spread of Viruses in Smart Cities. Journal of Lviv Polytechnic National University: Information Systems and Networks. 2020; Volume 8. pp. 65 – 70 URL:
<https://science.lpnu.ua/sisn/all-volumes-and-issues/volume-8-2020/mobile-information-system-monitoring-spread-viruses-smart>
7. Yanishevsky S.V., Bilonog O.E., Gurch L.M. Improving mobility and safety at complex urban intersections. Transport technologies and road safety. Collection of abstracts of the Fourth All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, April 13-14, 2023, Zaporizhzhia [Electronic resource] / Edited by S.M. Turpak (ed.): NU "Zaporizhzhia Polytechnic", 2023. P.101-104. URL:
http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/9941/1/Transport_technologies.pdf.
8. Karashchuk V.O., Shevchenko E.I. Intelligent traffic systems. Transport technologies and road safety. Collection of abstracts of the Fourth All-Ukrainian Scientific and Practical Conference on April 13-14, 2023, Zaporizhzhia [Electronic resource] / Edited by S.M. Turpak (ed.): NU "Zaporizhzhia Polytechnic", 2023. P. 111-112. URL:
http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/9941/1/Transpor_technologies.pdf.

Multi-agent model of information security for traffic organization in the metropolitan areas

Kateryna Komar
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
E-mail: katyakomar7@gmail.com

Abstracts. In the age for rapid development of information and digital technologies, cities and megacities are constantly improving their traffic management systems and transport infrastructure in an effort to improve mobility, reduce traffic congestion, and increase road safety. Intelligent transportation systems (ITS) are becoming an integral part of life in modern agglomerations. However, along with these innovations come new challenges and threats related to the information security of traffic management.

Key words: multi-agent model, traffic organization, information security

МЕНЕДЖМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

Олександр Завада

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: oleksandr.zavada@lnu.edu.ua

Остap Стадник

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: ostap.stadnyk@lnu.edu.ua

В останні роки підприємства та організації все частіше використовують хмарні корпоративні інформаційні системи. Від надійності таких систем напряму залежить доступність і цілісність даних, а отже і діяльність організації в цілому [1].

Провайдери хмарних систем пропонують клієнтам широкий набір послуг із забезпечення інформаційної безпеки. Проте згідно законодавства України захист інформаційної системи є обов'язком власника цієї системи. Вважаючи, що технічні аспекти захисту даних покладаються на провайдера керівництво підприємства чи організації повинно організувати грамотний менеджмент внутрішньої інформаційної безпеки.

Інформаційна безпека будь-якої системи залежить від багатьох факторів і у зв'язку з розвитком цифрових технологій постійно потребує нових рішень [2].

Дуже важливим є прийняти правильні рішення на етапі впровадження корпоративної системи: чітко визначити права та обов'язки усіх адміністраторів, які мають доступ до інформації, чітко визначити структуру усіх файлів цієї системи.

Крім забезпечення захисту від навмисних пошкоджень даних важливим є також забезпечення цілісності даних в межах організації.

Останніми роками хмарні інструменти надають щораз більше можливостей для забезпечення правильності і цілісності даних, тобто достовірності і повноти інформації. Цілісність даних не повинна порушитися при введенні змін в дані. Інструменти роботи з корпоративними інформаційними системами забезпечують правильність і цілісність по різному. Зокрема табличний процесор EXCEL має засоби для перевірки введення даних (чи ці дані знаходяться в допустимих межах, чи ці дані внесені лише із наперед вказаного списку). Проте цей табличний процесор не має поняття ключа, тобто він не забезпечує унікальність полів у таблицях. Таку унікальність вже забезпечують бази даних. Бази даних мають навіть поняття складеного ключа, який однозначно ідентифікує залежні поля на основі кількох ключів. Проте ні табличні процесори, ні системи управління базами даних не дозволяють мати два ключі одночасно. А ситуації, коли це потрібно, часто виникають. Наприклад, кожен студент університету ідентифікується аж трьома ключами – номером студентського, номером залікової та корпоративною поштою. Хмарний Office 365 має конструкцію Lists, яка і в цьому випадку забезпечує цілісність. Проте далеко не кожен адміністратор постійно слідкує за новинками програмного забезпечення. Тому менеджмент інформаційної безпеки на підприємствах та в організаціях повинен включати постійну співпрацю програмістів з адміністраторами.

Висновки. На етапі впровадження інформаційної системи менеджер повинен залучати до спільної роботи як адміністраторів, так і системних програмістів.

Одним із найважливіших аспектів при створенні файлів є забезпечення цілісності усього їхнього набору.

Навчання персоналу щодо використання корпоративної мережі має бути обов'язковим з метою найкращого використання можливостей цієї системи.

Список використаних джерел:

1. Кухарська Н. П., Полотай О. І. Аспекти інформаційної безпеки в управлінні безперервністю діяльності організації // *Information Technology and Security*. 2019. - Vol. 7. Iss. 2 (13). С. 126 – 136. <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/7180>
2. Леськів Г. З., Гобела В В., Лесик Н. А. Характеристика основних проблем забезпечення інформаційної безпеки в умовах впливу цифрових технологій // *Економіка та суспільство [електронний журнал]*. 2022. – Випуск 43. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1696/1631>

MANAGEMENT OF INFORMATION SECURITY IN MODERN INFORMATION SYSTEMS

Oleksandr Zavada
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: oleksandr.zavada@lnu.edu.ua

Ostap Stadnyk
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: ostap.stadnyk@lnu.edu.ua

Abstract

The paper analyzes information security management from the standpoint of ensuring data integrity. A comparative analysis of table processors, database management systems, and office 365 system lists was performed regarding their ability to work with keys. It is recommended to carry out permanent cooperation of administrators and programmers.

Key words: information security, digital technologies, data verification, data integrity, information security management.

**Секція 3. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ЗАГРОЗИ ТА
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**
**Section 3. MODERN SOCIO-HUMANITARIAN THREATS AND
CHALLENGES**

**DOMESTIC
POLLUTION OF CITY SOLID WASTE DUMPING SITES AND ITS
REMEDATION**

Бану Панвар
асоціація «Green India Clean Environment Society», Гісар, Індія,
Ел. пошта: panwarbss@gmail.com

Мантав'я Бішної
Хар'янський сільськогосподарський університет, Гісар, Індія,
Західний Сіднейський університет, Сідней, Австралія,
Ел. пошта: mantavyabishnoi@gmail.com

Ольга Хлестова
Технічний університет Лібереця,
Ліберець, Чеська Республіка,
Інститут сучасних технологій Приазовського
державного технічного університету, Дніпро, Україна
Ел. пошта: hlestova_o_a@pstu.edu

New research shows that recycling facilities release billions of microplastic particles into the environment, posing risks to human health and endangering waterways. which was conducted in a plastic recycling facility in the UK, found that the facility discharged up to 75 billion microplastics per cubic meter of wastewater per year, accounting for 6% of the plastic that entered the facility to be recycled. Over 80% of these particles were smaller than 10 microns, a size known to be harmful to humans and organisms when ingested or inhaled.

Furthermore, the study discovered high levels of microplastics in the air around the facility, which can cause interstitial lung disease and other respiratory illnesses when inhaled.

While filtration systems can remove larger microplastics, the smaller ones still go unnoticed, causing concerns for workers in the facilities. Recycling should not be used to justify increasing plastic consumption and production.

The world produces nearly 400 million metric tons of plastic each year, but only about 9% is recycled, so global plastic recycling facilities could be producing about 2 million metric tons of microplastic waste each year, which is worrying given the risk of ingestion by various biota, invertebrates, and humans

In many developing countries including India, in spite of incurring huge expenditure, the services provided to the solid waste management are not fulfilling the requirement and a large part of the waste is dumped in an unmanaged and unsafe place, causing public health hazards and nuisance. A soil cover is rarely provided, except at the time of closure and also most of the disposal sites are unfenced and open firing of municipal solid waste is very common.

Apart from some beneficial macro, micro and secondary nutrients, these wastes are also the source of potentially toxic and heavy metals such as Cd, Ni, Pb, Cr, As and Co etc. The unmanaged dumping of city solid waste, therefore, might contaminate the nearby soils and water resources. Such information is quite meager and hence the present investigation was conducted at three locations in Haryana, India @ Rohtak, Hisar and Karnal city solid waste dumping sites to characterize the soils adjoining them and to study the special and depth wise distribution of EC, pH, OC and potentially toxic heavy metals in these soils.

DOMESTIC POLLUTION OF CITY SOLID WASTE DUMPING SITES AND ITS REMEDICATION

B. S. Panwar

Green India Clean Environment Society, Hisar, India,

E-mail: panwarbss@gmail.com

Mantavya Bishnoi

Haryana Agricultural University, Hisar, India,

School of Science, Western Sydney University, Sydney, Australia

E-mail: mantavyabishnoi@gmail.com

Olha.A. Khliestova

Technical University of Liberec, Liberec, Czech Republic.

Pryazovskyi State Technical University, Dnipro, Ukraine.

E-mail: hlestova_o_a@pstu.edu

The study focus attention to the problem of plastic recycling, in particular as the result of the activity of recycling factories, which release billions of microplastic particles to environment, posing risks to human health and endangering waterways. In order to identify the impact of plastic recycling on soils, laboratory studies were conducted in three cities of India: Rohtak, Hisar and Karnal in Haryana, India.

The results of laboratory analysis: the physico-chemical properties of soils viz., pH, EC, and OC content in around the city solid waste dumping sites are largely influenced by dump sites. The surface layers (0-15cm) were associated with higher EC and OC values. The heavy metal (Cd, Pb, Ni) concentrations though were well below the toxic limits but were found concentrated in the surface layer.

Key words: domestic, plastic, pollution, city waste, dumping sites.

IDENTIFICATION AND ASSESSMENT OF PRO-ENVIRONMENTAL ACTIVITIES IN CHOSEN DAIRIES IN POLAND

*Анна Зелінська-Хмілевська
Познанський економічний університет,
Познань, Польща
Ел. пошта: anna.zielinska@ue.poznan.pl
Елжбета Гориньська-Гольдман
Познанський університет природничих наук,
Познань, Польща
Ел. пошта: elzbieta.gorynska@up.poznan.pl*

Food economy is one of the most important sectors of national economy. Four main food processing sectors in Poland, such as: meat and poultry sector, dairy sector, bakery and confectionary, as well as fruit and vegetable sector, require the continuity of good quality supplies of raw materials in order to produce food which would correspond to the changing needs and preferences of consumers and their on-going changes in food patterns. On the other hand, food industry need to implement the practical aspects of the paradigm of sustainable development and balanced development at every level of food production and processing.

In the article deepened and expanded studies have been undertaken in the field of the assessment of environmental efficiency. The research concerned process-organized pro-environmental activities carried out in chosen dairies in Poland in 2022.

The purpose of the article is to measure how and in what sense of the pro-environmental achievements have an effect on food industry as a whole in Poland.

The study consists of theoretical and practical parts. In the theoretical part, the paradigm of sustainable development, environmental performance, as well as methods of its measurement are widely presented. In the practical part, the results of survey research using four methods, such as: face-to-face interview, case studies, a simple flashback, and transfer of ideas, are presented.

The methods used in the article are both quantitative and qualitative. The environmental efficiency was measured by two independent means: questionnaire undertaken by the CAWI technique and semi-structure survey.

The results of the research contribute to the discussion on the need to reduce sewage, decrease on air and water pollution, for example by introducing national programs, such as the project of the Polish Ministry of Economy "Technological Foresight of Industry InSight 2030". The recognition of the conditions and prospects for the development of environmental efficiency in food industry in Poland should contribute to better policy of public institutional and financial support for this industry.

IDENTIFICATION AND ASSESSMENT OF PRO-ENVIRONMENTAL ACTIVITIES IN CHOSEN DAIRIES IN POLAND

*Anna Zielińska-Chmielewska
Poznań University of Economics and Business,
Poznan, Poland
E-mail: anna.zielinska@ue.poznan.pl
Elżbieta Goryńska-Goldman
Poznań University of Life Sciences,
Poznan, Poland,
E-mail: elzbieta.gorynska@up.poznan.pl*

The research is dedicated to the influence of pro-environmental achievements on food industry as a whole in Poland. The results of the research contribute to the discussion on the need to reduce sewage,

decrease on air and water pollution, for example by introducing national programs, such as the project of the Polish Ministry of Economy "Technological Foresight of Industry InSight 2030". The recognition of the conditions and prospects for the development of environmental efficiency in food industry in Poland should contribute to better policy of public institutional and financial support for this industry.

Key words: food economy, food industry, environmental efficiency, sustainable development.

ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ ВТРАТ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ВИСОКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Тарас Васильців

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»

Ел.пошта: tgvas77@ukr.net

Ольга Левицька

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»

Ел.пошта: o.levytska@gmail.com

Наслідки міграційних процесів, за неефективної політики держави або інших несприятливих чинників та умов, трансформуються у ризики, загрози і небезпеки національного масштабу. Специфікою активізації міграційних процесів безпосередньо в сегменті молодого населення є те, що їх наслідки особливо критичні для демографічної стійкості і безпеки країни, зокрема в контексті збереження людського потенціалу національної економіки, адже «вимивання» прошарку молоді актуалізує найбільш потужні демографічні виклики і загрози захищеності країни, суспільства, внутрішнього ринку праці, реалізації національних демографічних інтересів.

З метою ідентифікації найбільш вагомих для збереження людського потенціалу, у тому числі інтелектуально-кадрового і трудоресурсного капіталу національного господарства та суспільного відтворення України, наявних та потенційних демографічних наслідків міграції молоді в умовах війни доречно розглянути ключові структурні деформації, спричинені нею.

Результати системних досліджень з проблем вітчизняної демографічної сфери переконливо доводять, що екзистенційно важливою для демографічної стійкості суспільства є частина молоді, яка розпочинає життя, стаючи до навчання та праці, а також народжує нове покоління [1, 2]. Це дає підстави стверджувати про безпосередній вплив демографічних наслідків міграції молоді на такі домінуючі напрями політики збереження потенціалу економічного відновлення та соціально-гуманітарної стабілізації країни, як: а) потенціал відтворення населення; б) освітньо-кваліфікаційний потенціал; в) працересурсний потенціал; г) потенціал економічного зростання (особливо з огляду на те, що збільшення обсягів внутрішніх переміщень знижує ефективність економіки, накладаючи на неї істотне додаткове соціальне навантаження, а зовнішня міграція якісного креативного трудового ресурсу знижує продуктивність праці, послаблює інтенсифікацію виробничих процесів, пригнічує ділову активність, веде до спаду інноваційної активності в економіці та суспільстві на загал).

Головні структурні деформації, зумовлені міграцією молодого покоління, в частині формування потенціалу відтворення населення полягають у падінні народжуваності через масовий виїзд жінок та мобілізацію чоловіків, зменшенні частки жінок репродуктивного віку, прискоренні старіння населення, деформації шлюбної і статеві структури населення, погіршенні стану психічного та фізичного здоров'я, зниженні добробуту населення.

Основні загрози міграційних втрат молоді для збереження освітньо-кваліфікаційного потенціалу країни пов'язані передусім зі зменшенням чисельності учнів та студентів, звуженням частки молоді, охопленої освітніми послугами через активізацію процесів здобуття освіти за кордоном (зовнішня освітня міграція), погіршенням кадрового забезпечення закладів освіти (зовнішня академічна мобільність) та зниженням якості людського потенціалу в цілому.

У сфері зайнятості і функціонування ринку праці негативні демографічні ефекти сучасних міграційних процесів проявляються через зменшення прошарку найбільш мобільної, працездатної та підприємливої частини населення (котра безпосередньо формує народжуваність), розвиток структурних дисбалансів і диспропорцій на ринку праці унаслідок

гендерно-вікових змін, зростання безробіття в областях з великою чисельністю ВПО, погіршення якості трудового потенціалу через зростання захворюваності та інвалідизацію, поширення соціальної тривожності, девіацію соціальної й економічної поведінки населення і бізнесу [3, с. 8].

І, врешті, макроекономічні наслідки міграції молоді, зумовлені деформацією демографічних структур, передбачають відтворення частини населення масовими ВПО, однак на тлі посилення навантаження на соціальну інфраструктуру, збільшення обсягів соціальних виплат в цілому та через неповні сім'ї зокрема, зростання навантаження осіб похилого віку на працездатне населення, збільшення чисельності соціально вразливих категорій (ветерани, неповносправні, непрацездатні та ін.).

Таким чином, безпековий потенціал України напряду залежить від рівня міграційних ризиків і загроз (поряд з іншими чинниками), а зростання економіки визначається насиченістю інтелектуальним ресурсом, тобто розвитком креативного-інноваційного потенціалу, котрий забезпечує передусім молодь. Втрачання такого прошарку населення загрожує неможливістю інноваційно-технологічного прогресу суспільства, відставанням від розвинутих конкурентоспроможних країн і зростанням соціально-економічної вразливості населення. У цій ситуації, безумовно, складно просувати євроінтеграційні процеси, адаптовувати західні стандарти якості життя, виконувати міжнародні зобов'язання та захищати територіальну і державну цілісність, а тому для України питання міграційної безпеки і збереження людського капіталу виходять на передові позиції у ієрархії «м'яких» загроз стабільності держави.

Список використаних джерел:

1. Геєць В.М. Наслідки демографічних викликів для економічного зростання в Україні. Демографія та соціальна економіка, 2011, 1(15), 3-23.
2. Біль М.М., Мульська О.П., Бараняк І.Є., Махонюк О.В., Карп'як М.О. Оцінювання впливу міграційної мобільності молоді на людський потенціал Карпатського регіону: електронне наук. вид.; НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2021. 67 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20210035.pdf>.
3. Варналій З.С., Васильців Т.Г., Левицька О.О. Міграційна безпека держави як основа збереження і розвитку інтелектуального капіталу економіки України. Економіка України, 2022, (9), 3-20.

DEMOGRAPHIC CONSEQUENCES OF HUMAN CAPITAL LOSS UNDER HIGH MIGRATION ACTIVITY OF YOUTH IN UKRAINE

Taras Vasylytsiv

Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine

E-mail: tgvas77@ukr.net

Olha Levytska

Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine

E-mail: o.levytska@gmail.com

The study focuses on youth out-migration and its consequences. Despite the significant advantages of population movements (in particular, migration replacement, inflow of migration capital, exchange of experience and transfer of knowledge), these processes can have a destructive effect on national security and its components. In terms of youth out-migration in Ukraine, the key threats are primarily demographic deformations and loss of stability (a large share of young women among refugees fleeing war), imbalance of the labor market, increased load on the working population and social funds due to the loss of active human resources, narrowing of labor potential and the ability to innovative development, recession of the economy, and loss of economic power. A particularly serious challenge remains the educational mobility of young people, which often turns into labor migration in the context of the loss of the most productive labor force and the deterioration of the intellectual and creative potential of the national economy. It has been established that all this in

aggregate leads to significant imbalances in national labor markets, increasing social vulnerability and tension, narrowing the possibilities of ensuring the competitiveness of national economy in the global economic system. Therefore, for Ukraine, the issues of migration security and preservation of human capital are at the forefront of the current social and economic policy of the state.

Key words: youth migration, human capital loss, demographic change, military risks and threats, post-war recovery.

РОЛЬ РЕКЛАМИ В СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОМУ БІЗНЕСІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Олена Бочко

Національний університет «Львівська політехніка»

Ел. пошта: bochkoolena@ukr.net

Для споживачів в сучасних умовах воєнного стану важливо, щоб бренди мали активну громадянську позицію, підтримували Україну та допомагали у вирішенні суспільно значущих питань, зокрема у боротьбі з країною-агресором. Війна в Україні змінила практично кожен сферу життя та бізнесу країни, рекламна індустрія не стала винятком. Незважаючи ні на що, Україна йде вперед, працює і закликає цивілізований світ підтримати її боротьбу та бажання зробити світ кращим.

Реклама в соціально-відповідальному бізнесі відіграє важливу роль, оскільки сприяє реалізації соціально-екологічних ініціатив та створенню позитивного впливу на суспільство та навколишнє середовище. Основними ключовими аспектами підвищення ролі реклами в соціально-відповідальному бізнесі є свідоме споживання, вплив на освіту, підвищення репутації бренду, вплив на зміни в законодавстві тощо.

Свідоме споживання товарів та послуг має особливе значення, оскільки спонукає споживачів обирати їх акцентуючи увагу на дотриманні вимог високих стандартів соціальної та екологічної відповідальності. Рекламні кампанії можуть наголошувати на тому, як продукт чи бренд допомагає зробити світ кращим, сприяє рівності, захищає права людини тощо.

Реклама може служити інструментом для поширення інформації та освіти на теми, пов'язані зі сталістю, екологією, соціальною відповідальністю тощо. Вона може надавати споживачам інсайти та знання, як правильно вибирати продукти та послуги, які сприяють соціально-відповідальному споживанню.

Реклама може створювати обговорення та громадської позиції навколо соціальних та екологічних проблем. Рекламні кампанії можуть закликати до дії, залучати споживачів до підтримки благодійних організацій, підписки петицій, участі в акціях тощо.

Соціально-відповідальні ініціативи та рекламні кампанії, що підкреслюють ангажованість бренду у суспільному та екологічному відношенні, можуть призвести до покращення репутації компанії. Це може привернути нових клієнтів і підвищити лояльність існуючих.

Рекламні кампанії можуть створювати тиск на уряди і законодавців для прийняття більш строгих норм і стандартів у сфері соціальної та екологічної відповідальності бізнесу. Це може допомогти створити більш сприятливе середовище для соціально відповідального бізнесу.

Враховуючи всі вищевказані аспекти, підприємства можуть також акцентувати увагу на тому, щоб частина коштів відправляється на допомогу збройним силам, тимчасово переселеним особам, дітям, поширювати інформацію про благодійні акції і т.д.

Загалом, реклама в соціально-відповідальному бізнесі в період війни має потужний потенціал впливу на споживачів і суспільство в цілому [1], поширюючи інформацію про можливі варіанти допомоги потребуючи і сприяючи таким чином позитивним змінам у сфері соціальної відповідальності. Правильно розроблена та цілеспрямована реклама може бути важливим інструментом у досягненні цілей, які сприяють загальному добробуту суспільства та природи.

Список використаних джерел:

1. Данілова Л. Л. Соціальна відповідальність реклами. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/b8d55200bf87db9ce354b1e3771dbc1e.pdf>. doi:<http://doi.org/10.31617/k.knute.2019-03-19.32>.

THE ROLE OF ADVERTISING IN SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS DURING THE WAR

Bochko Olena
Lviv Polytechnic National University
E-mail: bochkoolena@ukr.net

Advertising in socially responsible businesses plays an important role, as it provides social and environmental initiatives and stimulates the creation of a positive impact on society and the environment.

The main critical aspects of increasing the role of advertising in socially responsible business are conscious consumption, influence on education, improvement of brand reputation, influence on changes in legislation, etc. Considering the abovementioned aspects, the enterprise can financially support the armed forces, temporarily displaced persons, and children, spread information about charitable actions, etc.

Key words: advertising, socially responsible business, war, responsible consumption.

ДЕЩО ІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Богдан Кульчицький

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: bohdan.kulchytskyi@lnu.edu.ua

Марта Панковець

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: marta.pankovets@lnu.edu.ua

Дослідження проблем продовольчої безпеки має давні історичні корені. Насамперед варто згадати працю Т. Мальтуса «Дослід про закон народонаселення у контексті його впливу на майбутнє удосконалення суспільства» (1798 р.), де автор зазначав, що через біологічну потребу людини в продовженні роду, її фізичні можливості та здібності використовуються для приросту продовольчих ресурсів. Основи сучасних поглядів на глобальну продовольчу безпеку були закладені після Другої світової війни, коли значно загострилася проблема продовольчого забезпечення багатьох країн, а завдання подолання дефіциту продовольства було прописане в Статуті створеної в той час Організації Об'єднаних Націй. З того часу проблемою глобальної продовольчої безпеки на постійній основі займаються виконавчі органи ООН, зокрема Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (The Food and Agriculture Organization), заснована в 1945 р.. Одним із базових нормативних документів міжнародного права в галузі регулювання світового ринку продовольства та забезпечення продовольчої безпеки є «Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку» (1996 р.). Комісія з прав людини Економічної і соціальної ради ООН визначає продовольчу безпеку, як «...доступ усіх людей в будь-який час до продовольства, яке необхідне для здорового і активного життя..., продукти споживання є в достатній кількості, їх постачання є порівняно стабільним, і кожна людина може отримати продовольство...». В Україні проблемі продовольчої безпеки традиційно приділяється значна увага, адже країна посідає важливе місце у міжнародній системі забезпечення населення світу продовольством. Закон України «Про продовольчу безпеку України» (№ 8370-1 від 22 грудня 2011 р.) так визначає продовольчу безпеку: «Продовольча безпека України – здатність держави задовольняти потреби населення в харчуванні на рівні не нижче медичних обґрунтованих норм, гарантована наявністю відповідних ресурсів, потенціалом внутрішнього виробництва, незалежно від внутрішніх і зовнішніх умов (погроз), спроможність забезпечити сприятливу демографічну динаміку, збереження генофонду нації, сталість розвитку, інтеграцію країни у світовий економічний простір, суверенітет і незалежність» [1].

Стан продовольчої безпеки України впродовж останніх десятиліть був задовільним. З одного боку, частка споживчих видатків домогосподарств на харчові продукти в Україні, за різними оцінками, коливається від 40 до 52%, порівняно із середньосвітовими 20%, а за даними Звіту Світового банку «Poverty and shared prosperity 2022», проблема бідності в Україні сьогодні постала дуже гостро – за межею бідності опинилося 25% населення, і процес зубожіння продовжується [2]. Проте варто зазначити, що в Україні рівень харчування (ккал/людино-день) оцінювався вищим за середньосвітовий на 13%, а втрати продовольства після збору врожаю були меншими від середньосвітового рівня на 5,5% [3]. Водночас із початком російсько-української війни в лютому 2022 р. ситуація змінилася. У 2022 р. Україна за глобальним індексом продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI) в світовому рейтингу продовольчої безпеки впала на 13 позицій і посідає тепер 71-ше місце зі 113 країн, порівняно із 58-им, яке утримувала в 2021 р., або ж 26-те, тобто останнє місце серед європейських країн [4].

Внесок України до світового продовольчого ринку в 2021р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн. людей [5]. Україна посідає перше місце в світі

серед виробників соняшника та соняшникової олії, а також входить до десятки лідерів на світовому ринку продовольства за окремими товарними групами, серед яких: ріпак і мед (третє місце), кукурудза, ячмінь (четверте місце), пшениця (п'яте місце), соя (сьоме місце). Оскільки в міжнародній спільноті Україна позиціонується як гарант продовольчої безпеки для багатьох країн світу, то з початком війни зростання дефіциту продовольства, насамперед, пшениці, ставить під загрозу річне споживання їжі для більш, ніж 250 млн. людей, тобто 3% населення світу. Впродовж 2023 р. діяли чинники, що істотно погіршили умови виробництва сільськогосподарських культур в Україні. Насамперед, мова йде про зменшення посівних площ через воєнні дії, що тривають, та мінування територій. Дуже важливим негативним чинником є порушення логістики та втрати інфраструктурних об'єктів, які дозволяли зберігати та переробляти зібраний врожай. Ситуація істотно погіршилася із виходом 17 липня 2023 р. російської федерації із так званої «зернової угоди» (домовленості між ООН, Туреччиною, Україною та РФ про безпеку морських коридорів для вивезення українського зерна, підписаної 22 липня 2022 р.). З цього часу країна-терорист завдала 118 ударів тільки по українській портовій інфраструктурі [6] Помітно знизив продуктивність українського аграрного виробництва обмежений доступ виробників до добрив, прогресивних засобів захисту рослин, інших технологій рослинництва, а також зростання цін на енергоносії.

Таким чином, для збереження глобальної продовольчої безпеки сьогодні надзвичайно важливо відновити український експорт сільськогосподарської продукції. Цієї мети можна досягти тільки відновленням «зернової ініціативи», тобто продовженням використання безпечних морських коридорів для вивезення українського експорту, а в тривалій перспективі – подальшим посиленням санкційного тиску на економіку російської федерації та військовими перемогами над ворогом.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про продовольчу безпеку України» № 8370-1 від 22 грудня 2011 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01G> (дата звернення 19 вересня 2023 р.)
2. Poverty and Shared Prosperity 2022 URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity> (дата звернення 19 вересня 2023 р.)
3. The State of Food and Agriculture 2022 URL: <https://www.fao.org/3/CB9479en/online/CB9479en.html> (дата звернення 19 вересня 2023 р.)
4. Продовольча криза: Україна обвалилася у рейтингу світової продовольчої безпеки URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/prodovolcha-kriza-ukrajina-obvalilasya-u-reytingu-svitovoji-prodovolchoji-bezpeki-ostanni-novini-50285141.html> (дата звернення 19 вересня 2023 р.)
5. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny> (дата звернення 19 вересня 2023 р.)
6. З моменту виходу з зернової угоди росія завдала 118 ударів по українських портах URL: <https://suspilne.media/573803-z-momentu-vihodu-z-zernovoi-ugodi-rosia-zavdala-118-udariv-po-ukrainskih-portah-kubakov/> (дата звернення 19 вересня 2023 р.)

SOME RESEARCHES OF FOOD SECURITY AND ITS MODERN PROBLEMS IN UKRAINE AND THE WORLD

Bohdan Kulchytskyi

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: bohdan.kulchytskyi@lnu.edu.ua

Pankovets Marta

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: marta.pankovets@lnu.edu.ua

The study of food security problems has deep historical roots. Food security is the state's ability to satisfy the population's nutritional needs at a level not lower than medically justified norms, guaranteed by the availability of appropriate resources, the potential of domestic production, regardless of internal and external conditions and threats. The state of food security in Ukraine over the past decades has been satisfactory. In addition, Ukraine plays an important role in supporting global food security. The situation worsened due to the Russo-Ukrainian war. Today, it is extremely important to return the global food security system to a state where the poorest countries in Africa and Asia will not face additional risks.

Key words: food security; The Food and Agriculture Organization; Global Food Security Index

ФАКТОРИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗРОСТАННЯ ВИТРАТ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ В УКРАЇНІ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Тетяна Блажинська
Львівський національний університет імені Івана Франка
Ел.пошта: tblaz@ukr.net

Економіка України зазнає реформування, а разом із тим зазнає змін система соціального страхування як один з основних елементів соціальної політики держави, яка спрямована на підтримку суспільства. Вдосконалена модель соціального страхування спрямована на забезпечення соціальної рівності у суспільстві.

Слід відзначити, що майже третину загального обсягу видатків у структурі бюджету Фонду соцстрахування становлять видатки на страхові виплати, обсяги яких, незважаючи на сталу тенденцію до зменшення кількості отримувачів за усіма їх видами впродовж трьох останніх років, постійно зростають (у 2021 році – 10,8 млрд. грн, у 2022 – 11,5 млрд. грн). Це спричинено, зокрема, щорічним проведенням перерахунків щомісячних страхових виплат з метою мінімізації негативного впливу інфляційних процесів на рівень доходів і зростанням основних соціальних показників (зокрема, прожиткового мінімуму для працездатних осіб).

Законодавча база

Перелік осіб, які підлягають страхуванню від нещасного випадку, було визначено статтею 35 Закону № 1105. Такі особи вважаються застрахованими з моменту набрання чинності Законом незалежно від фактичного виконання страхувальниками своїх зобов'язань щодо сплати страхових внесків.

На виконання частини другої статті 36 Закону № 1105 і статті 22 Закону України «Про охорону праці», постановою Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 № 337 затверджено Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.

Підставою для оплати потерпілому витрат на медичну допомогу, проведення медичної, професійної та соціальної реабілітації, а також страхових виплат є акт розслідування нещасного випадку або акт розслідування професійного захворювання (отруєння) за встановленими формами (частина третя статті 36 Закону №1105). На виконання частини 4 статті 36 Закону №1105 Кабінетом Міністрів України затверджено вичерпний перелік професійних захворювань (постанова від 08.11.2000 № 1662). Призначення, перерахування і проведення страхових виплат, передбачених статтями 36, 37, 39, 41, 42, 48 Закону № 1105, визначено Порядком № 11, планування видатків на цю мету – пунктом 7.2 Порядку № 42.

01 січня 2023 року в Україні проведена реорганізація системи соціального страхування – Фонд соціального страхування України передав свої завдання і функції до Пенсійного фонду. Зокрема, фінансування одноразових і щомісячних страхових виплат тепер входить до компетенції ПФУ.

Стан витрат

З бюджету Фонду соцстрахування України у 2021 році на страхові виплати (за семи їх видами) використано 10 830,0 млн. грн, у 2022 – 11 496,3 млн. грн.

Постановою Кабінету Міністрів від 24 червня 2023 р. № 631 на 2023 рік заплановано вже 12 584,7 млн. грн.

Щорічні темпи зростання сум видатків на страхові виплати у 2021, 2022, 2023 роках становили 14,0 , 6,0 і 9,5 відсотків.

Фактори детермінації витрат

Основними факторами зростання видатків, які потребують негайного аналізу та вжиття заходів щодо зупинення їх зростання є наступні:

Зростання кількості потерпілих на виробництві та випадків профзахворювань

За даними Фонду соціального страхування починаючи з 2020 року відбулося зростання кількості потерпілих **від нещасних випадків на виробництві (6646 випадків проти 4394 у 2019 році, з них смертельних 393 і 410 відповідно).**

В подальшому, кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві становило:

2020 рік - 191 679 чол

2021 рік - 181351 чол

2022 рік – 166077 чол.

За підсумками 2022 року на підприємствах України зареєстровано 4 877 (з них 437 - смертельно) потерпілих від нещасних випадків/гострих професійних захворювань на виробництві, на яких складено акти за формою Н-1/П (пов'язані з виробництвом). З них 1 811 – випадки гострого професійного захворювання працівників закладів охорони здоров'я на COVID-19. Гострі профхвороби склали за підсумками минулого року 37,1% від загальної кількості нещасних випадків.

Порівняно з 2021 роком кількість **страхових нещасних випадків зменшилась у 2,5 раза** (з 12 315 до 4 877), кількість смертельно травмованих осіб зменшилась на 18,6% (з 537 до 437). Також зменшилась у 4,8 раза кількість потерпілих від випадків ГПЗ COVID-19 (з 8 659 до 1 811), кількість смертельно травмованих осіб з цієї причини зменшилась у 11,7 раза (з 223 до 19).

Найбільша кількість страхових нещасних випадків, без урахування гострих професійних захворювань, зареєстрована у м. Києві (12,1%), Дніпропетровській (10,9%), Львівській (6,8%), Одеській (5,9%), Донецькій (5,8%), Черкаській (5,3%), Київській (5,0%) та Волинській (4,9%) областях. Кількість травмованих осіб у цих областях складає 56,7% від загальної кількості травмованих по Україні.

До основних травмонебезпечних галузей економіки та видів робіт відносяться: охорона здоров'я; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність. Кількість потерпілих осіб у цих галузях складає 74,3% від загальної кількості травмованих по Україні.

Щорічне зростання середнього розміру виплат

Середньомісячний розмір страхових виплат в 2022 році в порівнянні з 2021 року збільшився з 3 126,4 до 3927,1 грн; кількість отримувачів щомісячної страхової виплати, які мають на це право в разі втрати годувальника, відповідно з 10 199 до 9456 осіб і з 2 461,5 до 2 998,3 грн; кількість призначеної одноразової допомоги в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого - з 3754 до 3683, розмір - з 12,1 до 15,7 тис. грн, а у разі смерті потерпілого на одну сім'ю - з 315 до 304 випадків, розмір - з 171,8 до 204,7 тис. гривень.

Щорічне зростання обсягів страхових виплат пов'язано, зокрема, з осучасненням (індексацією) з 1 березня щомісячних виплат, яке згідно з частиною другою статті 37 Закону № 1105 з 01.03.2019 проводилося, виходячи із коефіцієнта зростання у попередньому календарному році середньої заробітної плати

Загальне зростання середнього розміру щомісячної виплати внаслідок проведених у 2018-2020 роках перерахунків становило 74 відс. на 1 особу (або 1 625,2 грн), що стало однією з причин зростання видатків Фонду соцстрахування на цю мету. При цьому найбільш відчутними за обсягами для бюджету Фонду соцстрахування були перерахунки проведені у 2018 році. З 1 березня 2021 року перерахування цих виплат, як і пенсій, проведено за новим механізмом розрахунку коефіцієнта зростання, запровадженого Законом № 1774, який постановою Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 № 239 визначено на рівні 1,11;

- зростанням базового розміру для визначення одноразових виплат (прожиткового мінімуму для працездатних осіб на відповідні дати призначення, який залежить від виду виплати).

Несвоєчасне отримання повідомлень про смерть потерпілих

Аналіз засвідчив, що при використанні коштів на страхові виплати у 2021-2022 роках мало місце:

несвочасне отримання повідомлень про смерть потерпілих через нормативну неврегульованість і проблеми обміну ПФУ даними із реєстру актів цивільного стану про смерть громадян.

Зокрема, заборгованість перед Фондом соцстрахування отримувачів щомісячних страхових виплат з цієї причини на початок 2021 року становила 16,2 млн грн, станом на 01.01.2022 - 20,3 млн грн, на 01.01.2023 (а відтепер перед Пенсійним Фондом України) 22,0 млн. гривень відповідно, і постійно зростають, тобто існують високі ризики неповернення сум переplat спадкоємцями.

Список використаних джерел

1. Закон України №1105 «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>;

2. Нечипоренко С. Д. Сутність та значення соціального страхування в системі соціального захисту населення. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 55-60. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/6_2017/11.pdf

3. Аналіз ефективності підтримки застрахованих осіб фондом соціального страхування України. Автори: Владислав Ієрусалимов, Аліна Фесенко, Дарина Марчак, (https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/08/Doslidzhennya_funktsii---FSSU.pdf)

Determination Factors of Expenses Growth in the System of Production Accidents Social Insurance in Ukraine as a Compound for Ensuring Financial Safety of the National Economy

Tatyana Blazinska
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: tblaz@ukr.net

Abstract. The economy of Ukraine is undergoing reforms, and at the same time, social insurance is undergoing changes as one of the main elements of the state's social policy, which is aimed at supporting society. The improved model of social insurance is aimed at ensuring social equality

Key words: insurance cases, Social Insurance Fund of Ukraine, Pension Fund of Ukraine, insurance payments

Економіко-правові виміри подолання негативних наслідків військової агресії росії в Україні та забезпечення соціально-економічної безпеки України

Оксана Бондаренко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: Oksana.Bondarenko@lnu.edu.ua

24 лютого 2022 року стало початком наймасштабнішого та найжорстокішого воєнного конфлікту в цьому столітті, який спричинив неймовірну кількість жертв серед цивільного населення та військовослужбовців. Сотні тисяч людей були вимушені залишити свої домівки, шукаючи притулку в інших регіонах України та за її межами. Війна спричинила значні руйнації у всіх сферах економіки, інфраструктури, а також і колосальні пошкодження навколишнього середовища: забруднення повітря, ґрунтів, водних ресурсів, знищення лісів, втрата біорозмаїття мають довгострокові екологічні наслідки, які для економіки так і здоров'я населення, поставив питання щодо національної безпеки країни в цілому.

За оцінкою Світового банку «Україна: оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (лютий 2022 – лютий 2023)» станом на 24 лютого 2023 року потреби на відновлення оцінювались в розмірі 411 мільярдів доларів США [1] і це тільки на контрольованій території. Шкода спричинена лісам оцінювалась у розмірі 2 мільярдів доларів США, витрати на розмінування - 38 мільярдів доларів США, шкода земельним ресурсам оцінювалась у складі агропромислового комплексу - 30 мільярдів доларів США. З кожним днем війни розмір шкоди тільки зростає. Наразі, оцінці підлягає шкода, спричинена в результаті підризу 6 червня 2023 року росіянами Каховської ГЕС, про що досягнута домовленість зі Світовим банком.

Урядом України, з початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, послідовно обговорювались практичні можливості відшкодування збитків, спричинених війною на наукових, політичних, внутрішньодержавних та міжнародних площадках. Вже 18 травня 2022 року Указом Президента № 346/2022 [2] була створена робоча група з розробки та впровадження міжнародно-правових механізмів відшкодування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії російської федерації.

Результатом активного обговорення на всіх рівнях стало прийняття 14 листопада 2022 року Генеральною Асамблеєю ООН Резолюції A/RES/ES-11/5 «Сприяння здійсненню правового захисту та забезпеченню відшкодування збитків у зв'язку з агресією проти України», у якій задекларовано, що «російська федерація має бути притягнута до відповідальності за будь-які порушення міжнародного права в Україні або проти неї» [3] і що «російська федерація повинна нести правові наслідки всіх своїх міжнародно-протиправних дій, включаючи відшкодування шкоди, включаючи будь-яку шкоду, спричинену такими діями» [3] та зафіксована пропозиція «створити міжнародний реєстр збитків, який би служив документальною формою запису доказів та інформації про претензії щодо збитків для всіх зацікавлених фізичних і юридичних осіб та держави Україна, спричинені міжнародно-протиправними діями російської федерації в Україні або проти України, а також для сприяння та координації збору доказів» [3].

Наступним логічним кроком в створенні міжнародному реєстру збитків стало прийняття Резолюції CM/Res(2023)3 «Про створення Розширеної часткової угоди про реєстр шкоди, заподіяної агресією російської федерації проти України», прийнятою Комітетом міністрів 12 травня 2023 року, якою було вирішено «створити Розширену часткову угоду про Реєстр шкоди, заподіяної агресією російської федерації проти України» [4], який слугуватиме для документування доказів та претензії щодо інформації про збитки, «завдані всім зацікавленим фізичним і юридичним особам, а також державі Україна (включаючи її регіональні та місцеві органи влади, державні чи контрольовані установи), завдані 24 лютого 2022 року або після цієї дати на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, що поширюються на її

територіальні води, внаслідок міжнародно-протиправних дій російської федерації в Україні або проти України» [4].

Цією Резолюцією затверджене Положення про Реєстр збитків, завданих агресією російської федерації проти України в якому визначено засади його діяльності:

- основною метою Реєстру збитків встановлено прийняття та оброблення інформації про претензії щодо відшкодування шкоди; класифікування та систематизування таких претензій, оцінювання та визначення придатності претензій для включення до Реєстру та реєстрування прийнятих претензій з метою їх майбутнього розгляду та винесення рішення;
- визначені основні критерії прийнятності внесення записів до Реєстру збитків, стосовно втрат, збитку або шкоди, яка була спричинена:
  - 24 лютого 2022 року або пізніше;
  - на території України в її міжнародно визнаних кордонах, що поширюються на її територіальні води;
  - міжнародно-протиправними діями російської федерації в Україні або проти неї.
- претензії та докази можуть бути подані фізичними та юридичними особами, а також державою Україна (включаючи її регіональні та місцеві органи влади, а також суб'єкти господарювання, що перебувають у власності чи підконтрольності держави);
- реєстр реєстрації збитків створюється у формі юридичної особи згідно з національним законодавством Королівства Нідерландів та України терміном на 3 роки з можливим його подальшим продовженням. Місцезнаходженням Реєстру є Гаага, Королівство Нідерландів з допоміжним офісом в Україні. Порядок роботи та фінансування Реєстру збитків визначається Положення про Реєстр збитків.

Робота Реєстру, включаючи його цифрову платформу з усіма даними про претензії та докази, зафіксовані в ньому, має стати першою складовою майбутнього міжнародного механізму компенсації, який буде створено окремим міжнародним інструментом у співпраці з Україною. Точна форма майбутнього механізму компенсації буде визначена, але вона може включати комісію з розгляду претензій і компенсаційний фонд, уповноважений розглядати претензії та виносити рішення та/або виплачувати компенсацію за шкоду, збитки чи травми, спричинені міжнародно-протиправними діями російської федерації в чи проти неї Україна [4].

На сьогодні, в Україні зроблені кроки направлені на впровадження міжнародно-правових механізмів відшкодування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії російської федерації: призначений представник України в Конференції учасників Реєстру збитків, завданих агресією російської федерації проти України (Указ Президента від 15 червня 2023 року № 334/2023 [5]), затверджена кандидатура на посаду виконавчого директора Реєстру збитків, завданих агресією російської федерації проти України (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2023 р. № 560-р [6]).

Прийняття рішення про створення Реєстру збитків є найбільшим успішним практичним кроком на шляху забезпечення відшкодування збитків завданих російською агресією, враховуючи надзвичайний дипломатичний спротив з боку російської федерації та її союзників. Проте не дивлячись на надзвичайну важливість такого кроку, без визначення механізму відшкодування збитків, робота над яким вже розпочата, отримання фактичного відшкодування стає практично неможливим.

Список використаних джерел:

1. Україна оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (лютий 2022 – лютий 2023). URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099184503212328877/p1801740d1177f03c0ab180057556615497> (дата звернення: 11.09.2023).
2. Указ Президента «Про робочу групу з розробки та впровадження міжнародно-правових механізмів відшкодування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 18 травня 2022 року № 346/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346/2022#Text> (дата звертання 11.09.2023 р.).

3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 «Сприяння здійсненню правового захисту та забезпеченню відшкодування збитків у зв'язку з агресією проти України». URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N22/679/12/PDF/N2267912.pdf?OpenElement> (дата звертання 11.09.2023 р.).

4. Резолюцією CM/Res(2023)3 «Про створення Розширеної часткової угоди про реєстр шкоди, заподіяної агресією Російської Федерації проти України», прийнятою Комітетом міністрів 12 травня 2023 року. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680ab2595 (дата звертання 11.09.2023 р.).

5. Указ Президента «Про призначення І. Мудрої представником України в Конференції учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України» від 15 червня 2023 року № 334/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/2023#Text> (дата звертання 11.09.2023 р.).

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про внесення пропозиції щодо кандидатури на посаду виконавчого директора Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України» від 24 червня 2023 р. № 560-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2023-%D1%80#Text> (дата звертання 11.09.2023 р.).

ECONOMIC AND LEGAL DIMENSIONS OF OVERCOMING THE NEGATIVE CONSEQUENCES OF RUSSIA'S MILITARY AGGRESSION IN UKRAINE AND ENSURING SOCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Oksana Bondarenko
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: Oksana.Bondarenko@lnu.edu.ua

This article highlights the important topic of the impact of Russian aggression on environmental security and socio-economic stability of Ukraine. Emphasizes the importance of documenting the extent of damage (including environmental damage) as a general mechanism for reparation both at the international and national level.

Key words: environmental damage, amount of damage, compensation for damage, economic damage due to war.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ДЕМОГРАФІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Надія Яковенко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: nadia.yakovenkoo@gmail.com

Демографічна безпека є однією з головних суспільних проблем державного значення в умовах воєнного стану. Адже війна, яка розпочалась ще у 2014 році, має катастрофічні демографічні наслідки. Щодня сотні бійців отримують поранення чи віддають своє життя задля збереження державності та територіальної цілісності України. Також є великі втрати і серед мирного населення, що у свою чергу викликає страх у людей за власну безпеку та життя рідних та близьких.

У зв'язку із загрозою життю, особливо у регіонах активних бойових дій, значна кількість населення України були змушені емігрувати закордон. Через це кількість населення, особливо жінок в Україні значно зменшилась. Також мають місце і такі ситуації, коли батьки, турбуючись за безпеку своїх дітей, переконують їх навчатись закордоном. Відтак, уже через кілька років демографічна криза може стати достатньо помітною та спричинити нестачу працездатної частки населення.

Метою нашого дослідження є аналіз та оцінка впливу військової агресії росії проти України на демографічну безпеку України.

Найбільш поширеним науковим визначенням демографічної безпеки є її розгляд як стану захищеності основних життєво важливих демовідновлюваних процесів від реальних та потенційних загроз. А її метою є створення умов, достатніх для попередження і нейтралізації демографічних загроз [1]. У науковій літературі демографічну безпеку визначають такими індикаторами: середня очікувана тривалість життя при народженні, умовний коефіцієнт депопуляції, загальний коефіцієнт смертності населення, смертність немовлят, сумарний коефіцієнт народжуваності дітей на одну жінку репродуктивного віку, нетто-показник відтворення населення на 1 жінку [1].

Отже, ризики деградації й втрати людського капіталу можуть виникнути з різних причин: зниження народжуваності, зростання смертності, зростання обсягів міграції, погіршення доступу до освіти та лікування. Так, наприклад, у 2022 році рівень народжуваності складає приблизно 0,9 дитини на одну жінку. Катастрофічне падіння народжуваності очікується і у 2023 році. Під час війни ця тенденція, безумовно, буде поглиблюватися. На думку відомої вченої-демографа Елли Лібанової, очікується, що показник народжуваності буде 0,7 дитини на одну жінку [3]. Тобто, рівень народжуваності різко знижуватиметься, що має стати серйозною причиною для прийняття низки невідкладних заходів з боку держави.

Небезпека виникнення демографічної кризи в Україні – одна із найбільш значущих проблем загальнодержавного масштабу, якої завдало російське вторгнення. Загалом, від початку війни, в ООН нарахували понад 18 млн людей, що виїхали з країни, і лише 9 млн з них – повернулись. Станом на 1 грудня 2021 року, за даними Держстату, в Україні проживало 41,2 млн осіб. У 2023 році, за приблизними підрахунками НАН, кількість населення становить 34 млн осіб [2]. Статистика чітко вказує на демографічні проблеми, що виникли через збройну агресію росії, тому на майбутні роки державі варто приділяти значної уваги цій проблемі.

Слід зазначити, що демографічна ситуація в різних регіонах України відрізнятиметься. Луганська та Донецька області зараз мають найбільш критичний стан, адже там ведуться активні бойові дії. Єдиний ареал в Україні, де протягом значного історичного періоду зберігся природний приріст населення, формується в Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Волинській та Чернівецькій областях. Тут найбільша частина молодого населення країни і природно – найвищий потенціал демографічного відтворення [5].

Значною небезпекою для України у демографічному плані є відтік та втрата висококваліфікованих кадрів країни, що свідчать про негативні тенденції, що складаються на ринку праці та в майбутньому можуть позначитись на соціально-економічному розвитку

держави. Така ситуація має слугувати сигналом для державних органів влади про зміну політики в галузі підготовки і перепідготовки кадрів, їх забезпечення високоплатуваними робочими місцями та зміну мотивації молоді до від'їзду за кордон [4]. Для запобігання депопуляції нації необхідне негайне втручання уряду та проведення ним грамотних законодавчих, організаційних і господарських заходів у сфері соціально-демографічної політики, спрямованих на створення нових робочих місць з гідною заробітною платнею і відповідною соціальною захищеністю [5]. Ці заходи повинні сприяти зменшенню числа емігруючого населення і повернути, у першу чергу, українських молодих спеціалістів та фахівців різних сфер діяльності, які набули досвіду за кордоном.

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що війна має значний негативний вплив на демографічні показники та демографічну безпеку України. Населення – основа формування соціальної інфраструктури та важливий фактор подальшого розвитку країни. Для покращення ситуації в майбутньому, державним органам варто задуматись над стратегією повернення українців, забезпечення трудових місць та достатніх заробітних плат. Також важливо надати учням змогу здобувати якісну освіту аби забезпечити майбутнє громадянам країни та самій державі.

Список використаних джерел:

1. Грیشнова О.А., Харазішвілі Ю.М, 2019. Демографічна безпека України: індикатори, рівень, загрози: веб-сайт. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2019.02.065>
2. Демографічна криза в Україні: ще один катастрофічний наслідок війни: веб-сайт. URL: <https://naglyad.org/uk/2023/04/03/demografichna-kryza-v-ukrayini-shhe-odin-katastrofichnij-naslidok-vijni/>.
3. Демограф Елла Лібанова: Про бєбібум давайте не мріяти. Це – нереально: веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/05/29/7404353/>
4. Електронний журнал «Ефективна економіка» № 10, 2016. Вплив демографічного фактору на розвиток соціальної інфраструктури в Україні: веб-сайт. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6025>
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

THE IMPACT OF WAR ON DEMOGRAPHIC SECURITY AND LOSS OF HUMAN CAPITAL OF UKRAINE

Nadiya Yakovenko
Lviv Ivan Franko National University
E-mail: nadia.yakovenkoo@gmail.com

Demographic security is a state of protection of basic vital demo-renewable processes from real and potential threats. Its purpose is to create conditions sufficient to prevent and neutralize demographic threats. In general, since the beginning of the war, the UN counted more than 18 million people who left the country, and only 9 million of them returned. As of December 1, 2021, according to the State Statistics Service, 41.2 million people lived in Ukraine. In 2023, according to approximate calculations of the National Academy of Sciences, the population will be 34 million people. The population is the basis of the formation of social infrastructure and an important factor in the further development of the country. In order to improve the situation in the future, the state authorities should think about the strategy of returning Ukrainians, ensuring jobs and sufficient wages.

Keywords: demographic security, impact of war, threats, young people, loss of population.

ГУМАНІТАРНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Софія Хацаюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: sofiahatsayuk@gmail.com

Продовольча безпека та ризики гуманітарної кризи в умовах війни є серйозними викликами, які впливають на життя мільйонів людей по всьому світу. Адже війна, як правило, має значний негативний вплив на можливості доступу до базових потреб людини, зокрема до продуктів харчування, та загрожує продовольчій безпеці як країни, де безпосередньо мають місце бойові дії, так і іншим країнам, залежним від постачання продуктів харчування від залучених у військовий конфлікт країн.

Метою нашого дослідження є вивчення гуманітарних наслідків впливу військової агресії росії проти України та ризики настання глобальної гуманітарної кризи у продовольчій сфері.

З наукової точки зору, гуманітарна криза — важкооборотне явище, що виникає в результаті наслідків воєнних дій, природних катаклізмів, економічної блокади чи політичних рішень і спричиняє людські жертви переважно серед мирного населення [3]. ООН опублікувала новий звіт щодо кількості загиблих українців через війну росії проти України. За їхніми даними 25 170 жертв серед цивільного населення у 1 504 населених пунктах України, зокрема 9 177 загиблих і 15 993 поранених. Серед них 535 загиблих і 1095 поранених дітей.

Відтак нині орієнтовно 18 мільйонів українців потребують гуманітарної допомоги, п'ять мільйонів внутрішньо переміщених осіб і шість мільйонів біженців проживають в інших країнах. При цьому кількість загиблих серед цивільного населення та рівень внутрішнього переміщення продовжують бути високими [1]

Наслідки військової агресії росії проти України вже давно вийшли за межі території України. 17 березня 2022 р. Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку ООН (IFAD) також заявив, що війна в Україні вже призвела до зростання цін на продукти харчування та виникнення дефіциту основних сільськогосподарських культур у деяких країнах Близького Сходу та Північної Африки. Фонд також зазначив, що зважаючи на те, що близько третини світового експорту пшениці припадає на Росію та Україну, Близький Схід і Африка, які імпортують понад половину своїх зернових із цих країн, вже борються з проблемою голоду, і подальша нестача продовольства або зростання цін можуть призвести до злиднів і бідності мільйонів людей додатково.

Окрім цього, російський флот блокує доступ до українських портів, що створює великі проблеми не тільки для України, а й для всього світу, оскільки порушує глобальну продовольчу безпеку. Приблизно 94 судна, завантажені призначеним для експорту продовольством, не мають змоги вийти у Середземне море. Через російську загрозу багато вантажовідправників не наважуються відправляти судна до Азово-Чорноморського регіону, навіть у російські порти [1].

Розпочата росією війна завдала серйозної шкоди великим українським аграрним компаніям, кредитні рейтинги яких було знижено через руйнування української інфраструктури, а також вимушене запровадження Національним банком України заборони здійснювати транскордонний переказ валютних цінностей з України.

Підрив Каховської гідроелектростанції (ГЕС) призвів до серйозної гуманітарної катастрофи в Україні. Каховська ГЕС, що знаходиться в Україні і розташована на річці Дніпро була підірвана росіянами і ця подія привела до швидкого затоплення населених пунктів, забудованих вниз по річці Дніпро. Це вимагало негайної евакуації та привело до великої кількості втрат та руйнувань. Відбувались вимушені переселення, більша частина населених пунктів були під окупацією агресора.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що гуманітарні наслідки війни в Україні вимагають прийняття відповідних заходів не лише на національному, але й міжнародному рівнях, а відтак і координації зусиль міжнародних організацій, держав та громадських організацій з метою подолання глобальної гуманітарної кризи. Надання гуманітарної допомоги, відновлення інфраструктури, забезпечення доступу до освіти та медичних послуг, а також сприяння мирному врегулюванню конфлікту є важливими компонентами вирішення цієї кризи. Глобальні наслідки гуманітарних криз є свідченням важливості запобігання військовим конфліктам та покращення міжнародної співпраці для забезпечення миру та стабільності в світі. Це вимагає дипломатичних зусиль, політичного розв'язання конфліктів та зміцнення міжнародних механізмів для запобігання насильству і гуманітарним кризам.

Список використаних джерел:

1. Світова продовольча криза як наслідок війни РФ проти України: веб-сайт. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/svitova_prod_kriza_09042022.pdf
2. Продовольча безпека та аграрний ринок України — основна тема міжнародного вебінару за участі Мінагрополітики: веб-сайт. URL: <https://minagro.gov.ua/news/prodovolcha-bezpeka-ta-agrarnij-rinok-ukrayini-osnovna-tema-mizhnarodnogo-vebinaru-za-uchasti-minagropolitiki>
3. Огляд аналітики про продовольчу безпеку світу в контексті війни в Україні: веб-сайт. URL: <https://ecoaction.org.ua/narodzhennia-holodu-z-vohniu.html>

HUMANITARIAN CONSEQUENCES OF RUSSIA'S MILITARY AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Sofia Hatsayuk
Lviv Ivan Franko National University
E-mail: sofiyahatsayuk@gmail.com

A humanitarian crisis is a difficult-to-reverse phenomenon that arises as a result of the consequences of military actions, natural disasters, economic blockade or political decisions and causes human casualties mainly among the civilian population. The United Nations has published a new report on the number of dead Ukrainians due to Russia's war against Ukraine. According to their data, there were 25,170 victims among the civilian population in 1,504 settlements of Ukraine, including 9,177 dead and 15,993 wounded. Among them were 535 dead and 1,095 injured children. The global impact of humanitarian crises is evidence of the importance of preventing military conflicts and improving international cooperation to ensure world peace and stability. This requires diplomatic efforts, political resolution of conflicts and strengthening of international mechanisms to prevent violence and humanitarian crises.

Key words: humanitarian crisis, human sacrifices, food security, human losses, military conflict, violence.

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДЕМОГРАФІЧНУ БЕЗПЕКУ ТА ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ В УКРАЇНІ: ДОВОЄННІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РИЗИКИ ВІЙНИ

Ірина Михалюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: iryana.mykhaliuk@lnu.edu.ua

Марта Панковець

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: marta.pankovets@lnu.edu.ua

З наростанням глобалізаційних процесів виникає безліч складних проблем, пов'язаних з міграцією. Перш за все, це обумовлено економічною нерівністю між країнами та регіонами. Глобалізація призводить до помітного майнового розшарування, при якому в розвинутих країнах насолоджуються високим рівнем життя та стабільним ринком праці, тоді як у менш розвинутих регіонах зазнають бідності та безробіття. Ця нерівність мотивує людей до міграції в пошуках кращого майбутнього.

Міграційні процеси та загрози у зв'язку з війною в Україні суттєво впливають на демографічну структуру населення країни та людський капітал, що, у свою чергу, впливає на інші аспекти суспільства. Низький рівень народжуваності та висока міграція створюють проблеми у демографічній ситуації України, що може мати серйозні соціально-економічні наслідки.

Свого часу, зі здобуттям Україною незалежності, громадяни України отримали право на вільне переміщення, що хронологічно співпало з тим періодом, коли економіка проходила значущі структурні зміни. Ринкова трансформація економіки призвела до зниження життєвого рівня та збільшення рівня безробіття. Без розвинутої системи кредитування ті, хто прагнули розпочати свій бізнес, потребували альтернативних джерел початкового капіталу.

Водночас перехід до ринкової економіки породив новий попит на товари з високими ринковими цінами, такі як нерухомість, автомобілі, побутова техніка тощо. Все це підштовхнуло процес трудової міграції за кордон, яка в кінці 1990-х років перетворилася на поширене явище та стала головним джерелом доходу для багатьох сімей [1].

Аналізуючи дані міжнародної міграції за період 2002-2021 р. [2], можна визначити деякі важливі тенденції. До прикладу, в період з 2002 по 2005 рік, кількість прибулих осіб в Україну зменшувалася, а кількість вибулих зростала, що свідчить про те, що в цей період міграційний приріст був від'ємним. З 2006 по 2012 рік спостерігався стабільний ріст кількості прибулих осіб та зменшення кількості вибулих, що призвело до значного міграційного приросту в Україні. У 2013 році помітне деяке скорочення прибулих осіб, але кількість вибулих також зменшилася, внаслідок чого зберігався позитивний міграційний приріст. У 2014 році, ймовірно, початок війни на сході України, спричинив збільшення кількості прибулих осіб та зменшення кількості вибулих, що призвело до значного позитивного міграційного приросту. З 2015 по 2021 роки, зберігалась загалом стабільна тенденція, коли кількість прибулих осіб переважала кількість вибулих, що знову ж вказує на позитивний міграційний приріст.

Еміграція великої кількості українців внаслідок повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року стала складністю як для України, так і для її міжнародних партнерів, які прийняли мільйони вимушено переміщених осіб. Деякі з тих, хто покинув країну, повернулися, а інші інтегрувалися у нові суспільства. Зараз очевидно, що повернення мільйонів громадян України вимагатиме значних зусиль від української влади та її міжнародних партнерів. У першу чергу це включає створення безпекових, гуманітарних та економічних умов. Для досягнення цього необхідно точно визначити кількість громадян України, які зараз перебувають за кордоном та на рідній землі.

Міністерство закордонних справ України повідомляє наступну статистичну інформацію щодо основних міграційних процесів в Україні під час повномасштабного вторгнення [3]:

- станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 млн. 177 тис. українців, що становить близько 20% наявного до 24 лютого 2022 року населення України;
- понад половина українців перебуває лише в трьох країнах: Польщі - 22%, Німеччині - 14,6% та США - 11%. Також багато громадян України знайшли прихисток у Чехії - 7,9%, Італії - 5%, Канаді - 4,9%, Іспанії - 3,4% та Ізраїлі - 2,75%;
- майже 63% українців, які перебувають за кордоном, повнолітні, 22% - діти до 18 років.

Сьогодні можна говорити про наступний прогноз щодо чисельності населення в Україні. За найбільш оптимістичним варіантом, за умови територіальної цілісності України в кордонах 1991 року, у 2033 році населення України буде становити 35 млн. осіб. Навіть за умови повернення усіх українських емігрантів і залучення мігрантів з інших країн, всерівно відбуватиметься скорочення населення України. Від початку 2023 року зростає частка українських втікачів від війни в Німеччині та інших, більш віддалених від України країнах. Попередній досвід, говорить про те, що чим більшою є відстань між Україною і тією країною, де перебувають мігранти, тим меншою є ймовірність їх повернення. Наразі українська влада не може нічого протиставити міграційному впливу населення. Потрібно створити потужну систему мотивації мігрантів для повернення, що дозволить перешкодити переходу тимчасової міграції в стаціонарну [4].

Сьогодні забезпечення підтримки та збереження державою соціальних зв'язків з українськими громадянами, що виїхали за кордон, можливе за наступних умов:

- забезпечення консульської допомоги громадянам України, які потрапили в складні ситуації за кордоном (надання інформації, консультацій та допомоги в вирішенні правових питань);
- впровадження інституційних механізмів роботи з максимальною кількістю мігрантів, діаспор та потенційних репатріантів в усьому світі, з тим щоб громадяни, перебуваючи за кордоном, відчували свою важливість для держави;
- створення умов для забезпечення дистанційної зайнятості;
- збереження викладацький склад українських закладів освіти всіх рівнів, зокрема через забезпечення потрібних умов для дистанційного викладання, збереження робочого місця та відповідної оплати праці вчителям та викладачам за кордоном.
- молодь, що перебуває за кордоном могла повноцінно закінчувати навчання в Україні, що дозволить в майбутньому дозволить в державу та вийти на український ринок праці;
- забезпечення можливостей для українців за кордоном в інвестуванні у власну країну, розвитку бізнесу та економічного піднесення.

Зрозуміло що головною умовою повернення є поліпшення умов життя. Тому ключове завдання укр уряду зробити все можливе щоб забезпечити робочими місцями з гідним рівнем доходів.

Список використаних джерел:

1. Міграція в Україні: факти і цифри (2016). *Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні.*
URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/ff_ukr_21_10_press.pdf (дата звернення: 13.09.2023)
2. Державна служба статистики України. Міграційний рух населення за типом місцевості у 2002-2021 роках. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ds.htm
3. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. *Громадянська мережа ОПОРА.*
URL: <https://www.oporaua.org/viyna/kilkist-ukrayintsiv-ta-yikh-migratsiia-za-kordon-cherез-viynu-doslidzhennia-gromadianskoyi-merezhi-opora-24791>
4. У 2033 році населення України становитиме близько 35 мільйонів - Лібанова. *Укрінформ.* (дата звернення: 19.09.2023) URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763296-u-2033-roci-naseledda-ukraini-stanovitime-blizko-35-miljoniv-libanova.html>

THE IMPACT OF MIGRATION PROCESSES ON DEMOGRAPHIC SECURITY AND HUMAN CAPITAL IN UKRAINE: PRE-WAR TRENDS AND RISKS OF WAR

Iryna Mykhaliuk
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: iryna.mykhaliuk@lnu.edu.ua

Marta Pankovets
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: marta.pankovets@lnu.edu.ua

The study is devoted to the analysis of the impact of migration processes on demographic security and the formation of human capital in Ukraine in the conditions of pre-war trends and risks of war. The work provides a deep understanding of the importance of this issue for society and the country's economy in a global context. The study takes into account the dynamics of migration flows, analyzes their impact on the demographic structure and human capital of Ukraine. Key factors determining these processes are considered, including the geopolitical situation, economic stability, and political decisions. Risks of war are taken into account as the main factor of migration flows and their impact on the demography and human capital of Ukraine.

Key words: Migration processes, demographic security, human capital, Ukraine, pre-war trends, risks of war, geopolitical situation.

ДЕМОГРАФІЧНА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Доля Маріам
Львівський Університет імені Івана Франка
Ел.пошта: doliam91@gmail.com

Людина є головною продуктивною силою та основним капітальним активом постіндустріальної економіки, який трактується сучасними економістами як людський капітал. Під людським капіталом (ЛК) розуміється сукупність знань, навичок і досвіду людей, рівень їх інтелекту, культури й мотивації, які формують продуктивні здібності населення, що використовуються в процесі трудової і підприємницької діяльності та забезпечують виробництво національного доходу. Формування та розвиток людського капіталу забезпечує економічне зростання та добробут країни, можливості гідно конкурувати серед інших країн у світовій економіці. Фахівці Світового Банку (СБ) вважають, що нагромаджуючи та розвиваючи людський капітал кожна країна може здолати бідність та побудувати більш інклюзивне суспільство [1].

Демографічна безпека – один з видів безпеки країни і її регіонів. Поряд з нею існує економічна, військова, соціальна безпека та ін. Демографічна безпека, взаємодіючи з іншими областями соціально-економічної реальності, не може розглядатися тільки як сфера допоміжних інтересів держави, що представляють тільки утилітарне значення для вирішення геополітичних завдань [2].

Демографічна безпека відноситься до забезпечення сталого розвитку населення та збереження людського капіталу в довгостроковій перспективі. Це охоплює різні аспекти, пов'язані з народжуваністю, смертністю, міграцією та складом населення. Метою даної статті є акцентування уваги на демографічних та соціальних аспектах ризиків втрати й деградації людського капіталу.

Один із основних ризиків деградації та втрати людського капіталу - це низький рівень народжуваності. Якщо кількість народжень в країні або регіоні недостатня для підтримки поточного рівня населення, це може призвести до зменшення робочої сили та зростання відсотка осіб похилого віку. Це може спричинити проблеми у відтворенні робочої сили, підвищення витрат на соціальне забезпечення та зниження економічного потенціалу країни.

Крім того, втрата людського капіталу може бути пов'язана зі зростанням смертності, особливо серед працездатного населення. Фактори, такі як захворювання, епідемії, недостатній доступ до медичної допомоги та нездоровий спосіб життя, можуть призвести до зменшення тривалості життя та погіршення здоров'я населення. Це може призвести до скорочення робочої сили та втрати людського потенціалу для розвитку суспільства.

Міграційні процеси також впливають на демографічну безпеку. Негативний ризик полягає в тому, що велика кількість молодих та кваліфікованих людей можуть залишати країну через міграцію, що може призвести до втрати людського капіталу та зниження потенціалу економічного розвитку. З іншого боку, міграція може бути і позитивним фактором, якщо приплив кваліфікованих працівників збільшує людський капітал та сприяє економічному зростанню.

Забезпечення демографічної безпеки вимагає комплексного підходу, який охоплює політику народжуваності, охорону здоров'я, освіту, забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків, а також ефективне управління міграційними процесами [2].

Політика народжуваності може включати заходи, спрямовані на підтримку сімей та створення сприятливих умов для народження та виховання дітей. Це можуть бути державні програми підтримки сімей, надання лікарської допомоги вагітним жінкам, доступ до послуг репродуктивного здоров'я, декретні відпустки, дитячі садки та школи.

Охорона здоров'я також відіграє важливу роль у забезпеченні демографічної безпеки. Забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, профілактичних заходів та програм

збереження здоров'я може допомогти знизити смертність та покращити загальний стан здоров'я населення.

Освіта є ключовим фактором у розвитку людського капіталу. Забезпечення доступу до якісної освіти для всіх груп населення, надання можливостей для отримання навичок та кваліфікації, а також підвищення рівня освіченості можуть сприяти зростанню людського капіталу та покращенню економічного розвитку.

Забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків також є важливим аспектом демографічної безпеки. Створення рівних умов для розвитку і кар'єрного зростання жінок, зниження стереотипів щодо ролей статей у суспільстві, підтримка сумісного батьківства та догляду за дітьми можуть сприяти збереженню людського капіталу та підвищенню народжуваності.

Крім того, ефективне управління міграційними процесами може бути важливим для демографічної безпеки. Контрольована міграція може забезпечити приплив кваліфікованих працівників та розширити людський капітал. Програми інтеграції для мігрантів, захист їх прав та забезпечення соціальної стабільності також можуть сприяти демографічній безпеці.

Усі ці заходи спрямовані на забезпечення сталого розвитку населення та збереження людського капіталу.

Додатковим ризиком для демографічної безпеки є старіння населення. Зростання середнього віку населення може мати негативний вплив на економіку та соціальну сферу. Зі збільшенням частки людей похилого віку зростає потреба в медичній допомозі, пенсіях та соціальних послугах. Це може створити фінансове навантаження на державу та суспільство, особливо якщо рівень економічного розвитку недостатній для забезпечення потреб старіючого населення. Демографічна деградація також може бути пов'язана з еміграцією кваліфікованих фахівців. Якщо висококваліфіковані працівники залишають країну, це може призвести до втрати людського капіталу та зниження інноваційного потенціалу. Цей явище називають "економічним відтоком мозків". Втрата кваліфікованих фахівців може призвести до зменшення конкурентоспроможності країни та обмеження можливостей її розвитку.

Крім того, демографічна безпека також пов'язана зі здатністю суспільства адаптуватися до змін у складі населення та соціальному контексті. Наприклад, зміна етнічного складу, релігійних або культурних характеристик населення може створити виклики у сфері інтеграції, соціального співжиття та збереження миру і стабільності. Загальний ефект деградації та втрати людського капіталу може проявлятися в зменшенні економічного зростання, погіршенні якості життя, підвищенні ризиків соціально-економічних проблем і нерівностей, а також втраті потенціалу для наукових досліджень, інновацій та розвитку технологій. Для забезпечення демографічної безпеки і запобігання ризикам деградації та втрати людського капіталу необхідно приймати відповідні політичні рішення та розробляти стратегії. Це можуть бути заходи, спрямовані на підтримку народжуваності, вдосконалення системи охорони здоров'я, створення умов для якісної освіти та розвитку людського капіталу, сприяння рівноправ'ю та соціальній справедливості, а також ефективне управління міграційними процесами. [2]

Підсумовуючи, демографічна безпека є важливим аспектом стабільного розвитку країни та суспільства. Негативні демографічні тенденції, такі як зниження народжуваності, старіння населення та еміграція кваліфікованих фахівців, можуть мати серйозні наслідки для економіки, соціальної сфери та загального розвитку країни. Забезпечення демографічної безпеки вимагає комплексного підходу та прийняття відповідних політичних рішень. Це включає заходи, спрямовані на підтримку народжуваності, поліпшення системи охорони здоров'я, розвиток освіти та навичок, сприяння рівноправ'ю та соціальній справедливості, а також ефективне управління міграційними процесами.

Реалізація цих заходів може допомогти зберегти рівновагу в складі населення, забезпечити стійкий економічний розвиток, зменшити соціальні нерівності та покращити якість життя громадян. Демографічна безпека має бути однією з пріоритетних задач для країни та вимагає спільних зусиль уряду, громадськості та міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел:

1. What is Human Capital and What is the Human Capital Project? URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital/brief/about-hcp>.
2. Демографічна безпека України: сучасні виклики та загрози URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/20803>

DEMOGRAPHIC SECURITY AND RISKS OF DEGRADATION AND LOSS OF HUMAN CAPITAL.

Mariam Dolia
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: doliam91@gmail.com

This study focuses on demographic and social aspects of risks of loss and degradation of human capital of Ukraine. Ensuring demographic security requires a comprehensive approach and the adoption of appropriate political decisions. This includes measures to support fertility, improve health care, develop education and skills, promote equality and social justice, and effectively manage migration processes. Implementation of these measures can help maintain population balance, ensure sustainable economic development, reduce social inequalities and improve the quality of life of Ukrainian citizens.

Key words: demographic security, human capital, migration processes.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ГУМАНІТАРНИХ ВИКЛИКІВ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Павло Глинський

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел. пошта: pavlo.hlynskyu@gmail.com

Продовольча безпека є важливою складовою глобального гуманітарного питання, особливо в умовах воєнних конфліктів. Війни часто призводять до обмеженого доступу до продуктів харчування, зниження виробництва сільськогосподарської продукції і загрози голоду, що підкреслює актуальність досліджень щодо продовольчої безпеки під час війни.

Метою даного дослідження є аналіз впливу війни на продовольчу безпеку, ідентифікація ризиків, пов'язаних із гуманітарною кризою та пошук шляхів забезпечення стійкої доступності продуктів харчування в умовах конфліктів.

У роботі розглядається вплив війни на сільське господарство, доступ до продуктів харчування та інфраструктуру харчування. Аналізуються головні ризики, такі як зниження виробництва, обмеження доступу до ресурсів і голодна безпека. Також розглядаються можливі підходи до покращення продовольчої безпеки під час війни через гуманітарну допомогу та стратегії відновлення сільськогосподарського сектору.

Завдяки традиційно потужному продовольчому експорту Україна є одним із гарантів світової продовольчої безпеки. Війна Росії в Україні є основною причиною глобальної продовольчої кризи та може мати серйозні політичні та економічні наслідки. Сільське господарство та харчовий сектор України становлять майже 10% ВВП. У 2021 році український експорт продовольства склав майже 28 мільярдів доларів США, з яких 7 мільярдів євро (7,4 мільярда доларів США) було експортовано до ЄС [1].

За обсягом експорту Україна входить до п'ятірки найбільших експортерів зерна у світі: 3/4 виробленого зерна йде на експорт, а внутрішнє споживання зерна становить лише 20-25% [2]. Україна забезпечує 10% світового експорту пшениці, понад 14% кукурудзи та понад 47% соняшникової олії [1].

Понад 400 мільйонів людей у всьому світі залежать від продовольчих поставок України [3]. Відтак війна в Україні становить загрозу глобальній продовольчій безпеці, яка особливо гостра в окремих країнах Африки та Азії, які є основними покупцями пшениці та кукурудзи на світових ринках.

Агресія Росії змінила глобальні поставки продовольства, а нездатність України постачати продовольство на світові ринки викликає ланцюгову реакцію: розвинені країни нарощують запаси, а багато країн-експортерів продовольства обмежують торгівлю в умовах невизначеності. Війна вплинула на 25 відсотків світової торгівлі зерном, що призвело до підвищення світових цін, харчової інфляції та обмеження доступу до продовольства для країн, які імпортували сільськогосподарську продукцію з України. [3]

Через війну Україна цього року втратила близько 30% посівних площ (окупованих територій чи зон бойових дій). [4]

Україна прагне й надалі експортувати зерно відповідно до своїх міжнародних зобов'язань. До війни Україна щомісяця експортувала 5-6 мільйонів тон сільськогосподарської продукції, 90% якої вивозилося з морських портів Чорного та Азовського морів [5].

Однак повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, домінування російського флоту в Чорному морі та мінування підходів до портів призвели до перешкоджання експорту зерна на існуючих морських шляхах [5].

Тому за ініціативи Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша у квітні 2022 року розпочалися консультації щодо можливості розблокування відновлення поставок продовольства Україною на міжнародний ринок. Ця ініціатива дещо покращила ситуацію на

світовому ринку, але не є кінцевим вирішенням проблеми глобальної продовольчої кризи спричиненої агресією Російської Федерації проти України.

Отже, наукові дослідження продовольчої безпеки в умовах війни є критично важливими для забезпечення життєво важливих потреб населення в часи конфліктів. Потрібно активно розвивати стратегії забезпечення доступу до продуктів харчування для вразливих груп населення, а також сприяти відновленню сільськогосподарського сектору після завершення воєнних дій, щоб зменшити ризики гуманітарної кризи в Україні та світі.

Список використаних джерел:

1. Експорт з України зернових, зернобобових та борошна
<https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna>

2. Кульбачний О. Україна забезпечена продовольством на два роки та планує зібрати 70% від минуло-Річного врожаю — ОП. URL: <https://forbes.ua/news/ukraina-zabezpechena-prodovolstvom-na-dva-rokita-planue-zibrati-70-vid-minulorichnogo-vrozhayu-op-20032022-4839>

3. Кирилюк Т., Лебедева О. Війна в Україні може спричинити голод до 100 мільйонів людей — експерт. URL: https://www.dw.com/uk/viina-v-ukraini-mozhe-sprychynyty-holod-do-100-milioniv-liudei-ekspert-a-61107084/a-61107084?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816xml&fbclid=IwAR3AYj03Yi87xo1nPoT5f0LLojCz5P_Tq7A4HsItxVka7hjc_I4_o4RUfTE

4. Демчук В., Король О., Ярошенко С. Скільки площ Україна не зможе засіяти навесні 2022 і скільки врожаю недоотримає? Прогнози та аналітика. URL: <https://latifundist.com/blog/read/2871-skilkiploshch-ukrayina-ne-zmozhe-zasiyati-navesni-2022-prognozi-ta-analitika>

5. Глобальна продовольча безпека , висновки міністрів закордонних справ G7
<https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>

FOOD SECURITY IN THE SYSTEM OF GLOBAL HUMANITARIAN AND GLOBAL SECURITY CHALLENGES

Pavlo Hlynskyi
Ivan Franko National University
E-mail: pavlo.hlynskyi@gmail.com

Annotation: This article addresses the crucial issue of food security in times of armed conflict, particularly using the example of the Russia-Ukraine war. The main topics of the article include an analysis of the war's impact on agriculture, food access, and food infrastructure, the identification of hunger and humanitarian crisis risks, and the exploration of potential strategies to ensure food security in conflict situations. The article underscores the importance of researching this topic and highlights how the war in Ukraine affects global food security.

Key words: Food security, armed conflict, Russia-Ukraine war, agriculture, humanitarian crisis, hunger risk, food infrastructure, global food security

HOW TO UNRAVEL THE GORDIAN KNOT IN THE UKRAINIAN LABOR MARKET

Nadiia Mishchur

Ivan Franko National University of Lviv, UKRAINE

E-mail: nadiia.mishchur@lnu.edu.ua

Introduction. Formulation of the problem.

In the current unfavorable situation for Ukraine, the labor market, in addition to the general recovery of the economy, attracts a lot of attention from economists, officials, investors, and other interested parties. The labor market in Ukraine is always a complex problem. This has already happened historically. The reason for the current challenging position is not only the full-scale war and the migration associated with it. Our situation is complicated because the war did not find a practical economic model in Ukraine. The beginning of our recovery in terms of further development will begin with understanding a straightforward fact - before the war, we were utterly ineffective. One of the most significant distortions of our economy includes high unemployment (9.9 percent in 2021) and low economic activity (ten basis points below the OECD average), especially for women (56 percent versus 68 percent for men aged 15-70 [1]). Approximately one-sixth of the employed worked in agriculture, and one in five worked in the informal sector.

Also, we can name the professionals washout - minus more than 23 thousand medical workers in 2021, for instance [2,2]; precariat - the largest segment of the Ukrainian labor market with no guarantee of long-term employment and stable earnings, by income level living in a state of working poverty - around 40% of economically active citizens are protected by labor legislative [3]; social inequality and restraint government policy caused by central bank independence [7].

Description of primary material.

Developing the theme of the imperfection of the legislative regulation of the labor market in Ukraine, I would like to draw attention to the laws adopted during the war. After all, they significantly reduced workers' rights in this challenging period and, in essence, differed little from the legislative proposals of the pre-war period.

Of course, complying with labor laws in the current conditions is not easy. But what is alarming is that the state ultimately sided with employers, giving them a free hand. We are talking about Law No. 2136-IX, "On the organization of labor relations during martial law," adopted on March 15, 2022, simplifying the dismissal process and changing working conditions [4]. At the same time, other legislative initiatives indicate that the situation for hired workers will not improve even after the end of the war.

Some experts believe that this law generally goes against the Constitution. Many people have the erroneous illusion that in times of crisis, it is necessary to strengthen the employer's rights as much as possible, while the employee's rights do not matter at all. This is a wrong position because discriminatory norms towards the employee have a specific effect on the labor market only over a very short period. The employer ultimately receives additional tools for the alienation of extra labor, that is, employees. Accordingly, it becomes a source of their additional profit. But even in the medium term, the situation then turns around. Experience shows that the most toxic thing that can happen in the labor market is the format of labor slavery. This completely demotivates workers, including productive ones.

There are several ways to address this issue. The first one is to ensure employment growth by achieving strengthened government control over compliance with labor laws and creating jobs in the public sector or subsidies for job creation in the private sector. An interesting comparison is provided by the International Monetary Fund, where an increase in income of the poorest segments of the population by at least 1% increases the country's GDP by 0.3%. In comparison, an increase in revenue by 1% of the wealthiest segments of the population, on the contrary, leads to a decrease in GDP [5].

Another way is a radical reduction in labor taxation. We have income tax, single social contribution, and military tax. The total burden on the wage fund is 41.5% [6]. The government could consolidate all three tax levies into a cumulative labor tax. Taxation should be 10% for operating enterprises, an even smaller percentage for those who are partially idle, and a zero rate for those who do not work but continue to pay wages at least at the minimum level. Thus, through tax dating, one can save jobs and boost the labor market. Today, an employer must give the state 41.5% of the amount it plans to pay before paying wages. As a result, it is easier for him to spend money in cash, which further discriminates against the rights of employees. Accordingly, dating the preservation of jobs through a tax incentive, in this case, can save the situation.” It should also be emphasized that the determining factor in the state should not be the collection of taxes but how to stimulate economic activity through taxation. One of the factors that negatively affects the labor market in the long term is the independence of central banks. CBI weakens the government's ability to pursue aggressive macroeconomic policies [7]. Fiscal policy loses its edge with an independent central bank, and monetary policy is generally out of reach.

Thus, governments are doomed to focus only on manipulating microeconomic policies. CBI increases the risk of rising unemployment as monetary policy is initially tighter. To counteract this, governments can ease labor market regulations. This reduces labor income, especially among less skilled and poor workers.

Second, central bank independence limits the ability of governments to engage in social spending, which also increases inequality between rich and poor. To summarize, a government implementing CBI is being pushed to adopt policies that increase inequality [7].

An increase in CBI by one standard deviation leads, other things being equal, to a decrease in the share of income of all social groups to the 6th decile (the “bottom” 60% of the population) [7]. But in the first decile (the “top” 10% of the population), CBI significantly affects income share. In other words, income has shifted from the bottom half of the people to the richest. Regarding labor markets, the government is more likely to pave the way for a slowdown in wage growth. Finally, we find changes in social programs. A one standard deviation increase in the CBI is estimated to be associated with a seven percentage point fall in net transfers to households [7]. A similar effect can be found in welfare payments. In light of these findings, we view institutional reform such as the CBI as contributing factors to secular trends toward inequality.

So, what are the conclusions for Ukraine?

Central bank independence weakens the government's ability to pursue aggressive macroeconomic policies. Tightening monetary mechanisms increases unemployment, reducing the government's ability to follow countercyclical economic guidelines: going against the cycle, investing in production, and creating new jobs (there won't be money for this).

In this case, the government falls into a “labor trap.” If there is no money to create new jobs, the only way to encourage businesses to maintain them is to liberalize labor laws. This is happening in Ukraine: multiplying the labor code and rights by zero. But this, in turn, leads to a reduction or freezing of labor income and, after a short period, to an increase in social inequality. And then - labor migration from the country. The central bank's independence limits the government's spending on social capital: education, science, and medicine.

Here again, the rich win, and the poor lose. Wealthy “dynasties” are being formed that can independently invest in their children, increasing their competitiveness in the labor market, and “poor dynasties” are deprived of this ability. Maternity capital paid by the state only helps to feed the children, not to educate them. In addition, the independence of the NBU makes the expansionist policy of the Ministry of Finance impossible, driving it into the corner of restrictive actions on expenses. And it blocks the economic deployment policy to create new jobs and renovate the industrial core.

Conclusions.

We may see the Ukrainian labor market is like a Gordian knot - a phenomenon with so many problems and distortions. As was shown in this article, the problematic situation with the Ukrainian labor force is caused not only by full-scale war but also by imperfect legislation, inadequately high

taxation, and distortions of fiscal policy that originate from the incompatibility of the status and powers of the central bank of Ukraine with the needs of the economy.

Fiscal policy loses its edge with an independent central bank, and monetary policy is generally out of reach.

Thus, governments are doomed to focus only on manipulating microeconomic policies. CBI increases the risk of rising unemployment as monetary policy is initially tighter. To counteract this, governments can ease labor market regulations. This reduces labor income, especially among less skilled and poor workers.

Second, central bank independence limits the ability of governments to engage in social spending, which also increases inequality between rich and poor. To sum it up, a government implementing CBI is being pushed to adopt policies that increase inequality. Also, we should notice that inadequate labor legislation doesn't protect workers' rights in Ukraine, and the formal role of labor unions in no way contributes to improving the situation.

The ways of the situation may be the following: government ruling and some production capacity nationalization, labor unions revival, shifting the current tax system with a 10% tax approach, and a fundamental change in the status and policy of the central bank.

References

1. Rebuilding Ukraine: Principles and policies // Yuriy Gorodnichenko, Iona Sologoub, and Beatrice Weder di Mauro // URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/178114-paris_report_1_rebuilding_ukraine_principles_and_policies.pdf
2. ILO unemployed, by duration of job search in 2010-2021
URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/ean/ean_e/arh_brntp_rik_e.htm
3. The average registered number of full-time employees by type of economic activity in 2021
URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/Sok_ed/Arch_sok_ed_u.htm
4. Law No. 2136-X "On the Organization of Labor Relations in the Conditions of Martial Law"
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
5. IMF Researches // URL: <https://www.imf.org/en/Research>
6. National taxes and fees URL: <https://zir.tax.gov.ua/main/index/stavki>
7. Does Central Bank Independence Increase Inequality?// URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/422091611242015974/pdf/Does-Central-Bank-Independence-Increase-Inequality.pdf>

HOW TO UNRAVEL THE GORDIAN KNOT IN THE UKRAINIAN LABOR MARKET

Nadiia Mishchur

Ivan Franko National University of Lviv, UKRAINE

E-mail: nadiia.mishchur@lnu.edu.ua

Abstract. The study aims to highlight the problem of the Ukrainian labor market before the war and how these factors still affect the labor market during the Russian full-scale invasion. Also, the author emphasizes the premises that led to this situation. The article investigates how CBI (central bank independence) can cause socioeconomic distortions in society and nullify the fiscal and monetary policy of the government.

Key words: labor market, unemployment, government policy, central bank, labor legislation, economy, growth, recovery, Ukraine.

АКТУАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Микола Антонюк

ДУ«Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»

Ел.пошта: hlotsik@gmail.com

Регіони України потерпають від агресії РФ. Одні регіони зазнали руйнування інфраструктурних об'єктів та втрату значної частини населення, інша стикнулася з необхідністю швидкої адаптації економіки до умов війни разом, третя потребує вирішення проблем пов'язаних з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб та переміщених підприємств, що вимагало швидкого створення належних умов для їх комфортного перебування. Усе це актуалізувало необхідність нових підходів до формування регіональної та місцевої економічної політики в Україні та реалізації цієї політики на рівні окремих громад і регіонів.

За даними Київської школи економіки, збитки завдані інфраструктурі та житловим будинкам, станом на 01.02.2023 р. інфраструктура зазнала збитків у розмірі 143,8 мільярда доларів США. Пошкоджено понад 25 тис. км автодоріг і 344 мости та шляхопроводи. Збитки в енергетичній системі та агропромисловому комплексі склали відповідно 8,1 та 8,7 млрд доларів США [1].

Значними також є людські втрати та дефіцит працездатного населення. До війни в Україні налічувалося 17,4 млн працюючих, з них 8,3 млн жінок і 9,1 млн чоловіків працездатного віку. З початком війни ситуація докорінно змінилася, зменшилася частка зайнятих, збільшилося безробіття. На початок 2023 року за межами України перебувало 4,6 млн українців, з них 3,2 млн – працездатного віку. На тимчасово окупованих територіях проживало 3 млн осіб, з них приблизно 1,3 млн працездатних. Це означає, що з початку війни Україна втратила доступ до 5,5 мільйонів людей працездатного віку, понад 30% від загальної чисельності робочої сили в країні [2].

Війна призвела й до істотних змін умов функціонування бізнесу та пропозиції робочих місць на регіональних ринках праці. Передусім йдеться про переведення в режим часткової роботи або взагалі припинення функціонування 85% суб'єктів господарювання, з яких 1% повністю припинили діяльність та не планують відновлення, а також про те, що переважна більшість суб'єктів бізнесу (86%) зазнали втрат виробничих потужностей або працюють з нижчим рівнем їх завантаження [3].

Війна в Україні сьогодні – це не лише поточні втрати людей та економіки, а й довгострокові негативні наслідки та обмеження майбутнього розвитку. Необхідно зробити кроки, які мінімізують негативний вплив цих викликів на розвиток країни у найближчій і віддаленій перспективі. Це потребує нової оцінки чинних документів, зокрема Державної стратегії регіонального розвитку ДСРР-2027.

Особливої уваги потребують регіони, які постраждали від наземного військового вторгнення, а також які знаходяться в зоні підвищеного ризику, що межує з російським чи білоруським кордоном; території, які зазнали значних руйнувань інфраструктури внаслідок ракетних і артилерійських обстрілів; регіони «умовної глибинки», де зосереджена більшість сільськогосподарського потенціалу країни, а також через територію, де зі сходу на захід пролягають основні транспортно-логістичні шляхи; регіони та громади, що межують з ЄС, які стали основним місцем бізнес-міграції та розселення внутрішньо переміщених осіб, і водночас виступають своєрідним транзитним «містком» між Україною та ЄС[4].

Велике значення для успішної повоєнної відбудови України сьогодні має також створення ефективних механізмів управлінської взаємодії між органами влади різних рівнів, особливо між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Не менш важливим є налагодження взаємовигідної співпраці між державними інституціями,

представниками громадянського суспільства та бізнес-середовища громад і регіонів України в процесах повоєнної відбудови України. Це дасть змогу покращити інвестиційний клімат у нашій державі та залучити додаткові фінансові ресурси приватних інвесторів та донорів, у тому числі іноземних, для реконструкції найбільш постраждалих об'єктів її інфраструктури та економіки.

Список використаних джерел

1. За рік повномасштабної війни Росія завдала збитків інфраструктурі України на майже \$144 млрд // «Kyiv school of economics» – 2023. – URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/>.
2. Як Україні компенсувати втрату 30% трудового потенціалу – 2023. – URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/10/699925/>.
3. Діагностування стану українського бізнесу під час повномасштабної війни Росії з Україною. – 2022. – URL: https://gradus.app/documents/188/BusinessInWar_Gradus_KSE_Report_30032022_ua.pdf.
4. Закон про відбудову регіонів: полюси зростання чи території відновлення. – 2022. – URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/27/689679/>.

UPDATE OF REGIONAL POLICY IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Mykola Antonyuk
Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi of the National Academy of Sciences of Ukraine
E-mail: hlotsik@gmail.com

Abstract. The theses highlight the problem of updating regional policy in the conditions of the post-war reconstruction of Ukraine. The main consequences of the military aggression of the Russian Federation, which lead to the problem of updating regional policy, in particular damage to infrastructure, population migration, damage to the business sector, are analyzed.

Keywords: region, regional policy, post-war reconstruction

**Секція 4. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
БІЗНЕС-СТРУКТУР**
**Section 4. MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF
BUSINESS ENTITIES**

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗЕЛЕНОГО КРЕДИТУВАННЯ

Світлана Міщенко
Державний торговельно-економічний університет
Ел.пошта: smischenko1806@gmail.com

Реалізація зеленого курсу є одним із головних напрямів прискорення економічного зростання, що обумовлює необхідність посилення уваги до головних напрямів зеленого фінансування та організації ефективного управління ризиками, які виникають у процесі використання зелених фінансових інструментів. Найбільшого поширення серед інструментів зеленого фінансування останнім часом набули зелені кредити на фінансування придбання екологічно чистого обладнання, фінансування автопарків для переходу на електромобілі, зелена іпотека, а також роздрібне кредитування населення на придбання екологічної побутової техніки, встановлення сонячних панелей тощо. За даними компанії McKinsey, обсяг кредитів, пов'язаних зі сталим розвитком, у 2021 р. збільшився порівняно з 2020 р. удвічі та склав 683 млрд. дол. США [1].

Загальною практикою управління кредитними ризиками є класифікація позичальників на основі виокремлення фінансових класів, категорій позичальників або їхніх кредитних рейтингів, видів і категорій кредитів, галузей та сфер діяльності, які фінансуються за рахунок кредитів, на основі визначення коефіцієнтів ймовірності дефолту з метою зниження ймовірності збитків, виникнення додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів [2, с. 387; 3, с. 35]. Тому головними напрямками забезпечення ефективного управління ризиками кредитування зелених проєктів повинно бути вдосконалення методологічних і методичних засад щодо ідентифікації та якісної оцінки таких ризиків, визначення ймовірності дефолту позичальників, суми потенційних збитків, а також рівня концентрації кредитного ризику в портфелях.

Управління ризиками зеленого кредитування повинно здійснюватися на основі реалізації комплексного підходу. Для цього кредитори повинні постійно відстежувати, адекватно ідентифікувати та якісно оцінювати кліматичні та екологічні ризики, періодично переглядати профілі ризиків і кредитні портфелі за секторами та галузями економіки, постійно відстежувати рівень концентрації кредитного ризику [4, с. 18; 5, с. 197].

На основі використання класифікації, розробленої Групою Принципів Екватора (EPFIs), розраховано коефіцієнти ймовірності дефолту позичальників при кредитуванні кліматичних та екологічних проєктів для умов України [6]. Так, для проєктів категорії А значення коефіцієнта ймовірності дефолту позичальників може складати від 0,600 до 0,990, а для проєктів категорії С – від 0,005 до 0,059. Практична реалізація цього підходу дала можливість розрахувати орієнтовні значення коефіцієнтів ймовірності дефолту для окремих галузей і сфер економічної діяльності залежно від характеристик зеленого проєкту. Одержані результати свідчать про те, що найбільш ризиковим є кредитування таких галузей як видобуток викопного палива, захист і відновлення біорізноманіття, транспорт, енергетика і перероблення відходів.

На особливу увагу заслуговує проблема оцінки допустимого рівня концентрації кредитів у розрізі позичальників галузевої або географічної структури [7, с. 41; 8, с. 78]. З метою визначення прийнятної для кредитора рівня концентрації таких ризиків розроблено шкалу для оцінки рівня концентрації зеленого кредитного ризику, розрахованого як співвідношення частки кредитного ризику, який може виникнути в разі надання зелених кредитів, у загальній

сумі потенційного кредитного ризику кредитора і частки зелених кредитів у його кредитному портфелі. Реалізація запропонованого підходу передбачає, що частка кредитного ризику в результаті надання зелених кредитів у загальній сумі потенційного кредитного ризику кредитора повинна перевищувати частку зелених кредитів у його кредитному портфелі.

Як свідчить практика, екологічні ризики можуть суттєво вплинути на вартість заставного забезпечення, яке використовується при наданні кредитів [9, с. 79]. Проведені розрахунки дозволили розробити систему коефіцієнтів ліквідності заставного забезпечення кредитних операцій у вигляді окремих видів зелених активів. Одержані результати свідчать про те, що найвищі коефіцієнти ліквідності заставного забезпечення мають державні зелені облігації, аналогічні цінні папери, емітовані органами місцевого самоврядування, а також облігації емітентів, які мають інвестиційний рівень кредитного рейтингу за міжнародною шкалою.

З метою підвищення ефективності управління ризиками зеленого фінансування кредитори також повинні активно використовувати механізми диференціації процентних ставок за кредитами залежно від характеристик фінансового класу кредиту, енергоефективності проєктів тощо, що стимулюватиме позичальників до більш ефективної реалізації цілей сталого розвитку.

Важливе значення для посилення управління кредитними ризиками зеленого фінансування має постійне вдосконалення кредитної політики фінансових установ і розроблення ними ефективних систем управління ризиками, включення вимог щодо досягнення кліматичної стійкості у власні стратегії розвитку та ризик-менеджменту, періодичне стрес-тестування кредитних ризиків, а також формування системної звітності про ризики та ступінь потенційної вразливості до них. Крім того, кредитори повинні постійно відстежувати, адекватно ідентифікувати та якісно оцінювати кліматичні та екологічні ризики, періодично переглядати їх профілі та кредитні портфелі за секторами і галузями економіки.

Список використаних джерел:

1. Banking on a sustainable path. Global Banking Annual Review 2022. McKinsey. December 2022. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/global-banking-annual-review>.
2. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key Energy Indicators for Sustainable Development Goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. Vol. 20. Is. 1. P.379–395. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.31)
3. Міщенко В. І. та ін. Санаційний банк – «бідж-банк» як механізм роботи з нежиттєздатними банками : монографія. К.: УБС НБУ, 2011. 119 с.
4. Науменкова С. В. Оцінка впливу галузевої приналежності на рівень перспективної платоспроможності позичальника. *Вісник Національного банку України*. 2005. № 7. С. 14–21.
5. Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Dorofeiev D. Innovation risk management in financial institutions. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. Vol. 18. № 1. P. 190–202. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(1\).2021.16](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(1).2021.16)
6. The Equator Principles. A Financial Industry Benchmark for Determining, Assessing and Managing Environmental and Social Risk in Projects. 2020. URL: <https://equator-principles.com/wp-content/uploads/2020/05/The-Equator-Principles-July-2020-v2.pdf>
7. Науменкова С. В. Проблемы сбалансированности денежного рынка Украины. К.: Наукова думка, 1997. 55 с.
8. Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko S., Mishchenko V., Ivanov V. Assessment and Mitigation of Credit Risks in Project Financing. *Banks and Bank Systems*. 2022. Vol. 15. Is. 1. P. 72–84. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15\(2\).2018.23](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15(2).2018.23)
9. Міщенко В. І., Міщенко С. В. Управління кредитним ризиком на основі вдосконалення забезпечення банківських позик. *Фінансовий простір*. 2015. № 2 (18). С. 77–84.

THE RISK MANAGEMENT OF GREEN LENDING

Svitlana Mishchenko
State University of Trade and Economics
E-mail: smischenko1806@gmail.com

The features of credit risk management of green financing are researched in order to support sustainable development. The main areas of ensuring effective risk management of lending to green projects are determined, the coefficients of the probability of borrower default in lending to green projects are calculated, a methodology is developed for assessing the level of concentration of credit risks in green lending, a system of collateral liquidity coefficients of green credit operations is proposed.

Key words: green finance, green loans, credit risks, risk management, regulation, supervision.

РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Василь Рудницький

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: vasyl.rudnytskyi@lnu.edu.ua

Тарас Хомуляк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: taras.khomuliak@lnu.edu.ua

Олена Дубіль

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: olenarudnytska@lnuedu.ua

Діяльність суб'єктів господарювання в ринкових умовах тісно пов'язана із різними економічними загрозами, які істотно впливають на їх економічну безпеку. Це обумовлює значну увагу до виявлення загроз і оцінки їх впливу на економічну безпеку підприємства, а також дослідженню впливу системи обліку, аналізу, контролю та аудиту, як обліково-інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємств, на запобігання й усунення таких загроз.

Основне призначення обліково-аналітичного забезпечення проявляється в мінімізації ризиків пов'язаних з недостовірністю, повнотою чи об'єктивністю облікової інформації при оцінці стану та рівня економічної безпеки підприємства. Система обліково-аналітичного забезпечення ґрунтується на даних фінансового і управлінського обліку, включаючи оперативні дані, статистичну, виробничу, довідкову та іншу інформацію. Тому вона є інформаційною базою для прийняття управлінських рішень на різних рівнях, складовою загальної системи управління.

Ефективність управління економічною безпекою підприємств значною мірою залежить від послідовності та досконалості функціонування механізму ухвалення управлінських рішень, основою реалізації якого є зовнішня та внутрішня інформація, планування і прогнозування з її допомогою розвитку підприємства. Обліково-аналітичне забезпечення присутнє на будь-якому підприємстві, що веде бухгалтерський облік згідно законодавства України, але доволі часто його рівень не є достатнім для ефективного виконання завдань, які стоять перед системою економічної безпеки. Обліково-аналітичне забезпечення – це якісне інформаційне обслуговування суб'єктів безпеки за допомогою створення динамічної системи збору своєчасних, якісних і актуальних даних у необхідному обсязі в зовнішньому та внутрішньому середовищі, їх узагальнення, систематизації, аналізу та перевірки на достовірність, зберігання й ефективного використання для прийняття відповідних управлінських рішень [1].

Метою обліково-аналітичного забезпечення є поєднання облікових та аналітичних процедур для формування інформації з такими характеристиками: поточна – для визначення рівня економічної безпеки на певний момент часу; аналітична – для створення інформаційного підґрунтя прийняття управлінського рішення; стратегічна – для розроблення планів і прогнозів можливої зміни рівня безпеки [2].

Тому важливим є вдосконалення механізму зміцнення системи економічної безпеки суб'єкта господарювання на кожному організаційному рівні, що може відбуватися в декілька етапів.

На першому етапі формується перелік зовнішніх та внутрішніх загроз, які можуть вплинути на підприємство.

На другому етапі аналізується та оцінюється джерела загроз внаслідок незбалансованості економічних інтересів зацікавлених сторін.

На третьому етапі відбувається моніторинг загроз та відбір їх за вірогідністю настання та впливу на діяльність підприємства.

На четвертому етапі відбувається вибір методів реагування на ідентифіковані загрози, визначення переліку та доречності тих чи інших дій відносно нейтралізації загроз, фінансовий розрахунок можливих варіантів та вибір оптимального рішення щодо нейтралізації або зниження їх впливу на підприємство [3].

Для задоволення інформаційних потреб широкого кола користувачів в системі управління необхідна інформація з різним наповненням, рівнем опрацювання, перевірки та доступності. Окрім роботи певної групи працівників щодо формування інформаційного забезпечення, важливим є формування інформаційних каналів та автоматизації процесів отримання інформації. У сфері забезпечення безпеки важливою є своєчасність отримання інформації та її конфіденційність. Своєчасність – мінімізує негативний вплив ризиків та загроз на рівень безпеки підприємства через своєчасне прийняття відповідних управлінських рішень суб'єктами безпеки. Конфіденційність – передбачає окреслення кола користувачів котрі мають доступ до інформації стосовно економічної безпеки підприємства.

Цінність та вагомість обліково-аналітичної інформації є конкурентною, тому вимагає захисту. Правовий захист – це діяльність, спрямована на захист економічних інтересів підприємства шляхом протидії загрозам протиправного характеру, застосовуючи нормативно-правове регулювання на загальному і галузевому рівнях та розробленні відповідних положень на внутрішньому рівні суб'єктом господарювання. Також це може бути й технічний захист, який полягає в розробці технічних засобів збереження й захисту інформації в середині підприємства, визначенні кола працівників, які матимуть доступ до того чи іншого виду безпекової інформації.

Важливим аспектом, також є опрацювання ризиків, які матимуть вплив на достовірність інформації. Оцінюючи безпекові аспекти того чи іншого проекту, аналітик повинен враховувати ряд ризиків, серед яких організаційні, фінансові, природні, політичні, соціальні, правові, економічні тощо. Розрахунок потенційних ризиків дозволяє завчасно виявити, попередити або уникнути небажаних ситуацій задля мінімізації чи уникнення наслідків негативного впливу.

Звичайно, що для ефективного реагування на потенційні загрози та адекватного опрацювання інформаційних даних обліково-аналітичної системи підприємства, фахівець з економічної безпеки повинен мати відповідну підготовку і знання. На це потрібно звертати увагу при підборі фахівців і формуванні відповідних відділів на підприємствах.

Досягнення необхідного рівня безпеки певного суб'єкта господарювання залежить від ефективності прийняття кожного управлінського рішення. Основою розроблення, реалізації та контролю за виконанням управлінського рішення повинно бути інформаційне підґрунтя, яке формується обліково-аналітичним забезпеченням.

Тому основними напрямками обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства повинні бути наступні:

- діагностика фінансово-господарського стану підприємства задля уникнення фінансових ризиків;
- вивчення рівня економічної безпеки підприємства й надійності його потенційних партнерів;
- визначення стратегії діяльності підприємства виходячи з проведеної оцінки;
- прийняття виважених управлінських рішень з урахуванням виявлених загроз.

Список використаних джерел:

1. Штангрет А. М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення : моногр. / А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський, М. М. Караїм. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2012. – 288 с.
2. Штангрет А. М., М.М. Караїм. Обліково-аналітичне забезпечення в процесі управління економічною безпекою підприємства // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2016. – № 2(53). – С. 167–172.

3. Поліщук О.М., Мельник В.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення обліково-фінансової складової системи економічної безпеки аграрних підприємств. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»*. 2022. Випуск 74. С. 221–226.

THE ROLE OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT IN THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE.

Vasyl Rudnytskyi

E-mail: vasyl.rudnytskyi@lnu.edu.ua

Ivan Franko National University of Lviv

Taras Khomuliak

E-mail: taras.khomuliak@lnu.edu.ua

Ivan Franko National University of Lviv

Olena Dubil

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: olenarudnytska@lnuedu.ua

The activity of business entities in market conditions is closely related to various economic threats. To overcome such threats, economic security units should be created at enterprises. In their activities, they rely on accounting and analytical information. Taking into account the importance of such information, the complexity of its preparation, the influence of a number of risks on its objectivity, the main directions of accounting and analytical support in the system of economic security of the enterprise are proposed.

Key words: information, enterprise activity, economic security, accounting and analytical support.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Андрій Любенко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: andriy.lyubenko@gmail.com

Руслана Шурпенкова

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: ruslana.shurpenkova@gmail.com

Від якості інформаційно-аналітичного забезпечення прямо залежить якість управління економічною безпекою підприємства. Механізм інформаційно-аналітичного забезпечення передбачає збирання інформації, способи її узагальнення та аналізу, а також технології надання безпосереднім користувачам для оцінки рівня та стану економічної безпеки власного підприємства чи його партнерів або конкурентів, діяльність яких може вплинути на стан безпеки підприємства. Тому інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства повинно включати такі підсистеми: інформації, системи показників та методів отримання інформації для оцінки економічної безпеки підприємства.

Ефективність прийнятих управлінським персоналом рішень залежить саме від інформаційних джерел, якими володіють менеджери підприємства. Під час управління економічною безпекою підприємства проблематичним є поєднання зібраних інформаційних джерел, їх опрацювання та визначення взаємозв'язків між ними. Інформація для забезпечення прийняття рішень значно сприяє прийняттю управлінських рішень. Вона стає фактором виробництва й подібно праці, матеріалам і капіталу дозволяє створювати додану вартість, тому інформація є критерієм забезпечення економічної безпеки підприємства. Основні характеристики інформації: повнота, достовірність, порівняльність, актуальність і зрозумілість [1].

Аналітична обробка інформації є дуже важливим системним підходом, який дозволяє виявити складність об'єкта, багатоаспектність зв'язків і об'єднати їх в єдину цілісну систему. Під системою в даному випадку розуміється сукупність елементів та інформаційних зв'язків, що виникають між ними і забезпечують оптимальне і безпечне управління економікою підприємства. Аналітична інформаційна система для прийняття управлінських рішень відрізняється складністю. Крім того, спостерігається тенденція до ускладнення взаємозв'язків у потоці інформації. При цьому планомірно збільшується обсяг інформації, відбувається її тиражування при недостатній кількості інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень. Інформація щодо забезпечення економічної безпеки підприємства досить неоднорідна. Усе це ускладнює її використання в управлінні економічною безпекою.

Економічні показники для проведення оцінки економічної безпеки підприємства розглядаються у вигляді системи. Система показників – це їх упорядкована сукупність, у якій кожний показник дає кількісну або якісну характеристику певної сторони господарської діяльності, має властивості зведення й подільності, пов'язаний з іншими показниками, але не дублює їх [2].

Існуюча на підприємстві інформаційна база економічної безпеки – це система показників, вірогідність, періодичність поновлення, повнота й автоматизація якої забезпечує якість прийнятих управлінських рішень. Система показників для проведення фундаментальних аналітичних досліджень економічної безпеки повинна враховувати наступні вимоги до її формування: система повинна містити декілька індивідуальних (часткових) показників і один узагальнюючий, залежний від часткових; загальнотеоретичне тлумачення, зв'язок і доцільність обох показників, їх груп і всієї системи в цілому; система має характеризуватися інтегрованістю, що дозволить програмно використовувати її в

цілеспрямованому управлінні економічною безпекою та будувати «дерево» цілей економічного та соціального розвитку підприємства; можливість коригування значень показників залежить від досягнутого рівня економічної безпеки та можливості його досягнення в майбутньому; наявність достатньої кількості показників, що дозволяють оцінити окремі функціональні складові економічної безпеки підприємства; усі показники в системі мають бути реальними та динамічними; можливість отримання прогнозу щодо напрямку динаміки показників. У системі показників, що використовують для оцінки та аналізу економічної безпеки підприємства, необхідно враховувати галузеві особливості підприємства, його конкурентну стратегію та етап життєвого циклу, на якому воно знаходиться.

До основних методів отримання інформації для оцінки економічної безпеки підприємства відносять :

1. Опитувальні листи: існує два типи – стандартизовані та спеціалізовані. Стандартизовані, або універсальні, листи розробляються і використовуються міжнародними асоціаціями консультантів або страховиків для уніфікації статистичних даних і застосовні для більшості підприємств. Опитувальний лист включає кілька розділів, кожен з яких містить перелік питань, що дозволяють скласти повне уявлення про структуру та кількісних показниках описуваного об'єкта. Спеціалізовані опитувальні листи розробляються для конкретних видів діяльності і стимулюють респондентів виявляти характерні для них особливості тих чи інших ризиків.

2. Структурні діаграми, що дозволяють виявляти, внутрішні ризики, пов'язані з якістю менеджменту, маркетингу, організацією роботи і т. д. Структурні діаграми описують особливості структури підприємства і залежать від сформованого типу управління і принципів поділу функцій. В основному структурні діаграми дають можливість виявити внутрішні ризики, такі як дублювання функцій одного відділу компанії іншими, залежність і концентрація, а також дозволяють визначити відсутність або недостатність добре налагоджених зв'язків між підрозділами підприємства.

3. Карти потоків або потокові діаграми виявляють основні небезпеки виробничого процесу і дозволяють приблизно оцінити надійність і стійкість вузлових елементів виробництва. Водночас, без залучення додаткових джерел інформації потокові діаграми не дають можливості визначити ступінь ймовірності настання ризику.

4. Інспектування дає можливість отримання додаткової інформації та перевірки її достовірності та повноти на місцях. Існують практики несподіваних інспекцій об'єктів та завчасного сповіщення.

5. Аналіз звітності важливий для виявлення фінансових, комерційних, підприємницьких ризиків. У фінансовій та управлінській документації фіксуються всі події, що мають відношення до збільшення або зменшення ризику. Ризик – менеджер, аналізуючи фінансові та управлінські документи, систематично використовує всю доступну інформацію для ідентифікації небезпек, пов'язаних з умовами укладання договорів, ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства і виконанням зобов'язань. Наявність у менеджера надійної ділової інформації дозволяє йому швидко ухвалювати оптимальне фінансове або комерційне рішення, впливає на правильність таких рішень і веде до зниженню витрат і збільшення прибутку [3, 262 - 265].

Отже, основою економічної безпеки підприємства є інформаційно-аналітичне забезпечення, від стану якого залежить ефективність і стабільність функціонування підприємства, створення передумов для подальшого розвитку шляхом своєчасного виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам і небезпекам.

Список використаних джерел:

1. Удосконалення системи бухгалтерського обліку, аналізу і контролю як інформаційного забезпечення управління суб'єктами господарювання: монографія / авт.кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. В.С. Рудницького- Львів, «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018.- 275 с.

2. Організація і методика аналізу ефективності використання трудового потенціалу підприємства: монографія / І.І. Демко, Р.К. Шурпенкова.- К.: УБС НБУ, 2013.- 223с.

3. Демко І.І., Шурпенкова Р.К. Обліково-аналітичне забезпечення безпеки підприємства // Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції. 27 жовтня 2017 р. – Черкаси : ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. – С. 262 – 265.

INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT OF THE ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT SYSTEM OF THE ENTERPRISE.

Andrii Lyubenko
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: andriy.lyubenko@gmail.com
Ruslana Shurpenkova
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com

The importance of information and analytical support in the management of the economic security of the enterprise is studied. Stated, that in determining the current problems of the enterprise development it is necessary to expand the limits of the information providing.

Keywords: information and analytical support, economic security, enterprise, information.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ЛОГІСТИЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Оксана Кундря-Висоцька

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: kundrya-vysotska@ukr.net

Ірина Демко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: iruna.demko@ukr.net

Забезпечення необхідного рівня економічної безпеки ефективного функціонування підприємства на сьогодні є необхідною умовою досягнення його бізнесових цілей та створення сприятливих перспектив економічного зростання. Відтак, кожен суб'єкт підприємництва, досягаючи бажаного рівня фінансово-економічної стабільності, за необхідності має забезпечити можливість уникнення (нейтралізації) негативних чинників на економічну безпеку. Отож, проблема забезпечення необхідної економічної безпеки на будь-якому підприємстві є актуальною, а особливо сьогодні, за умов військового стану з усіма витікаючими обставинами та наслідками.

Слід зауважити, що забезпечення ефективної економічної безпеки підприємства потребує саме системного управлінського підходу, який передбачає як чітко окреслені елементи, так і схему їх дії та взаємодії. Такий підхід передбачає формування інноваційно-логістичної схеми економічної безпеки, а саме, сукупності ланок, структурних, функціональних підрозділів підприємства, контрагентів, взаємопов'язаних єдиним управлінням інноваційно-логістичним процесом економічної безпеки. Важливо відмітити, що системний підхід до формування логістичних стратегій в системі економічної безпеки передбачає виконання двох обов'язкових умов [1] :

- 1) вони мають пов'язуватися із іншими функціональними стратегіями та відповідати оптимальному процесу реалізації стратегії конкуренції економічної безпеки підприємств;
- 2) вони повинні охоплювати всі сфери діяльності економічної безпеки підприємства.

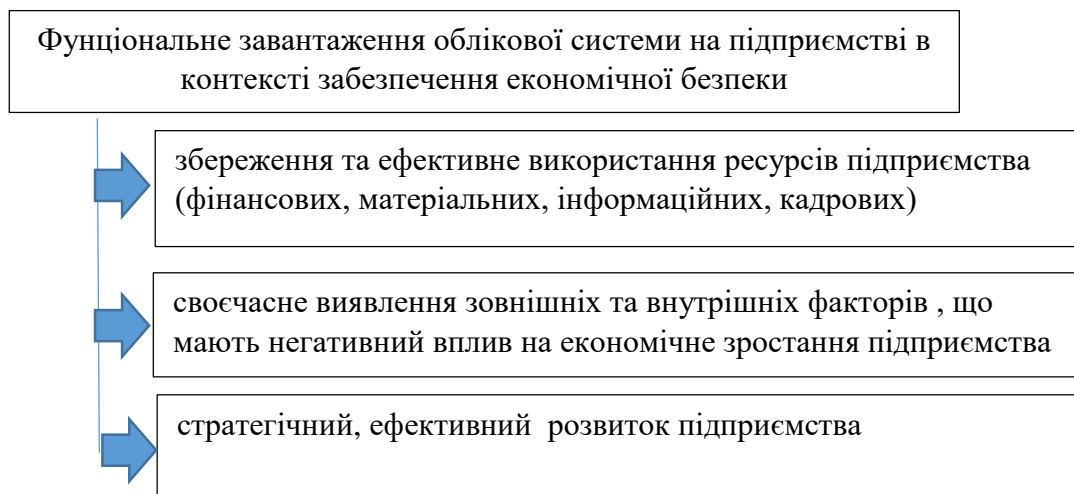
У цьому контексті необхідно відмітити, що дотримання зазначених умов системного управлінського підходу забезпечення економічної безпеки належить саме системі обліку, інструментарій якої забезпечує функціонування бухгалтерського обліку на підприємстві як інформаційного логістичного центру у напрямках, які проектуються на підприємстві. Відповідно, можемо стверджувати, що правила реалізації логістичного інформаційного забезпечення, отримання можливості управління, контролю і комплексного планування економічної безпеки підприємства закладаються в обліковій політиці, а, відтак, стають невід'ємним об'єктом обліку. Основні напрями забезпечення економічної безпеки підприємства в частині бухгалтерського обліку наведено на рисунку. (Рис.1)

Таке функціональне завантаження у системі бухгалтерського обліку на підприємстві дає свій очікуваний результат на предмет досягнення необхідного рівня економічної безпеки, а саме – виявляються та приймаються міри щодо захисту найбільш слабких, уразливих сторін господарської діяльності; на основі необхідного аналітичного інформаційного забезпечення приймаються оптимальні управлінські рішення на предмет досягнення бажаного (необхідного) рівня економічної безпеки; при потребі організовується оперативна взаємодія підприємства з необхідними інстанціями; забезпечується постійний контроль за здійсненням механізму забезпечення економічної безпеки підприємства як загалом, так і в частині бухгалтерського обліку.

Таким чином, результативна облікова інформація, презентуючи кількісну інформацію для планування, контролю, збереження та аналізу ресурсів підприємства, завдяки відповідному методичному інструментарію безпосередньо впливає на результати діяльності,

продукує достовірну інформацію про причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ і процесів на підприємстві. Бухгалтерська інформація дає можливість побудувати комплексний аналіз господарської діяльності, платоспроможності та рівня ліквідності активів, склавши

Рис.1. Функціональні характеристики обліку у системі економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано на основі 2

свою економічну політику. Такі методичні підходи, безумовно, є основою планування та фактичного здійснення економічної безпеки підприємства.

Таким чином, виконуючи функції оптимального управління, передусім інформаційними, а водночас і матеріальними, фінансовими потоками, бухгалтерський облік в економічній системі підприємства, об'єднуючи усе синергічними зв'язками, виконує роль логістичного центру з метою досягнення необхідного рівня економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Вівчар О. І. Моделювання логістичних стратегій як визначальний фактор успішного розвитку ремонтно-будівельних підприємств. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. Випуск III (47). Чернівці, 2012. С. 211–214.
2. Лазарева А.П. Фінансово-економічна безпека підприємства та механізм її забезпечення / А.П. Лазарева // Інноваційна економіка. – 2012. – № 32(6). – С. 305–307.

ACCOUNTING AS A LOGISTICS INFORMATION CENTER IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

*Oksana Kundrya-Vysotska,
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: kundrya-vysotska@ukr.net
Iryna Demko
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: iruna.demko@ukr.net*

It is proven that, performing the functions of optimal management, primarily of information, and at the same time material, financial flows, accounting in the economic system of the enterprise, combining everything with synergistic connections, performs the role of a logistics center in order to achieve the necessary level of economic security.

Key words: economic security of the enterprise, accounting, logistic information support.

MODERN OPPORTUNITIES OF APPLYING A RISK-BASED APPROACH TO ENHANCE FINANCIAL COMPLIANCE OF BANKING BUSINESS STRUCTURES

Лариса Слобода

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: Larisabaht@gmail.com

Тетяна Томарович

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: tomarovitch@gmail.com

General formulation of the problem. The growing attention of international financial market regulators to the activities of banking business structures in the field of countering compliance risks and preventing and countering the legalization of criminal proceeds and terrorist financing indicates the relevance of these issues not only at the level of individual countries, but also on a global scale.

The global economic community is aware of the high level of threats from AML (Anti-money-laundering) risks, imperfect KYC procedures, improper fulfillment of compliance functions in the financial sphere, which leads not only to significant fines for non-compliance, loss of capital and reputation of banks, but also has a significant social effect and increases the risk of a country's default in general. Thus, according to a study by the Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) conducted in 2022 by the global community of professional accountants in 179 countries, financial crimes cost the world more than 3.5 trillion dollars a year [1], which significantly exceeds the GDP of individual countries. Given the functions of financial intermediation in the economy, the responsibility of banking business structures to establish internal financial compliance systems to counter AML (Anti-money-laundering) and CTF (Counter Terrorist Financing) risks is significant and requires the application of new approaches in the context of digitalization of financial services.

Presentation of the main research material. In the conditions of the modern finance the compliance function becomes a significant for banking business structures due to its obligation for all financial market participants (requirement to develop and update a compliance policy and program), a high level of costs for the organization and functioning of the compliance system, strengthened regulatory control in the field of AML risks and increasing country risks globally. According to a report by leading strategic consulting firm Quinlan & Associates, one of the most common reasons for declining profitability of financial institutions is the increase in the cost of regulatory compliance. In particular, AML/ CTF compliance. Large financial institutions are reported to spend up to USD 500 million a year on KYC and customer due diligence, with fines reaching even higher [2]. As a core due diligence practice, financial compliance protects banking entities and their customers and makes the financial industry a safer place to operate. At the global level, governments have recognized financial fraud as a social evil. Thus, implementing effective financial compliance is valuable for financial institutions as part of a global regulatory compliance network.

The function of financial compliance is comprehensive not only for traditional banking, but also covers the business processes of all types of banking structures that conduct operational activities of opening, maintaining and closing customer accounts in various types of currencies, including with virtual assets for withdrawing funds in fiat. Therefore, we will consider both classic banks and other financial companies that have a license to provide some banking services, including offshore banks, payment companies within the structure of banking groups, fintechs, payment system operators etc.

Research shows that the term “compliance” means a system of protecting business and its beneficiaries from external corruption, abuses and inefficient management of the organization by its top managers, as well as the ability to act in accordance with instructions, rules and special legal requirements. Compliance of banking business structures is one of the functions of management bodies to ensure compliance with regulatory legal acts, standards, constituent and internal documents, avoiding incidents involving the involvement of banking business structures and the participation of

their specialists in the implementation of illegal activities, including the legalization of income received by criminals through, and financing of terrorism. Thus, the role of compliance in banking is reduced to performing the functions of monitoring compliance with legislative and regulatory acts, observing ethical principles, maintaining business reputation, and protecting the financial security of business. For the financial system of Ukraine, the term compliance is relatively new, but the origins of its legitimate and practical usage are associated with the arrival of subsidiaries of Western financial structures on the domestic market, for which this function is legally mandatory and, therefore, well-formed. In view of this, the concept of “compliance” is not clearly defined at the legislative level in Ukraine, as well as its preventive measures and implementation procedures, but it is used in the regulatory documents of the National Bank of Ukraine and is gradually becoming more widespread.

In particular, in the Regulation on the organization of internal control in banks and banking groups of Ukraine, compliance means compliance by the bank with legislative acts, market standards, as well as standards and internal documents of the bank, including procedures. In the same document, the concept of "compliance risk" is defined as the risk of legal sanctions, financial losses or loss of reputation as a result of the bank's failure to comply with legislative acts, market standards, as well as standards and internal documents of the bank, including procedures [3].

The analysis of theoretical studies and the current practice of the compliance function in banks makes it possible to identify the two most common approaches to the implementation of compliance:

- an approach based on compliance with the norm (known in Western Europe as a rule-based approach), which provides for a minimum level of organization of the compliance function and under which only those procedures that are imperatively required by law are performed;
- an approach based on risk analysis (risk based approach), that is used by foreign banks in accordance with the recommendations of both national regulators and international structures (Wolfsberg Group, Basel Committee on Banking Supervision).

In the regulatory field, Ukraine follows the course of implementation of compliance in banking according to the the principles of a risk-based approach, in particular, in the field of financial monitoring, positive changes have been achieved in updating the legislation to harmonize it with FATF international standards and EU AML Directives.

Thus, the development of modern opportunities of applying a risk-based approach to the financial compliance of banking business lies in the plane of:

- expanding the spectrum of compliance risks for incoming and outgoing financial flows for various types of banking business structures (classical banks, offshore banks, payment companies within the structure of banking groups, fintech companies, payment system operators) when servicing customer accounts;
- application of preventive models of risk assessment and regulation of compliance risks in view of the criteria for evaluating the effectiveness of the financial compliance system;
- compliance with the recommendations of international organizations and national regulators regarding the construction of financial compliance systems and digitalization;
- improvement of internal control systems for checking suspicious financial transactions on customer accounts and taking into account logical ways of funds flows;
- ensuring proper testing of business functions of bank on the basis of a risk-based approach;
- strengthening internal procedures for due diligence of customers when opening accounts through KYC (Know Your Customer) procedures, and gradual transition to the implementation of consolidated KYD (Know your Data) systems to optimize financial flows;
- ensuring proper professional training and learning of personnel in accordance with international standards and principles of compliance in the field of AML risks;
- use of effective monitoring systems, conducting a systematic review of emerging risks and regulatory changes regarding their evaluation;
- expanding the compliance risk management toolkit of banking based on digitalization.

Conclusion. The consequence of the application of these measures and tools will be not only a powerful function of financial compliance, but also an increase in the level of financial security

of the beneficiaries and stakeholders of banking business structures, which will strengthen the level of financial security in the country as a whole.

References

1. ACCA (2020). Think ahead. Economic crime in a digital age. – January 2020. – 28 p. URL: https://www.accaglobal.com/gb/en/professional-insights/risk/Economic_Crime_Digital_Age.html
2. Quinlan&Associates (2016). From KYC to KYT. – report. – 12 November 2016. – 37 p. URL: <https://www.quinlanandassociates.com/from-kyc-to-kyt/>
3. Положення про організацію внутрішнього контролю в банках та банківських групах затверджене Постановою Правління НБУ № 88 від 02.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>

MODERN OPPORTUNITIES OF APPLYING A RISK-BASED APPROACH TO ENHANCE FINANCIAL COMPLIANCE OF BANKING BUSINESS STRUCTURES

Larysa Sloboda

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: Larisabaht@gmail.com

Tetiana Tomarovysh

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: tomarovitch@gmail.com

The research focused attention to a risk - based approach in financial compliance in banking, that is widely used by foreign banks in accordance with the recommendations of both national regulators and international structures. In the regulatory field, Ukraine also follows the course of implementation of compliance in banking according to the the principles of a risk-based approach, in particular, in the field of financial monitoring,

The research present the modern opportunities of applying a risk-based approach to the financial compliance of banking business in Ukraine that leads to an increase in the level of financial security of the beneficiaries and stakeholders of banking business structures, which will strengthen the level of financial security in the country as a whole.

Key words: financial compliance, risk- based approach, financial security, banking business.

PRESENTATION OF FINANCIAL STATEMENTS IN XBRL FORMAT

Оксана Сарахман

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: sarahman88@ukr.net

Ірина Вагнер

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: yim280707@meta.ua

In 2017 European Securities and Markets Authority (ESMA) announced European Single Electronic Format (ESEF) – the guiding principles for preparing consolidated financial statements of listed companies from 2020 on. This new formal requirement related to the preparation and disclosure of financial information is intended to allow easier analysis and comparability of reported data. However, it requires adapting reporting processes, staff training and implementation of all necessary technological solution for the people responsible for preparing the financial statements [1].

Financial statements are a vital part of economic life. Creating digital, unambiguous, accurate and reusable versions of financial statements is one of the core capabilities of the XBRL standard.

XBRL (eXtensible Business Reporting Language) is an XML-based language for the electronic communication of business and financial data. Each item on the financial statements is tagged with information about various attributes, such as calendar year, audited/unaudited status, currency, etc. XBRL is not an accounting standard; it is simply a standard for providing an identifying tag for business and financial data. XBRL-tagged data can be read by any software that includes an XBRL processor and thus can be easily transferred between computers [2].

The XBRL files included on this web page are displayed in their native XML format and have been included to provide you the option of importing them into your XBRL viewer of choice

The XBRL Financial Statements are provided in this alternative format to provide global business information users with a more structured expression of the financial statements. XBRL is an XML-based schema created and maintained by XBRL International that allows business reporting to be represented in a «digital language». XBRL streamlines the way companies report and publish their financial data, and how analysts and investors can review that information. With XBRL, financial data is tagged in a consistent format that allows the data to be easily transported and analyzed (by XBRL-aware applications). As more companies provide their financial statements in XBRL, it is expected that this will enhance the ability to more quickly understand the contents of financial statements (and business information in general).

For data users, Inline XBRL provides an easier way to view, access, and explore the contextual information of the underlying data. For example, users can click on individual tagged data points in the filing to find more information about the data, such as citations and hyperlinks to the relevant accounting guidance, narrative definitions for the values, and reporting period information associated with each value [3].

There are **3 ways** to prepare and use XBRL for the financial statements:

1. Using BizFix. Through BizFix, it is a preparation tool for XBRL, the software is available on [ACRA's website](#). The financial statements can be submitted through the BizFile+ portal.

2. Using an XBRL-ready accounting software. Some accounting software already integrate the XBRL format. The financial statements can then be submitted with **Simplified XBRL Financial Statement function** to ACRA.

3. Going through an accounting service provider [4].

With a computer's ability to use XBRL and the Internet as a distribution platform, XBRL data is widely used for a more efficient and effective exchange of digital machine-readable financial statement data. In today's digital world, information comes from many sources. When those sources are not digitally enabled, users must convert them at the cost of precious time and resources.

So, due to globalisation of businesses, the users of financial information of the business are spread across the globe. For the purpose of making the reported financial information usable across

the globe, one common reporting language XBRL was introduced. This is a universally adopted computer readable language for reporting the financial information. Using this, any financial reports can be viewed in the common format using XBRL in the prescribed format.

References

1. Consolidated financial statements in XBRL format. Retrieved from: <https://www.pwc.com/si/en/services/assurance-and-audit/consolidated-financial-statements-in-xbrl-format1.html>
2. Submission of financial statements in accordance with IFRS in electronic format iXBRL. Retrieved from: <https://www.bdo.ua/en-gb/services-1/consulting/electronic-reporting-in-xbrl-format>
3. Inline XBRL. Retrieved from: <https://www.sec.gov/structureddata/osd-inline-xbrl.html>
4. How to file Financial Statements in XBRL format? Retrieved from: <https://mybusiness-asia.com/how-to-file-financial-statements-in-xbrl-format/>

PRESENTATION OF FINANCIAL STATEMENTS IN XBRL FORMAT

Oksana Sarahman
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: sarahman88@ukr.net
Iryna Vagner
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: vim280707@meta.ua

Abstract. [XBRL](#) is a language used in computers to present financial statements such that they can be retrieved from online records and transferred directly to users such as auditors, regulators and financial analysts for various purposes.

Key words. financial statements, XBRL format, financial information, digital language

MANAGEMENT OF INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES IN CRISIS CONDITIONS

Мунтасер Хамдоуна
Познанський технологічний університет
Ел.пошта: muntaser.hamdouna@gmail.com

1. **Introduction.** In today's world, processes of intellectualization, digitization, and globalization of economic processes have significantly expanded the potential opportunities of doing business - increasing the quality of work, reducing costs, expanding sales markets, accessing resources, etc., and, on the other hand, significantly increasing competition on national and global markets, all of which have become paramount concerns for any business worldwide.

Accordingly, modern international businesses are operating in conditions of fierce competition due to the increasing openness of the national economies of most countries in the world and the growth of globalization processes. Moreover, the modern globalized economic system is also characterized by processes of uncertainty and permanent crises caused by both purely economic and non-economic factors: cybersecurity threats, pandemics, political instability, natural disasters, etc. All these processes actualize the scientific and practical significance of the issues of studying the potential and strategies of international competitiveness of companies in conditions of uncertainty and risk.

2. Scientific problem Statement and the Objectives:

The management of enterprises' global competitiveness in times of crisis is the subject of nowadays scientific research. This paper explores and shade lights into the recent publications about management of international competitiveness of companies during crisis conditions in order to reach to the multifaceted strategies that enterprises can employ to adapt, thrive, and sustain their competitiveness in the face of any type of crises.

3. Discussion and Findings

It is noteworthy that the impact of globalization and crisis processes on the functioning of enterprises has garnered scientists' attention, and this is truly reflected in their modern works:(Kreydenko et al., 2021) examined the global competitiveness of high-tech companies, while (Kowalski & Weresa, 2021) present the impact of the economic collapse on international competitiveness. In addition, (Fasano et al., 2022) examined the influence of government policies on firms during the COVID-19 crisis, while (Ferran, 2023) investigated the risks of reinstating international competitiveness; furthermore, (Du et al., 2022) shed light on the global COVID-19 lockdown's long-term effects on small businesses worldwide.

Many businesses were on the verge of bankruptcy due to the lack of a crisis management mechanism; consequently, researchers and analysts have started to examine different case studies to look into different strategies to keep the businesses alive and sustain their competitiveness. (Elali, 2021) regards strategic agility as a novel, while (McNamara et al., 2021) mentioned that diversification and market expansion are key strategies for crisis management; furthermore, (McKinsey, 2020) during the COVID-19 pandemic highlighted the importance of innovation, adaptability, and strategic partnerships. In addition, risk assessment and scenario planning were recently mentioned heavily and documented by (CIGFO, 2022). Therefore, enterprises that are agile, diversified, and have a well-structured framework for crisis management are better equipped to withstand and capitalize on crisis conditions.

4. Conclusion

Despite the emergence of scientific works in the indicated field, the issues of effective strategies for the international competitiveness of enterprises, taking into account the rapid technological advancements, dynamic changes in the functioning of the globalized economic system, and the development of flexible strategies for the international competitiveness of enterprises, have not been sufficiently researched. A more researches should be done taking into account all the variables stated

before in order to be able to frame a well-structured framework for managing the competitiveness in crises conditions.

References

1. CIGFO. (2022). *Council of Inspectors General on Financial Oversight Guidance in Preparing for and Managing Crises*.
2. Du, L., Razzaq, A., & Waqas, M. (2022). The impact of COVID-19 on small- and medium-sized enterprises (SMEs): empirical evidence for green economic implications. *Environmental Science and Pollution Research* 2022 30:1, 30(1), 1540–1561. <https://doi.org/10.1007/S11356-022-22221-7>
3. Elali, W. (2021). The Importance of Strategic Agility to Business Survival During Corona Crisis and Beyond. *International Journal of Business Ethics and Governance*, 4(2), 1–8. <https://doi.org/10.51325/ijbeg.v4i2.64>
4. Fasano, F., Javier Sánchez-Vidal, F., & La Rocca, M. (2022). The role of government policies for Italian firms during the COVID-19 crisis. *Finance Research Letters*, 50. <https://doi.org/10.1016/J.FRL.2022.103273>
5. Ferran, E. (2023). International Competitiveness and Financial Regulators' Mandates: Coming Around Again in the UK. *Journal of Financial Regulation*, 9(1), 30–54. <https://doi.org/10.1093/JFR/FJAD001>
6. Kowalski, A. M., & Weresa, M. A. (2021). International Competitiveness and Cooperation in Times of Economic Crises—Theoretical Aspects. *Poland: Competitiveness Report 2021. Bilateral Economic Cooperation and Competitive Advantages*, 13–26.
7. Kreydenko, T., Bogdanova, J., & Prozorov, D. (2021). Global competitiveness of high-tech companies: Factors, barriers, government support. *Post-Industrial Society: The Choice Between Innovation and Tradition*, 161–180. https://doi.org/10.1007/978-3-030-59739-9_14/COVER
8. McKinsey. (2020). *Innovation in a crisis: Why it is more critical than ever*. <https://www.mckinsey.com/capabilities/strategy-and-corporate-finance/our-insights/innovation-in-a-crisis-why-it-is-more-critical-than-ever>
9. McNamara, D., Chief Strategy Officer, & MUFG Investor Services. (2021, January 28). *To Prepare for a Crisis, Diversify Your Business*. <https://www.mufg-investorservices.com/news-insights/to-prepare-for-a-crisis-diversify-your-business/>

MANAGEMENT OF INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES IN CRISIS CONDITIONS

Muntaser Hamdouna
Poznań University of Technology (Politechnika Poznańska)
E-mail: muntaser.hamdouna@gmail.com

This study explores the theoretical approaches to the management of international competitiveness of companies during crisis conditions in order to reach the multifaceted strategies that enterprises can employ to adapt, thrive, and sustain their competitiveness in the face of any type of crises.

Despite the emergence of scientific works in the indicated field, the issues of effective strategies for the international competitiveness of enterprises, taking into account the rapid technological advancements, dynamic changes in the functioning of the globalized economic system, and the development of flexible strategies for the international competitiveness of enterprises, have not been sufficiently researched. A more researches should be done in order to be able to frame a well-structured framework for managing the competitiveness in crises conditions.

Key words: crisis, international competitiveness, crisis management , anti-crisis management

ANTI-CRISIS MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY: CASE STUDY OF INDIAN MULTINATIONAL COMPANY

Муні Налланке

Познанський технологічний університет

Ел. пошта: muni.nallanke@student.put.poznan.pl

Enterprises today face complex and uncertain challenges that can disrupt their operations and threaten their survival. Cope with these challenges, they need effective anti-crisis management techniques that can help them prepare for and recover from crises. This research explores how enterprises can enhance their anti-crisis management capabilities in the face of ambiguity. It combines literature analysis and empirical data to understand the best practices of anti-crisis management. It uses a survey of selected businesses to collect data on their anti-crisis management methods, problems, and solutions in uncertain situations.

This study also exhibits a case study of Café Coffee Day, a well-known company that has successfully overcome crises in uncertain times and also demonstrates how this enterprise applied various strategies and tactics to cope with hardship and achieve resilience. After analysing the available data and conducting in-depth research, several key conclusions can be drawn regarding the anti-crisis management system in uncertain conditions. Firstly, it is evident that an effective anti-crisis management system is crucial in navigating and mitigating the impact of uncertainties. This system should focus on restoring financial balance and minimizing the decline in market value. Achieve this, a comprehensive approach to crisis management is necessary, encompassing pre-diagnosis methods as well as strategies for elimination and overcoming crises. Mostly it was used qualitative methodology by organizing interviews/surveys, mostly qualitative methodology has been used in this research project, employing methods such as interviews, surveys, observations, and collection of documentation data. These qualitative research methods were chosen in order to gain a deeper understanding of the anti-crisis management system and its effectiveness in uncertain conditions.

In this research on the most popular unicorn enterprises café coffee day, it is done research and evaluation by analysing the anti-crisis management system in uncertain conditions. CCD not only impacted the entrepreneurial landscape of India but also touched millions of lives through its cheery messaging, "A lot can happen over coffee."

Conclude Cafe Coffee Day (CCD) is a large business that owns 333 CCD Value Express kiosks and 572 cafes across the country. It also has more than 36,000 vending machines that serve coffee to its customers. CCD generated 47% of the total net revenue, while the logistics industry contributed 45%. The remaining 8% came from hospitality.

Malavika Hegde, the CEO of the popular retail chain CCD, has impressed everyone by reviving the business after the tragic death of her husband VG Siddharth in July 2019. She managed to reduce the company's debt from a whopping 805 680 000,00 euros to 193 698 900,00 Euros in just three years. How did she achieve this? It focuses on four main aspects of CCD's crisis management strategies:

- financial Restructuring: how CCD addressed its financial challenges by taking steps to stabilize its financial position. These steps include debt restructuring, fundraising efforts, and selling off non-core assets.

- communication strategies: how CCD communicated with its stakeholders during the crisis, with an emphasis on the effectiveness of its messages, transparency, responsiveness to customer concerns, employee engagement, and media relations.

- rebuilding customer trust: how CCD regained the trust of its customers by launching new campaigns, improving product quality, enhancing customer service, and implementing loyalty programs.

- operational changes: how CCD improved its business efficiency by making operational adjustments. These adjustments include modifying its supply chain, cutting costs, and changing its market positioning.

Evaluate the effectiveness of CCD's crisis management strategies, this study also analyses the outcomes and their impact on the company's performance and reputation. This analysis involves a review of financial data, customer satisfaction metrics, customer retention rates, market share shifts, and brand perception indicators. By doing so, this study aims to provide useful insights into CCD's crisis recovery process.

References

1. Avila, R. (2015). Uncertainty Analysis and Risk Assessment. Haase, T. (2017). Uncertainty in Crisis Management. Haase, T. W. (2017).
2. Dequech, D. (2023). Types of uncertainty and probability.
3. Ducheck, S. (2020). Organizational resilience: a capability-based conceptualization. 15–246. doi:<https://doi.org/10.1007/s40685-019-0085-7>
4. <https://www.cafecoffeeday.com/>. (n.d.). Retrieved from <https://www.cafecoffeeday.com/>
5. <https://www.cafecoffeeday.com/about-us>. (n.d.). Retrieved from <https://www.cafecoffeeday.com/about-us>

ANTI-CRISIS MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY: CASE STUDY OF INDIAN MULTINATIONAL COMPANY

Muni Nallanke

Poznan university of technology

E-mail: muni.nallanke@student.put.poznan.pl

The purpose of this thesis is to delve into the realm of anti-crisis management within enterprises and investigate how they can enhance their preparedness and resilience in the face of uncertainty. By analysing the strategies, tools, and approaches employed by enterprises, this study aims to contribute to the understanding of effective anti-crisis management practices and provide valuable insights for organizations seeking to mitigate risks and thrive in turbulent times.

Key words: - Anti-Crisis Management (ACM), uncertainty, symptoms, causes, outcomes, resources, 4A Strategy, risk assessment strategic planning, adaptation strategies, crisis communication, sustainability, crisis leadership, crisis recovery.

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Тарас Циганчук

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: taras.tsyhanchuk@gmail.com

Високопрофесійна побудова економіко-математичних моделей фінансового стану підприємства є передумовою прийняття ефективних управлінських рішень та безпечного функціонування підприємств. Тому розвиток теорії й практики економіко-математичного моделювання фінансової безпеки підприємства має в сучасних умовах винятково важливе значення. Проблема підвищення рівня фінансового стану підприємства носить у сучасному світі універсальний всеохоплюючий характер. Від того, наскільки успішно вона вирішується, залежать численні аспекти економічного життя країни. Особливу значимість дана проблема набуває в умовах ринкової економіки, коли мінливість і динамічність факторів навколишнього середовища досягають найбільш високого ступеня в порівнянні з періодами стабільного стану економічної системи. [2, с.6]

Економіко-математичні моделі фінансового стану підприємства призначені:

- для аналізу тих або інших передумов і положень фінансового стану підприємства;
- для логічного обґрунтування економічних закономірностей, які виявлено при аналізі фінансового стану підприємства і його фінансових результатів;
- отримання якісних висновків відносно підвищення рівня фінансового стану підприємства серед конкурентів.

У практичному плані економіко-математичні моделі фінансового стану підприємства застосовуються як інструмент прогнозування, планування, керування в фінансово-економічній підсистемі підприємства, що суттєво впливає на діяльність всіх його підсистем.

У загальному вигляді економіко-математична модель представляється як система лінійних рівнянь. Проте моделювання фінансового стану підприємства не завжди описується лінійними рівняннями, але будь-яке нелінійне рівняння можливо привести до форми лінійного за допомогою логарифмування.

За способом математичного представлення економіко-математичні моделі умовно поділяються на прості й складні. Прості моделі представлені одним рівнянням, однією залежністю, складні – декількома рівняннями, декількома залежностями. Прості економіко-математичні моделі можна розділити на однофакторні й багатфакторні. У свою чергу, як однофакторні, так і багатфакторні можуть бути представлені лінійними й нелінійними функціями.

Широке застосування математичних методів є важливим напрямком удосконалення фінансово-економічного аналізу, підвищує ефективність аналізу діяльності підприємств, їхніх підрозділів та інших структур. Фінансовий стан - це найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства в зовнішньому середовищі, визначає конкурентоздатність підприємства, його потенціал у діловому співробітництві, оцінює, у якому ступені гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів по фінансовим і іншим відносинам.

Список використаних джерел:

1. Куліков П. М., Іващенко Г. А. Економіко-математичне моделювання фінансового стану підприємства. Навчальний посібник – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. - 178 с.
2. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 132 с.
3. Отенко І. П., Малярець Л. М., Іващенко Г. А. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства: Наукове видання. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. – 208 с.

MATHEMATICAL METHODS IN MANAGING ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE

Taras Tsyhanchuk
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: taras.tsyhanchuk@gmail.com

Highly professional construction of economic and mathematical models of the company's financial condition is a prerequisite for making effective management decisions and safe functioning of enterprises. Wide application of mathematical methods is an important direction of improvement of financial and economic analysis, increases the effectiveness of analysis of the activities of enterprises, their divisions and other structures.

Key words: mathematical models, economic security, management decisions.

БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Владислав Романенко
Львівський національний університет імені Івана Франка
Ел. пошта: v.s.romanenko@ukr.net*

Війна в Україні негативно вплинула на усі сфери суспільно-економічного життя, завдавши величезних економічних збитків як державі загалом, цілим галузям національної економіки, так і окремим суб'єктам господарювання. За даними Всесвітнього банку, розмір загальної завданої війною шкоди, оцінюється на рівні близько 135 мільярдів доларів США [1]. Загальні прямі втрати безпосередньо бізнесу за період з березня по серпень 2022 р. оцінюють в 87 млрд. дол. США, зокрема найбільше втрат зазнали середні підприємства (2 319 167 дол. США) [2]. З червня 2022 р. по лютий 2023 р. суттєво зросли в збитки секторах енергетики і промисловості. в червні 2022 р. вони склали 12 мільярдів доларів США в червні 2022 р., а вже станом на лютий 2023 р. збитки енергетичного сектору в оцінені на рівні 27 мільярдів доларів США [1, 3]. На такі результати вплинуло збільшення кількості цільових атак на об'єкти енергетичної інфраструктури. Помітне зростання збитків у розрізі областей відбулось в м. Київ, Харківській і Донецькій областях. Не будучи готовими до глобальних змін в безпековій складовій, в системі постачань, логістичних маршрутів, енергетичної безпеки та інших видів економічних взаємозв'язків, усі види бізнесу зіштовхнулись зі значними труднощами. Особливо це стосується виробничого бізнесу, який здебільшого і виготовляє товари з високою доданою вартістю та є опорою національної економіки. Оскільки військові дії на території України продовжуються та мають стійку тенденцію до ескалації, забезпечення повноцінного і безпечного функціонування бізнесу є вкрай важливим та актуальним питанням для національної економіки та безпеки.

У контексті даної проблематики нами визначено такі основні види ризиків і проблем, з якими зіштовхується підприємство в умовах війни. Такими є:

- ризики, пов'язані з фізичною безпекою людей та майна, що зумовлено продовжувачимися авіаційними та ракетними ударами по території України;
- міграційні ризики, відтік кадрів, що зумовлено виїздом частки працездатного населення за кордон, а також мобілізацією в Україні;
- втрата контролю та унеможливлення доступу до частини території України, на якій знаходиться значна частка ресурсів, видобувних та виробничих потужностей українського промислового комплексу;
- обмеження або повне унеможливлення експорту продукції українського виробництва за кордон, що пов'язане з тим, українські порти не можуть використовуватися на повну потужність у зв'язку з відсутністю узгодженості безпекових коридорів для судноплавства.

Уряд України й міжнародна спільнота вже визначили і схвалили керівні принципи відновлення та відбудови, що стосуються як поточного забезпечення максимальної ефективності функціонування різних секторів господарства, так і післявоєнної відбудови. Одним з основних кроків є стимулювання приватних інвестицій і підприємництва. Низку керівних принципів відбудови й відновлення також передбачено в Декларації Лугано від липня 2022 р., зокрема, партнерство, спрямованість на реформи, прозорість [1].

Однак, бізнес вже зараз має діяти та докладати зусиль для забезпечення максимальної ефективності та всебічної безпеки власного функціонування. По-перше, підприємствами мають бути зроблені кроки щодо забезпечення власної мобільності та адаптивності, можлива також реалізація стратегії географічного диверсифікування різних підрозділів компанії. Кожне підприємство має ухвалити необхідні кроки для забезпечення безпеки майна та співробітників. Основним з таких кроків може бути релокація підприємства. Наразі 800 компаній переміщено

і більш як 600 з них відновили роботу. Найбільше підприємств релокувались до Львівської (24%) та Закарпатської (14,5%) областей [4].

По-друге, має бути вибудована максимальна автономність підприємства, віднаходження альтернативних джерел необхідних ресурсів, наприклад, електроенергії. Деякі компанії вже починають створювати власні автономні джерела постачання – наприклад, встановлюючи власні сонячні електростанції. Подібні проекти вимагають значних вкладень, але саме в такий спосіб можливо максимізувати ефективність роботи підприємства в умовах нестабільності постачань енергоресурсів. Навіть реалізація дизельної генерації електроенергії вже значно підвищить рівень автономності підприємства.

Третім кроком має бути пошук нових логістичних шляхів для проведення операцій з закордонними контрагентами, що надасть можливість замінити неможливий наразі товарообіг морським шляхом. Усі іноземні порти, що розташовані в логістичній доступності для українського експорту та імпорту, показали збільшення перевалки вантажів у 2022 р. Крім того, після унеможливлення користування українськими морськими портами, значна частина українських експортних підприємств почала використовувати залізницю. Обсяги залізничних перевезень у 2022 р. суттєво зросли, і лише в рамках гірничо-металургійного комплексу продемонстрували зростання експорту на 12,4% (до 34 млн т), а імпорту – на 71% (до 5,8 млн т). Однак ані українська, ані європейська залізнична інфраструктура не були готові до прийняття та обробки наявного обсягу вантажів з України. Також, в умовах обмежень поставок продукції ГМК морем та залізницею компанії галузі частково переключилися на експорт продукції автотранспортом. Загальний експорт продукції ГМК автотранспортом 2022 р. зріс на 32,4% р./р. – до 12 млн т. [5]

Отже, український бізнес разом з органами влади вже працюють для створення можливостей безпечного функціонування в стані кризи, що триває. Водночас, існує ряд додаткових кроків та можливостей, які необхідно напрацьовувати та реалізувати для максимізації ефективності та створення всебічно безпечного середовища для українського бізнесу в поточних кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. World Bank; Government of Ukraine; European Union; United Nations. Україна - Швидка Оцінка Завданої Шкоди Та Потреб На Відновлення : Лютий 2022 – Лютий 2023 (Ukrainian). Washington, D.C. : World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099062823034041908/P18017401fe8430010af21016afb4ebc8c4>
2. Гук О. В., Сомова Є. В. Вітчизняний бізнес в умовах війни. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 8 груд. 2022 р. Київ, 2022. С. 44–45.
3. World Bank. Україна Швидка Оцінка Завданої Шкоди та Потреб на Відновлення (Ukrainian). Washington, D.C. : World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099445109072232395/P1788430c59f110920ae4d04bd31d82c530>
4. М-во економіки України. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств, - Тетяна Бережна | Міністерство економіки України. Київ : Від. зв'язків з громадськістю та засобами мас. інформації, 2023. 1 с. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh>
5. Григоренко Ю. Як змінилася експортна логістика компаній ГМК у 2022 р.. ГМК. URL: <https://gmk.center/ua/posts/iak-zminylasia-eksportna-lohistryka-kompanij-hmk-u-2022-rotsi/>

SECURITY ASPECTS OF BUSINESS OPERATION IN UKRAINE IN WAR CONDITIONS

Vladyslav Romanenko
Lviv Ivan Franko National University
E-mail: v.s.romanenko@ukr.net

t

The war in Ukraine had a negative impact on all spheres of social and economic life, causing huge economic losses of the national economy and individual economic entities. The main risks and threats for business entities in war conditions are identified: risks related to the physical safety of people and property; migration risks and personnel outflow; loss of control and impossibility of access to part of the territory of Ukraine; restriction or complete impossibility of export of Ukrainian-made products abroad.

Ways to minimize risks for business in war conditions are proposed: ensuring business mobility and adaptability; ensuring autonomy of access to sources of necessary resources or searching for alternative resources; search for effective logistics solutions for the sale of manufactured products and the supply of necessary resources.

Key words: economic security, economic entities, economic risks.

HR-АНАЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ ТА ВИМІРЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ

Софія Жуковська

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: sofi.zhukovska@gmail.com

Сучасний бізнес переживає динамічний розвиток, де ключовою складовою є людський капітал. Управління цим ресурсом стає все складнішим завданням. Один із потужних інструментів, який сьогодні доступний керівництву, це HR-аналітика. Вона не тільки надає можливість вимірювати ефективність інвестицій у розвиток людського капіталу, але й робить управління бізнесом більш інформованим та стратегічним. Тому метою даної роботи є дослідження інноваційних методів HR-аналітики як одного з ключових інструментів для вимірювання ефективності інвестицій у розвиток людського капіталу та досягнення стійких результатів. А також розгляд сучасних підходів до збору та аналізу даних та їх вплив на прийняття стратегічних рішень.

Питання важливості HR-аналітики висвітлюється в працях багатьох вчених таких як, Д. Сміт, Л.Сміт, М. Гонсалес, А. Томпсон, Г.Десслер, Г. А. Дмитренко та інших. Проте, динамічна ситуація на ринку спонукає до більш детального та глибокого аналізу та допоможе бізнесам вдосконалити процес управління персоналом і підвищити ефективність своєї діяльності. Тож розглянемо інноваційні методи вимірювання ефективності інвестицій у розвиток людського капіталу.

- Аналітика великих даних (Big Data).

Один із суттєвих інноваційних методів вимірювання ефективності інвестицій у розвиток людського капіталу полягає у використанні великих обсягів даних. Системи HR-аналітики здатні аналізувати дані про продуктивність, навчання, кар'єрний розвиток та інші параметри працівників. За допомогою аналізу Big Data можна визначити кореляції між інвестиціями в розвиток персоналу та фінансовими результатами компанії. Такий підхід дозволяє приймати об'єктивні рішення на основі даних [1, с. 170].

- Sentiment Analysis.

Аналіз текстової інформації та настроїв працівників є ще одним інноваційним методом. За допомогою текстового аналізу можна враховувати не тільки кількісні параметри, але й якісні аспекти спілкування та задоволеності працівників. Вимірювання ставлення працівників до навчання та розвитку допомагає виявити можливі проблеми та зробити корективи в програмах [2, с. 47].

- Застосування AI.

Інтеграція машинного навчання та штучного інтелекту у HR-аналітику дозволяє прогнозувати результати інвестицій на основі різних факторів. Моделі прогнозування можуть враховувати індивідуальні потреби та можливості працівників, роблячи програми розвитку більш персоналізованими та ефективними [3, с. 170].

Окрім інноваційних методів, варто також зазначити про ефективний традиційний підхід до вимірювання ефективності інвестицій, а саме розрахунок показника віддачі від інвестицій (ROI). Цей показник дозволяє оцінити, наскільки інвестиції в персонал призвели до збільшення прибутковості компанії. Розрахунок ROI допомагає бізнес-лідерам приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій та коригувати стратегію розвитку [4, с. 22].

Отже, використання інноваційних підходів у HR-аналітиці має велике значення для успішного управління персоналом в сучасному бізнес-середовищі. Це дозволяє компаніям отримувати цінні інсайти та інформацію, яка допомагає приймати рішення, щоб досягати стратегічні цілі.

Список використаних джерел:

1. Пуцентейло П. Р. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Сталий розвиток економіки. 2015. № 1 (26). С. 168–174.
2. Пучкова С. І. Hr-аналітика як сучасний підхід до прийняття кадрових рішень в бізнесі. Efektyvna ekonomika. 2022. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.10.32>
3. Capabilities for successful business partnering. HR business partners. 2016. P. 141–149. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315587240-20>
4. Shaulska L., Krymova M. Hr-analytics as a tool of business management in the new economy. Scientific papers OF DMYTRO MOTORNYYI TAVRIA STATE AGROTECHNOLOGICAL UNIVERSITY (ECONOMIC SCIENCES). 2020. Vol. 41. P. 20–26. URL: <https://doi.org/10.31388/2519-884x-2020-41-20-26>

HR ANALYTICS AS A BUSINESS MANAGEMENT TOOL AND MEASUREMENT OF INVESTMENT EFFECTIVENESS

Sofiya Zhukovska
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: sofi.zhukovska@gmail.com

This article explores the significance of HR analytics as a strategic tool for managing business operations and measuring the effectiveness of investments in human capital. Nowadays, human capital plays a crucial role, and effective management of this resource has become increasingly complex. HR analytics not only facilitates the measurement of investment effectiveness in human capital development but also enhances informed and strategic decision-making within organizations.

Key words: HR Analytics, Human Capital Investment, Investment Effectiveness, Big Data, Sentiment Analysis, AI (Artificial Intelligence), Return on Investment (ROI), Strategic Decisions, Business Analysis.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЛІКВІДНОСТІ

Артем Ревенко

Львівський національний університет імені І. Я. Франка

Ел.пошта: artem.revenko01@gmail.com

Система антикризового управління в підприємницькій діяльності є складним комплексом взаємопов'язаних компонентів, які спільно визначають ознаки і прояви кризи, сприяють її подоланню та відновленню стабільності підприємств, а також створюють необхідні умови для зменшення негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на діяльність підприємств.

Основною ціллю антикризового управління є забезпечення стійкого функціонування підприємств на ринку в умовах будь-яких економічних, політичних і соціальних трансформацій у країні. Це досягається шляхом розробки стратегічних альтернатив на основі прогнозування і передбачення розвитку ситуації, уникнення фінансових проблем та зменшення ризику банкрутства, а також впровадження інноваційних змін у діяльність підприємства.

Предметом антикризового управління діяльністю підприємства є дослідження можливих і реальних причин кризи, факторів що її спричиняють, її ознак і наслідків, що погіршують нормальні умови функціонування підприємства.

Об'єктом антикризового управління є ситуації кризового характеру, що виникають під час розвитку підприємства, процес їх вирішення та подальша профілактика. Суб'єктами антикризового управління є конкретні особи, які виконують такі завдання: вчасно виявляють ознаки можливої кризи та оперативно реагують на них, ефективно використовують усі доступні інструменти управління, а також застосовують різноманітні методи для подолання фінансових проблем з мінімальними втратами.

Система управління кризовою ситуацією на підприємстві має відповідати таким принципам:

- забезпечення стійкості і неперервності функціонування;
- рання виявлення кризових явищ та ситуацій;
- здатність до інновацій в усіх сферах діяльності підприємства;
- управління на основі аналізу "слабких сигналів" [1].

Серед численних чинників та показників фінансової стійкості підприємства, таких, як рентабельність, заборгованість, доходність, кредитоспроможність тощо, особливе місце займає ліквідність суб'єкта господарювання – параметр, що показує реальну спроможність підприємства швидко реалізовувати активи задля отримання коштів на оплату своїх зобов'язань [2]. Виходячи з визначення, ліквідність підприємства є одним з основних показників для підтримання на належному рівні у рамках профілактики, або ж і боротьби з кризою платоспроможності, а отже йому необхідно приділяти особливу увагу під час проведення заходів антикризового управління.

Ліквідність підприємства визначається співвідношенням його високоліквідних активів і короткострокової заборгованості. Про незадовільний стан ліквідності підприємства свідчитиме той факт, що потреба підприємства в коштах перевищує їх реальні надходження [2]. Низький показник ліквідності є попереджувальним сигналом і свідчить про те, що підприємство може мати проблеми з платоспроможністю, а отже і з фінансовою стійкістю підприємства загалом.

Антикризове управління підприємством у напрямку підвищення показнику ліквідності та загальної фінансової стійкості передбачає дотримання наступних рекомендацій:

- планування грошових потоків. Ретельне управління потоками грошей є важливим завданням для забезпечення фінансової стабільності підприємства;
- раціональне управління запасами. Ефективне управління запасами передбачає збереження оптимальних рівнів сировини та готової продукції, мінімізацію витрат на їх утримання та систематичний моніторинг їх обертання;
- диверсифікація джерел фінансування. Розгляд можливостей отримання додаткового фінансування через різноманітні джерела, такі як банківські кредити, інвестиції, продаж активів або емісія акцій, допомагає забезпечити стійкість фінансових ресурсів підприємства;
- поліпшення умов платежів. Укладання вигідних угод з контрагентами та реструктуризація боргів сприяє покращенню умов платежів та підвищує ліквідність підприємства;
- ефективне управління оборотним капіталом. Зменшення заборгованостей та запасів, якщо це можливо, і забезпечення ефективного управління дебіторською заборгованістю сприяють збільшенню оборотності капіталу та покращенню ліквідності;
- вдосконалення управління касовими операціями. Запровадження системи контролю та обліку всіх грошових операцій, включаючи видачу готівки, допомагає підтримувати ліквідність та забезпечувати фінансову стабільність шляхом оптимізації витрат. Точкою оптимального рівня розвитку даного напрямку є запровадження режиму «paperless», тобто повністю електронного документообігу на підприємстві;
- постійний моніторинг і аналіз. Регулярний розбір результатів прийнятих рішень і фінансового стану підприємства загалом допомагає вчасно виявляти можливі труднощі та приймати відповідні рішення для покращення ліквідності та стійкості суб'єкта господарювання;
- співпраця з фінансовими консультантами. У випадку потреби співпраця з фінансовими консультантами або експертами, які мають досвід у антикризовому управлінні, може бути корисною для досягнення прийняттого рівня фінансової стійкості підприємства та попередження будь-якої важкої чи катастрофічної кризи [3, с.35].

За умови коректного і раціонально побудованого антикризового управління підприємством позитивні наслідки прийнятих рішень відображаються у збільшенні обсягу грошових резервів суб'єкта господарювання, зменшенні кількості позик та боргів, покращенні коефіцієнту ліквідності, збільшенні робочого капіталу, зменшення строків входження активів в оборот, підвищення рентабельності, збільшення запасів готівки на операційних рахунках, забезпечення платоспроможності в умовах зростаючих зобов'язань, збільшення рівня довіри фінансових партнерів і забезпеченні стійкості підприємства в умовах економічних та фінансових труднощів.

Список використаних джерел:

1. Кушнір Н. Б. Особливості антикризового управління та економічної діагностики підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н. Б. Кушнір, Д. С. Войтович // Ефективна економіка № 5. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4954>.
2. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. – Київ: Знання-Прес, 2009. – 299 с. – (3-тє вид., випр. і доп).
3. Ковалевська А. В. Антикризове управління підприємством / А. В. Ковалевська. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. – 140 с. – (Конспект лекцій).
4. Кондратенко Н. О. Дослідження кризових явищ та проблеми антикризового управління в Україні [Електронний ресурс] / Н. О. Кондратенко, М. А. Азарченкова // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://shorturl.at/eDKR5>

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE BY INCREASE ITS LIQUIDITY

Artem Revenko
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: artem.revenko01@gmail.com

Anti-crisis management of the enterprise is an integral part of conducting business today because it allows the enterprise to maintain the necessary conditions for survival in the market, such as stability and adaptability. One of the main indicators of financial stability is the liquidity of the enterprise, because regardless of whether the market is in a state of recession or an upturn, the firm must fulfill its obligations.

The purpose of these theses is to outline the main theoretical concepts and to describe the methodology of anti-crisis management of the enterprise in the direction of increasing its liquidity.

Based on the results of the work, clear steps have been established that will help not only to raise the company's liquidity level, but also to prevent a solvency crisis. General recommendations are to improve cash flow management and rational inventory management.

Key words: liquidity, financial stability, anti-crisis management, cash flow, transaction accounting, inventory management.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ ТА ІНДУСТРІЇ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Анастасія Ратушняк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: ratusnaknasta54@gmail.com

Забезпечення безпеки інформації в електронній комерції та індустрії платіжних карток є надзвичайно важливим завданням, оскільки ці галузі передбачають передачу та обробку великої кількості конфіденційних та фінансових даних, які стають об'єктом постійних кібератак. Сучасні технології відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки здійснення електронних транзакцій в інтернет-платіжних системах та електронній комерції загалом. Серед таких технологій можна виокремити наступні: блокчейн технології, шифрування даних: використання сучасних алгоритмів шифрування, таких як AES (Advanced Encryption Standard); мультифакторна аутентифікація (MFA), інтелектуальний аналіз та машинне навчання тощо [1].

Для здійснення безпечних електронних платежів за допомогою банківських карток на сьогоднішній час застосовують такі технології: EMV, Сервіс Master Card Identity Check Mobile, 3D Secure тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Інноваційні технології здійснення безпечних електронних платежів

Назва технології	Сутність технології	Методи автентифікації, передбачені технологією
EMV	Сутність технології EMV полягає у використанні інтелектуальних мікросхем (часто називають «чіпами») на платіжних картках та спеціалізованих платіжних терміналах для здійснення безконтактних або чіпових транзакцій.	Автентифікація чіпом; за підписом; за допомогою ПІН-коду; за допомогою біометричних даних; одноразового пароля
Сервіс MasterCard Identity Check Mobile	Рішення біометричної автентифікації на основі мобільного додатка, яке дозволяє кінцевим користувачам підтверджувати свою особу під час здійснення покупок або банківських операцій за допомогою біометричних методів на свій вибір (наприклад, відбиток пальця, розпізнавання обличчя тощо), а не за допомогою пароля чи питання безпеки).	Автентифікація за допомогою біометричних даних, «face» контроль
3D Secure	3D Secure підвищує безпеку платежу і знижує ризик несанкціонованих операцій. Щоразу, при оплаті онлайн на мобільний висилається одноразовий SMS-пароль для підтвердження платежу.	Біометрична автентифікація, одноразовий пароль, використання додаткових паролів
– NFC: – Керамічне кільце VISA	Емульована картка може використовуватися для проведення платежів на терміналах з підтримкою безконтактних платежів, як і звичайна фізична карта. Ця технологія надає користувачам	ПІН-коди і паролі, автентифікація за допомогою чіпів та міток

<p>– HostCard Emulation – емуляція карток</p>	<p>зручність та безпеку, а також робить їхні мобільні пристрої універсальними платіжними засобами. Головна сутність технології NFC полягає в можливості швидкого та безпечного обміну інформацією між пристроями, включаючи платіжну інформацію. NFC використовується в безконтактних платіжних системах, керуванні доступом, передачі даних між пристроями. NFC дозволяє забезпечити зручність та безпеку при обміні даними, зокрема при проведенні безконтактних платежів через мобільні пристрої або спеціальні картки.</p>	
<p>Оплата покупок за допомогою відбитків пальців</p>	<p>Технологія оплати за допомогою відбитків пальців дозволяє покращити безпеку та зручність електронних платежів, а також допомагає уникнути шахрайських операцій, оскільки важко підробити біометричні дані.</p>	<p>Автентифікація за допомогою біометричних даних</p>

Джерело: [2]

Для мінімізації кількості інцидентів інформаційної безпеки та кіберінцидентів у сфері переказу коштів використовується стандарт безпеки даних індустрії платіжних карток PCI DSS (PaymentCardIndustryDataSecurity Standard). Дотримання PCI DSS і суміжних з SDP програм допомагає торговцям, постачальникам послуг і емітентам захистити себе від порушень безпеки, укріпити довіру клієнтів, а також зберегти цілісність платіжної системи. [3]

Таблиця 2

Основні цілі та вимоги PCI DSS

Цілі	Вимоги
1. Побудова та підтримка мережі безпеки	1. Встановлення та забезпечення функціонування системи обмеження доступу, щоб захистити дані держателя картки. 2. Невикористання встановлених виробником системні паролі та інші параметри безпеки
2. Захист даних клієнтів	1. Захист зібраних даних про держателів карток 2. Шифрування передачі даних про держателів карток через відкриті загальнодоступні мережі
3. Підтримка роботи програми виявлення слабких сторін	1. Використання та регулярне оновлення антивірусного програмного забезпечення 2. Розробка та підтримка функціонування системи безпеки і додатків /застосунків
4. Застосування заходів суворого контролю захисту	1. Обмеження доступу до даних держателів карток службовою необхідністю 2. Призначення унікального ID користувачам 3. Обмеження фізичного доступу до даних про держателів карток
5. Регулярне проведення моніторингу і тестування мереж	1. Відстеження будь-якого доступу до мережевих ресурсів і даних про держателів карток 2. Регулярне тестування системи безпеки
6. Впровадження політики безпеки інформації	1. Підтримка політик інформаційної безпеки

Джерело: [4]

Захист системи електронних платежів компанії Mastercard реалізується на рівнях інтернет-торговців, еквайерів та постачальників послуг і відповідно до стандарту безпеки PCI (табл.3).

Таблиця 3

Захист системи електронних платежів компанії Mastercard та відповідність стандартам безпеки PCI інтернет-торговців, еквайерів та постачальників послуг

Необхідні дії зі сторони інтернет-торговців, еквайерів та постачальників послуг для підтвердження відповідності вимогам стандарту безпеки PCI від Mastercard	Інтернет-торговці та постачальники послуг: вимоги, критерії, класифікація у контексті відповідності стандарту безпеки PCI від Mastercard
<i>Зі сторони Інтернет-торговця</i>	
<p>1) Торговці 1 рівня, які проводять щорічну оцінку за допомогою внутрішнього аудитора, повинні гарантувати, що персонал внутрішнього аудиту, залучений до перевірки PCI DSS, відвідує навчання PCI SSC ISA і щорічно проходить відповідну програму акредитації.</p> <p>2) Щоквартальне сканування мережі повинно проводитися перевіреним підрядником PCI SSC ApprovedScanningVendor (ASV).</p> <p>3) Торговці 2 рівня, які здійснюють перевірку за допомогою щорічної самооцінки за допомогою анкетування, повинні гарантувати, що персонал, задіяний у самооцінці, брав участь у навчанні PCI SSC ISA і пройшов відповідну акредитацію для того, щоб мати можливість і далі проводити щорічну перевірку відповідності. Замість самооцінки торговці 2 рівня можуть обрати здійснення щорічної перевірки відповідності за допомогою затвердженого PCI SSC кваліфікованого експерта з безпеки (QualifiedSecurityAssessor – QSA).</p> <p>4) Торговці 4 рівня зобов'язані дотримуватися PCI DSS. Торговці 4 рівня повинні проконсультуватися зі своїм еквайром, щоб визначити, чи потрібна їм перевірка відповідності.</p>	<p><u>Рівні інтернет-торговців залежно від показників обсягу транзакцій по Mastercard:</u></p> <p>1 РІВЕНЬ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЦЯ Критерії: будь-який торговець, який постраждав від хакерства чи атаки, у результаті чого постраждали дані рахунку; будь-який торговець, який має понад шість мільйонів транзакцій по Mastercard та Maestro щорічно. Вимоги: річна оцінка об'єкта; щоквартальне сканування мережі за допомогою ASV.</p> <p>2 РІВЕНЬ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЦЯ Критерії: будь-який торговець, який має від 1 до 6 мільйонів транзакцій по Mastercard та Maestro щорічно; будь-який торговець, який відповідає 2 рівню за критеріями Visa. Вимоги: річна самооцінка; оцінка об'єкта за рішенням торговця; щоквартальне сканування мережі за допомогою ASV.</p> <p>3 РІВЕНЬ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЦЯ Критерії: будь-який торговець, який має від 20 тисяч до 1 мільйона транзакцій онлайн по Mastercard та Maestro щорічно; будь-який торговець, який відповідає 3 рівню за критеріями Visa. Вимоги: річна самооцінка; щоквартальне сканування мережі за допомогою ASV.</p> <p>4 РІВЕНЬ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЦЯ Критерії: усі інші торговці. Вимоги: річна самооцінка; щоквартальне сканування мережі за допомогою ASV.</p>
<i>Зі сторони еквайерів</i>	

<p>1) Допомога торговцям визначити їхній рівень на основі обсягу транзакцій по Mastercard за останні 52 тижні.</p> <p>2) Встановлення для торговців строків підтвердження відповідності вимогам PCI.</p> <p>3) Надсилання заповненої форми підтвердження еквайра та статус відповідності щоквартально, звітуючи про відповідність стандартам безпеки PCI для торговців 1, 2 та 3 рівнів.</p> <p>Mastercard не вимагає звіту від торговців 4 рівня. Еквайри можуть за власним бажанням відстежувати відповідність торговців 4 рівня стандартам безпеки PCI та звітувати Mastercard від їх імені.</p>	-
<i>Зі сторони постачальників послуг</i>	
<p>1) Усі постачальники послуг 1 рівня повинні пройти річну оцінку об'єкта кваліфікованим PCI SSC експертом з безпеки QSA.</p> <p>2) Щоквартальне сканування мережі має проводитися PCI SSC ASV.</p>	<p>Класифікація постачальників послуг:</p> <p>1 РІВЕНЬ ПОСТАЧАЛЬНИКА Критерії: усі сторонні процесингові компанії (TPPs); усі підприємства, що зберігають дані (DSEs) з більш ніж 300 000 транзакцій по Mastercard та Maestro щорічно. Вимоги: річна оцінка кваліфікованим експертом з безпеки QSA; щоквартальне сканування мережі за допомогою ASV.</p> <p>2 РІВЕНЬ ПОСТАЧАЛЬНИКА Критерії: усі підприємства, що зберігають дані (DSEs) з менш ніж або рівнозначно 300 000 транзакцій по Mastercard та Maestro щорічно. Вимоги: річна самооцінка; щоквартальне сканування мережі за допомогою ASV.</p>

Розроблено на основі: [5], [6], [7]

Отже, забезпечення безпеки інформації та зручності здійснення платежів в електронній комерції та індустрії платіжних карток є критично важливим завданням для України в умовах російсько-української війни, оскільки через зниження активності бізнесу, тимчасову окупацію окремих територій та зростання кількості кібератак платіжна інфраструктура зазнала скорочення порівняно з довоєнним часом. Для розвитку та удосконалення ринку платежів в Україні необхідно поширювати практику серед банківських установ застосування токенизації (сервіс The Mastercard Digital Enablement Service for Merchants), що значно підвищить рівень захисту онлайн-транзакцій та покращить споживчий досвід.

Список використаних джерел:

1. Роль технологій у забезпеченні економічної безпеки. <http://www.investplan.com.ua/pdf/8/9.pdf>
2. *Справжні інновації.* <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/are-your-processes-innovative-or-merely-electronic-leverage-technology-the-right-way>
3. Інформаційна складова інформаційної фінансової безпеки підприємства. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8970>
4. Захист систем електронних платежів. <https://www.mastercard.ua/uk-ua/business/merchants/safety-security/security-recommendations/site-data-protection-PCI.html>
5. Про торговців. <https://www.mastercard.ua/uk-ua/business/merchants/safety-security/security-recommendations/merchants-need-to-know.html>

6. Про еквайрів. <https://www.mastercard.ua/uk-ua/business/merchants/safety-security/security-recommendations/acquirers-need-to-know.html>
7. Про постачальників. <https://www.mastercard.ua/uk-ua/business/merchants/safety-security/security-recommendations/service-providers-need-to-know.html>

MODERN TECHNOLOGIES FOR INFORMATION SECURITY IN E-COMMERCE AND THE PAYMENT CARD INDUSTRY

*AnastasiaRatushniak
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: ratusnknasta54@gmail.com*

The following contemporary technologies are employed for secure electronic payments using bank cards. Emphasis is placed on the key objectives and requirements of the Payment Card Industry Data Security Standard (PCI DSS). The features of the electronic payment system protection of Mastercard and compliance with PCI security standards for internet merchants, acquirers, and service providers are analyzed. It is proposed to promote and disseminate the practice of tokenization technology (The Mastercard Digital Enablement Service for Merchants) among banking institutions, which will significantly enhance the level of online transaction security and improve the consumer experience.

Key words: information security, innovation technologies, e-commerce, payment card industry, PCI DSS (Payment Card Industry Data Security Standard), Mastercard.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В АУДИТОРСЬКІЙ ФІРМІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕНЕДЖМЕНТ

Марія Квасній

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: kvasnijmary@gmail.com

Роман Чемерис

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: roman.jor19@gmail.com

Інформаційні ризики пов'язані з можливістю недоотримання, втрати, перекручування або неправильного використання інформації, яка є цінним активом для підприємств. Ці ризики виникають у зв'язку зі зростанням кількості та складності інформаційних систем, швидким розвитком технологій та зростаючими загрозами кібербезпеки.

Нерідко підприємства функціонують у сфері неоднозначності і не завжди можуть повністю оцінити ймовірність та наслідки інформаційних ризиків[1]. Це може бути пов'язано зі складністю прогнозування майбутніх подій, недостатньою свідомістю про існуючі загрози або недостатніми заходами безпеки.

Вплив інформаційних ризиків та невизначеності на різні сфери економіки та бізнесу досліджували ряд авторів, як вітчизняних Н. Є. Селюченко, В. П. Кічор, Є.В. Ланських, Ю. О. Коваленко, О.Є. Архипов, С.М. Куц, В.О. Шутовський, так і зарубіжних Френк Найт, Нассім Ніколас Талеба. Їх дослідження підкреслюють важливість розуміння та управління невизначеністю в умовах зростаючої складності світової економіки.

За визначеннями дослідників, інформаційний ризик може бути трактований у вузькому і широкому розумінні. У вузькому розумінні, це ймовірність загрози, пов'язаної з інформаційною системою та ІТ інфраструктурою. У широкому розумінні, інформаційний ризик включає в себе будь-які втрати або невизначеність, спричинені недостатньою або некоректною інформацією. Такий підхід розширює розуміння інформаційного ризику та адекватніше показує його вплив на бізнес та економіку.

Особливістю інформаційних ризиків є їх неочевидний характер. Часто втрати внаслідок інформаційних ризиків можуть бути непомітними на перший погляд, але насправді вони можуть мати серйозні наслідки для підприємства. Наприклад, втрата клієнта або його довіри може призвести до зменшення обсягів продажів або втрати репутації компанії. Втрата конкурентної переваги, ноу-хау або технологій також може серйозно підірвати позиції підприємства на ринку.

Фінансові наслідки інформаційних ризиків важко оцінити, оскільки прямі втрати не завжди легко виміряти. Однак, потенційно недоотриманий дохід внаслідок втрати клієнтів, зменшення частки ринку або втрати репутації може бути значним. Втрата навіть одного великого клієнта може призвести до втрати значної частки прибутку підприємства на протязі кількох років.

Для зменшення інформаційних ризиків підприємства повинні приділяти достатню увагу безпеці інформації. Це включає в себе захист від кібератак, регулярне оновлення програмного забезпечення, встановлення ефективних систем контролю доступу до інформації, навчання персоналу з питань кібербезпеки та резервне копіювання даних. Розуміння інформаційних ризиків та належні засоби безпеки є важливими кроками для забезпечення успішної діяльності підприємства в умовах сучасного цифрового середовища.

Вплив інформаційних ризиків в аудиторській фірмі є значним, особливо з огляду на те, що компанія працює з виключно чутливими даними. Оскільки основний продукт компанії - це послуги та інтелектуальна власність, інформаційні ризики становлять основну загрозу.

З точки зору ризик-менеджменту, вплив інформаційних ризиків реалізується через використання в основних системах компанії вбудованих підсистем, спрямованих на оцінку та

управління ризиками відповідно прийнятій методології. Оскільки найслабшим елементом інформаційної системи є людина, компанія прагне підвищувати свідомість свого персоналу. Це допомагає зменшити ризики, пов'язані з недосконалістю людського фактору.

Ризики можуть мати позитивний вплив на розвиток і стійкість компаній, але водночас інформаційний ризик також впливає на галузь, в якій діє аудиторська фірма. Висока конкуренція та легкість втрати клієнтів призводять до жорсткої боротьби за ринкові позиції, і тому компанія змушена діяти максимально прозоро та демонструвати свої нецінові переваги. Невдача в управлінні ризиками може призвести до повного припинення діяльності компанії зі значними руйнівними наслідками.

Корупційні ризики, пов'язані з аудиторською компанією, можуть мати серйозний вплив на її ділову репутацію, юридичну відповідальність та навіть існування. Оскільки аудиторські компанії здійснюють оцінку та перевірку фінансових звітів підприємств, мають доступ до конфіденційної інформації та впливають на важливі бізнес-рішення.

Це підтверджується прикладом компанії Артур (одна з найбільших на той час)[2], яка неправильно відобразила результати аудиторської перевірки клієнта, що призвело до його банкрутства та великих фінансових втрат для багатьох сторін. Як наслідок, інші клієнти припинили співпрацю з компанією Артур, оскільки вона втратила довіру, що є найважливішим фактором у даній сфері. Цей випадок є прикладом того, як невдалий крок в управлінні ризиками може призвести до фатальних наслідків для компанії.

Одним з основних корупційних ризиків є можливість зловживання аудиторською компанією свого статусу та авторитету для отримання неправомірної вигоди. Це може включати вимагання хабарів від клієнтів у обмін на сприятливий аудиторський звіт, недобросовісне представлення фактів чи приховування негативних відхилень в фінансових звітах, а також підкуп аудиторського персоналу для впливу на результати аудиту.

Інший корупційний ризик пов'язаний з можливим конфліктом інтересів. Аудиторські компанії можуть мати додаткові фінансові зв'язки з клієнтами, такі як надання консультативних послуг або спільні активи у володінні. Це може породити конфлікт інтересів, оскільки компанія ймовірно є спонсором або має інші взаємовигідні угоди з клієнтом, що може вплинути на об'єктивність та незалежність аудиту.

Також, існує ризик недостатніх внутрішнього контролю та етичності в самій аудиторській компанії. Якщо не будуть встановлені ефективні системи контролю, спостереження та процедури для запобігання корупції, існує небезпека, що працівники будуть причетні до неправомірних дій, таких як використання конфіденційної інформації для особистої вигоди, фальсифікація аудиторських документів чи сприяння незаконним діям.

Для боротьби з корупційними ризиками компанія приділяє особливу увагу етичному кодексу та стандартам поведінки, імплементує системи внутрішнього контролю та контролю якості аудиторських послуг, провадить регулярні незалежні аудити власних процесів та діяльності, проводить навчання персоналу з питань етики та запобігання корупції.

Компанія підтримує прозорість та відкритість у відносинах з клієнтами та регуляторними органами. Регулярне звітування про вжиті заходи для запобігання корупції та встановлення механізмів для прийому анонімних повідомлень про можливі корупційні дії сприяє виявленню та припиненню корупційних практик.

Загалом, аудиторські компанії повинні виявляти, оцінювати та ефективно управляти корупційними ризиками, забезпечуючи незалежність, об'єктивність та довіру в своїх аудиторських послугах. Це важливий крок для збереження репутації, довіри клієнтів та успішного функціонування на ринку.

Список використаних джерел:

1. Knight F. H. Risk, Uncertainty, and Profit. Iowa City, 1921. 375 p. URL: <https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf> (date of access: 17.06.2023)

2. The fallout of arthur andersen and enron on the legal landscape of american accounting. HG.org.
URL: <https://www.hg.org/legal-articles/the-fallout-of-arthur-andersen-and-enron-on-the-legal-landscape-of-american-accounting-31277> (date of access: 02.07.2023).

INFORMATION AND CORRUPTION RISKS IN AN AUDIT FIRM: FEATURES AND MANAGEMENT

Mariya Kvasniy
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: kvasnijmary@gmail.com

Chemerys Roman
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: roman.jor19@gmail.com

In the paper, information and corruption risks in an audit firm are examined, and management strategies for their optimization are proposed

Key words: information risks, corruption, business, audit firm, analysis, management

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЕКОНОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ВПЛИВУ РОЗВИТКУ ІТ-РИНКУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ЗАСОБОМ УСУНЕННЯ АВТОКОРЕЛЯЦІЇ

Марія Квасній

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: kvasnijmary@gmail.com

Петро Грабовський

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: grabovskyi_petro@ukr.net

Економічні процеси розвиваються за умов невизначеності, конфліктності та нестачі статистичної інформації, що необхідно враховувати під час прийняття рішень. Менеджмент та моделювання ризику вимагає застосування досконалої методології та відповідних економіко-математичних методів і моделей. Інформація відіграє важливу роль у ризик-менеджменті: за наявності повнішої інформації можна зробити більш точний прогноз і знизити ризик [1].

На прикладі, моделювання впливу розвитку ІТ-ринку на економіку України, продемонструємо як додаткова інформація вплине на якість моделі, а відтак на точність прогнозу. Для оцінювання впливу розвитку ІТ-ринку на економіку України будемо економетричну модель залежності ВВП від обсягу реалізованих ІТ-продуктів та послуг засобом MS Excel [2]. Рівняння регресії матиме вигляд: $y = 191116 + 18,26x$ (Рис. 1). Щоб перевірити статистичну значимість параметрів даної моделі можемо застосувати критерій Стьюдента. В даному випадку він показує, що параметри b_0 та b_1 є статистично значимими, оскільки значення $|t_{0emp}|$ та $|t_{1emp}|$ є більшими ніж $t_{kr}(1,73)$. За допомогою критерія Фішера можна оцінити якість та адекватність отриманої лінійної регресійної моделі. Модель можна вважати якісною, оскільки $|F_{emp}|$ є більшим ніж значення $F_{kr}(4,41)$. Розрахований коефіцієнт кореляції, який становить $r_{xy} = 0,916$ показує, що між обсягом реалізованих ІТ-продуктів та послуг і значенням ВВП існує сильний прямий лінійний зв'язок (Рис. 1).

Регресійна статистика	
Кореляція R	0,916525375
R-квадрат	0,840018763
Нормований R-квадрат	0,831130916
Стандартна помилка	115529,2228
Спостереження	20

Дисперсійний наліз

	df	SS	MS	F	ЗначимістьF
Регресія	1	1,26147E+12	1,26147E+12	94,513193	1,37626E-08
Залишок	18	2,40246E+11	13347001328		
Сума	19	1,50171E+12			

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-Значення	Нижня 95%	Верхня 95%
Y-перетин	191116,943	88083,21854	2,169731604	0,043657931	6060,968123	376172,918
Змінна X	18,25719112	1,877966072	9,721789648	1,37626E-12	14,31173081	22,20265142

Рис. 1. Аналіз впливу обсягу реалізованих ІТ-продуктів та послуг на ВВП України

Джерело: побудовано автором на основі: [2]

При побудові та перевірці якості рівняння регресії важливим є перевірка припущень класичної лінійної регресійної моделі. Зокрема, похибки моделі повинні бути взаємно некорельовані. В регресійних моделях економіки, особливо в моделях часових рядів, ця умова часто порушується. Виникають стохастичні залежності залишків (похибок, відхилень), тобто, їх автокореляція.

Причини можуть бути різні:

- наявність помилок виміральної результативної ознаки;
- неврахування в моделі суттєвих факторів (в тому числі факторів часу);
- неврахування кількох другорядних факторів, сукупний вплив яких значний;
- неправильний вибір функціональної форми моделі тощо.

В результаті, отримана економетрична модель із наявною кореляцією дає неефективні оцінки параметрів, стандартні похибки яких занижені. Наявність автокореляції не дозволяє використовувати статистичні t- та F- критерії для оцінки якості моделі. Така модель не може використовуватись в аналізі та прогнозуванні, потребує корегування.

Дослідимо на автокореляцію побудовану модель залежності між обсягом реалізованих ІТ-продуктів та послуг та значенням ВВП України (Рис. 1).

Початковим методом діагностування автокореляції є графічний аналіз (Рис. 2).

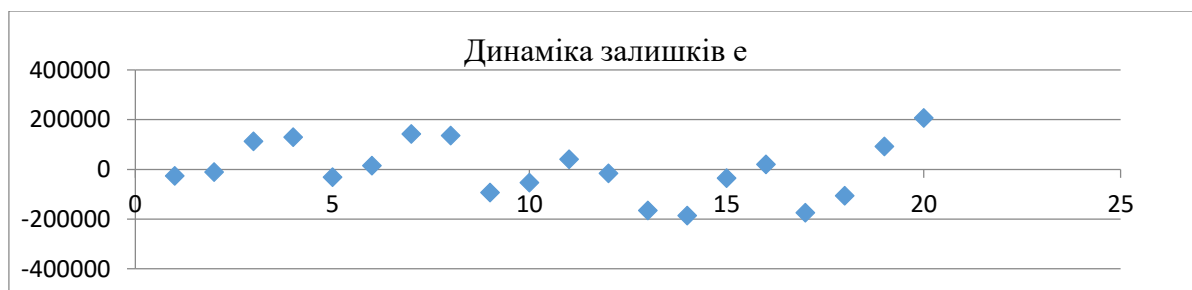

Рис. 2. Графік залежності залишків e від часу t, [2]

Про відсутність автокореляції свідчить хаотичне розташування точок кореляційного поля у вузькій горизонтальній смузі. На рис. 2 наявна тенденція циклічних коливань. Це означає, що кожне наступне залишкове значення залежить від попереднього: припускаємо наявність додатної автокореляції. Для підтвердження чи спростування припущення проведемо тестування наявності автокореляції випадкових відхилень за допомогою критерію Дарбіна-Уотсона. Для перевірки за критерієм Дарбіна-Уотсона розраховуємо величину статистики ($DW = 1,124$) та за таблицями критерію Дарбіна-Уотсона знаходимо $d_l = 1,201$ та $d_u = 1,411$. Оскільки, $1,124 < 1,201$, то з імовірністю 95% наявна додатна автокореляція випадкових відхилень. Якщо автокореляція випадкових відхилень виявлена, її слід усунути.

Застосуємо для усунення автокореляції метод різниць першого порядку. У результаті отримано модель: $y = 184216 + 17,82x$. Коефіцієнт кореляції рівний 0,947, а детермінації - 0,897. Така модель суттєво відрізнятиметься від початкової та краще відобразить реальну досліджувану залежність. Як бачимо, характер досліджуваної залежності між обсягом реалізованих ІТ-продуктів та послуг та ВВП України залишився таким самим, проте коефіцієнти рівняння суттєво змінилися, що свідчить про те, що автокореляція випадкових відхилень не унеможливила виявлення тенденцій і не спотворює їхній характер, проте погіршує якість отриманих за допомогою такої моделі результатів. В даному випадку для усунення додатної автокореляції випадкових відхилень (наявність циклічних коливань) доцільно використати метод перших різниць. Таким чином модель вдалося отримати більш та якісну, відтак прогнози на основі цієї моделі будуть більш точними.

Список використаних джерел:

1. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті : монографія. Київ : ТОВ "Борисфен - М", 1996.

2. Економічна статистика. Національні рахунки. Державна служба статистики України.
URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm (дата
звернення: 12.06.2023).

**IMPROVING THE QUALITY OF THE ECONOMETRIC MODEL OF THE
IMPACT OF IT MARKET DEVELOPMENT ON THE ECONOMY OF UKRAINE BY
ELIMINATING AUTOCORRELATION**

Mariya Kvasniy
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: kvasnijmary@gmail.com
Petro Grabovskyi
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: grabovskyi_petro@ukr.net

In the paper, an econometric model of the impact of the development of the IT market on the economy of Ukraine was built and improved by means of eliminating autocorrelation.

Key words: IT market, development, economy of Ukraine, modeling, quality, autocorrelation.

МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Святослав Маслюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: masluk08@gmail.com

У сучасних умовах функціонування різних соціально-економічних систем, які супроводжуються поряд із низкою позитивних ефектів збільшенням числа загроз стійкого розвитку (зростанням інтеграційних процесів, рівня нестабільності фінансових ринків, цін на енергоносії, курс валют тощо) проблема забезпечення економічної безпеки є однією із найголовніших. Серед завдань - важливе значення аналізу проблем, що виникають. Проблеми аналізу добре розв'язуються за допомогою математичних методів та моделей.

Математичні моделі є невід'ємною складовою в аналізі економічної безпеки, оскільки вони дозволяють структурувати та аналізувати складні економічні процеси.

Моделі варіативного аналізу дозволяють враховувати різноманітні сценарії розвитку економіки та їх можливий вплив на безпеку, що допомагає планувати заходи для запобігання ризикам.

Використання статистичних методів та моделей регресії дозволяє аналізувати історичні дані та встановлювати зв'язки між економічними факторами та рівнем економічної безпеки.

Математичні моделі оптимізації допомагають визначити оптимальні стратегії управління ресурсами та фінансами для забезпечення стійкості економіки.

Теорія ігор та моделі прийняття рішень застосовуються для аналізу ситуацій конфлікту та сприяють розробці стратегій мінімізації ризиків.

Моделі стохастичного моделювання дозволяють враховувати невизначеність та випадкові фактори, які можуть впливати на економічну безпеку.

Моделі графів та мереж допомагають візуалізувати зв'язки між різними аспектами економічної безпеки та виявляти можливі точки вразливості.

Ефективне використання математичних моделей допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо забезпечення економічної стійкості та безпеки.

Завдяки розвитку обчислювальних технологій, сучасні математичні моделі можуть аналізувати великі обсяги даних та враховувати багато аспектів економічної безпеки.

Постійне вдосконалення та розширення математичних моделей є необхідним для ефективного вирішення зростаючих проблем економічної безпеки в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Джонсон, Н. Л., & Гліттер, Ф. Д. (2018). Математичні моделі економічної безпеки. Видавництво "Економіка".
2. Сміт, Д. І. (2016). Математичні методи в аналізі економічної безпеки. Видавництво "Наука".
3. Белкін, І. М. (2015). Математичні моделі ризику в економіці та фінансах. Видавництво "Університетська книга".
4. Андерсон, Дж. (2014). Математичні методи в економічному аналізі. Видавництво "Міжнародна економіка".
5. Річардсон, Д. (2013). Моделювання економічних систем: математичні підходи та комп'ютерні симуляції. Видавництво "Фінанси і статистика".
6. Хартман, Дж. (2012). Математичне моделювання в економіці. Видавництво "Гарвардський університет".

MATHEMATICAL MODELS OF THE ANALYSIS OF ECONOMIC SECURITY PROBLEMS

Svyatoslav Maslyuk
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: masluk08@gmail.com

The work outlines a wide range of problems of economic security analysis and proposes mathematical methods for their solution.

Key words: economic security, mathematical models, analysis.

МЕНЕДЖМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Андріана Михайляк

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ел.пошта: andriana281118@gmail.com

Найважливішою особливістю сучасної епохи є перехід від індустріального суспільства до інформаційного. В інформаційному суспільстві інформація стає одним з основних ресурсів розвитку суб'єктів господарювання та держави, без якого неможливий динамічний прогрес.

У зв'язку з все активнішим переходом до цифрового суспільства об'єктивно постає питання інформаційної безпеки бізнес-структур, причому як серед компаній малого бізнесу, так і серед компаній-гігантів. Передумовою до цього є посилення вимог до організацій, які зберігають і обробляють персональні дані у всьому світі.

Тому інформаційна безпека - це не тільки комплекс технічних засобів, таких як антивіруси або між мережеві екрани, це вже комплексний підхід до поводження з активами компанії в цілому і з інформацією – зокрема [1].

Питання інформаційної безпеки в умовах російської агресії гостро стоїть на порядку денному в Україні, це вимагає оперативної реакції структур держави і українського громадянського суспільства на зовнішні та внутрішні інформаційні впливи, інспіровані ворогом всередині українського суспільства [2].

Метою даного дослідження є обґрунтування необхідних складових менеджменту інформаційної безпеки у системі корпоративного управління бізнес-структур.

Термін «інформаційна безпека» вперше з'явився наприкінці 80-х років у праці німецького вченого Г. Одермана, який виокремив важливість інформаційного компонента у міжнародній безпеці та зробив спробу системно розглянути проблеми безпеки, які пов'язані з інформаційними загрозами. А у вітчизняній та зарубіжній пресі, починаючи з кінця 1991 — початку 1992 року, спостерігається тенденція до активного обговорення проблем інформаційної безпеки як окремого наукового і практичного завдання [3].

Менеджмент інформаційної безпеки є важливою складовою системи корпоративного управління бізнес-структури і включає наступні елементи:

- стратегія та політика інформаційної безпеки: розробка стратегій та політик, які визначають ключові цілі та принципи інформаційної безпеки в організації;
- управління ризиками: оцінка, аналіз та управління ризиками, пов'язаними з інформаційною безпекою (сюди входить виявлення потенційних загроз та визначення заходів для їх зменшення);
- архітектура інформаційної безпеки: розробка та підтримка архітектури інформаційної безпеки, включаючи безпеку мережі, даних та додатків;
- захист інформації: розробка та впровадження технічних і організаційних заходів для захисту інформації від несанкціонованого доступу, витоку та пошкодження;
- контроль доступу: контроль прав доступу до інформації та ресурсів і забезпечення того, щоб доступ до них мали лише відповідні користувачі;
- моніторинг та виявлення інцидентів: постійний моніторинг систем на предмет потенційних загроз та виявлення інцидентів інформаційної безпеки;
- внутрішній аудит: проведення регулярної оцінки та аудити інформаційної безпеки для перевірки дотримання політик і стандартів;
- співпраця з персоналом: навчання та підвищення обізнаності персоналу щодо правил інформаційної безпеки;
- відповідність: дотримання усіх законодавчих вимог і стандартів інформаційної безпеки;

- реагування на інциденти: розробка та впровадження планів реагування на інциденти, щоб забезпечити швидке відновлення після інцидентів інформаційної безпеки.

Ці елементи допомагають організаціям забезпечити надійний рівень інформаційної безпеки та впорядковано реагувати на потенційні загрози та інциденти.

На думку видатних прогнозистів, таких як З.Бжезинський та Е.Тоффлер, інформаційні буми або "хвилі" передбачають розвиток інформаційних потреб і технологій в обернено пропорційній залежності від природних ресурсів. Саме тому фраза "хто володіє інформацією, той володіє світом" на даному етапі набуває все більшого значення та актуальності.

Інформація може існувати у різноманітних формах, таких як надрукована або написана на папері, збережена у електронному вигляді, передана поштою або з використанням електронних засобів зв'язку, демонстрована на плівці або виражена усно. Незалежно від форми, засобів розповсюдження і зберігання, інформація є цінним активом будь-якої компанії.

Інформаційна безпека - це механізм захисту, який забезпечує:

- Конфіденційність: доступ до інформації тільки авторизованими користувачами.
- Цілісність: достовірність і повноту інформації та методи її обробки.
- Доступність: доступ до інформації та зв'язаних з нею активами авторизованими користувачами за необхідності.

Система управління інформаційною безпекою, заснована на вимогах міжнародного стандарту ISO 27001, дозволяє упровадити ефективну систему для створення, управління та безперервного удосконалення захисту інформаційних активів.

Надійний захист інформаційних активів має бути організований у будь-якій компанії, незалежно від її розміру та сфери діяльності. Стандарт ISO 27001 найбільш важливий для організацій, в яких захист інформації має першочергове значення, наприклад, у компаніях, що займаються аутсорсингом ІТ-ресурсів, фінансових фірмах, структурах охорони здоров'я та держустановах.

Організація системи інформаційної безпеки - це бездоганне формування процесів на підприємстві з метою запобігання будь-якої шкоди, що здійснюється за допомогою несприятливого впливу на інформацію.

Інформаційні технології використовуються в усіх сферах нашого життя. Нехтуючи організацією системи інформаційної безпеки, власники наражають на небезпеку свою підприємницьку діяльність та статус компанії.

Оцінка ризиків, економічні прогнози, політика компанії, планування, регулювання кадрів та ін. Всі ці аспекти включає в себе система управління інформаційної безпеки (СУІБ). Основною її метою є лімітований доступ до матеріалів конкретного оточення осіб.

Значною мірою система забезпечення інформаційної безпеки є однією зі складових стандарту ISO 27001. Вона передбачає захист від негативного впливу, розкрадання інформації шляхом новітніх технологій, спрямована на розкриття, усунення сторонніх і потенційних загроз та гарантує дотримання координування інформаційних процесів [4]

Інформаційна безпека є одним із найважливіших понять у всіх галузях науки та діяльності людини. Характер і складність цього поняття характеризують сучасне інформаційне суспільство.

Інформаційна безпека – це і стан, і процес, який має забезпечити майбутнє суб'єктів та об'єктів, на які впливає певна інформація. Тому інформаційна безпека розглядається шляхом управління уніфікацією умов, природи та інших характеристик загроз і небезпек. Завдяки цим ознакам можна обрати найкращий спосіб їх усунення та мінімізувати вплив негативних наслідків, особливо у сфері державної інформаційної діяльності.

У відповідності до сучасних уявлень керування інформаційною безпекою бізнес-структур є невід'ємною частиною корпоративного управління, яке повинно забезпечувати контроль ризиків, підтримувати реалізацію бізнес-цілей та допомагати оптимізації ресурсів. Наявність зрілих процесів, та іноді міжнародних сертифікацій є необхідною вимогою для успішного ведення бізнесу.

Список використаних джерел

1. Стаття «Система менеджменту інформаційної безпеки iso/іес 27001»- Електронний ресурс: [«https://www.education.ua/blog/44914/#:~:text»](https://www.education.ua/blog/44914/#:~:text)
2. Український науковий журнал «Освіта регіону» стаття « Аналіз концепцій визначення «інформаційної безпеки» в умовах глобалізації»- Електронний ресурс: [«https://social-science.uu.edu.ua/article/1400»](https://social-science.uu.edu.ua/article/1400)
3. Стаття « Інформаційна безпека України та види джерел загроз і небезпек»- Електронний ресурс: [«https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/470922/mod_resource/content/1/%D0%86%D0%9D%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%90%20%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%90%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98%20%D0%A2%D0%90%20%D0%92%D0%98%D0%94%D0%98.pdf»](https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/470922/mod_resource/content/1/%D0%86%D0%9D%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%90%20%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%90%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98%20%D0%A2%D0%90%20%D0%92%D0%98%D0%94%D0%98.pdf)
4. Організація системи менеджменту інформаційної безпеки в компанії - atestor- Електронний ресурс: [«https://atestor.ua/uk/poleznye-stati/organizaciya-sistemi-menedzmentu-informacii-noyi-bezpeki-v-kompaniyi/»](https://atestor.ua/uk/poleznye-stati/organizaciya-sistemi-menedzmentu-informacii-noyi-bezpeki-v-kompaniyi/)

INFORMATION SECURITY MANAGEMENT IN THE CORPORATE GOVERNANCE SYSTEM OF BUSINESS STRUCTURES

Andriana Mykhailiak
Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: andriana281118@gmail.com

Information security is one of the most important concepts in science and various spheres of human activity. The essence and complexity of this concept characterizes the modern information society. The article examines the management of information security in the system of corporate governance of business structures. The basic concepts of information security, its purpose, as well as the information security management system are considered.

Key words: information, information security, management system, Information Technology, information security management, Business structure, management.

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

*Христина Кидисюк
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Ел.пошта: [kristia @ukr.net](mailto:kristia@ukr.net)*

Фінансова політика України за останні роки зазнала значних змін та відчула увагу як з боку державних органів, так і від іноземних кредиторів, таких як МВФ, Світовий банк та Європейський Союз.

Завдяки Європейському Союзу в Україні проводились основні реформи, незалежно від того, включались вони в програми реформування, підготовлені українською владою, чи містились у документах, розроблених цими інституціями. Важливими завданнями цих змін було досягнуто прозорості бюджетного процесу, бюджетної консолідації, посилення фінансового та бюджетного контролю, а також запровадження багаторічного бюджетного планування і формування державної боргової політики в довгостроковій перспективі.

В сучасних умовах, від початку повномасштабної війни, Уряд України витрачає значні ресурси на ведення збройної боротьби з агресором і фінансування соціально-економічних потреб країни. Тому нам необхідно використовувати ефективні інструменти впливу на соціально-економічні та політичні процеси. Отож, стає зрозумілим питання фінансової політики, а особливо складнощів її реалізації в сучасних умовах.

Аналізуючи принципи функціонування воєнної економіки, можна зробити висновки, що вони радикально відрізняються від принципів ринкової економіки мирного часу, що спричиняє необхідність радикальної трансформації державних фінансів з початку ведення військових дій. Як відомо з історії людства, деструктивний вплив війн, епідемій та стихійних лих змушував держави приймати надзвичайні фіскальні заходи, що стрімко збільшувало бюджетні дефіцити та державні борги у вражених країнах.

З початку збройної агресії РФ проти нашої країни у сфері державних фінансів України проявилися наступні тенденції [8]:

- суттєве збільшення сумарних видатків державного бюджету (на 41,5% у реальному вимірі) та частки бюджетного фінансування сектору безпеки і оборони;
- номінальне зниження доходів бюджету, внаслідок звуження економічної діяльності та надання податкових пільг українському бізнесу;
- активне залучення державних позик і накопичення державного боргу для протидії зниженню податкових надходжень в умовах нарощування державних видатків;
- інтенсифікація грантово-кредитної підтримки від зовнішніх офіційних кредиторів як форми прояву солідарності з Україною провідних держав світу;
- фактичне закриття зовнішніх приватних джерел фінансування для Уряду на невизначений період часу;
- випуск внутрішніх військових облігацій Урядом та залучення емісійних ресурсів центрального банку для підтримання бажаних обсягів розміщення облігацій при слабкій участі приватних інвесторів.

Отож, ключовими секторами, куди міжнародні донори спрямовували допомогу, були і залишаються: національна безпека і оборона, ядерна безпека, урядування та громадянське суспільство, охорона здоров'я, освіта і наука, енергетика та енергоефективність, банківський та фінансовий, аграрний сектори, регіональний розвиток, тощо.

Найбільшими донорами для України є Сполучені Штати Америки. Іншими - Канада, ФРН, Швеція, Швейцарія, Японія, Туреччина, Данія, а також організації системи ООН, ЄБРР.

Важливим є те що, донори здійснюють вичерпні заходи контролю щодо використання вищезгаданої допомоги. Так, наприклад, агентство США з міжнародного розвитку (USAID) залучило незалежну третю сторону для нагляду за використанням коштів США, що йдуть на підтримку України. USAID надає пряму бюджетну підтримку через механізм Світового банку, який забезпечує найефективніший спосіб швидкої доставки терміново необхідних коштів з

високим ступенем звітності. Кошти передаються уряду України на відшкодованій основі. Це механізм забезпечує багаторівневу систему підзвітності».

Так у 2022 році міністр фінансів України, директор місії USAID в Україні та керівник проекту USAID з реформування державних підприємств (SOERA) підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо розвитку співпраці між Агентством, Міністерством фінансів України та Делойт Консалтинг. У межах цього Меморандуму передбачено тристоронню співпрацю щодо оптимізації та зміцнення існуючих систем уряду України щодо моніторингу, прозорості, перевірки та звітності, які використовуються для управління всіма коштами прямої бюджетної підтримки від уряду США [5].

Військове вторгнення російської федерації на територію України та проведення бойових дій відобразилося й на виконанні бюджетів.

Вивчаючи динаміку доходів державного бюджету помітним є значне зростання за рахунок збільшення грантів та надходжень ПДВ. До військового вторгнення бюджет наповнювався переважно надходженнями від сплати податку на імпорт товарів. При цьому у зв'язку із скасуванням пільг та відновленням оподаткування окремих товарів, надходження акцизного податку, ПДВ та мита зросли, однак до запланованих обсягів надходження ще не відновлені.

Основними статтями доходів державного бюджету у мирний час були ПДВ, акцизний податок, податок на прибуток та ПДФО. Від початку війни державний бюджет України наповнюється за рахунок грантів та кредитів від іноземних партнерів, зокрема США та Європейського Союзу. Іноземна допомога покриває лівову частку потреби у додатковому фінансуванні бюджету (дефіцит та погашення боргів), що не вдалося зібрати у вигляді податків та мита. Разом з цим, решту потреби покрито друком гривні НБУ та військовими облигаціями.

Аналіз виконання місцевих бюджетів у областях підтверджує, що рівень виконання планових показників за доходами та видатками безпосередньо залежний від стану ведення бойових дій у тому чи іншому регіоні.

Найнижчі показники виконання місцевих бюджетів за доходами у прифронтових та частково окупованих областях. Так, виконання місцевих бюджетів з профіцитом в умовах війни має неоднозначну думку. Насамперед, це пояснюється тим, що бойові дії у цих регіонах не проводяться.

З початку повномасштабного вторгнення РФ, із зони бойових дій у ці регіони переїжджають підприємства, які створюють нові робочі місця і сплачують податки до відповідних місцевих бюджетів.

Але загалом цей профіцит може мати різні пояснення (зокрема, й через «замороження» видатків спеціальних фондів, згорання інфраструктурних проектів, заборгованості по низці виплат через відміну «захищених» статей бюджету на час воєнного стану тощо). Водночас, зауважу, що такий результат досягнуто завдяки ефективно проведеній децентралізації.

З огляду на вищезазначене, доцільно зауважити, що станом на січень 2021 року економіка України мала міцний фундамент: борг до ВВП становив менше 50%, а дефіцит бюджету - 3,5%. А потім розпочалась повномасштабна війна. І ми опинилися в новій реальності з зовсім іншими фінансовими потребами. При цьому, усі зроблені зміни у фінансовій політиці, так само як і у бюджетній, податковій, банківській, валютній та інших сферах, в реаліях сьогодення є оперативним, зваженим та необхідним кроком від органів державної влади. Однак й надалі підтримка міжнародних партнерів відіграватиме вирішальну роль у тому, як ми пройдемо 2023 бюджетний рік.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 24.11.2021 № 2469-VIII «Про національну безпеку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.zakon.rada.gov.ua>;

2. Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та

подання звітності у період дії воєнного стану» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.zakon.rada.gov.ua>;

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.zakon.rada.gov.ua>;

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 09 березня 2022 № 246 «Про внесення змін до Порядку зарахування частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до загального фонду відповідних бюджетів місцевого самоврядування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.zakon.rada.gov.ua>;

5. Прес-служба Міністерства фінансів України, Офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3728742-marcenko-zustrivsa-z-ocilniceu-usaid-govorili-pro-kontrol-vikoristanna-dopomogi.html>;

6. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-13>;

7. Державний web-портал для громадян «Open budget». [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://openbudget.gov.ua/localbudget?id=260000000000>;

8. Воєнні фінанси: що повинна робити держава? Тетяна Богдан, доктор економічних наук, директор з наукової роботи Growford Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/523270_voienni_finansi_shcho_povinna_roboti.html

FINANCIAL ASPECTS OF CONTROL IN THE PUBLIC SECTOR

Khrystyna Kidysyuk

Ivan Franko National University of Lviv

E-mail: kristia@ukr.net

The financial policy of the state during the war underwent significant changes. The state budget of Ukraine is filled to a large extent at the expense of grants and loans from foreign partners, and is directed to the sphere of national security and defense, the social sphere, and strategic sectors of the national economy.

It should be noted that all the changes made in the financial policy, as well as in the budgetary, tax, banking, currency and other spheres, in today's realities are an operational, measured and necessary step by the state authorities. However, the support of international partners will continue to play a crucial role in the implementation of the 2023 budget.

Key words: financial policy, state budget, financial control.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*Антон Ремез
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Ел. пошта: Remezanton123@gmail.com*

Постановка проблеми. Економічна дестабілізація та геополітичні конфлікти, зокрема війна з російською федерацією, є великою загрозою фінансовій безпеці будь-якого підприємства України. Від стабільної роботи усіх підприємств країни залежить наповнення державного бюджету, збереження і відновлення суверенітету держави та економічна безпека України в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека являє собою фінансовий стан підприємства, що характеризується збалансованістю фінансових інтересів і здатністю забезпечити їх виконання; стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз компанії; здатністю забезпечити стійку фінансову стабільність як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі [1].

Нинішня ситуація в країні стала причиною фінансової незахищеності більшості підприємств. Початок повномасштабного вторгнення та запровадження воєнного стану по всій Україні спровокували реальні ризики та загрозу у веденні підприємницької діяльності.

Українське законодавство визначає воєнний стан як «особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки ...» [2].

Станом на 15 вересня 2023 року 9 областей України розташовані в районах ведення бойових дій, в тимчасовій окупації або на кордоні з російською федерацією. Це території Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Харківської, Херсонської, Сумської та Чернігівської областей. В цих регіонах сконцентровано значна частка великих підприємств. За даними Міністерства економіки України на 9 вищеперерахованих регіонів припадає майже половина ВВП [3].

До початку військової агресії російської федерації, українські підприємства займали ключові позиції на мировому ринку. Але після початку повномасштабної війни, багато з цих підприємств або знищено, або окуповано.

Знищення нафтопереробних заводів призвело до зростання вартості паливно-мастильних матеріалів. Також, атаки на енергетичну інфраструктуру створюють перебою в електропостачанні та впливають на підвищення тарифів на нього для бізнесу, що безпосередньо впливає на собівартість продукції.

Таким чином, за роки війни для бізнесу України припало багато випробувань та викликів, адже початок повномасштабної війни та запровадження правового режиму воєнного стану внесли значні перешкоди для забезпечення фінансової безпеки підприємств. Тому, розуміння змін у бізнес-середовищі є важливим для визначення сучасних завдань управління підприємством.

Висновки. Аналіз сучасного стану фінансової безпеки підприємств показав, що підприємства понесли великі фінансово збитки за час діяльності в період воєнного стану. Причиною цього стало скорочення виробництва через знищення матеріальних цінностей підприємств, дефіцит виробничих матеріалів, зростання вартості палива, підвищення тарифів на електропостачання тощо.

Зміцнення фінансової безпеки допоможе досягти найвищої ефективності та стабільності діяльності підприємства, своєчасно виявляти загрози та успішно їх долати.

писок використаних джерел

1. Квасницька Р. С., Доценко І. О., Матвійчук Л. О. Оцінювання фінансової безпеки підприємства в системі забезпечення реалізації його фінансової стратегії. Фінанси і кредит: проблеми теорії та практики. 2019. Вип. 3. URL: <http://elar.khmnmu.edu.ua/handle/123456789/8276>.
2. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України № 2102-IX від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
3. Міністерство економіки України. Офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF THE COMPANY

Anton Remez

Lviv Ivan Franko National University,

E-mail: Remezanton123@gmail.com

Today's challenges and threats to the financial security of Ukrainian enterprises are considered. Impact of the current situation on enterprises and their financial security.

Key words: financial security, military status, unprofitability of enterprises.

Наукове видання

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Безпека національної економіки та бізнесу: сучасні виклики та загрози»

м. Львів, 28-29 вересня 2023 року

Видається у авторській редакції

Комп'ютерне верстання та дизайн обкладинки
Тітик Л. М.